

1987 062698 01



HIERDIE EKSEMPLAAR MAG ONDER
GEEN OMSTANDIGHED E UIT DIE
BIBLIOTEEK VERWYDER WORD NIE

U.O.V.S. - BIBLIOTEEK

198706269801220000019



198706269801220000019

**’n ONDERSOEK NA DIE BEHOEFTE EN DEELNAME AAN SPORT EN FISIEKE
REKREASIE VAN TECHNIKONSTUDENTE MET SPESIALE VERWYSING NA DIE
DIE ORANJE-VRYSTAAT**

deur

EVERHARDUS JOHANNES VENTER

Voorgelê om te voldoen aan die
vereiste vir die graad

M.A.(L.O.)

in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte
(Departement Menslike Bewegingskunde)

Universiteit van die Oranje-Vrystaat
BLOEMFONTEIN

Studieleier: **Mevrou F M Cruywagen**

Junie 1987

Univ. van die Oranje-Vrystaat

BLOEMFONTEIN

30 NOV 1987

NT 790.088375 VEN

VOORWOORD

Die skrywer wil graag langs hierdie weg sy opregte dank en waardering betuig teenoor alle persone, liggame en inrigtings wat deur hulle welwillende hulp tot die voltooiing van hierdie studie bygedra het.

In besonder word vermeld:

My studieleier, Mevrou F M Cruywagen, senior lektrise van die Departement Menslike Bewegingskunde, Universiteit van die Oranje-Vrystaat vir leiding, belangstelling en bemoediging, nie net wat betref hierdie studie nie, maar ook vir beide voorgraadse en nagraadse opleiding. Haar breë kennis van Liggaamlike Opvoedkunde het baie bygedra tot my ontwikkeling gedurende die periode wat ek saam met haar gewerk het. Sonder haar vriendelike opofferings, nieteenstaande 'n druk program, sou hierdie studie nie moontlik gewees het nie.

My dank ook aan die personeel van die Technikon van die Oranje-Vrystaat vir hul hulp en beskikbaarstelling van inligting. Sonder hierdie samewerking sou hierdie studie nie afgehandel kon word nie.

Die RGN wat geldelike bystand verleen het. Alle menings wat in die werk uitgespreek word of gevolgtrekkings waartoe gekom is, is van die skrywer en moet in geen opsig beskou word as 'n weergawe van die menings en gevolgtrekkings van die RGN of die Universiteit van die Oranje-Vrystaat nie.

Personeel van die UOVS-rekensentrum en in besonder mejuffrou Kate Thoupou vir haar vriendelike en onontbeerlike hulp wat soms met persoonlike opofferings gepaard gegaan het.

'n Besondere woord van dank aan my ouers vir hul onvermoeide aansporing, onderskraging en opofferings met my studies en in besonder my moeder vir die tik van die verhandeling.

'n Woord van dank aan my vrou, Ria vir haar opofferings en aanmoediging met my studies.

Aan my Hemelse Vader deur wie se toedoen ek tot alles in staat is.



.....
EVERHARDUS J VENTER
BLOEMFONTEIN
MEI 1987

INHOUDSOPGAW

BLADSY

HOOFSTUK 1	1
------------------	---

ALGEMENE INLEIDING

1.1 Inleiding	1
1.2 Doelstelling	6
1.3 Navorsingsmetode en -tegnieke	7
1.3.1 Navorsingsinisiëring en sosialisering	7
1.3.1.1 Terreinverkenning	7
1.3.2 Navorsingsontwerp	7
1.3.2.1 Literatuurstudie	7
1.3.2.2 Onderhoude	7
1.3.2.3 Veldwerk	8
(a) Loodsondersoek	8
(b) Veldwerkers	9
(c) Prosedure by die voltooiing en kontrolering van die vraelyste	10
(d) Respons van die ondersoekgroep	11
(e) Struktuur van die verslag	11

HOOFSTUK 2	13
------------------	----

VRYETYD EN VRYETYDSBESTEDING: 'n TEORETIESE BEGRONDING

2.1 Inleiding	13
2.2 Vertakkinge van die Menslike Bewegingskunde	16
2.3 Prinsipiële-teoretiese klassifikasie van vryetyd, re- kreasie, sport en spel	22
2.3.1 Realistiese benadering	22
2.3.2 Idealistiese benadering	24
2.3.3 Pragmatiese benadering	25
2.3.4 Eksistensialistiese benadering	26
2.3.5 Christelik - Wysgerige benadering	27
2.3.6 Humanistiese benadering	28

BLADSY

2.4	Paradigmatiese perspektief van vryetyd	31
2.4.1	Segmentalisme	32
2.4.2	Holisme (Integrasionisme)	34
2.4.3	Pluralisme	36
2.4.4	Fenomenologie	39
2.5	Samevatting	40

HOOFSTUK 3	43
------------------	----

VRYETYD - 'n MULTIDIMENSIONELE SAMELEWINGSVERSKYNSEL

3.1	Inleiding	43
3.2	Begripsomskrywing	46
3.3	Algemene dimensies van vryetyd	51
3.3.1	Universele en unieke dimensie	51
3.3.2	Supra-organiese en organiese dimensie	52
3.3.3	Dinamiese en statiese dimensie	53
3.4	Besondere dimensies van vryetyd	56
3.4.1	Kwantitatiewe dimensie	56
	(a) Totale vryetyd	58
	(b) Gedeeltelike-vryetyd	58
	(c) Netto-vryetyd	59
3.4.2	Ruimtelike dimensie	60
3.4.3	Kwalitatiewe dimensie	63
3.4.4	Simboliese dimensie	71
3.4.5	Funksionele dimensie	72
3.4.6	Kognitiewe dimensie	77
3.4.7	Konfigurale dimensie	79
3.4.8	Ideële, Reële en Gekonstrueerde dimensies	85
3.5	Samevatting	86

HOOFSTUK 4	89
 VRYETYD EN DIE ONDERBOU DAARVAN	
4.1 Inleiding	89
4.2 Verhoudingsmodelle	90
4.3 Spel	103
4.3.1 Inleiding	103
4.3.2 Begripsverklaring	104
4.3.3 Spelteorieë	105
4.3.3.1 Klassieke teorieë	105
(a) Surplus-energie teorie	106
(b) Instinkteorie	106
(c) Rekapitulasie teorie	107
(d) Ontspanningsteorie	108
4.3.3.2 Resente Teorieë	108
(a) Algemene- en kompensasie teorieë	109
(b) Katharsis teorie	109
(c) Psigoanalitiese teorie	110
(d) Ontwikkelingsteorie	110
(e) Selfuitdrukkingsteorie	112
(f) Kultuurbenadering tot spel	112
(g) Sosiaal-kulturele benadering tot spel	113
4.3.3.3 Moderne teorieë	114
4.3.4 Kenmerke	115
4.4 Rekreasie	119
4.4.1 Inleiding	119
4.4.2 Begripsverklaring	120
4.4.3 Rekreasie teorieë	121
4.4.3.1 Rekreasie as 'n aktiwiteit van vryetyd	121
4.4.3.2 Betekenis van rekreasie vir die individu en gemeenskap	122
4.4.3.3 Rekreasie as herstel van balans en ewewig	124
4.4.3.4 Rekreasie en behoefte-bevrediging	126
4.4.3.5 Rekreasie as 'n sosiale proses	126
4.4.3.6 Rekreasie as sosiale instelling	127

4.4.4	Kenmerke van rekreasie	127
4.4.5	Vorme van rekreasie	129
4.5	Sport	130
4.5.1	Inleiding	130
4.5.2	Herkoms van die woord	131
4.5.3	Woordomskrywing	132
4.5.4	Kenmerke van sport	134
4.6	Samevatting	139
HOOFSTUK 5		143
BEKENDSTELLING VAN DIE UNIVERSUM STUDENTEGEMEENSAP EN DIE ONDERSOEKGROEP		
5.1	Inleiding	143
5.2	Die Totstandkoming, Ontwikkeling en Wese van die Technikon in die RSA	143
5.2.1	Ontstaansgeskiedenis van die Teknikons in die RSA	143
5.2.2	Die ontstaan van die Technikon O V S	146
5.2.3	Akademiese Opset	147
5.2.4	Doelstellings van die Technikon O V S	148
5.2.5	Administratiewe- en Beheerstruktuur	150
5.3	Herkoms en Samestelling van die Studentegemeenskap ..	151
5.3.1	Huisvesting van die studente	152
5.3.2	Sport- en Rekreasiefasiliteite	152
5.4	Ondersoekgroep	153
5.4.1	Inleiding	153
5.4.2	Beroepsklassifikasie van die onderoekgroep	153
5.4.3	Geslag van die respondente	156
5.4.4	Ouderdom van die respondente	158
5.4.5	Huistaal en kerkverband van die respondente	161
5.4.6	Woonplek van die respondente	163
5.4.7	Huwelikstaat van die respondente	166
5.4.8	Tydskomponent van die respondente	173
5.4.9	Kursus van die respondente	178
5.4.10	Samevatting	180

HOOFSTUK 6	183
 SPORT- EN FISIEKE REKREASIE BEHOEFTE- EN DEELNAMEPATRONE VAN DIE TECHNIKON STUDENTEKORPS	
6.1 Inleiding	183
6.2 Voorteknikonse betrokkenheid by sport en fisieke re- kreasie aktiwiteite	185
6.2.1 Deelnamevlak van die respondente tydens hul skool- tydperk	185
6.2.2 Beoefening van dieselfde sport en fisieke rekreasie aktiwiteit as tydens skooltydperk	187
6.2.3 Belangstelling van die respondente	189
6.2.4 Redes vir belangstelling afname	194
6.3 Huidige behoeftes en deelname patrone van die respon- dente	195
6.3.1 Nie-deelnemersvlak	196
6.3.2 Redes vir nie-deelname	202
6.3.2.1 Perseptuele toeganklikheid	202
6.3.2.2 Fisiese toeganklikheid	202
6.3.2.3 Sosiale toeganklikheid	203
6.3.2.4 Fisieke toeganklikheid	203
6.3.2.5 Finansiële toeganklikheid	203
6.4 Deelnamevlak van respondente	205
6.4.1 Redes vir deelname	210
6.4.2 Deelname per sport- en rekreasie aktiwiteite van die respondente	213
6.5 Tyd as komponent binne die vryetydsraamwerk van die respondente	216
6.5.1 Werktyd van die respondente	217
6.5.2 Daaglikse reistyd van die respondente na die technikon	221
6.5.3 Vryetyd beskikbaar deur die respondente	223
6.6 Sport- en rekreasiebehoefte van die respondente	233
6.7 Aktiewe deelname aan die bedrywighede van die Tech- konsportklub	236
6.8 Samevatting	241

	BLADSY
HOOFSTUK 7	243
SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKING	
BIBLIOGRAFIE	251
BYLAE 1	261
OPSOMMING	276

LYS VAN FIGURE

BLADSY

1	Segmentalisme: werk (w) en vryetyd (v) afsonderlike segmente	33
2	Holisme (Integrasionisme). Werk (w) en vryetyd ten nouste met mekaar vervleg	35
3	Pluralisme: Werk (w) en vryetyd (v) kan onderskei, maar nie geskei word nie	37
4	Die dimensies van vryetyd	50
5	Funksionele aard van vryetyd	73
6	Konfigurale aard van vryetyd	80
7	Vryetyd, spel, rekreasie en sport kan on- derskei word, maar nie geskei word nie	91
8	Vryetyd, spel, rekreasie en sport eiesoortige samelewingsverskynsels	93
9	Vryetyd as tydsraamwerk vir spel, rekreasie en sport	94
10	Vertikale en horisontale verhoudingsas	97
11	Horisontale verhoudingsas	98
12	Molukulêre benadering tot vryetyd, spel en rekreasie	99
13	Dimensionele benadering: spel, rekreasie en sport deel van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd	101
14	Toeganklikheidsmodel vir sport en rekreasie	204

LYS VAN BLOKDIAGRAMME

BLADSY

1	Beroep van die respondente	154
2	Aard van studie van die respondente	155
3	Geslag van die respondente	156
4	Ouderdom van die respondente	158
5	Huistaal van die respondente	162
6	Kerkverband van die respondente	163
7	Woonplek van die respondente	164
8	Huwelikstaat van die respondente	167
9	Ongetroude status van die respondente	170
10	Jaar wanneer respondente matriek geslaag het	173
11	Tydsduur wat die respondente reeds 'n student is ..	174
12	Akademiejaar van die respondente	175
13	Kursus van die respondente	179
14	Deelnamevlak van die respondente tydens hul skool- tydperk	185
15	Beoefening van dieselfde sport- en fisieke rekrea- sie aktiwiteit	187
16	Belangstellingtoename van die respondente sedert skooltydperk	189
17	Huidige deelnamevlak van die respondente	195
18	Geslag teenoor nie-deelname	197
19	Ouderdom teenoor nie-deelnamevlak	198
20	Aard van studie teenoor nie-deelname	199
21	Woonplek teenoor nie-deelname	200
22	Kursus teenoor nie-deelname	201
23	Geslag teenoor deelname	206

24	Ouderdom teenoor deelname	207
25	Aard van studie teenoor deelname	208
26	Woonplek teenoor deelname	209
27	Kursus teenoor deelname	210
28	Redes vir deelname	211
29	Huidige deelname per sport- en rekreasie aktiwiteit van die respondente	215
30	Verpligte lesingsure per dag	217
31	Studietyd van die respondente per dag	218
32	Werktyd van die respondente per dag	219
33	Reistyd van die respondente per dag	221
34	Beskikbare vryetyd deur die respondente	224
35	Deelname per dag teenoor beskikbare vryetyd	229
36	Wanneer neem die respondent deel aan sport en re- kreasie	231
37	Behoeftes van die deelnemende respondente aan sport en rekreasie per aktiwiteit	234
38	Behoeftes van die nie-deelnemende respondente aan sport en rekreasie per aktiwiteit	235
39	Aktiewe deelname aan die teknikon sportklubs	236
40	Redes vir nie-betrokkenheid by sportklubs van die teknikon	237
41	Ingeskrewe lid van sportklub buite die teknikon	238
42	Bywoning van georganiseerde sportbyeenkomste	240

LYS VAN TABELLE

BLADSY

1	Geslagsamestelling van voltydse en deeltydse respondente	157
2	Vergelyking tussen ouderdom en geslag van die respondente	159
3	Respondente volgens geslag direk na matriek na technikon	160
4	Ouderdomsverspreiding tussen deeltydse en vol- tydse studente	160
5	Woonplek teenoor geslag	164
6	Woonplek teenoor ouderdom	165
7	Aard van studie teenoor woonplek	165
8	Geslagsverspreiding teenoor die respondente se huwelikstaat	168
9	Ouderdom teenoor huwelikstaat	168
10	Huwelikstaat teenoor aard van die respondente se studie	169
11	Woonplek teenoor huwelikstaat	169
12	Ongetroude status teenoor geslag	171
13	Ongetroude status teenoor ouderdom	171
14	Ongetroude status teenoor aard van studie	172
15	Ongetroude status teenoor woonplek	172
16	Geslag teenoor tydperk reeds student	176
17	Ouderdom teenoor tydperk reeds student	177
18	Aard van studie teenoor tydperk reeds student..	177
19	Woonplek teenoor tydperk reeds student	178
20	Kursus teenoor geslag	180
21	Geslag teenoor deelname tydens skooltydperk ...	186
22	Geslag teenoor dieselfde sport- en fisieke re- kreasie aktiwiteit tydens skool	188

23	Ouderdom teenoor dieselfde sport- en rekreasie aktiwiteit as op skool	188
24	Geslag teenoor belangstelling	190
25	Belangstelling teenoor ouderdom	191
26	Belangstelling teenoor aard van studie	193
27	Belangstelling teenoor woonplek	193
28	Belangstelling teenoor kursus	194
29	Deelnamevlak per sport en rekreasie aktiwiteit	215
30	Deelnamevlak teenoor werktyd per week	220
31	Woonplek teenoor reistyd	222
32	Huidige deelname teenoor reistyd per dag	223
33	Geslag teenoor vryetyd beskikbaar	225
34	Ouderdom teenoor vryetyd beskikbaar	226
35	Aard van studie teenoor vryetyd beskikbaar	226
36	Woonplek teenoor vryetyd beskikbaar	227
37	Kursus teenoor vryetyd beskikbaar	228
38	Deelname teenoor vryetyd beskikbaar	228
39	Geslag teenoor meeste vryetyd per dag	231
40	Aard van studie teenoor meeste vryetyd per dag	232
41	Wanneer het die respondente meeste tyd teenoor deelname	233
42	Geslag teenoor ingeskrewe lid van 'n sportklub buite die technikon	239
43	Aard van studie teenoor ingeskrewe lid van 'n sportklub buite die technikon	239

HOOFSTUK 1

ALGEMENE INLEIDING

1.1 Inleiding

Sedert veral die dertigerjare het die toename in vryetyd die aandag toenemend op die noodsaak gevestig om vryetyd oordeelkundig en tot voordeel van die individu en gemeenskap te benut. Sedertdien is in wêreldverband die gebrekkige en sinlose besteding van vryetyd asook die nadelige gevolge daarvan vir die individu en gemeenskap inderdaad as wêreldvraagstuk geïdentifiseer. Dower (in Pigram, 1983:4) het die gebrekkige en sinlose besteding van vryetyd selfs as 'n derde ontwikkelingsgolf in die wêreld beskryf, vergelykbaar met die industrialisasie- en verstedelikingsgolwe. Mead (1955), de Grazia (1964), Kando (1975) en talle ander skrywers het ook in hul studies klem gelê op die toename in vryetyd in die Westerse wêreld en die Westerse mens se klaarblyklike onvermoë "to translate gains in free time and money into leisure...." terwyl Mead (1955:70) opmerk "that we spend, save, waste and pass time." De Grazia (1964:57) het die ontwikkeling met betrekking tot vryetyd kernagtig as volg saamgevat: "Along the line of history and technology's growth leisure disappeared under the avalanche of work. When it raised its head again, it had changed form. It was now a matter of time free from work. The quest for leisure had been transformed into the drive for free time."

Een van die belangrikste nagevolge van hierdie passiewe

lewenspatroon, is dan ook die sogenaamde bewegingsarmoedige lewenswyse waarin die mens verval het. "There is a prospect of tens of millions of leisure persons with few responsibilities and incomplete education. What are they going to do with their spare time? Judging by present social habits one envisages a great sea of blank gaping faces stretching out before innumerable television screens from midday to midnight with pauses for the absorption of tinned foods recommended by the advertising programmes" skryf Lord Aran (in Osgood 1982:23). Dit is daarom dat hipokinese en aanverwante patologiese verskynsels wat uit die gebrekkige benutting van vryetyd spruit as 'n bedreiging vir die lewenskwaliteit van die mens beskou word. In die literatuur word die waarde van sport en fisieke rekreasie as teenvoeter vir bewegingsarmoede deurgaans sterk beklemtoon en word dit gesien as een van die belangrikste middels waardeur die waardes, norme en ander geesteskwaliteite by die individu geïnternaliseer en verder verfyn kan word (R.G.N. Sportondersoek, 1982, Verslag No. 5).

Een van die kernvraagstukke wat in die weg van die benutting van vryetyd tot die voordeel van die individu staan, word in die literatuur as die keusevraagstuk geïdentifiseer. Vandaar die opmerking van Fourastié "to choose one's leisure will be to choose one's life." (Osgood, 1982:21). Feit is dat die besteding van vryetyd 'n intieme en persoonlike saak is. Die individu besit 'n basiese reg en vryheid om self te besluit oor aktiwiteite waaraan hy wil deelneem. Daar is veral drie keusemoontlikhede tot beskikking van die individu "sleeping mentally in some looking on process; wasting time in delinquency and dissipation; and or

engaging in some qualitative phase of creative participating activity." (Nash, 1975:28).

Bogenoemde dui daarop dat die mens, wat die toekoms betref, blykbaar die eerste twee keusemoontlikhede bo die derde sal verkies en hy luisteraar en kyker sal bly. Dit is in die lig hiervan dat Nash (1975:25) opmerk: "If we survive the leisure which the Atomic Age will bring we may face a greater crisis. We still have the dreadful prospect of hour after hour, even day after day, with nothing significant to do."

Die studentegemeenskap in die algemeen asook die studentekorps aan die Technikon OVS in besonder, is nie hiervan gevrywaar nie. Net soos die westerse mens is sy bestaanstyd ook in tydskomponente verdeel naamlik die tyd benodig vir normale vegetatiewe funksies; die tyd wat hy noodwendig aan sy studie moet bestee en die tyd wat buite die genoemde twee tydskomponente val naamlik vrye tyd* wat hy volgens eie keuse kan benut. Veral vir die voltydse student is die tydskomponente in 'n beperkte mate gestruktureer deurdat hy genoodsaak is om, benewens die formele lesingsperiodes, self sy werktyd (studietyd) te bepaal. 'n Verpligting rus dus op elke technikonstudent om in terme van eie keuse nie alleen die kwantitatiewe verhouding tussen die drie tydskomponente nie, maar ook die kwalitatiewe inhoud daarvan self te bepaal. Hy gee dus in terme van sy eie keuse en belangstelling kwalitatiewe inhoud aan sy vrye tyd. Die vraag is egter of die student sonder die nodige

* In hierdie studie word daar 'n onderskeid getref tussen die begrippe vryetyd ("leisure") en vrye tyd ("free time")

kennis wel 'n sinvolle keuse kan uitoefen oor vryetydsbesteding. Nash (1975:37) merk in die verband op: "The danger involved in choice is concerned with ability to determine what...is good."

Die tweede vraagstuk oor die vryetydsbesteding waarna in die literatuur verwys word, kan daarom die kennisvraagstuk genoem word. Brightbill (1961:257) skryf ook in die verband: "Unless we have had previous experience and possess the knowledge that will enable us to compare one alternative with another, there by making it possible for us to conclude which of the choices we prefer, we gain nothing by having been given a choice in the first place. Making a choice is often difficult when we are equipped and prepared to choose. It is impossible when we are not so fortified." By 'n ander geleentheid skryf hy hieroor: "To be able to decide is insufficient. We must be able to make the right choices." Die technikonstudent word self deur die kennisvraagstuk gekonfronteer en daarom moet hy oor die vereiste kennis beskik om 'n sinvolle keuse oor die besteding van vryetyd te kan maak. Kennis, die bereidwilligheid en die vermoë om dit vir die uitoefening van 'n keuse aan te wend, sal daarom ook kwalitatief in die student se vryetydsbesteding reflekteer.

As tersiêre onderwysinstelling moet die Technikon* die student nie alleen behulpsaam wees om 'n korrekte keuse te maak nie, maar moet dit die student die geleentheid bied om sy vryetyd tot sy eie voordeel te benut. Feit is dat geen individu, selfs nie die technikonstudent nie, in staat is om volledig in sy behoeftes aan

* Technikon - vir die doel van hierdie ondersoek word daar spesifiek na die Technikon van die Oranje-Vrystaat verwys.

vryetydsbesteding te voorsien nie. Daarom is die gemeenskap en 'n instelling soos die technikon medeverantwoordelik vir die ewewigtige en konstruktiewe voorsiening in die behoeftes aan kennis, geleenthede en fasiliteite vir die sinvolle en konstruktiewe vryetydsbesteding van sy studentekorps.

Sapora en Mitchell (1961:229), onderskei 'n drieledige taakstelling met betrekking tot vryetydsbesteding vir onderwysinstellings wat derhalwe ook op die Technikon van die OVS in die besonder van toepassing gemaak kan word naamlik "the provision of facilities and full opportunities to those now in need of wholesome recreation; the refinement of recreation interests already formed...and a conscious, constructive attitude towards recreation...." Dit behoort dus 'n doelstelling van die technikon te wees om voorsiening te maak vir die nodige sport- en rekreasiefasiliteite, om deur middel van inligtingsprogramme, voorlesings en ander toepaslike aktiwiteite die keuse van die studentemassa sodanig te verfyn dat hulle hul vryetyd progressief tot hul eie voordeel kan benut. Om dit te bewerkstellig vereis 'n positiewe ingesteldheid teenoor vryetydsbesteding by die technikon as verantwoordelike owerheidsinstansie.

As relatief jong onderwysinstelling staan die Technikon van die OVS in die brandpunt van tersiêre opvoeding; moet dit tred hou met die veranderde en steeds veranderde leefsituasies waaraan sy studentekorps blootgestel is en moet dit reg laat geskied aan die komplekse en diverse eise van die hedendaagse jeugopvoeding. Die uitdaging vir die technikon is daarom om te midde van 'n legio ontwikkelingsvraagstukke ook aan die vryetydsbestedingspatroon van

sy studentekorps aandag te gee. Om te midde van stygende kostes asook die huidige inflasiespiraal, sport- en rekreasiefasiliteite en -dienste aan die grootste moontlike getal studente op die mees ekonomiese wyse te voorsien. Daar is dus geen plek vir probeer-en-trefmetodes nie. Hiervoor is wetenskaplike kennis aangaande die sport- en rekreasiebehoeftes en -deelnamepatrone van die technikonstudentekorps gewis vir toekomsbeplanning nodig. Feit is dat die kanalisering van studente na die technikon 'n regstreekse funksie sal wees van die beeld wat die technikon vir homself sal ontwikkel en kan die voorsiening van fasiliteite aan sy studentekorps vir sinvolle en konstruktiewe vryetydsbesteding 'n wesenlike bydrae lewer tot so 'n beeldbouaksie.

1.2 Doelstelling

Die doel met hierdie studie is om -

- * die teoretiese grondslae met betrekking tot bewegingskundige studies van vryetyd en vryetydsbesteding, met toespitsing op sport en rekreasie, na te gaan ten einde die teoretiese verwysingsraamwerk te bepaal vir die empiriese gedeelte van die studie;
- * deur middel van 'n wetenskaplike opname die behoeftes en deelnamepatrone ten opsigte van sport en fisieke rekreasie* onder die studentekorps van die technikon te bepaal; en

* Vir doeleindes van die studie sal vervolgens, waar toepaslik, slegs die begrip rekreasie gebruik word.

- * die invloed wat veranderlikes op sport- en rekreasie deelname van die technikonstudentekorps uitoefen en die wisselwerking tussen die onderskeie veranderlikes te bepaal.

1.3 Navorsingsmetode en -tegnieke

1.3.1 Navorsingsinisiëring en sosialisering

1.3.1.1 Terreinverkenning

Die navorsingsgebied is gedurende Desember en Januarie 1983 besoek. Tydens die besoek is inligting rakende die technikon ingewin en gekontroleer met die oog op die navorsingsmetode wat in die studie gevolg gaan word. Administratiewe vereistes (soos die verkryging van die nodige toestemming by die technikonowerheid vir die navorsingsprojek) is ook gedurende die besoek afgehandel. Die doel van die voorgenome navorsing is aan die Rektor en Direkteur van Studente-Aangeleenthede verduidelik.

1.3.2 Navorsingsontwerp

1.3.2.1 Literatuurstudie

Vir die nodige agtergrond en teoretiese perspektief, is tersaaklike literatuur bestaande uit teoretiese en empiriese werke geraadpleeg. Vir die opstel van 'n verwysingsraamwerk van die ondersoekgroep is hoofsaaklik empiriese werke geraadpleeg. Wat die teoretiese onderbou van die studie betref, is aandag gegee aan 'n ontleding van verskillende benaderings met betrekking tot vryetyd en vryetydsbesteding en 'n konseptualisering van die aanverwante en ter sake begrippe.

1.3.2.2 Onderhoude

As gevolg van die gebrek aan statistiek wat die technikon, op daardie stadium ten opsigte van die studente kon verskaf, was dit duidelik dat die persoon-tot-persoon vraelysmetode die hoofmetode van onderhoud sou wees. Juis die vooropname oor die studente-getalle het as't ware gedikteer dat vrae so gestruktureer moes word dat 'n antwoordkategorie skriftelik aan die respondent voorgehou kon word vir die uitoefening van 'n keuse met betrekking tot die antwoordkategorieë (slegs in vier gevalle is van oop vrae gebruik gemaak). Persoonlike onderhoude is ook gevoer met die technikonowerheid om die ontbrekende administratiewe inligting te verkry.

1.3.2.3 Veldwerk

Die studiemateriaal wat in hierdie ondersoek aangebied en ontleed word, is daarom hoofsaaklik deur middel van gestruktureerde onderhoude verkry. Na 'n deeglike studie is 'n konsepvraelys saamgestel vir gebruik in 'n loodsondersoek. Die vraelys het voorsiening gemaak vir inligting oor die demografiese data van die respondente; hul belangstelling in sport- en fisieke rekreasie; hul huidige deelnamepatrone; die tyd wat hulle aan sport- en fisieke rekreasie bestee; redes vir hul deelname, ensovoorts. (Vgl. Bylae 1).

(a) Loodsondersoek

Die loodsondersoek is met behulp van die studenteraadslede van die

tegnikon uitgevoer. Die doel met die loodsondersoek was om -

- * vas te stel of die wyse van bekendstelling van die ondersoek, die bewoording van die vrae en die verduideliking van die prosedures in die vraelys duidelik en effektief is, sodat die verlangde responsie van die respondente verkry kon word;
- * die formulering van die vrae na te gaan (met die oog op standaardisering is dit noodsaaklik dat respondente die vrae korrek moes verstaan);
- * vas te stel of die voorafgestruktureerde afdelings in die vraelys voldoende is, dit wil sê of die tersaaklike inligting ingewin is, met die oog op wetenskaplike kwaliteit en besluitneming;
- * die tydsduur vir die beantwoording van 'n vraelys min of meer te bepaal, sodat 'n tydskedule opgestel kan word vir die verspreiding en invordering van die vraelyste.

Die prosedure en doelstellings met die loodsondersoek stem in breë ooreen met die aanvaarde riglyne wat deur De Vos (1982:44) in die verband gestel is.

Na afloop van die loodsondersoek waarna foute uitgestryk is, is die gewysigde vraelys na die Rekensentrum van die Universiteit van die Oranje-Vrystaat geneem vir kodering.

(b) Veldwerkers

Daar is van geen addisionele veldwerkers gebruik gemaak nie. Die navorser het persoonlik die nodige vraelyste versprei.

(c) Prosedure by die voltooiing en kontrolering van die vraelyste

Die vraelyste is gedurende Januarie en Februarie 1984 tydens daaglikse besoeke aan die navorsingsgebied versprei en voltooi. Die woonplek van die respondente het gedien as prioriteitsorde vir die verspreiding van die vraelyste. Die vraelyste is dus eerstens versprei onder die studente wat in koshuise van die technikon woonagtig is. Die navorser het een koshuis elke Maandag besoek (wanneer die studente reeds om 22h00 in die koshuis moes wees) en die vraelyste persoonlik oorhandig. Gedurende elke sessie is onduidelikhede wat die respondente met die invul van die vraelyste gehad het, uitgestryk.

Gedurende die sessies is die projek aan die respondente verduidelik. Klem is gelê op die vertroulikheid van die inligting en dat die gegewens slegs vir wetenskaplike doeleindes gebruik sal word. Die feit is deurgaans beklemtoon dat eie kreatiewe denke, buitensporigheid of moedswilligheid die wetenskaplike geldigheid van die projek kan skaad.

Wat die technikonstudente wat in die stad woonagtig is betref, is besluit om huis-tot-huis opnames te onderneem. Geen steekproef is gebruik nie, maar daar is gepoog om sover as moontlik alle studente by die opname te betrek. Die vraelyste is gedurende die

aand versprei (waartydens die meeste respondente tuis was) en die volgende dag weer in ontvangs geneem. Met die insameling van die vraelyste is by die respondente onduidelikhede daaroor uitgeklaar.

(d) Respons van die ondersoekgroep

Die ondersoek is gebaseer op die totale studentekorps van die technikon. 'n Verteenwoordigende steekproef is dus nie vir die ondersoek bepaal nie. Soos reeds aangedui is gepoog om alle studente by die ondersoek te betrek. Vraelyste is daarom aan 784 studente oorhandig en hiervan is 588 voltooide vraelyste terug ontvang, waarvan 161 mans en 427 dames was. Dit verteenwoordig 'n respons van ongeveer 74% van die totale studentekorps en dien dus as 'n geldige en verteenwoordigende universum vir die ondersoekgroep.

Uit die besprekings wat sal volg, sal dit blyk dat die gegewens wat van die ondersoekgroep verkry is, 'n getroue weergawe is van die biografiese gegewens, belangstellings, behoeftes en huidige sport- en rekreasie deelnamepatrone van die respondente.

(e) Struktuur van die verslag

Daar is wat die struktuur van die studie betref, deeglik rekening gehou met die verklaarde doelstellings van en met die teoretiese aannames onderliggend aan die studie.

Hoofstuk 2 word gewy aan 'n bespreking van vryetyd en die besteding daarvan binne die breë konteks van die Menslike Bewegingskunde. Daarin word 'n oorsig gegee van die belangrikste benaderings wat as

riglyn dien vir die rol wat vryetyd en vryetydsbesteding in die lewe van die mens speel. 'n Kort paradigmatiese perspektief word aangebied vir die interpretasie van vryetyd en vryetydsbesteding as werklikheid in die lewe van die student. In hoofstuk 3 word 'n uiteensetting gegee van vryetyd en vryetydsbesteding as samelewingsverskynsel en die dimensies daarvan. In hoofstuk 4 word die konkrete onderbou van vryetyd ontleed met besondere verwysing na spel, rekreasie en sport.

In aansluiting hierby word aandag gegee aan die universum studentegemeenskap, met die klem op die ontstaansgeskiedenis van die technikon, die fisies-geografiese onderbou daarvan; en demografiese besonderhede van die ondersoekgroep (Hoofstuk 5).

In hoofstuk 6 word die huidige belangstelling en behoeftes van die studentegemeenskap uitgewys. Die huidige deelnamepatroon met die gepaardgaande invloedsfaktore, wat geïdentifiseer is, word ook bespreek. Laastens word 'n samevatting van die belangrikste bevindinge, asook aanbevelings ter bevordering van die sport- en fisieke rekreasie aan die Technikon van die O V S gegee (Hoofstuk 7).

Vervolgens word 'n teoretiese uiteensetting van vryetyd en die besteding daarvan gegee.

HOOFTUK 2

VRYETYD EN VRYETYDSBESTEDING: 'n TEORETIESE BEGRONDING

2.1 Inleiding

Wetenskap is die sistemativering van kennis deur die mens wat altyd 'n neiging openbaar om te weet en te ken. Die wetenskaplike taalspel is inderdaad die natuurlike strewe van die mens om die werklikheid waarvan hy deel vorm te probeer begryp (Mouton en Marais, 1985:3). Trouens uitsprake en die formulering van stellings oor die menslike werklikheid verteenwoordig nie alleen die belangrikste wyse waarop die mens sy belewing van daardie werklikheid waarvan hy deel is probeer konstrueer nie, maar dit het ook 'n integrale deel van menswees geword.

Die algemene wetenskap is die totale wetenskap wat betrekking het op alle verskynsels wat kenbaar is en wat die mens kenbaar probeer maak. Dit verwys na die ontologiese domein van die algemene wetenskap met ander woorde die mens in al sy verskeidenheid. Dit is so omvangryk en wyd dat geen enkele mens dit kan uitoefen of beheers nie en daarom vind ons die dissiplinering van studiestof binne vakverband om so orde op logiese wyse te probeer bewerkstellig. So ontstaan dan 'n verskeidenheid wetenskappe of dissiplines. Die verskeidenheid van wetenskappe het daarom hulle bestaan te danke aan 'n progressiewe differensiasie van die werklikheid - die ontologiese domein.

Die afsonderlike wetenskaplike dissiplines berus op die logiese sistemativering van saamgegroepeerde objekte van studie wat

volgens die waarneming van die mens in verband met mekaar staan. Die grondslag van elke vakwetenskap is daarom daardie onderskeibare eenheid, segment of entiteit wat na vore tree namate genoeg kennislig daarop val, dit wil sê die sentrale fenomeen wat wetenskaplik nagevors word en waaraan 'n besondere vakwetenskap sy naam ontleen. Die onderskeiding van die verskillende vakwetenskappe val dus saam met die veelsydigheid van die menslike handeling, eienskappe, instellings, gedrag, skepping ensovoorts. So word daar dan in terme van die modaliteite-onderskeidings van Dooyeweerd, Stoker en andere onderskei tussen "psigiese, analitiese, historiese, linguale, sosiale, ekonomiese, estetiese, juridiese, etiese en godsdienste verskynsels/handeling/geboue" (Mouton, 1985:12).

Hierdie modaliteite-onderskeidings verteenwoordig nie noodwendig afsonderlike vakwetenskappe as sodanig nie. Feitlik elke vakwetenskap binne die kader van die sosiale en kultuurwetenskappe (menswetenskappe) het in 'n mindere of meerdere mate te make met hierdie verskynsels/handeling/geboue juis omdat dit universele menslike-attribute is. So het die Menslike Bewegingskunde te make met psigiese, fisiologiese, sosiale, etiese, estetiese, ekonomiese en ander werklikhede van die mens. Elkeen van die vakdissiplines bestudeer egter die menslike werklikheid in terme van die gekose sentrale fenomeen. Kaplan (1960:14-15) merk in die verband op dat die verskil tussen filosofie, biologie, sielkunde, geskiedenis, volkekunde en sosiologie eintlik daarin lê dat hoewel almal in die een of ander aspek van die mens belang stel, elkeen 'n besondere soort probleem beklemtoon. Elkeen

formuleer daarom 'n eie benadering. Dieselfde opmerkings geld ook vir die Menslike Bewegingskunde en die onderskeie sub-dissiplines daarvan.

Dit verklaar die trans-dissiplinêre betrokkenheid van sosiale en kultuurwetenskappe waaronder die filosofie, sosiologie, psigologie, antropologie, maatskaplike werk en die Menslike Bewegingskunde by die studie van vryetyd, rekreasie, sport en spel. Dit vorm deel van die universalia van die werklikheid van die mens. Elkeen van die wetenskappe beskou hierdie komponente van die werklikheid van die mens in terme van 'n eie onderskeibare foci: so byvoorbeeld bestaan daar vanuit die filosofie met sy geledinge die idealisme, realisme, pragmatisme, eksistensialisme en humanisme 'n eiesoortige konseptualisering van vryetyd, rekreasie, sport en spel (Murphy, 1981:17-19). Hierby kan gevoeg word die sosiologiese benadering wat vryetyd, rekreasie, sport en spel binne sosiale konteks plaas, die institusionele benadering wat dit as instelling naas die ander instellings soos die gesin, kerk en staat plaas; die kwalitatiewe benadering wat vryetyd, rekreasie, sport en spel in terme van die aard van die aktiwiteite daarvan beoordeel.

Hierbenewens is daar die terapeutiese benadering wat dit as terapeutikum beskou; die volkekundige benadering wat die konfigurale en funksionele verhouding tussen vryetyd, rekreasie, sport en spel en die res van die kultuur van 'n gemeenskap beklemtoon; die psigologiese benadering waar die fokus veral gerig is op die simboliese en die kognitiewe aspekte van vryetyd, rekreasie, sport en spel. Laastens kan die Menslike

Bewegingskunde genoem word waar die bewegende mens as uitgangs- en aanknopingspunt dien en waar veral die fisieke aktiwiteite en bestuurs- en organisatoriese aspekte van vryetyd beklemtoon word. Hoewel individuele- of groepe wetenskaplikes, in terme van hul eiesoortige benaderings (domeinaannames) eksplisiet eie oortuigings huldig oor die werklikhede met betrekking tot vryetyd, rekreasie, sport en spel plaas hulle as gemeenskap van wetenskaplikes 'n hoë premie op werklikheidsgetroue uitsprake daaroor en word daar gepoog om hul wetenskaplike taak aan die streng eise van wetenskaplikheid te laat voldoen. Laastens moet in die verband opgemerk word dat die wetenskaplike arbeid van die verskillende dissiplines gekenmerk word deur die bestaan van meerdere navorsingstradisies of paradigmas.

Na aanleiding van die voorgaande opmerkings word vervolgens veral aandag aan die ontwikkeling van die Menslike Bewegingskunde gegee ten einde die kader aan te dui waarbinne die studie van vryetyd en die besteding daarvan resorteer; 'n prinsipiële en teoretiese klassifikasie te maak van die begrippe vryetyd, rekreasie, sport en spel; 'n eie paradigmatische perspektief daaroor te gee en om in terme daarvan vryetyd, rekreasie, sport en spel as samelewingsverskynsels te beskryf.

2.2. Vertakkinge van die Menslike Bewegingskunde

Die onderskeiding van sub-dissiplines in die Menslike Bewegingskunde, val saam met die veelsydigheid van die menslike bestaan. Die uitbreiding van die vakkennis binne die Menslike Bewegingskunde het uiteraard spesialisasie genoodsaak. Trouens

wetenskaplike ontwikkeling het nog deurgaans getoon dat vakverdieping en spesialisasie hand-aan-hand beweeg. Die eerste is 'n voorwaarde uit die tweede of anders gestel die tweede is 'n uitvloeisel van die eerste. Tereg skryf Thiart (1986:5) "die tydperk van die allesdoener, in soverre dit die omvattende teorie betref, is vir goed verby en spesialisasie met sy gepaardgaande al meer van al minder is reeds 'n voldonge feit."

Hierby moet egter gevoeg word dat spesialisasie en sintese dié twee begrippe is wat ten nouste met mekaar in verband staan. In die lig van verdieping in die Menslike Bewegingskunde is spesialisasie 'n besliste noodsaaklikheid, afgesien daarvan dat die vak prinsipieël wyd is en daar ruimte tot spesialisasie bestaan. Die hoofgevaar van spesialisasie lê egter daarin dat dit maklik kan lei tot die verbrokkeling en verdeling van die vak waardeur perspektief noodwendig ingeboet sal word. Daarom moet daar steeds te midde van spesialisasie daarteen gewaak word om nie die eenheidsbeeld van Menslike Bewegingskunde te laat verlore gaan nie.

Wetenskaplikes is dit met mekaar eens dat die vak in besonder belangstel in oefening, fisieke spel, sport, rekreasie en ander studieobjekte. Hierdie verskeidenheid studie-objekte kan egter nie as 'n logiese raamwerk vir die ontwikkeling van konsepte, hipoteses, teorieë en wetmatighede in die vak dien nie. Om 'n eenheidsgeheel te midde van spesialisasie te handhaaf, is dit nodig dat die spesialisasie-komponente om 'n gemenedeler saamgestel word - 'n sentrale foci. 'n Logiese raamwerk vir die verskillende studieobjekte kan daarom slegs om 'n sentrale foci, eiesoortige

struktuur, kennisinhoud en metodologie ontwikkel word (Singer, 1974).

In 1964 dui Henry in 'n belangwekkende referaat getitel: "Physical Education: An Academic Discipline", die kennisinhoud van die Liggaamlike Opvoedkunde aan "as those facts and hypothesis arranged around the understanding of the function of the human body performing exercise." Hierdie referaat het talle prominente wetenskaplikes aangespoor om daadwerklik aandag te skenk aan die omlýning van die kennisinhoud en die identifisering van die foci van die vak. Teen 1966 reeds is die kinematiese van mens "human movement" as foci vir die vak bepleit (Thomas, 1983:4). In 1967 skryf Rarick (1967:51) "Most certainly human movement is a legitimate field of study and research."

Terselfdertyd is voortgegaan om die kennisinhoud van die vak wat ten nouste met die beweging van die mens in verband staan te identifiseer. Die tipering van menslike beweging as foci van die vak het nie die kennisinhoud daarvan vereng nie. Hierdie stelling blyk duidelik wanneer gelet word op die verskillende vertakkinge van die vak wat ondertussen deur vakkundiges geïdentifiseer is. Die vakliteratuur toon verder dat vakkundiges wel in die breë ooreenstem met die foci van die vak maar dat hulle tog verskil oor die meer engere spesialisasierigtings daarvan.

Vervolgens bied die navorser 'n kort diagrammatiese voorstelling van enkele standpunte oor die kennisinhoud van die vak.

(a) Liggaamlike Opvoedkunde (Rarick, 1967:52)

Mechanics of human movement	Physiology of man	Historical and cultural aspects	Individual group interactions
Acquisition and control of movement patterns	Under stresses of exercise, sport and dance	Dance and sport in culture	Games and sport
Psychological factors affecting movement responses	Lasting effects of physical activity		Behavior patterns of individuals

(b) Teoretiese raamwerk vir Liggaamlike Opvoedkunde (Fraleigh, 1973:2)

Human Movement Theory What is Human Movement?	Academic Discipline What do we know about Human Movement?
1. Direct movement experiences	1. A perspective on movement (human movement therapy)
2. Descriptive knowledge	2. Direct movement experiences
3. Philosophy tools	3. Related disciplines and tools of inquiry

Physical
Education
Theoretical
Framework

Theory of Physical Education
What Should We Teach?

Prescriptive knowledge which depends on:

1. Practical function
2. Knowledge from philosophy and educational philosophy
3. Descriptive knowledge (academic discipline).

(c) **Dissipline Menslike Bewegingskunde** (Cheffers en Evaul
1978:4)

Human beings function through movement

Human movement is purposeful	The quality and quantity of movement affect and are affected by factors within the individual and the environment			Human movement takes many forms	
Purpose	Physical Factors	Psychological Factors	Social Factors	Fundamental	Complex
Physical	Structure	Learning	Structure	Locomotion	Sport
Social	Function	Motivation	Function	Stability	Dance
Intellectual	Mechanics	Readiness	Processes	Manipulation	Exercise
Emotional	Environment	Personality	Dynamics		Aquatics
Spiritual			Culture		Drama
					Work

Die voorgaande dui daarop dat in al die voorstellings beweging as fenomeen vir studiedoeleindes geïdentifiseer is. Die voorstellings verskil in die mate dat menslike beweging eksklusief en inklusief benader word. By die eksklusiewe benadering, waarvan voorstellings (a en b) voorbeelde is, val die klem uitsluitlik op menslike beweging self. Verbandhoudende fasette wat streng gesproke buite die mens as geestes- en fisieke wese val, is buite rekening gelaat. Die ontologiese vraagstellinge wat hier ter sprake is, is dus hoe die mens beweeg en wat gebeur wanneer die mens beweeg.

In voorstelling (c) word 'n inklusiewe benadering tot menslike beweging gevolg. Benewens die geestelike- en fisieke fasette word

ook aandag aan sosiale, kulturele en tyd-ruimtelike fasette gegee. Hier kom die ontologiese vraagstelling waarom die mens beweeg dus aan die orde. Menslike beweging bestaan vir die navolgers daarvan dus nie in 'n vakuum nie, maar vind in 'n besondere omgewing plaas.

Die besondere omgewing en tydvak waarin die mens hom bevind beïnvloed hoe goed (kwaliteit) of hoe lank (kwantiteit) die mens beweeg. Die kwaliteit en kwantiteit van menslike beweging word derhalwe deur 'n verskeidenheid faktore bepaal wat op 'n gegewe tydstip en situasie sou geld. Tussen menslike beweging en hierdie interne en eksterne faktore - fisiek, emosioneel, intellektueel, geestelik, sosiaal en tydruimtelik - bestaan daar 'n wederkerige verhouding. Menslike beweging beïnvloed dus tyd en ruimte en omgekeerd word menslike beweging weer daardeur beïnvloed. Die konsep van die kwaliteit en kwantiteit van menslike beweging wat in wederkerige verhouding tot die individu self en sy omgewing staan, verteenwoordig vir Cheffers en Evaul (1978:6) die kern van die Menslike Bewegingskunde - "heart of the discipline of Human Movement."

In hierdie studie val die klem dus op die tyd en ruimtelike aspek van menslike beweging. Die tyd verwys in besonder na vrye tyd, ruimte na die natuurlike en geskepte omgewing wat die mens aanwend vir die benutting van sy vryetyd en beweging na daardie aktiwiteite wat in hoofsaak tydens vrye tyd beoefen word. Menslike beweging * as sodanig kom dus nie ter sprake maar wel die mate

* Menslike beweging verwys, vir doeleindes van die studie, na spel, sport en rekreasie wat binne vryetyd beoefen word.

waarin dit inhoud (kwaliteit) aan vrye tyd gee. Vandaar dan die hoofklem wat in hierdie studie op die kwalitatiewe dimensie van vryetyd geplaas word.

Voordat vryetyd nader beskryf en die dimensionele onderbou of samestelling ontleed word, is dit nodig om kortliks aandag te skenk aan die ontologiese vraagstelling waarom die mens inderdaad beweeg. In die literatuur bestaan daar talle filosofieë vir die verklaring van menslike beweging. Enkeles word vervolgens kortliks bespreek.

2.3. Prinsipiële-teoretiese klassifikasie van vryetyd, rekreasie, sport en spel

Met die oog op 'n prinsipiële en teoretiese klassifikasie van die bogenoemde begrippe blyk dit dat vakkundiges in hoofsaak 'n realistiese of 'n idealistiese benadering daarvan voorveronderstel. Kando (1975:20) bevestig dat daar 'n menigte definisies in die literatuur oor vryetyd bestaan waarvan die vernaamste afkomstig is uit die klassieke (idealistiese) en die empiriese (realistiese) denkrigtings. Beide kategorieë verdeel weer op hul beurt in engere nuanses. Murphy (1974:17-18) onderskei bykomend 'n pragmatiese, eksistensialistiese en humanistiese benadering tot vryetyd, rekreasie, sport en spel. Hierby kan ook gevoeg word 'n Christelik-wysgerige benadering tot vryetyd en sake daaraan verwant.

2.3.1 Realistiese benadering

Die eksponente van die realisme beklemtoon die feit dat die mens

in die wêreld as werklikheid leef en beleef, dat die mens kennis waarvan hy bewus word nie verander nie, dat niks verander het nadat die mens daarvan te wete gekom het nie en dat die werklikheid in die woorde van Murphy (1974:17) "is independent of the human beings mind." Daarom sien die realis die wêreld as beginpunt van alles en wil hy die wêreld in terme van oorsaak en gevolg verklaar.

Realiste aanvaar die wêreld dus as gegewe. Slegs wat met die sintuie waargeneem word, bestaan. Die mens se persepsie daarvan verander nie. Vryetyd, rekreasie, sport en spel word in terme hiervan as 'n eienskap van die sosiale lewe van die mens gesien. Die realisme tref 'n skerp onderskeid tussen werk en vryetyd en beskou spel as 'n belangrike buitemuurse aktiwiteit.

Beweging is vir die realisme noodsaaklik vir die oorlewing van die mens. Dit is veral die tasbare beloning van beweging wat vir die realisme belangrik is. Spel, rekreasie en sport wat dus onmiddellike bevrediging aan die mens bied, is vir die realisme van belang. Daarom bevredig slegs sukses die realis en verkies hy daardie aktiwiteite wat sukses moontlik maak.

Oor die algemeen word aanvaar dat vryetydsbesteding 'n geleentheid aan die mens bied om na werk te herstel. Vanweë die rekreatiewe aktiwiteite daarvan dien vryetyd as 'n veiligheidsklep vir die spanning en stres van die daaglikse lewe. Kando (1975:20) wys daarop dat realiste die term vryetyd gebruik as empiriese verwysing na die verskillende rekreasie aktiwiteite waarby die mens betrokke is. Dit bly egter ondergeskik aan werk.

2.3.2 Idealistiese benadering

Die idealisme is idee- of ideaalsentries gerig. Die gees van die mens is die ware mens terwyl die liggaam slegs 'n tydelike belemmerde bykomstigheid verteenwoordig. Vir die idealisme beteken vryetydsbesteding onder meer die bewuswording van die mens se eie ware wese en bestemming met as ideaal die toenemende heerskappy van die gees oor die liggaam deur ontplooiing van binne af. Die mens se gees is inderdaad sy ware self (Pretorius, 1969:140-150).

Die idealis gee daarom sy eie antwoorde omtrent die ideale wêreld en daarom is die werklikheid vir die idealis dit wat deur hom absoluut self ervaar word. Murphy (1981:77) merk in die verband op dat idealiste daarin glo "that the individual is a purposive being who is striving to achieve those values which are embedded in reality itself." God bestaan daarom nie op Homself en buite ons bewussyn nie, maar is self 'n skepping van ons, ek. Die mens is dus vir die idealis die denkende mens, die skepper van sy God (Coetzee, 1965:33).

Geestelike oorwegings is daarom vir die idealisme die hooforsaak vir beweging. Die werklike rede vir spel, rekreasie en sport setel daarom in 'n ongedefinieerbare drang van die mens na geestelike bevrediging - "for soul enrichment, and for religious peace" (Cheffers en Evaul, 1978:23).

Die idealistiese benadering van vryetyd en vryetydsbesteding dui daarom op die ideaal naamlik dit wat die mens sê dit behoort te wees, afgesien daarvan of dit in reële gedrag realiseer al dan

nie. Kaplan (1960:22) konstateer dat die ideële konstruksie van vryetyd, rekreasie, sport en spel bestaan uit "important elements of the situation against which a real situation can be assessed."

2.3.3 Pragmatiese benadering

Die Griekse woord pragma, waarvan die pragmatisme afgelei is, beteken handeling, daad of bedrywigheid. Die pragmatiese benadering kan teruggevoer word tot die leerstelling van Heraclitus.

Vir die pragmatist is die enigste waarheid dit wat in die praktyk ervaar word. Soos Protagoras per eksperiment sy wêreld van waarheid wou betree, het alle pragmatiste slegs 'n belang by die nuttigheidswaarde. Die waarde en betekenis van 'n stelling of praktyk word dus getoets aan die praktiese bruikbaarheid daarvan. In teenstelling met die realisme word aanvaar dat niks waar is alvorens die geldigheid daarvan nie deur ervaring en beleving getoets is nie. Die pragmatist kan dus net aanvaar wat hy kan bewys. Daarom sal hy nooit die geloof in die onsienlike as 'n eind-ideaal aanvaar nie. En omdat 'n suksesvolle lewe deur eie krag self verwerf kan word, is die Christengelowige se onverwerfbare volmaaktheid ook onaanvaarbaar. Murphy (1981:18) skryf van die pragmatisme: "Meaning of conceptions or ideas are to be recognized in their practical beings. The functions of thought is that of a guide to them. Truth is tested by practical consequences of belief."

Die pragmatisme ondersteun nie die fragmentering van vryetyd in

onderskeibare komponente nie. Anders as die realisme word aanvaar dat vryetydsopvoeding 'n basiese deel van die kurrikulum van 'n tersiêre onderwysinstelling moet uitmaak; dat spel morele groei by die mens bevorder en dat die beklemtoning van kompetisie-sport nie ware rekreasie beteken nie omdat die welsyn van die individu as van minder belang geag word. Die pragmatisme gee daarom voorkeur aan daardie bewegings van die mens waardeur hy sy potensiaal kan verbeter en in sy behoeftes kan voorsien.

2.3.4 Eksistensialistiese benadering

Die eksistensialisme is 'n resente benadering met as grondstelling dat wat is, is alles wat bestaan. Die mens is op homself aangewese om die verloop en kwaliteit van sy lewe self te bepaal. In wese huldig dit volgens Murphy (1981:18) die standpunt "that the existence of the individual proceeds his or her essence...." en word die feit beklemtoon dat dit die taak van die individu self is om hom te vorm soos wat hy inderdaad is.

Met die stelling dat eksistensie die essensie van menswees voorafgaan, word te kenne gegee dat die eksistensialisme lynreg teenoor die realisme staan. Die eksistensialisme wil juis die idealisme omkeer in 'n realisme deur te beweer dat die essensie van menswees slegs af te lei is uit die mens se handeling. "It has grown out of a world without purpose or direction and negates ideals and ideas" skryf Ball en Capriano (1978:16).

Vir die eksistensialisme speel vryetyd 'n belangrike rol. Zeigler (1977:200) merk in die verband op "personal liberation is highly

desirable and this is most certainly a function of play. In sporting (and recreation) activities individuals can be free as they select their own values and achieve self-expression. Children can create their own world of play and thereby realize their true identities.... Existentialists at play want no prescribed formations, no coach calling the plays and destroying the players 'authenticity', and no crowd exhorting them to win at any cost."

2.3.5 Christelik-wysgerige benadering

'n Christelike lewens- en wêreldbeskouing kom daarop neer dat ons 'n Christelike gelowige siening het van onself, ons aardse tuiste en so ook van ons werke uitsluitlik in die positiewe diens van God Drie-enig. In die Christelike lewensbeskouing staan God as die hooffiguur en word die mens in sy totaliteit van gees en liggaam as sy kind beskou (Pretorius, 1969:189).

Die Christelik-wysgerige benadering het dus as grondslag of funderingsbasis die Christelike lewens- en wêreldbeskouing. In die wese daarvan word aanvaar dat God die beskikker is van die lewe van die mens, dat alle mense aan God verantwoording verskuldig is en dat die ganse skepping tot die beskikking van die mens is wat daarin as mede-arbeider van God optree. Die mens het dus 'n God-gegewe roeping om die kosmos tot eer van God te ontsluit. Die aardse werklikheid - en dit sluit vryetyd en vryetydsbesteding in - as skepping van die mens is daarom onlosmaaklik aan God as Wetgewer verbonde.

In die Christelike lewens- en wêreldbeskouing is Christus as voorbeeld en die gehoorsaamheid aan Christelike waardes fundamenteel vir die verwerwing van behoorlike Christelike volwassenheid. Daarom is sy handeling deurweek van sy gehuldigde Christelike lewensopvatting (Landman, 1978:167).

Vryetyd en die besteding daarvan kan daarom slegs verstaan word indien daar allereers gepoog word om die mens te verstaan, dit wil sê indien ons duidelikheid oor die mens self het. Na sy wesensaard is die mens 'n religieuse wese en is religie wat vryetyd en die besteding daarvan betref bepalend en rigtinggewend. Alle funksies van die mens en daarom ook vryetydsbesteding word derhalwe beïnvloed deur die keuse van die hart en moet die beginsel dat die mens primêr eenheidswese is hier deurgaans erken word. In alles wat die mens doen is hy dus as volle mens betrokke en moet hy as sodanig verantwoordelikheid aanvaar vir sy besluite en handeling.

Vir die eksponente van die Christelik-wysgerige benadering is vryetyd en die besteding daarvan in sigself dus sinvol en kan dit op transendentale wyse tot ontspanning, herstel van kragte beoefening van funksies, vorming vir die lewe, ensovoorts dien.

2.3.6 Humanistiese benadering

Die individu staan in die middelpunt van die humanistiese benadering. Vir die humanisme skryf Murphy (1981:18) is die mens "the supreme value in the universe." Daarom het die mens absolute waarde in sigself. Bloot kragtens die feit dat hy 'n mens is, het

die individu sekere regte. Die humanisme berus op die veronderstelling dat die mens oor 'n intrinsieke waardigheid beskik, dat daar bepaalde universeel geldende moreel en sedelike norme bestaan en aanvaar dat die mens self oor sy toekoms beskik. "Its universal tendency,...." skryf Friess (1973:42) "is to stress human self understanding and self determination."

Binne die humanistiese benadering vervul vryetyd 'n belangrike funksionele rol. Dit bied aan die mens die geleentheid om tot die besef van sy eie potensiaal te kom en dien dit as 'n bron vir die verwerwing van individuele vryheid, om op grond daarvan individuele outonomie (volle selfbeskikking) te verwerf op alle lewensvlakke - die intellektuele, estetiese en etiese ensovoorts. Vryetyd en die besteding daarvan is vir die humanisme nie afgegrens tot 'n enkele periode of tydskomponent in die daaglikse lewe van die mens nie. Volgens die humanisme kan vryetyd in enige situasie voorkom. Deur 'n eie waardigheid by die mens te vestig en geleenthede vir eie besluitneming daar te stel, sal alle mense die geleentheid hê "to achieve joy, mastery, uniqueness, self-realization, and shared experience" (Murphy, 1981:19).

Die voorafgaande weerspieël die belangrikste prinsipieel-teoretiese benaderings wat vryetyd en vryetydsbesteding betref. Samevattend wil ons die volgende beklemtoon. Vereers die algemene opmerking dat wanneer die benaderings krities oorweeg word dan blyk dit, met uitsluiting van die streng humanistiese benadering, dat hierdie beskouinge oor die algemeen nie verkeerd is ten opsigte van wat aanvaar word nie, maar wel wat verwerp word. Daarom behoort enige beskouing oor vryetyd en die besteding

daarvan met die nodige voorbehoude, voorsiening te maak vir 'n sintese tussen die betrokke benaderinge. Daarom gaan ons van die standpunt uit dat vryetyd en vryetydsbesteding in sowel sy reële, ideële as kognitiewe vlak verstaan moet word; dat die ideële, met sy engere nuanses soos die normatiewe (Kando, 1975:20) asook die kognitiewe geen bestaansreg onafhanklik van die reële of praktiese aspekte daarvan het nie. Die omgekeerde is natuurlik ewenaar.

Tweedens moet daarop gewys word dat vryetyd en die besteding daarvan nie alleen 'n individuele- nie maar ook 'n gemeenskapspool besit. Hoewel die verabsoluttering van die individu nie ondersteun word nie, kan ons ook nie die belangrikheid van die individu as geskape wese met 'n intrinsieke waardigheid misken nie. Die individu sowel as die gemeenskap waarvan hy deel is vervul 'n rol in die skepping, handhawing en uitbouing van die vryetydse werklikheid van die lewe wat tot beskikking van die individuele lede daarvan gestel word.

Laastens word volstaan met die opmerkings van Zeigler oor die sin, betekenis en waarde van 'n prinsipiële-teoretiese premisse oor vryheid, rekreasie, sport en spel. 'n Premisse dien vir hom as 'n basiese riglyn, waarvolgens die mens sy lewe en dié van ander mense kan inrig. Dit kan as 'n middel dien om die mens behulpzaam te wees in sy keuse oor dit wat vir homself van waarde en belangrik is. "It may help to give him a focus so that he can determine that which is important and significant. Thus it can help him decide what he should do in the years ahead." Hy kon-

stateer verder dat wat die deskundige sowel as leek as uitgangspunt en as model aanvaar, "will exert considerable influence on the place of...recreation in our educational system and other institutions as well and subsequently, in our communities at large " (Zeigler, 1964:11).

Vervolgens word 'n oorsig gegee van enkele benaderings en interpretasies met betrekking tot vryetyd as samelewingswerklikheid.

2.4 Paradigmatiese perspektief van vryetyd

In teenstelling met die natuurwetenskappe waar dit voorkom asof 'n dissipline op 'n gegewe tydstip slegs oor een dominante paradigma beskik, beskik die geesteswetenskappe oor meervoudige paradigmas. Die geesteswetenskappe is multi-paradigmatiese dissiplines (Mouton en Marais, 1985:19). Binne 'n geesteswetenskaplike dissipline bestaan daar dus 'n verskeidenheid van paradigmas met verskillende interpretasies van die werklikheid (menslike handelinge, eienskappe, gedrag, instellings ensovoorts).

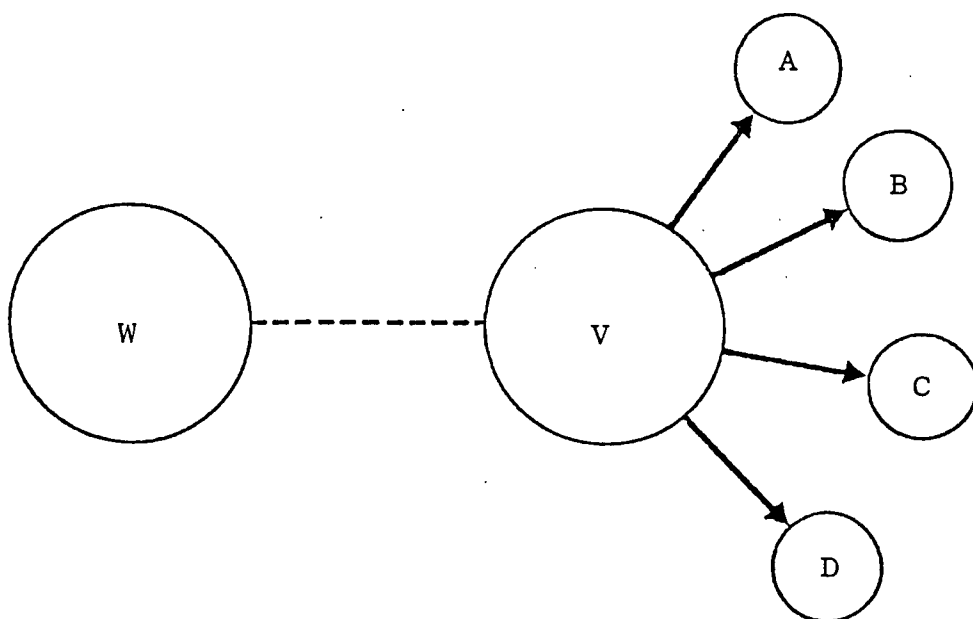
Wat die studie van vryetyd en vryetydsbesteding betref, word onder meer in die literatuur melding gemaak van die struktureel-funksionalisme, holisme (integrasionisme), segmentalisme (dualisme) en pluralisme. Almal paradigmas wat aangewend word om die verhouding tussen vryetyd en werk te beskryf en te ontleed. Murphy (1981:50) maak melding van die paradigmas van Neulinger wat in hoofsaak gemoeid is met die faktore wat 'n onderskeid tussen vryetyd en werk moontlik maak. Op soortgelyke wyse het Parker (1971), Kando en Summers (1971) en Kelly (1972) paradigmas

aangebied om tussen werk en vryetyd te onderskei. Hier kan ook die beskrywende paradigma van Immorlica genoem word, wat vryetyd in terme van tyd, funksie en ruimte kategoriseer (Murphy, 1981:22-23).

Vir doeleindes van hierdie ondersoek en juis omdat 'n keuse daarvan implikasies vir die beplanning en voorsiening van sport- en rekreasiefasiliteite en dienste het, word volstaan met 'n bespreking van enkele van die paradigmas naamlik die segmentalistiese, holistiese (integrasionistiese) en pluralistiese, omdat dit vir die uitgangspunt van die navorser met betrekking tot vryetyd, sport en rekreasie van belang is.

2.4.1 Segmentalisme

Segmentalisme dui op 'n denkbenadering waarin die lewe van die mens gesien word as saamgestel uit afsonderlike segmente of dele wat nie noodwendig beïnvloedend op mekaar inwerk nie. Voorstanders van hierdie benadering sien werk en vryetyd (1) as verteenwoordigend van twee pole of (2) as twee komponente van die lewe wat basies outonoom en selfonderhoudend is. Elkeen van die twee lewenskomponente moet dus so uitgebou word dat dit maksimale uitlewingsmoontlikhede aan die mens bied. Diegene wat dus die differensiasie van werk en vryetyd as oplossing sien vir minstens sommige van ons hedendaagse vraagstukke, doen dit op grond van die voorveronderstelling dat 'n gesegmenteerde bedeling kenmerkend en ook verkieslik vir die hedendaagse industriële gemeenskap is (Parker, 1971:99).



FIGUUR 1 - Segmentalisme: werk (w) en vryetyd (v) afsonderlike segmente. (a) Tyd vir vegetatiewe funksies; (b) reistyd; (c) familie en sosiale verpligtings; en (d) ongebonde tyd. (Tydsindeling: Department of Environment, Housing and Community Development in Pigram, 1983:2).

Binne die konteks van die segmentalisme word vryetyd dan omskryf as 'n lewenskomponent wat direk teenoor arbeid staan. Beide Keyter (1941) en Roos (1972) konstateer in die verband dat vryetyd gewoonlik as teenvoeter vir die begrip arbeid gebruik word en beskou vryetyd derhalwe as daardie tyd wanneer 'n persoon vry is van sy normale arbeidsverpligtinge. Simplisties gestel is vryetyd dus die tyd wanneer 'n persoon vry is van die arbeidsverpligtinge om 'n bestaan te maak. Die konsep vryetyd is daarom die teenoorgestelde van dié van arbeid en plig en is normaalweg taakvry. Hoe hierdie begrip ookal gebruik word, dit is altyd los van die verpligtinge van arbeid (Strydom, 1970). Hierby kan gevoeg word die siening oor vryetyd van Van Mechelen (1964), Lundberg (1934), Neumeyer en Neumeyer (1958) en andere. Volgens

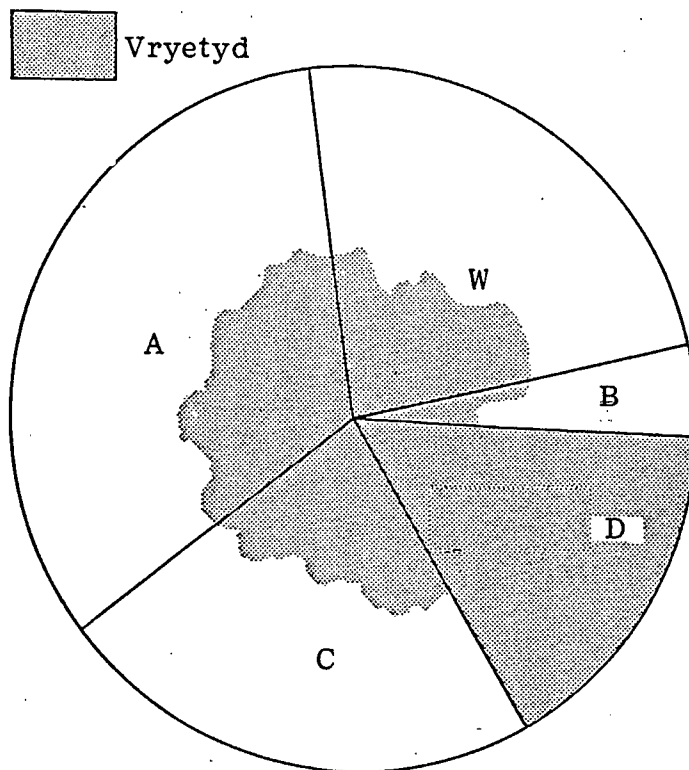
die segmentalisme kan die vraagstukke verbonde aan werk en vryetyd opgelos word: Eerstens deur 'n herwaardering van die werk/arbeidskomponente op sowel die intellektuele, sosiale en morele vlak en tweedens om die individu in sy vryetyd in die geleentheid tot selfontwikkeling te stel (Parker, 1971:99). Volgens Kelly (1982:128) stel die segmentalisme daarom "a leisure solution" vir werk voor "in which the two are seen as separate and leisure as that life space in which personal satisfaction, fulfillment, meaning, expression, and humane relationship can be maximized."

2.4.2 Holisme (Integrasionisme)

Holisme of die integrasionisme dui op 'n denkbenadering waarin die mens die komponente van sy lewe as 'n geïntegreerde eenheid sien wat onderling in funksionele en wederkerige mede-beïnvloedende verhouding staan. In teenstelling met die segmentalisme word hier as uitgangspunt aanvaar dat die tydskomponent werk en vryetyd ten nouste met mekaar vervleg is.

Nash (1975:96) merk in die verband op "any master in the art of living draws no sharp distinction between...labour and leisure, mind and body or education and recreation...what the world needs is a concept of integration." By 'n ander geleentheid waarsku hy teen die kompartementalisering van die bestaanstyl van die mens en skryf "life is a unit - an entity but when it is compartmentalized... and names are given, the trouble begins" (1975:86). Die tydskomponente verteenwoordig dus 'n eenheidsuitdrukking van die daaglikse lewenspatroon van die mens.

Daarom is daar sprake van 'n wederkerige funksionele en konfigurale verhouding tussen die tydskomponente en vind vryetyd na sy kwalitatiewe, simboliese en kognitiewe aard op 'n unieke wyse weerklank in elkeen van die ander tydskomponente (Cf. Hoofstuk 3:72 et. seq.).



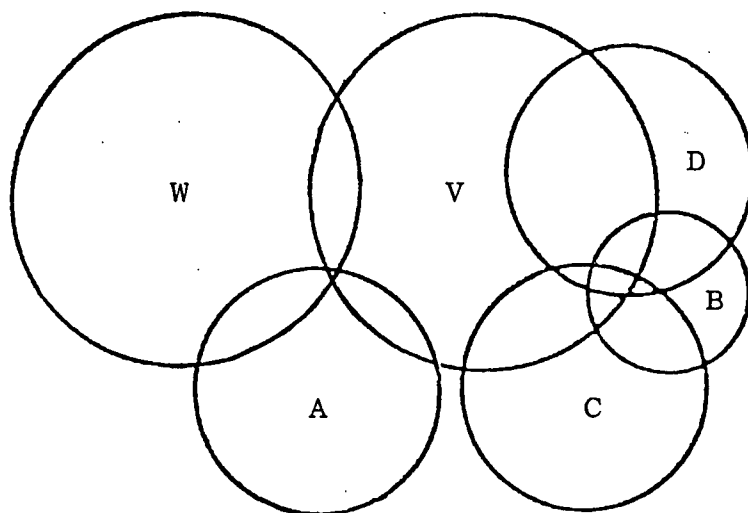
FIGUUR 2 - Holisme (Integrasionisme). Werk (w) en vryetyd ten nouste met mekaar vervleg. (a) Tyd vir vegetatiewe funksies; (b) reistyd; (c) familie en sosiale verpligtings; en (d) ongebonde tyd. Tydsindeling (Pigram, 1983:2).

Eksponente van die holistiese benadering aanvaar dat elke tydskomponent nie insigself onafhanklik van die ander oor intrinsieke waarde beskik nie. Brightbill (1960:6) skryf: "When work becomes an end in itself...work is clearly a liability." Daarom ondersteun die eksponente van die holistiese benadering ook nie die standpunt onderliggend aan die "New Leisure" nie naamlik dat vryetyd "an end in itself" is (Osgood, 1982:10). Vir hulle staan die tydskomponente komplimentêr tot mekaar. Vryetyd sonder werk en werk sonder vryetyd is dus betekenisloos. Elke tydskomponent het inderdaad waarde in die mate waarin dit in die ander tydskomponente reflekteer. Daarom is Parker (1971:122) van mening dat die integrasie van werk en vryetyd aanleiding daartoe sal gee dat werk sy huidige kenmerkende eienskap van dwang kan verloor en dat kreatiwiteit, wat tans hoofsaaklik met vryetyd geassosieer word, deel daarvan kan word. Vryetyd sal dan weer sy huidige kenmerkende eienskap van 'n blote teenstelling teenoor werk te wees verloor en die status kan verwerf - wat nou hoofsaaklik met die produk van werk geassosieer word - van 'n hulpbron te wees wat beplanning verdien ten einde die grootste moontlike menslike bevrediging daaruit te verkry. Vir Murphy (1981:189) 'n eksponent van die holistiese benadering, het die holisme daarom ten doel "to maximize leisure, but also to fuse it with a uniquely satisfying form of work."

2.4.3 Pluralisme

Vir Kelly (1982:129) is vryetyd in sy verhouding tot werk nie holisties (integrasionisties) of segmentalisties (dualisties) nie.

Vryetyd in sy verskeidenheid van vorme, betekenis, assosiasies ensovoorts moet daarom in terme van 'n pluralistiese benadering ontleed word. In die benadering word daar nie dualisties tussen vryetyd en werk onderskei nie en word dit ook nie as 'n geïntegreerde geheel gesien nie. Daar word aanvaar dat die twee tydskomponente onderskei, maar nie geskei kan word nie. 'n Skeiding van die tydskomponente verteenwoordig inderdaad 'n wetenskaplike abstraksie. Vandaar huldig die pluralisme die standpunt "that work and leisure are neither opposite nor fused in meaning, but have a pluralistic relationship that incorporates variety in meaning and contexts as well as mutual influences and multiple links" (Kelly, 1982:131).



FIGUUR 3 - Pluralisme: Werk (w) en vryetyd (v) kan onderskei, maar nie geskei word nie. (a) Tyd vir vegetatiewe funksies; (b) reistyd; (c) familie en sosiale verpligtings; en (d) ongebonde tyd. (Tydsindeling Prigram, 1983:2).

Volgens die pluralistiese paradigma is daar dus elemente van vryetydsbesteding ook op die arbeidsterrein aanwesig in byvoorbeeld gesprekvoering; vriendskapsbande wat daar bestaan; prestasies wat behaal word en selfs in dagdrome. Dit beteken nie dat werk en vryetyd 'n geïntegreerde eenheid vorm nie omdat die eise wat arbeid aan die individu stel die intrinsieke bevrediging beperk, wat 'n mens uit arbeid as sodanig kan put. Kelly noem in die verband die geroutineerdheid van arbeid, die evaluering van werknemers, die aandrang op koste doeltreffendheid; toesighouding "and the sheer drudgery of repetition even in human services places limits on finding the central meaning of life in most employment" (1982:128). Vryetyd is ook nie maar slegs 'n een-dimensionele aktiwiteit wat netjies verpak en duidelik aangedui kan word nie. Daarbenewens kan ons nie met sekerheid die keuse van mense oor wat vryetyd vir hulle beteken voorspel nie. Mense kies 'n wye verskeidenheid van aktiwiteite om te doen en put meervoudige bevrediging uit dié bedrywighede.....: vryetyd word steeds gekies en nie bepaal nie (Kelly, 1982:122).

Volgens Kelly (1982:129) kan die verband tussen vryetyd en werk binne gesins- en gemeenskapsverband nie in terme van die holistiese of segmentalistiese benadering ten volle begryp word nie. Die segmentalisme sny vryetyd los van die sosiale konteks wat kan lei tot 'n omskrywing van vryetyd as bloot 'n gevoel van genot of plesier terwyl die holisme weer die gevaar inhou dat die unieke kenmerke van vryetyd soos vryheid en die afwesigheid van nie-produktiewe doelwitte deur 'n integrasie van vryetyd en werk verlore kan gaan. Die pluralisme hierteenoor aanvaar die

feit dat vryetyd binne sosiale-, kulturele- en omgewingskonteks beoefen word hoewel dit beperkinge daaraan stel, tog geleenthede bied vir die volle uitlewing daarvan. Die pluralisme akkommodeer noodwendig 'n verskeidenheid van geleenthede en betekenisse sodat vryetyd sy besondere dimensie in terme daarvan behou (Kelly, 1982: 129).

2.4.4 Fenomenologie

Die voorgaande paradigmas met betrekking tot vryetyd is in hoofsaak gegrond op die besondere verhouding of wesenlike verskil tussen werk en vryetyd. Soos aangedui plaas die segmentalisme werk en vryetyd teenoor mekaar; val die hoofklem by die holisme op die geïntegreerde aard van werk en vryetyd en beklemtoon die pragmatisme die besondere verhouding tussen werk en vryetyd.

Die vraag wat die navorser vervolgens wil aanspreek is of vryetyd deurgaans teenoor werk geplaas moet word, of in verhouding tot werk ontleed moet word om 'n insig te verkry in die wesensaard daarvan as 'n samelewingsverskynsel. Kortom: kan dit nie in eie reg beskryf en ontleed word nie? Toegegee dat die kwantitatiewe tydskomponent van vryetyd nouliks sonder 'n verwysing na werk bepaal en ontleed kan word.

In plaas van 'n holistiese of segmentalistiese benadering volg die navorser in die beskrywing en ontleding van vryetyd 'n fenomenologiese benadering. Binne die bestek van dié benadering spreek die feitelike gegewens dus vir sigself. Faber (1968:51) skryf: "The phenomenologist accepts, as subject matter of his

inquiry, all data of experience. Colors and sound are data; so are impressions of distance and duration; so are feelings of attraction and repulsion; so are yearnings and fears, ecstasies and disillusionments...." Twee benaderings word binne die fenomenologie onderskei. Een is dié van Husserl (Thomas 1983:52) waar gepoog word om die wesensaard van 'n verskynsel te identifiseer. Die tweede word genoem die ervaringsbeskrywing. Hierin val die fokus op die individuele en persoonlike ervarings van die betrokke deelnemers. Kretchmar (1974:129) laat hom as volg hiervoor uit: "But despite the multifarious, culturally, relative, idiosyncratic and verbally absconded nature of my experiences, experiences do remain as a resource for a phenomenological analysis."

Vanweë die multidimensionele aard van vryetyd (Kelly, 1985:6 en Torkildson, 1986:202) en in navolging van die beskrywende paradigma van Immorlica (Cf. par. 2.4:32, supra.) waar vryetyd slegs in terme van die dimensies van tyd, funksie en ruimte beskryf word, plaas die navorser in hierdie studie die fokus op die veelheid van dimensies wat in vryetyd onderskei kan word. Die wesensaard van vryetyd word dus in die studie in terme van die dimensies daarvan blootgelê (Cf. Fig. 4:50).

2.5 Samevatting

Vryetyd en vryetydsbesteding vorm 'n belangrike deel van die mens se lewe. Dit is daarom nie vreemd nie dat daar oor die eeue heen besin is oor die sin en betekenis daarvan in die lewe van die mens. Elke filosofiese denkbenadering het, in terme van

eiesoortige lewens- en wêreldbeskoulike, 'n oordeel gevel oor die sin en betekenis van vryetyd en die besteding daarvan vir die mens. In die proses is daar deur elkeen rekenskap gegee oor vryetyd en vryetydsbesteding as werklikheid (metafisika), is 'n eie verwysingsraamwerk opgebou (epistemologie), is klaarheid gekry oor toepaslike waarheids- (eties) en skoonheidswaardes (estetiese).

Die filosofie oor vryetyd het dus te make met die persepsie van die werklikheid, die kennis waaroor 'n mens beskik, wat as waarheid aanvaar word en wat sindelik en mooi is. Die navorser het nie elkeen van hierdie sogenaamde hoekstene van die filosofie ten opsigte van elke filosofiese benadering, sover dit vryetyd en vryetydsbesteding raak, in behandeling geneem nie. Slegs 'n kort oorsig van enkele onderskeidende standpunte is gegee.

Die onderliggende doel hiermee is om die feit te beklemtoon dat 'n instelling soos die technikon, vir homself klaarheid sal moet kry oor sy filosofiese grondstelling oor vryetyd met die oog op nie alleen die voorsiening van fasiliteite vir vryetydsbesteding nie, maar ook om 'n standpunt te formuleer oor die sin en betekenis van vryetyd vir die student. "Philosophy provides the individual with an approach or method of viewing daily events, fundamental beliefs and values and serves as a foundation for various institutions and professions...." skryf Murphy (1981:35). Feit is dat vryetyd en vryetydsbesteding noodwendig 'n filosofiese begroning het wat verreikende beplanningsimplikasies vir instansies soos die technikon inhou.

Dieselfde opmerkings geld ook vir die verskillende paradigmas wat

kortliks hierbo aangestip is. 'n Segmentalistiese benadering sal naamlik fasiliteite vir vryetydsbesteding vereis wat 'n sekere tipe persoon benodig; 'n holistiese benadering weer sal die belangrikheid van vryetydsbesteding beklemtoon, terwyl 'n pluralistiese benadering weer 'n verskeidenheid van interpretasies moontlik maak en veral die keusevryheid van 'n persoon beklemtoon. (Murphy, 1981:190). 'n Fenomenologiese benadering, waarvolgens die dimensionele onderbou van vryetyd blootgelê word, kan verantwoordelike instansies weer 'n oorsig bied van die volle draagwydte van vryetyd en die rol en betekenis daarvan in die daaglikse lewe van die individu in die algemeen en die student in die besonder.

Vervolgens word 'n oorsig gegee van die verskillende dimensies waaruit vryetyd volgens die oordeel van die navorser saamgestel is.

HOOFSTUK 3

VRYETYD - 'n MULTIDIMENSIONELE SAMELEWINGSVERSKYNSEL

3.1 Inleiding

Uit die voorafgaande is dit duidelik dat daar oor vryetyd en die besteding daarvan talle filosofiese beskouinge, paradigmas en teorieë bestaan. Dit is daarom begryplik waarom daar in die literatuur geen algemeen-aanvaarde omskrywing van die begrip vryetyd bestaan nie. Vir Kando (1975:20) is daar dan ook min woorde in die vaktaal van die sosiale wetenskappe wat so omstrede en dubbelsinnig is as die term vryetyd ("leisure"). Trouens, soos reeds aangetoon is, is dié standpunte en benaderings oor vryetyd so wyd en uiteenlopend dat daar sprake is van 'n kontinuum met aan die een pool daarvan diegene wat vryetyd as lewensnoodsaaklik vir die mens en die samelewing beskou en aan die ander pool diegene wat dit as 'n noodsaaklike euwel sien. Kelly, 'n eksponent van die eerste pool beskou vryetyd as van besondere belang in die daaglikse lewe van die mens met betrekking tot die besluit oor prioriteite wat geneem moet word. "We seek to make our lives as full and rich as possible", skryf hy (1982:12). Vir St. Benedict is vryetyd weer 'n noodsaaklike euwel "the enemy of the soul" (Kando, 1975:23) en vir Jacks (1932:79) is dit daardie deel van 'n mens se lewe "where the struggle between white angels and black for the possession of his soul goes on with the greatest intensity."

Daar is egter ook 'n ander kontinuum met die kunde en die

onkunde as eindpool waarvan kennis geneem moet word. Beoordeel vanuit die nuwe ervaring of vanuit die voorwetenskaplike kennis die vryetyd as konsep bloot op 'n periode waartydens die mens vry is. As sodanig is vryetyd nie van besondere betekenis vir die mens nie en verdien dit ook nie die aandag van die wetenskap nie. Daarom dat 'n studie oor vryetyd en die verbandhoudende aktiwiteite dikwels bevraagteken word. Met verwysing hierna skryf Kelly (1982:12) van "the smiles and smirks that often follows when people say that they are studying leisure suggest that there is something odd taking fun and games seriously." Ten spyte hiervan is die feitelike situasie, soos reeds aangedui is, dat vryetyd en vryetydsbesteding 'n multi- en interdisiplinêre studieobjek is waaraan onder meer die sosiologie, filosofie, psigologie, antropologie, en die Menslike Bewegingskunde aandag gee.

Die gebrek aan 'n duidelike uniforme begripspressisering van vryetyd kan ook aan ander redes gewyt word. Hoewel vryetyd 'n alledaagse woord is wat vryelik in die volksmond gebruik word, kom 'n mens eers onder die indruk van die kompleksiteit en veelkantigheid daarvan wanneer daar gepoog word om dit binne filosofiese, paradigmatische en teoretiese konteks te plaas en 'n tipologie daarvan op te bou. Juis omdat dit volgens Kelly (1982:113) nie maar in 'n paar stereotipes daarvan opgesom en begryp kan word nie. Daar bestaan byvoorbeeld geen konkrete vorm van vryetyd nie. Dit is ook nie slegs 'n gekwalifiseerde tydperk - bloot 'n afgebakende tydskomponent nie. Die verskillende definisies daarvan verteenwoordig daarom slegs abstrakte rekonstruksies van vryheid as samelewingsverskynsel. Dit is dus

nie vreemd nie dat Murphy (1981:22) in die verband ommwonde verklaar "(that) it is no easy task to delineate the nature of leisure expression. It is a most difficult aspect of human behaviour to comprehend."

Vryetyd het verder 'n lang ontwikkelingsgeskiedenis. Oor die dekades en eeue heen het vryetyd as samelewingsverskynsel en as komponent van die bestaanstyd van die mens, soos al die ander lewensfasette, nie staties gebly nie. Dit het dinamies oor ruimte en tyd in omvang (kwantitatief), inhoudelik (kwalitatief) en in die verhouding daarvan tot onder meer werk dramaties verander. Trouens 'n duidelike kronologie kan in die verhouding van vryetyd tot werk onderskei word.

Aanvanklik onder primitiewe lewensomstandighede was werk en vryetyd tot so 'n mate met mekaar vervleg dat geen duidelike tydskomponente onderskei kan word nie (Ball en Capriano, 1978:8). Tydens die Griekse beskawingstydvak waar 'n duideliker rekonstruksie van werk en vryetyd gemaak kan word, was werk ondergeskik aan vryetyd gestel (Osgood, 1982:3). Hierna volg die Industriële Rewolusie en word werk as die hoogste prioriteit beskou (Ball en Capriano, 1978:12). Hieruit volg die meer kontemporêre tydvak waar werk en vryetyd as newegeskikte komponente van die bestaanstyd van die mens beskou is (Kleindienst, et.al., 1978:10).

Tans staan ons aan die vooraand van die sogenaamde "New Leisure" waartydens werk sy prominente plek afstaan aan vryetyd en vryetyd weer sy voormalige prioriteitsposisie herwin het. Newman (1976:27)

skryf dat die betekenis van werk ongetwyfeld universeel na die agtergrond verskuif is "and centrality in the formulation of self-definition has passed within the compass of the non-occupational sphere with leisure outstandingly the single most dominant element." Vryetyd, met eie lewensdoel, het al hoe verder van sy ondergeskikte posisie aan werk weg beweeg. Dit het vir sommige inderdaad die lewe self geword (Kaplan, 1940:24).

Dit is vanselfsprekend dat hierdie dramatiese veranderinge in die betekenis en funksie van vryetyd in die omskrywings daarvan sou reflekteer wat dus bygedra het tot die teenswoordige begripsverwarring daaroor.

Vervolgens enkele opmerkings oor die omskrywing van die begrip vryetyd.

3.2 Begripsomskrywing

Oor die herkoms van die woord vryetyd is vakkundiges met mekaar eens. Etimologies is die woord "leisure" afgelei van die Latynse woord "licere" wat beteken om toegelaat te word. Volgens Kelly (1982:7) word dit in die Websters Third Dictionary beskryf "as meaning to be free - leisure is done in a leisurely or relatively unconstrained and uncoerced manner." Pieper (1963:29) wys daarop dat die woord skool wat in Engels "school" en in Latyn "scola" is, oorspronklik van die Griekse woord "skole" kom en wat volgens Pieper nie skool nie maar vryetyd beteken. Vanaf die Latynse woord "licere" is die Franse woord "loisir" afgelei wat "free time" beteken (Kraus, 1978:38). Ander woorde wat in die verband

gebruik word is "free-time, spare-time, unobligated time, leisure-time, semi-leisure" en "new-leisure." Hoewel ons hieruit kan aflei dat vryetyd inderdaad tyd beteken wat vry is, kan die volle draagwydte van die begrippe nie afgelei word nie. Kelly (1982:7) omskryf byvoorbeeld vryetyd in terme van die aanwending van tyd en nie in terme van die tyd as sodanig nie. Vryetyd is daarom nie slegs 'n kwantitatiewe konsep meetbaar in aantal ure vry van noodsaaklike werk wat die individu na eie oordeel kan aanwend nie. Dit is ook 'n kwalitatiewe begrip wat verwys na daardie deel van vryetyd wat aan bepaalde waardes voldoen (Botha, 1968:4). Waardes verwys weer na daardie waardes wat binne gemeenskapsverband geldend is; vandaar die kultuurgebondenheid van vryetyd. Vryetyd het dus 'n veel ruimer betekenis as bloot "free time."

Vryetyd as komponent van die bestaanstyd van die mens staan dus nie los van die res van die lewenspatroon van 'n gemeenskap nie. Dit het universele sowel as uniek-kultuurgebonde kenmerke. In die konseptualisering van vryetyd speel kulturele relativisme dus 'n betekenisvolle rol. Vryetyd word deur sommige skrywers as 'n mikrokosmos van 'n gemeenskap as geheel beskou. Vandaar dat Kaplan (1960:64) kultuur beskou "as fundamental in understanding human social behaviour as the concept of gravity is in physics or disease is in medicine." Die kultuurgebondenheid van vryetyd bemoeilik derhalwe die omskrywing van vryetyd.

'n Enkele definisie van vryetyd as samelewingsverskynsel kan dus moeilik daaraan reg laat geskied. Vandaar dan ook dat Murphy (1974) en Kaplan (1975) byvoorbeeld ses definisies vir vryetyd

aanbied en Kraus (1971) en Kelly (1982) respektiewelik vier en drie definisies vir vryetyd voorstel. Pogings tot 'n inklusiewe of allesomvattende definiëring van vryetyd bevredig ook nie (Vgl. Miller en Robinson, in Kando 1975:22). In hul omskrywing van vryetyd "as the complex of self-fulfilling and self-enriching values achieved by the individual as he uses leisure time in selfchosen activities that recreate him" word wel konsepte van vryetyd, vrye-keuse, aktiwiteit en funksie geakkommodeer. Van dié en ander sodanige inklusiewe definisies skryf Kando (1975:25) egter "such definitions is as valiant as it is difficult to digest."

'n Duidelike omskrywing van die begrip vryetyd vereis verder onder meer dat die belangrikste dimensies daarvan geakkommodeer moet word; dat die grense daarvan duidelik aangedui moet word en dat die onderskeid daarvan met betrekking tot verwante begrippe duidelik aangetoon sal word. Tereg beklemtoon Kelly (1982:16) in die verband "(that) a definition has to distinguish what is defined from other similar referents or it is of no use." Begripspressisering het daarom ten doel die stelselmatige verfyning en vereenvoudiging van begrippe ten einde dit duideliker te onderskei van ander verwante begrippe. Bernard (1941:501) stel dit as volg: "Definition becomes...at one and the same time a process of condensation and simplification on the one hand and of precision and formulation on the other hand." Om hieraan te voldoen is 'n uiters moeilike taak juis omdat die begrippe soos vryetyd, rekreasie, sport en spel ook in die literatuur dikwels as wissel terme gebruik word.

In hierdie studie wyk die navorser af van die tradisie om 'n reeks

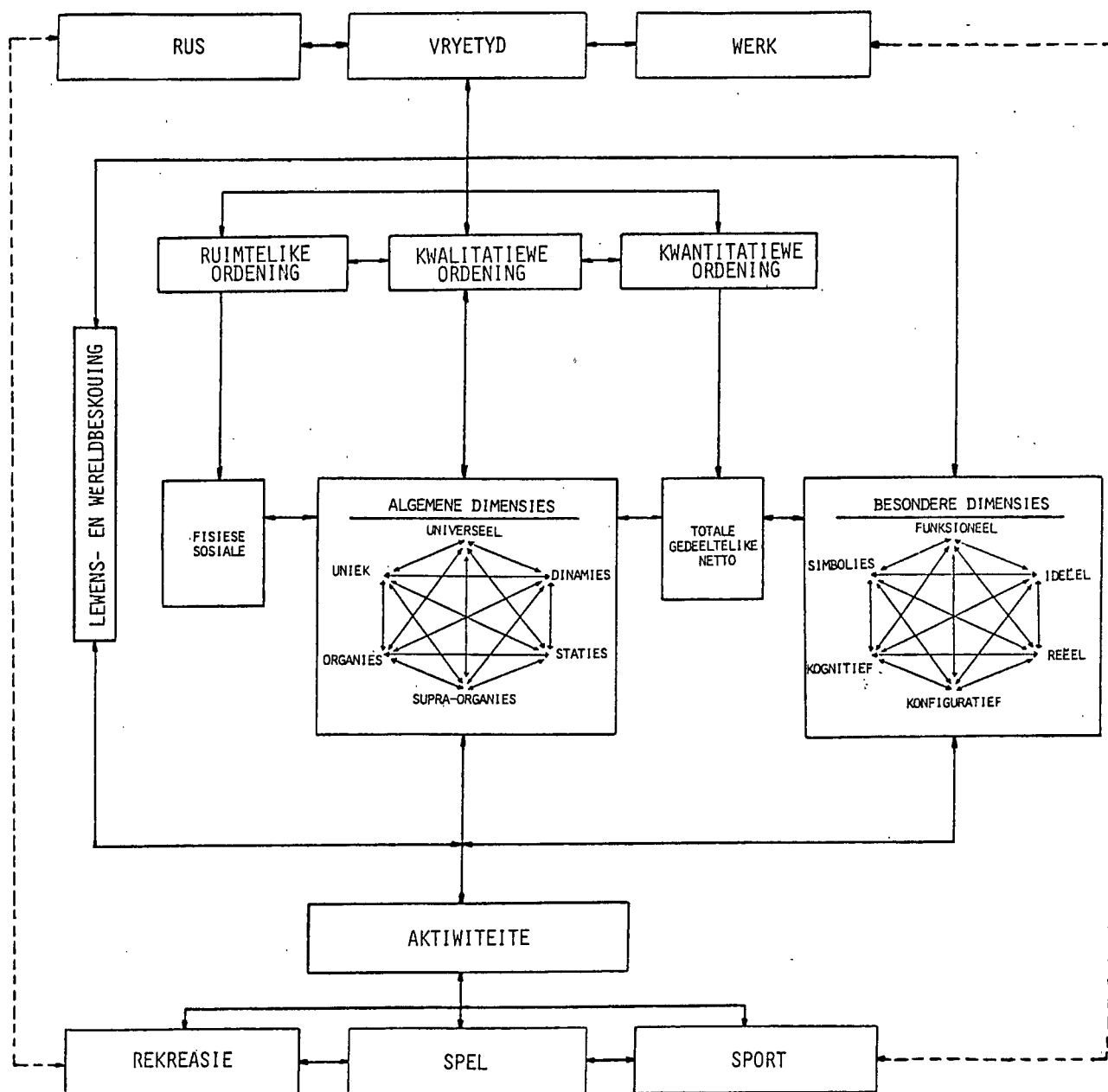
definisies van vryetyd aan te stip en daaruit 'n samevattende begripsverklaring te herlei. In navolging van Kelly (1982) wat vryetyd in terme van drie kategorieë ontleed naamlik tyd, aktiwiteite en ervaring en Kraus (1978) wat dit in terme van 'n klassieke benadering as simbool, aktiwiteit en tyd ontleed, poog die navorser om vryetyd in 'n reeks kategorieë (dimensies) te verdeel en te ontleed. Die kategorisering van die definisies van vryetyd kan bydra tot 'n beter konseptualisering van vryetyd as begrip en as samelewingsverskynsel.

'n Volledige bestekopname van al die definisies van vryetyd word nie in die studie verstrekk nie. Geen aanspraak op volledigheid word dus gemaak nie. Voorts is slegs die sentrale idee wat in die definisie vervat is as basis vir kategorisering aangewend en is nie soseer die breë inhoud daarvan weergegee nie. Die arbitrêre aard van so 'n werkswyse word erken maar die navorser ondersteun terselfdertyd ook die opmerking van die sielkundige Henderson wat gewoonlik aan sy studente gesê het: "In science any classification is better than no classification - provided you don't take it too seriously (Kroeber en Kluckhohn, 1952:41).

Verder moet weer gekonstateer word dat die navorser, wat vryetyd self betref, 'n fenomenologiese paradigma nhou. Hoewel vryetyd hiervolgens in afsonderlike dimensies verdeel word, bly vryetyd vir die navorser 'n geïntegreerde eenheidsgeheel. Trouens die begrip dimensie beteken wesenlik deel van 'n eenheid. Die dimensies wat in die voorstelling (Fig. 4:50) en in die ontleding wat hierna volg as primêre onderskeidingskriteria van vryetyd aangewend word, verteenwoordig slegs die resultaat van 'n abstrakte

rekonstruksie daarvan. Dit is dus bloot die resultaat van navorsing oor vryetyd waar die belangrikste kontoere van die gedrag met betrekking tot vryetyd aangeteken is.

Vryetyd in sy dimensionele aard word hieronder diagrammaties aangedui:



FIGUUR 4 - DIE DIMENSIES VAN VRYETYD.

Die dimensies wat onderskei word, vorm nie waterdigte kompartemente nie, maar is in die lewe van die mens, in individuele sowel as groepsverband, ten nouste met mekaar vervleg. Vryetyd en die besteding daarvan verteenwoordig dus 'n eenheidsuitdrukking waarin die verskillende dimensies onderling weerklank in mekaar vind. Daarom kan ons wat vryetyd betref na 'n gepatroneerde belewing daarvan verwys.

Uit die diagrammatiese voorstelling hierbo word vryetyd ("leisure") nie gesien as 'n sinoniem van vrye tyd ("free time") nie. Kando (1975:21) verwys ook na skrywers soos Berger, Smigel en andere wat 'n onderskeid tref tussen "free time" as beskrywende terme en "leisure" as normatiewe term. "Free time" is dus 'n onderdeel van "leisure" wat benewens die kwantitatiewe ook oor ander dimensies beskik wat gemeenskaplik daartoe bydra om sin en betekenis aan die lewe van die mens te gee. Daarvan skryf Clark (1972:47): "(When) I am talking leisure I am talking about the quality of life." Om duideliker tussen veral die kwantitatiewe en kwalitatiewe dimensies van vryetyd te onderskei, gebruik die navorser - soos in die voorstelling aangetoon - die woorde "leisure" en "free time."

3.3 Algemene dimensies van vryetyd

3.3.1 Universele en unieke dimensie

Vryetyd het sowel 'n unieke as 'n universele aard. Dit is uniek in die sin dat elke kultuurgemeenskap 'n eie unieke vryetydspatroom (gepatroneerdheid met betrekking tot tyd, besteding, aktiwiteit

ensovoorts) skep, oor beskik en beleef. Met verwysing hierna skryf Kaplan (1960:14 en 24). "As with all human ends, leisure is bound up closely with moral, ethical, and thought systems and with all social institutions...and since time means something in relation to human activity, (it) is part of culture." As sodanig word dit deel van die geskepte kultuur van 'n kultuurgemeenskap en is dit in betekenis en die beleving daarvan funksioneel ingeskakel by die res van die kultuur. Vandaar Brightbill (1961:20) se opmerking dat vryetyd verskillende betekenisse in verskillende kulture het en dat dit onmoontlik is om dit te definieer of om selfs 'n intelligente bespreking daaroor te voer, behalwe volgens waardes, norme en kulturele oriëntasie met betrekking tot die gedrag van 'n besondere klas, etniese groep en gemeenskap.

Vryetyd het egter ook 'n universele dimensie in die opsig dat dit by alle kultuurgemeenskappe aangetref word. Soos ander kulturele universalia - die godsdiens, ekonomiese organisasie, regstelsel, ensovoorts vind ons by alle kultuurgemeenskappe een of ander vorm van vryetyd en vryetydsbesteding. Vryetyd is daarom nie 'n voortbrengsel van ons hedendaagse industriële sisteem soos Strydom (1970) beweer nie, dit bestaan reeds van die begin van die skepping af (Roos, 1972).

3.3.2 Supra-organiese en organiese dimensie

Juis omdat vryetyd oor sowel universele as uniek-kultuurgebonde eienskappe beskik, besit dit ook die neiging om oor generasies te oorleef en dus van geslag tot geslag oorgedra te word. So gesien word vryetyd en die besondere besteding daarvan inderwaarheid 'n

sosiale erfenis en is dit supra-organies van aard. Aan die ander kant is vryetyd en die wyse van besteding daarvan asook die fasiliteite daarvoor 'n weerspieëling van die werksaamheid van die mens, dit wil sê die ordening daarvan in ruimte, kwantiteit en in kwaliteit, en in die sin is vryetyd organies van aard. Daarom beskik vryetyd oor 'n kontinuerende en 'n diskontinuerende faset. Eersgenoemde geskied op supra-organiese vlak, terwyl laasgenoemde op die organiese vlak plaasvind in die opsig dat opeenvolgende generasies wysigings aan die gepatroneerde aard, norme, ensovoorts tot stand kan bring. Vandaar dan die dinamiese- en statiese dimensies van vryetyd.

3.3.3 Dinamiese en statiese dimensie

Hoewel vryetyd oor die eeue heen dramatiese veranderinge ondergaan het, openbaar dit die neiging om in sekere opsigte betreklik konstant en stabiel te bly. Vryetyd beskik daarom oor sowel 'n dinamiese as statiese dimensie.

Die dinamiese dimensie van vryetyd verwys in hoofsaak na veranderinge in die kwantitatiewe omvang en die kwalitatiewe inhoudsgewing daarvan. So word daar in die literatuur (Neumeyer & Neumeyer, 1958 en Huizinga, 1955) na verskillende ontwikkelingsfases verwys waarvan elkeen 'n eiesoortige impak op die wesenwaard en funksie van vryetyd gehad het. Brightbill (1961:13) verwys daarna en skryf: "Since primitive times each period in history has left its traces on the relationship of man's leisure to his culture." So byvoorbeeld is vryetyd gedurende die Grieks-Romeinse tydperk verhef tot die status van 'n roeping wat met toewyding

bejeën en dit as die belangrikste lewensdoel beskou is. Kensketsend van die benadering merk Aristoteles op: "We should not be able only to work well but to use leisure well...the first principle of all action is leisure.." (de Grazia, 1962:15). Tydens die Middeleeue rig die mens sy lewe op die hiernamaals en speel vryetyd 'n minderbelangrike rol en word vryetyd as 'n luuksheid beskou wat slegs deur die Adelstand en Priesterdom benut kon word. Oor die algemeen is dit veroordeel en is aangedui dat "it hindered godliness (and was) a snare of the devil" (Woody in Serfontein, 1963:11).

Die Renaissance dagteken die begin van 'n lang en onafgebroke ontwikkelingproses van vryetyd. Meyer en Brightbill (1959:7) skryf van die periode: "This period was one of slow but certain enlightenment an occurence which in itself was to help towards a new leisure."

Die Industriële Rewolusie kan egter beskou word as 'n waterskeiding vir vryetyd. Waar vryetyd tot dusver die voorreg van die besittersklas was, het die Industriële Rewolusie en die daarmee gepaardgaande wetenskaplike en tegnologiese vooruitgang dit binne die bereik van die massa geplaas. Dit het nou 'n reg geword waarop elkeen aanspraak kon maak. Verder het die koms van die nywerheidsrewolusie 'n omwenteling meegebring in die kwantitatiewe omvang (tyd) van vryetyd en die kwalitatiewe inhoud daarvan.

Met betrekking tot die vermeerdering van vryetyd (kwantitatiewe dimensie) gedurende en na die Industriële Rewolusie skryf Ruth-

haven (1967:27) as volg: "Economic conditions and resources, industrialization, occupational differentiation and vocational patterns, wages and incomes, the extent of employment and the standard of living have conditioned both the amount and use of leisure." Hierdie dinamiese ontwikkeling kulmineer in die hedendaagse "New Leisure"-era, die geboorte van 'n nuwe soort vryetydsbestedingspatroon (kwantitatiewe dimensie) in die na-industriële fase.* Legrange (in Dumazedier, 1974:40) stel dit kernagtig as volg: "We want the worker, the peasant and the unemployed, to find in leisure the joy and the sense of their dignity."

Die vraag kan nou gevra word, wat die inhoudelike van die statiese dimensie van vryetyd dan is, gesien die ingrypende en rewolusionêre veranderinge daarin oor die eeue heen. Anders gestel wat het met betrekking tot vryetyd oor die eeue gekontinueer wat as die statiese dimensie daarvan geïdentifiseer kan word? Wanneer die literatuur in die verband in oënskou geneem word dan blyk dit dat die wesenlike kenmerke van vryetyd relatief konstant gebly het. Oor die eeue heen het vryetyd 'n eiesoortige karakter gehandhaaf waarvan karakteristieke kenmerke in feitlik alle definisies daarvan reflekteer. Vandaar dat vryetyd ook by die primitiewe volke onderskei kan word. Dit kan daarom as die statiese dimensie van vryetyd beskou word.

* Die vraag kan ook gestel word of ons nie in die na-industriële tydse fase nader na die Grieks-Romeinse tydperk beweeg het nie (Vgl. Osgood 1982:16).

Die dimensies van vryetyd wat tot dusver bespreek is, is nie implisiet deel van die definisie van vryetyd wat in die literatuur voorkom nie. Dit weerlê egter nie die feit dat dit implisiet onderskeibare dimensies van vryetyd verteenwoordig nie. Vervolgens word daardie dimensies wat algemeen in definisies van vryetyd voorkom afhangende van die klemplasing van die verskillende skrywers, bespreek.

3.4 Besondere dimensies van vryetyd

3.4.1 Kwantitatiewe dimensie

Die kwantitatiewe dimensie van vryetyd verwys spesifiek na 'n tydskomponent en meer bepaald na die aantal ure wat daarvoor beskikbaar is. Vir Brightbill (1960:4) is die kwantitatiewe dimensie van vryetyd 'n onontbeerlike onderdeel daarvan. Hy skryf: "But no matter how one tries to modify the concept of leisure, time is it's essence. Ultimately leisure must be identified with the when quite as much, if not more than the how." In 'n latere skrywe is hy oor laasgenoemde stelling meer beslis en wysig hy dit as volg: "Ultimately leisure must be identified mainly by the when and not the how" (1961:21). Vryetyd is dus in ure meetbaar en kan volgens die eie oordeel van die individu aangewend word (Botha 1978:4).

Brightbill (1960:4) omskryf vryetyd dan ook "as a block of unoccupied time, spare time, or free time when we are free to rest or do what we choose." Dit is dus 'n tyd wat volgens eie vrye keuse bestee kan word. Verskeie skrywers waaronder Nash (1975), Miller

en Robinson (1963). Brüssow (1960), Kraus (1978), Van Mechelen (1964) en andere se beskouings, soos weerspieël in hul omskrywings van vryetyd, stem breedweg ooreen met dié van Brightbill.

So byvoorbeeld beskryf Nash (1960:7) vryetyd "as all the time left over after the survival activities...and other work have been attended to." Een van die definisies van Miller en Robinson (1963:5-6) lui weer soos volg: Vryetyd is die tyd wat die individu vry is, om volgens eie diskresie aan te wend, nadat die ander voortbestaansaktiwiteite voltooi is. Vir Brüssow (in Cruywagen, 1981:30) is vryetyd "n tyd van niks doen; n tyd waarvoor daar nie op n daaglikse rooster voorsiening voor gemaak is nie; n tyd waarin die mens hom onttrek van sy dagtaak wat liggaamlike- of verstandelike inspanning of arbeid vereis." Kraus (1978:42) sluit ook hierby aan en omskryf vryetyd "as that portion of time in our lives which is free, non obligatory, or discretionary. It excludes time which is devoted to such survival activities as work, eating or sleeping, although each of these may be approached in a leasurely fashion.... It is time about which one has a clear choice."

Hoewel Kelly (1982:18-19) toegee dat n kwantitatiewe omskrywing van vryetyd sekere voordele inhou* bestaan daar tog bedenkinge oor die identifisering of onderskeiding van daardie tydskomponent wat

* In terme van die kwantitatiewe benadering is vryetyd vereers meetbaar ("quantifiable"); dit is verder op transkulturele basis vergelykbaar; dit bied die geleentheid tot konkretisering van gegewens en as kwantiteit is dit eenvoudig en bruikbaar Kelly (1982:18-19).

as absoluut vry geag kan word. Kelly (1982:18) vra dan die vraag: "Is any time really free from obligation? Or is any time really residual or leftover?" Vir Kelly moet die tydskomponent van vryetyd verder onderverdeel word en is die diskussionêre tydskonsep vir hom meer aanvaarbaar.

Kaplan (1960:24-25) is egter van mening dat vryetyd nie afgebaken kan word nie "starting and stopping at specific times it is unlimited in time and space....". Beide vir Kaplan (1960) en Pigram (1983) is die belangrikste kriterium vir vryetyd die persepsie van die individu self. Die persepsie van vryetyd word grootliks bepaal deur die subjektiewe oordeel van die betrokke persoon en die heersende omstandighede. Verder beïnvloed die feit dat daar tans nie meer so 'n skerp onderskeiding bestaan tussen vryetyd en werk nie, maar dat dit grootliks met mekaar oorvleuel, ook die individu se persepsie van vryetyd (Pigram, 1983:2).

Daarom is talle skrywers van mening dat vryetyd, vir 'n presiese onderskeiding daarvan, verdeel moet word in verskillende soorte vryetyd (Vgl. Van Mechlen 1964, Brüssow 1960 en Greeff 1979). Vryetyd word in die verband in drie kategorië ingedeel naamlik totale-, gedeeltelike- en netto-vryetyd (Brüssow 1960).

(a) Totale vryetyd

Bruto vryetyd is die totale tyd waaroor die mens beskik wanneer nie 'n ambag, beroep of professie beoefen word nie. Gedurende 'n deel van die tyd moet sekere verpligtinge nagekom word wat nie as

'n deel van sy werk beskou kan word nie. Dit kan insluit reistyd na die werk en terug, slaaptyd, tyd aan maaltye en persoonlike higiëne bestee. Dit sluit vryetyd soos hierbo omskryf in.

Die totale-vryetydskomponent kan ingedeel word in twee verdere kategorieë naamlik gedeeltelike-vryetyd en netto-vryetyd.

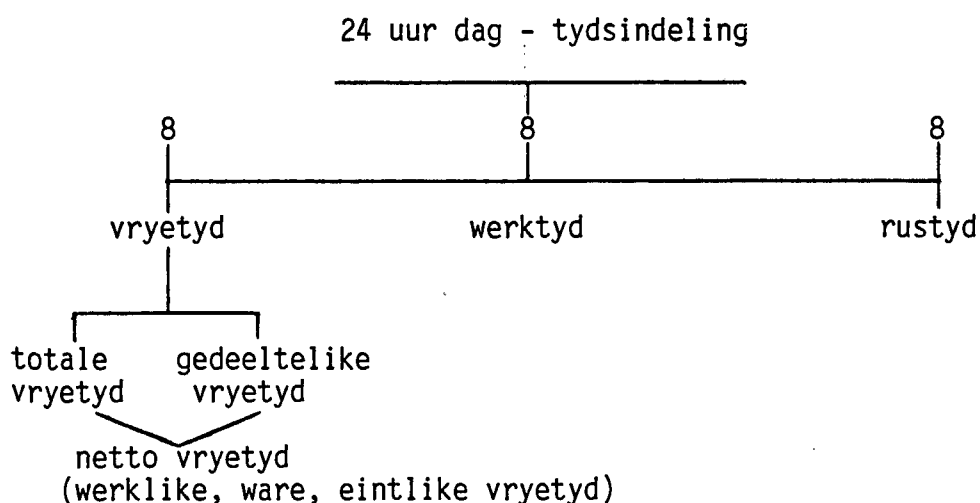
(b) Gedeeltelike-vryetyd

Met verwysing na gedeeltelike-vryetyd skryf Cruywagen (1981:32) "(die) tyd word altyd gekenmerk deur een of ander verpligting of noodsaaklikheid. Die gedeeltes wat oorbly wanneer gedeeltelike-vryetyd van die bruto vryetyd afgetrek word, is dan die netto-vryetydskomponent."

(c) Netto-vryetyd

Die netto-vryetyd verteenwoordig daardie tyd wat tot die mens se beskikking is om na eie keuse aan te wend. Dit verteenwoordig dus die tyd wat die mens, in navolging van Pigram (1983) en andere, as vryetyd ervaar en as sodanig beskou.

Op grond hiervan kan vryetyd ideaaltipes in die volgende vier-en-twintig uur dagsiklus ingedeel word (Cruywagen 1981:32).



Die voorgaande toon dat hoewel daar, soos Van Mechelen (1964) konstateer, 'n vaagheid in die omskrywing van vryetyd na sy kwantitatiewe dimensie in die literatuur voorkom, geen outeur die feit weerlê dat tyd nie 'n basiese komponent van vryetyd verteenwoordig nie. Die vaagheid en selfs nuanse-verskille wat in die omskrywings voorkom, kan in hoofsaak gewyt word aan die pogings wat aangewend is om netto vryetyd duidelik te konkretiseer en van bruto- en werkstyl te onderskei. Dit gaan dus hier om 'n duidelike tipologie met betrekking tot die tydskomponente van die mense se daaglikse lewensbestaan op te bou.

Vir die onderhawige studie is dit egter van betekenis dat vryetyd oor 'n eiesoortige tydskomponent beskik. Dit spreek duidelik uit elkeen van die omskrywings wat hierbo aangeteken is. Waarmee egter nie sondermeer mee saamgestem kan word nie is die stelling van beide Brightbill en Kraus dat vryetyd bloot as 'n tyd aangedui moet word wat aan die vrye keuse van die individu onderworpe is. Vryetyd sonder sy kwalitatiewe inhoud het as tydskomponent in die lewe van die mens geen sin en betekenis nie. Soos die tydskomponent is die kwalitatiewe dimensie eweneens 'n onafskeidbare deel van vryetyd.

Vereers egter enkele opmerkings oor die ruimtelike dimensie van vryetyd.

3.4.2 Ruimtelike dimensie

Vryetyd het benewens die kwantitatiewe- ook 'n ruimtelike ordening. Trouens die ruimtelike ordening van vryetyd is 'n onafhanklike

veranderlike wat 'n wesentlike invloed op vryetyd en die besteding daarvan uitoefen. Die ruimtelike dimensie van vryetyd verwys veral na die menslike omgewing. Webster (in Cheffers en Evaul (1978:244) omskryf dit "as the aggregate of all the external conditions and influences affecting the life and development of an organism" terwyl Rushall en Sudant (in Cheffers en Evaul, 1978:244) die omgewing, binne die konteks van die Menslike Bewegingskunde omskryf "as everything that has an affect on the performer, whether or not that affect is immediate."

Die ruimtelike dimensie van vryetyd verwys dus eerstens na die fisiese omgewing self wat 'n besondere invloed op die gepatroneerde aard van die besteding van vryetyd uitoefen. Tweedens verwys dit na die daarstelling van fasiliteite vir vryetydsbesteding, dit wil sê die omskepping van die omgewing om in die meerdere behoeftes van die mens te voorsien. Benewens die konkrete (fisiese) fasette van die ruimtelike dimensie van vryetyd is daar ook abstrakte fasette soos die simboliese, perseptuele en psigologiese, funksionele en die sosiale faset wat vryetyd en die besteding daarvan beïnvloed. Laastens is daar ook die faset van toeganklikheid en die faktore wat dit bevorder of strem (Cf. Hoofstuk 6, Fig. 14:204).

Die simboliese faset van die ruimtelike dimensie van vryetyd het te make met die betekenis wat dit oor tyd en deur die ervaring van mense lokaal, nasionaal of selfs internasionaal verwerf het. Die ruimte waarin 'n sport- en rekreasie aktiwiteit plaasvind kan derhalwe daaraan status verleen. Dit verleen luister aan die geleentheid maar voortgesette prestasies verleen verdere luister

aan die betrokke fisiese fasiliteit. Die deelnemers, die toeskouers, die geleentheid, die fasiliteit en die resultaat van deelname integreer dus om simboliese waarde aan die ruimtelike omgewing te verleen. Hierdie waarde kan positief of negatief wees. In sy verwysing na die negatiewe waardebepaling van die ruimtelike omgewing integreer Torkildsen (1986:244) ook alles en almal betrokke by die plek en geleentheid. Hy skryf: "Leisure provision is concerned with providing satisfying 'experiences' for people; facilities, programmes and activities are a means to achieving this."

Die gedrag van die individu teenoor die ruimtelike omgewing word deur sy persepsie en ervaring daarvan bepaal. Die perseptuele faset van die ruimtelike dimensie van vryetyd dui dus op die sintuiglike ervaring van die ruimtelike omgewing dit wil sê soos die betrokkenes dit ervaar, beleef, sien, hoor en voel. Dit kan die benutting van die fasiliteite bevorder of strem. Torkildsen (1986:244) merk op "the way people perceive leisure provision (facilities, activities etc.) may influence their participation, more than the actual form of provision." Murphy (1981:33) sluit hierby aan en skryf: "The physical environment provides a framework for supporting behavior which results in leisure provision." Omdat daar 'n eiesoortige persepsie nagehou word oor die ruimtelike dimensie van vryetyd moet beplanners en diensorganisasies kennis neem van die besondere motiewe en verwagtinge van die gebruikers vir wie vryetydse fasiliteite voorsien en beplan word (Vgl. ook Torkildsen 1986:244 et seq.).

Die psigologiese omgewing verteenwoordig die mens se subjektiewe

benadering tot die omgewing. Dit word aanvaar dat die omgewing die potensiaal van 'n persoon kan ontwikkel. Die belangrikheid hiervan is as volg deur Oberteuffer en Ulrich (in Cheffers en Evaul, 1978:245) aangedui: "Each human is born with a certain genetic potential which may be fully developed within a certain environment, or may not be realized within another type of environment...." Die omgewing kan dus as potensiaalvormer van die mens se gedrag dien. "The environment can formulate a potential that was not innate, causing characteristics to be required" skryf Cheffers en Evaul (1978:245) hieroor. In die regte omgewing is 'n atleet dus waarskynlik in staat om beter te presteer.

Die mens beweeg, benut en beoefen sy vryetyd dus in 'n besondere omgewing. 'n Wederkerige verhouding en interaksie bestaan tussen die mens en sy omgewing. Die mens skep en herskep sy omgewing maar die omgewing oefen ook terdeë 'n vormende invloed op die mens uit.

3.4.3 Kwalitatiewe dimensie

In hierdie afdeling word die wyse ontleed waarvolgens vryetyd na die kwalitatiewe aard daarvan georden is.

Die standpunt dat vryetyd benewens 'n kwantitatiewe en ruimtelike asook oor 'n kwalitatiewe dimensie beskik, word deur talle vakkundiges onderskryf. Kraus (1978:40) beskou die kwalitatiewe benadering tot vryetyd dan ook "as an influential concept of leisure" terwyl Kando (1975:20) dit as 'n algemeen geldende benadering beskou. Dit is veral die eksponente van die normatiewe

(klassieke) en empiriese benaderings wat in hul omskrywing van vryetyd klem op die kwalitatiewe dimensie van vryetyd gelê het. Die gebruik van die term vryetyd bloot binne die empiriese konteks daarvan verwys dan na bepaalde rekreasie aktiwiteite, terwyl die normatiewe gebruik daarvan eintlik 'n ideaal wat nog bereik moet word, versinnebeeld (Kando, 1975:20).

Talle skrywers het pertinent klem daarop gelê dat vryetyd ook oor 'n kwalitatiewe dimensie beskik. In sy omskrywing van vryetyd wys Botha (1968:7) byvoorbeeld daarop dat vryetyd beide 'n kwalitatiewe- en 'n kwantitatiewe dimensie insluit. Hy skryf: "Vrye tyd (sic) as sodanig is 'n kwantitatiewe konsep meetbaar in die aantal ure van noodsaaklike werk wat die individu na eie oordeel kan aanwend, hierteenoor is nuttige vrye tyd (sic) 'n kwalitatiewe begrip wat verwys na daardie deel van vrye tyd wat aan die beoefening van bepaalde waardes bestee word." Binne dieselfde konteks het Kaplan (1960:21) vroeër reeds na vryetyd verwys "as the bulk of time qualitatively distinct from other time."

In die verband skryf Kelly (1982:20) dat hoewel die omskrywing van vryetyd slegs in terme van die tydskomponent alleen met die eerste oogopslag netjies en eenvoudig mag voorkom, dit nie slaag nie tensy die betrokke individu vryetyd as sodanig sien en beskou. Maar dan ontstaan steeds die vraag hoe vry die tyd inderdaad is en hoe dit gekies is. Dié vrae plaas die fokus onteenseglik eerder op die kwalitatiewe as op die kwantitatiewe dimensie van vryetyd. Kelly (1982) kom daarom tot die gevolgtrekking dat tyd bloot as kwantiteit (free time) in die ware sin van die woord nie vryetyd (leisure) is nie maar wel die kwaliteit daarvan. Op grond hiervan

omskryf Kelly (1982:7) vryetyd as volg: "Leisure is activity chosen in relative freedom for its qualities of satisfaction." Die kwalitatiewe dimensie van vryetyd impliseer dus sekere aktiwiteite wat 'n persoon gedurende die tyd wat hy vry is, beoefen. Die wyse van die beoefening daarvan verleen kwalitatiewe inhoud aan vryetyd.

Vrae wat logies hieruit volg, is of daar besondere aktiwiteite is wat slegs tot die kader van vryetyd behoort; of daar geldende universele norme is in terme waarvan sodanige aktiwiteite geklassifiseer kan word; of vryetyd na sy kwantitatiewe dimensie altyd nuttig tot voordeel van die individu aangewend moet word en of vryheid as sodanig 'n wesenlike onderdeel van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd vorm.

Die eerste vraag wat die navorser hier aan die orde stel, is of daar wel geldende norme bestaan op grond waarvan vryetyd beoordeel en in terme waarvan besondere aktiwiteite as tipiese vryetydse aktiwiteite geklassifiseer of getipeer kan word. Miller en Robinson (1963:6) omskryf vryetyd byvoorbeeld "as the complex of self-fulfilling and self-enriching values achieved by the individual as he uses leisure time in self-chosen activities that recreate him." Volgens Senekal (1967:38) is vryetyd ook daardie tyd "wanneer die mens vry is van enige formele verpligtinge teenoor werk, gesin of gemeenskap, en gevolglik vry is om homself - binne die raamwerk van die norme en waardes van die gemeenskap - te wy aan daardie aktiwiteite wat in sy bepaalde behoeftes voorsien en waarin hy homself as mens kan uitlewe, inlewe en laat opneem."

Hoewel beide Miller en Robinson (1963) en Senekal (1967) aandui dat besondere aktiwiteite aan norme en waardes moet voldoen, word nie aangedui dat daardie norme en waardes algemeen geldend vir die klassifisering van besondere aktiwiteite is nie. Dit gaan dus hier meer om aktiwiteite wat eties vir die gemeenskap aanvaarbaar is. Kraus (1978) het veral oor die klassifisering van aktiwiteite as tipiese vryetydse aktiwiteite in terme van 'n algemeen geldende waardesisteem, bedenkinge uitgespreek. Hy is van oordeel dat daar geen sodanige universeel geldende waardesisteem bestaan waarvolgens aktiwiteite beoordeel en geklassifiseer kan word nie. Pigram (1983:3) merk in die verband ook op dat die aktiwiteite wat binne vryetyd beoefen word "are as diversified as the interests of man and because the concept is personal and subjective, value judgement as to the worth or moral soundness of a particular activity are inappropriate." Hierby moet gevoeg word dat wanneer die mens sy vryetyd bestee hy inderdaad vry is om sy aktiwiteite te wysig soos dit hom pas. Die kwalitatiewe aard en inhoud van vryetyd is dus nie gebonde aan presiesheid, afgemeetheid en reëlmatigheid nie, omdat aktiwiteite spontaan en individualisties verander en gewysig kan word. Daar kan dus nie 'n eie tipologie van vryetyd na die kwalitatiewe dimensie daarvan in terme van algemeen geldende waardes en norme opgebou word nie.

Die verdere vraag wat ter sprake is, is of daar tipiese aktiwiteite gelys of onderskei kan word wat 'n inherente deel van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd vorm. Kando (1975) meld dat daar talle skrywers is wat in hul omskrywing van vryetyd in

besonder na die aktiwiteite daarvan verwys. Die vroegste voorbeeld hiervan in die literatuur is die tipering van vryetydse aktiwiteite deur Plato. Op grond daarvan is vryetyd gedefinieer "as a quality of activity" (Ball en Capriano, 1978:3). Slavson (in Sapora en Mitchell, 1961:114) wys in sy definisie van vryetyd pertinent op die feit dat "play and recreation...are leisure-time activities...motivated by pleasure and serve as diversions from the pressing and serious occupations of daily living." Pietersen (in Van Mechelen, 1964:12) ook 'n eksponent hiervan laat die klem ook hierop val en definieer vryetyd soos volg: "De vrije tijd is een tijd zonder verplichtingen, die men doorbrengt met activiteiten welke met genoegen gepaard gaan. Activiteiten ook waarmee men blotseling kan ophouden en die men door andere besigheden kan vervangen." Keyter (1941:7) maak ook melding van aktiwiteite waarmee die mens hom tydens sy vryetyd besig hou om bloot die genot daarvan. So definieer "The International Time Budget" (in Kelly, 1982:19) vryetyd ook, "as doing things that are not connected with employment or with maintaining home and self."

Vir Kelly (1982) bestaan, wat die kwalitatiewe dimensie van vryetyd betref, 'n paradoks in die sin dat daar geen volledige lys van sodanige tipiese aktiwiteite opgeteken is nie en andersyds dat dieselfde aktiwiteite binne die konteks van sowel vryetyd as werk kan figureer. Ten spyte hiervan, en hoewel die mens nie al die aktiwiteite wat deel van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd vorm kan lys nie, word inderdaad aan vryetyd gedink as die doen van iets, dit wil sê aan een of ander aktiwiteit in die breedste sin van die woord (Kelly, 1982:21).

'n Laaste vraag wat aan die orde gestel moet word, is of vryetyd altyd op 'n besondere wyse (kwalitatief) tot voordeel van die individu benut moet word. Lee (1964:34) is byvoorbeeld daarvan oortuig "that leisure is the occasion for the development of broader and deeper perspectives and for renewing the body, mind and spirit. Leisure provides the occasion for learning and freedom for growth and expression, for rest and restoration, for rediscovering life in its entirety." Cosgrove en Jackson (1972:13) ondersteun die standpunt en verklaar "that leisure consists of a number of occupations in which the individual may indulge of his own free will - either to rest to amuse himself, to add to his knowledge and improve this skills disinterestedly and to increase voluntary participation in the life of the community after discharging his professional family and social duties."

Vryetyd is hiervolgens na die kwalitatiewe aard daarvan altyd doelgerig. Dit is die doen van iets uit eie vrye keuse maar die aktiwiteit word gedoen om 'n gegewe positiewe resultaat of einddoel. Vir Dumazedier (1967) het vryetyd binne die kwalitatiewe konteks daarvan primêr ten doel die ontwikkeling van die individu self.

Kraus (1978) het ook in die verband veral bedenkinge uitgespreek oor die eensydige beklemtoning van slegs die positiewe of konstruktiewe benutting van aktiwiteite en oor die wyse waarop daar bepaal word watter aktiwiteite wel vir 'n persoon voordelig is en watter nie. Dit word uiters problematies wanneer 'n mens jou moet verlaat op die oordeel van die betrokke deelnemer self.

Volgens Kraus (1978:42) is dit daarom meer realisties om te konkludeer dat vryetyd al die vrye tyd insluit wat tot beskikking van 'n individu is waarin hy na vrye keuse aan 'n reeks aktiwiteite kan deelneem insluitende negatiewe en destruktiewe aktiwiteite. Die meer positiewe en konstruktiewe aktiwiteite kan tot voordeel van homself en die gemeenskap benut word. Na sy kwalitatiewe dimensie kan vryetyd dus sinloos en sinvol wees.

Ten spyte van die probleme wat bestaan om 'n duidelike tipologie van die aktiwiteite, wat deel van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd vorm, op te bou het Kelly (1982), Dumazedier (1967) en andere tog gepoog om die aktiwiteite te tipeer en in kategorieë in te deel. Kelly (1982) het die aktiwiteite gegroepeer in terme van die verhouding daarvan tot werk en of die aktiwiteit wat die keuse daarvan betref vry van enige verpligtinge is. Hy maak op grond hiervan voorsiening vir drie kategorieë van aktiwiteite naamlik: (i) onvoorwaardelike vryetyd - dit wil sê aktiwiteite vry van werksbeïnvloeding wat vir sigself vrylik gekies word; (ii) gekoördineerde vryetyd - aktiwiteite wat in vorm en inhoud met werk ooreenstem waarvan die keuse nie deur werk as sodanig beïnvloed word nie; en (iii) komplimentêre vryetyd - aktiwiteite wat eiesoortig in vorm en inhoud is maar waar die keuse om daaraan deel te neem deur werk beïnvloed word.

Dumazedier (1967) het op sy beurt weer 'n onderskeid tussen vryetyd en gedeeltelike-vryetyd getref. Hiervolgens is die aktiwiteite in vier tipes verdeel naamlik "remunerative work, family obligations, socio-spiritual obligations and activity oriented towards self-fulfillment or self-expression." Slegs die

laaste aktiwiteit word deur hom as vryetyd geklassifiseer en beskou hy die ander aktiwiteite as "semi-leisure". Op grond hiervan definieer hy vryetyd as "activity - apart from the obligations of work, family and society - to which the individual turns at will, for either relaxation, diversion, or broadening his knowledge and his spontaneous social participation, the free exercise of his creative capacity" (1967:16-17).

Uit die voorgaande is dit duidelik dat daar onder die verskillende skrywers nie eenstemmigheid is oor die inhoud, aard, begrening en tipering van die aktiwiteite binne die kader van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd nie. Kelly (1982:21) vat die probleem kernagtig saam met die opmerking dat geen aktiwiteit "per se" en inherent deel van vryetyd is nie; dat daar bykans geen aktiwiteit is wat onder alle omstandighede vry van enige verpligtinge is nie en dat 'n aktiwiteit nie noodwendig in terme van die vorm en die inhoud daarvan getipeer kan word nie. Die kwalitatiewe dimensie van vryetyd setel daarom vir hom nie noodwendig in die aktiwiteit self nie maar soos hy opmerk "in the quality of the experience of doing the activity." Die kwalitatiewe dimensie van vryetyd is dus ook wesenlik gemoeid met die persepsie van die individu met betrekking tot die relatiewe keusevryheid van die aktiwiteit en die voordele wat die deelname daaraan vir hom inhou. Die kwalitatiewe dimensie van vryetyd is dus 'n omvattende dimensie wat ook ander dimensies soos die simboliese, kognitiewe, funksionele, konfiguratiewe, idealistiese en realistiese insluit (Vgl.Fig.4:50).

Die voorgaande toon dat ten spyte van die onsekerheid oor die aard en omvang van die kwalitatiewe dimensie en die aktiwiteite wat

daarbinne resorteer, die verskillende skrywers dit met mekaar eens is dat vryetyd oor 'n kwalitatiewe dimensie beskik waarsonder dit as samelewingsverskynsel geen sin en betekenis vir die mens sal hê nie. Daar kan dus volstaan word met die opmerking dat vryetyd na sy kwalitatiewe dimensie uit onderskeibare aktiwiteite bestaan wat relatief vry deur die individu gekies word. Hierdie aktiwiteite word binne die bestek van netto-vryetyd beoefen en die betekenis, funksie en waarde daarvan word deur die betrokke individu en gemeenskap self bepaal. Die individu beskik daarom oor 'n keusevryheid om sy vryetyd ten behoewe of ten koste van homself te benut, dit wil sê self die kwalitatiewe aard daarvan te bepaal. Vryetyd na sy kwalitatiewe dimensie is dan ook, indien dit na die volle waarde daarvan benut word, lewensnoodsaaklik vir die sinvolle voortbestaan van die hedendaagse samelewing. Hierdie opmerkings geld vanselfsprekend ook vir die studentegemeenskap van die technikon.

3.4.4 Simboliese dimensie

Die simboliese aard van vryetyd verwys primêr na die betekenis wat dit vir die mens inhou. Skrywers is dit met mekaar eens dat die simboliese dimensie van vryetyd en die besteding daarvan 'n belangrike rol speel in die organiese aard daarvan, dit wil sê die oordrag daarvan van geslag tot geslag. Dit lewer dus 'n bydrae in die gepatroneerde aard van vryetyd.

Die idee dat vryetyd oor 'n besondere simboliek beskik is te wyte

aan die werk van Veblen (1953). Vir hom het vryetyd as 'n simbool van 'n besondere klas - die feodale landheer en die selfgemaakte miljoenêr - gedien. Aangesien vryetyd tans tot die beskikking van feitlik alle mense is, geld die simboliese betekenis van Veblen nie meer vandag nie.

Pigram (1983:1) wys op twee simboliese betekenisse vir vryetyd. Eerstens word dit vereenselwig met bevrediging en geluk. Tweedens het dit feitlik 'n sakrale betekenis "a spiritual condition or state of mind with the emphasis on selfexpression and subjectively perceived freedom" (vgl. ook Neulinger, 1974).

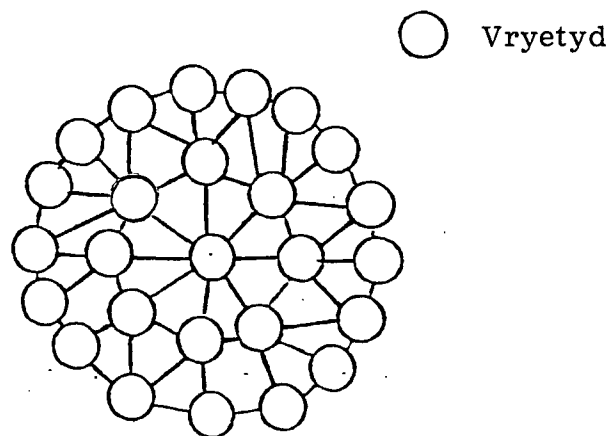
3.4.5 Funksionele dimensie

Socrates verwys na vryetyd "as the best of all possessions." (Cruywagen 1981:33) terwyl Greeff (1979:106) daarvan skryf as die tyd wat beskikbaar is om uit vrye wil tot die fisieke en nie-fisieke voordele deur 'n persoon gebruik kan word. Die voorgaande veronderstel dat vryetyd binne die kwalitatiewe konteks daarvan 'n belangrike onderdeel van die lewe van die mens vorm en 'n belangrike taak of funksie daarin vervul. Die literatuur dui daarop dat die vryetyd na die funksie daarvan (i) 'n rol speel binne kultuurverband (ii) waarde en betekenis vir die gemeenskap het en (iii) 'n belangrike funksie in die lewe van die individu self vervul.

Wat die funksionele rol van vryetyd binne kultuurverband betref, kan veral twee benaderings onderskei word. Die eerste benadering beskou vryetyd as 'n integrale deel van kultuur en lewer as sodanig

'n bydrae tot die funksionering van kultuur as geheel. Die tweede benadering plaas vryetyd buite kultuurverband en ontleed dan die invloed van vryetyd op die kultuur van die gemeenskap.

Die eerste benadering tot die funksionele rol van vryetyd as deel van kultuur, sluit aan by die strukturele funksionalisme. Volgens Wilbert (1980:16) bestaan kultuur vir die strukturele funksionaliste uit verbandhoudende en afhanklike instellings waarvan vryetyd een is. Elke instelling lewer 'n bydrae tot die algemene funksionering en stabiliteit van kultuur as geheel. Dahrendorf (1973:103) skryf dat kultuur uit 'n relatief konstante konfigurasie van elemente bestaan wat 'n geïntegreerde geheel vorm en waarvan elke konfigurasie 'n bydrae tot die funksionering van die geheel lewer. Keyter (1941) maak ook melding van die feit dat vryetyd en die besteding daarvan intiem met die hele lewenspatroon (kultuur) van die mens verweef is.



FIGUUR 5 - FUNKSIONELE AARD VAN VRYETYD
(Keesing, 1964:158)

Die sentrale gedagte hier is dat vryetyd na die kwalitatiewe dimensie daarvan 'n integrale en funksionele deel van kultuur vorm. Dit oefen dus 'n invloed binne kultuurverband uit en word as sodanig deur die res van die kultuurelemente en -komplekse beïnvloed. Dit is in die verband dat die opmerking van Pieper (in Brightbill, 1960:13) naamlik dat "culture depends for its very existence on leisure" verstaan kan word. Daarbenewens is die dinamiese veranderinge in vryetyd oor die afgelope eeue ten nouste gekoppel aan veranderinge in die res van die kultuurpatroon (Middeleeue, Renaissance en Industriële Rewolusie). As sodanig is vryetyd veral na die kwalitatiewe dimensie daarvan nie los te make van die lewens- en wêreldbeskouing van die betrokke gemeenskap wat dit beoefen nie.

Die verhouding tussen vryetyd en die ander kultuurkomponente en aspekte waarmee dit integraal verweef is, kan negatief en positief wees. Vandaar dat daar ook sprake is van 'n eiefunksie en 'n disfunksie van vryetyd (Wilbert, 1980:16). Die waarskuwings wat deur talle skrywers waaronder Brightbill (1960), Kelly (1982) en Kraus (1966) uitgespreek het teen die sinlose aanwending van vryetyd en die gevare wat dit vir die mens inhou, is 'n duidelike aanduiding van die disfunksionele rol van vryetyd. Nash (1960:20) skryf hieroor "to use leisure intelligently and profitably is a final test of a civilization. No great one has yet developed leisure on a large scale as a social pattern and lived."

Die tweede benadering of uitgangspunt met betrekking tot die funksionele dimensie van vryetyd verwys na die betekenis wat vryetyd vir kultuur inhou. Kultuur word hier in sy enger betekenis ge-

sien. Silver (in Butler, 1940:11) verwys byvoorbeeld na die kultuurwêreld van die mens as skoonheid, kennis en ideale, boeke, skilderye, musiek, sang en spele, reis, avontuur en romanse, vriende, kameraadskap en die uitwisseling van denke wat deur vryetyd gevorm sou word. Hier word vryetyd funksioneel gekoppel aan die estetiese kultuurlewe van die mens.

Fitzgerald (1951) Neumeyer en Neumeyer (1958) en andere lê weer klem op die etiese kultuurlewe van die mens en gemeenskap. In die verband het vryetyd as funksionele taakstelling om die morele filosofie van die mens te beïnvloed. Fitzgerald (1951:4) skryf: "From a sociological point of view leisure...have great potentialities for reducing human conflicts, promoting tolerance and understanding, uniting individuals and groups in pursuit of a common purpose, and stimulating recognition of the peculiar social contributions of individuals, groups, and nations." Vryetyd dra dus by tot die ontwikkeling van gesonde inter- of tussenpersoonlike verhoudinge en vervul 'n stabiliserende funksie binne die gemeenskap. Vir Neumeyer en Neumeyer (in Serfontein, 1963:59) kan vryetyd binne die konteks sosiale disorganisasie voorkom deurdat dit geleenthede skep "for the achievement of the spirit of fair play, respect for law and order and the inculcation of co-operative participation."

Vir die navorser staan hierdie benaderings met betrekking tot die funksionele dimensie van vryetyd nie teenoormekaar nie. Dit staan inderdaad komplementêr tot mekaar en dui slegs op 'n naunsering met betrekking tot 'n eiesoortige kultuur- en gemeenskapsbeskouing.

Verskeie skrywers waaronder Brightbill (1961), Dumazedier (1967), Neumeyer en Neumeyer (1958) en Ball en Capriano (1978) het uitvoerig gerapporteer oor die waarde en betekenis van vryetyd vir die individu. Vervolgens word slegs die hooftendense, en nie besonderhede nie, uitgelig.

Dumazedier (1967:14) het die funksionele rol van vryetyd vir die individu tot drie belangrike fasette beperk naamlik rekreasie, vermaaklikheid en persoonlikheidsontwikkeling. Rekreasie skryf hy "provides the individual recovery from fatigue" terwyl vermaaklikheid weer in die woorde van Dumazedier (1967:14) "spells deliverance from boredom." Vir hom het die persoonlikheidsontwikkeling van die individu gedien om hom te bevry "from the daily outomation of thought and action." Dat vryetyd veral 'n bydrae lewer tot die persoonlikheidsontwikkeling van die individu was talle skrywers dit met Dumazedier eens. Ball en Capriano (1978:19) en andere het hierby gevoeg dat vryetyd 'n wesenlike bydrae lewer tot die fisieke welsyn van die individu, en die ontwikkeling van karaktereienskappe soos lojaliteit, onderhorigheid en samehorigheid. "Leisure serves to alleviate isolation by providing people an opportunity to socialize. This helps to promote a feeling of belonging." In dieselfde verband skryf Keyter (1941:16) dat die mens deur middel van vryetyd "sy nasionale tuiste en volkslewe leer ken." Vryetyd bied ook aan die individu die geleentheid tot emosionele ontwikkeling. Ball en Capriano (1978:19) skryf: "Leisure is a vital force in maintaining or improving the emotional well-being of an individual." Die individu kan ook intellektueel ontwikkel.

Die navorser volstaan met twee laaste opmerkings oor die funksionele dimensie van vryetyd vir soverre dit die individu in besonder betref. Meyer en Brightbill (in Heckroodt, 1946:100) skryf: "To know what an individual does in his free time, is to know his character and stature." Vryetyd en die besondere kwalitatiewe aard daarvan reflekteer dus in die karakter van die individu. Hoewel vryetyd dus die geleentheid aan die individu bied om dit funksioneel in sy lewe in te skakel, is dit na alles die individu self wat die kwalitatiewe inhoud daarvan bepaal. Die verantwoordelikheid daartoe lê vierkantig op die skouers van die individu en die gemeenskap waarvan hy lid is.

Feit is dat vryetyd na sy kwalitatiewe dimensie, indien dit ten volle deur die individu benut word, lewensnoodsaaklik vir die voortbestaan van die hedendaagse samelewing is. Vandaar dat hedendaagse filosowe soos Dewey en Russel soveel waarde daaraan heg. Vir Dewey (1916:241) het die onderwys byvoorbeeld geen belangriker taak en verantwoordelikheid "than the making adequate provision for enjoyment of recreative leisure, not only for the sake of immediate health, but still more if possible for the sake of its lasting effect upon habits of the mind." Russel (in Brightbill, 1960:47) maak weer die stelling: "to be able to fill leisure intelligently is the last product of civilization."

3.4.6 Kognitiewe dimensie

Soos hierbo aangedui is, bevredig beide tyd en aktiwiteit op sigself nie as objekte vir die definiering van vryetyd nie. Die vraag wat toenemend ter sprake gekom het, was of vryetyd nie ook

in terme van die persepsie, houding of denke van die individu bepaal moet word nie? Wanneer mens dus wil vasstel of 'n aktiwiteit deel van werk of vryetyd is, moet daar vasgestel word wat die innerlike houding of gesindheid van die individu tot die aktiwiteit is, of wat die beeld is wat die individu self daarvan gevorm het. Dit gaan dus hier om "the attitude toward or definition of activity by a participant. Leisure is not in the time or the action, but in the actor" (Kelly, 1982:21-22). Vryetyd het dus benewens die konkrete kwalitatiewe en kwantitatiewe dimensies ook 'n abstrakte kognitiewe en perseptuele dimensie.

Sebastian de Grazia (1964), Neulinger (1974) en Pieper (1963) kan beskou word as van die prominentste segsmanne wat veral die kognitiewe dimensie van vryetyd beklemtoon het. De Grazia (1964) het die standpunt gehuldig dat vryetyd die aggremaat van idees en opvattinge is, soos wat dit in die gedagtewêreld van die individuele lede van 'n gemeenskap bestaan en aangetref word. Vryetyd en die geledinge daarvan is dus in wese die vloei van idees, konvensionele onderlinge begrip en verstandhoudinge tussen individue; kommunikeerbare gedagtes ensovoorts. De Grazia (1964:5) weerspieël waarskynlik hierdie beskouing van vryetyd die duidelikste in die volgende woorde: "Leisure and free-time live in two different worlds...Anybody can have free time. Not everybody can have leisure. Free time is a realizable idea of democracy. Leisure is not fully realizable, and hence an ideal not alone an idea. Free time refers to a special way of calculating a special kind of time. Leisure refers to a state of being,

a condition of man, which few desire and fewer achieve." Pieper (in Kelly, 1982:22) sluit hierby aan en skryf "that leisure it must be clearly understood, is a mental and spiritual attitude of mind, a condition of the soul...." (Vgl. ook Neulinger, 1974 en Pigram 1983).

Vryetyd binne die konteks is dus die gevolg van 'n mentale proses op die ideëvlak - 'n abstraksie uit die werklikheid en nie die werklikheid self nie. Dit is nie die gedrag, optrede of aktiwiteit of selfs die geïdealiseerde aktiwiteit nie, maar die kognitiewe en perseptuele abstraksie daarvan.

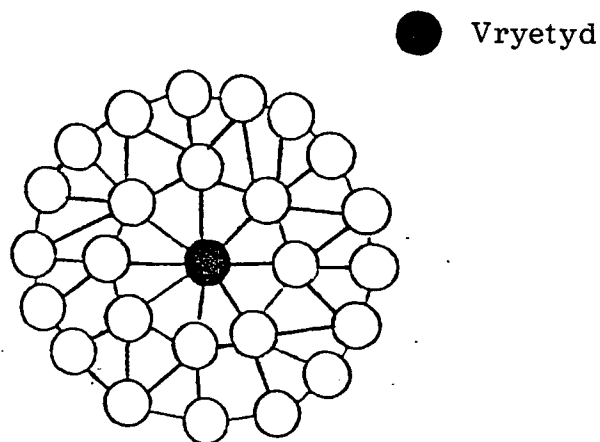
3.4.7 Konfigurale dimensie

Die konfigurale dimensie van vryetyd dui op die distinktiewe en karakteristieke vorm van vryetyd soos beliggaam in die besondere wedersydse verhouding daarvan met die ander lewensterreine (politieke, ekonomiese, godsdienstige ensovoorts). Die veronderstelling is dat die innerlike integrasie van hierdie verskillende fasette van die mens se lewe deur middel van 'n proses van komponente seleksie realiseer ooreenkomstig bepaalde dominante beginsels en/of waardeoordele wat ten grondslag van die lewenspatroon van 'n besondere gemeenskap is. Die gevolg hiervan is dat die onderlinge verhoudinge tussen die verskillende lewensfasette van die lewenspatroon van 'n gemeenskap oor tyd en ruimte sodanig kan verskil dat verskillende lewenspatrone onderskei kan word.

Die konfiguratiewe dimensie van vryetyd dui dus op die dominante invloed daarvan op die res van die lewenspatroon van 'n besondere

gemeenskap. Dit het dus nie soseer te make met die besteding van vryetyd nie, maar met die betekenis daarvan vir die gemeenskap.

Wanneer 'n mens die ontwikkeling van vryetyd sedert die klassieke tye in oënskou neem, dan word die konfiguratiewe dimensie van vryetyd duidelik ten toongestel. Talle skrywers waaronder Kraus (1978), Osgood (1982), Roberts (1970), Bacon (1975), Parker (1976) en Dumazadier (1967) het aangedui dat vryetyd gedurende die klassieke tydvak, maar ook huidiglik, in verskeie westerse lande die dominerende lewensbeginsel geword het. "The historical relationship of work and leisure can be diagrammed as a circular one" skryf Osgood (1982:21) in die verband.



FIGUUR 6 - KONFIGURALE AARD VAN VRYETYD
(Keesing, 1964:158)

Die Romeine en Grieke het byvoorbeeld vryetyd (na die kwalitatiewe aard daarvan) tot die status van 'n roeping verhef wat met alle erns en toewyding bejeën moes word. "Leisure was seen as the highest value of life and work as the lowest" Kraus (1978:44). Binne die konteks is werk gesien as 'n funksie van vryetyd. Die

oorheersende status van vryetyd blyk duidelik uit die volgende stelling van Kraus (1978:38): "Leisure represented (for the Athenians) an ideal state of freedom, and the opportunity for spiritual and intellectual enlightenment."

Die klassieke tydvak is opgevolg deur die Middeleeue, die Renaissance en die Industriële Rewolusie waartydens vryetyd sy dominerende posisie en invloed in die lewe van die westerse mens verloor het. Tans het vryetyd weer van oorheersende belang geword. Van die huidige "New Leisure" tydvak skryf Osgood (1982:14) die volgende: "(The old system) is being replaced by a new system of hedonistic values that emphasize fun, consumption, play, and instant pleasure as ends in themselves". Die kringloop wat tydens die klassieke tydvak begin is, is besig om sy loop te voltooi. Osgood (1982:16) merk verder in die verband op: "We are moving closer to achieving the dream of our ancient Greek and Roman ancestors in which the necessity to work will no longer exist."

Al die skrywers wat hierdie nuwe omwenteling in die westerse lewenspatroon ontleed, is dit met mekaar eens dat die verandering gepaard gegaan het met 'n verandering in waarde-oordele by die westerse mens - "a shift in the way we view work and leisure in our lives" (Osgood, 1982:19). Met verwysing na die verandering skryf Newman (1976:28) "undeniably the significance of work has universally receded into the background and centrality in the formulation of self-definition has passed within the compass of the non-occupational sphere, with leisure outstandingly the single most dominant element." In dieselfde verband verklaar Bacon (1975:189) "The central consciousness of the modern worker,

whatever his occupational experience, is related to his various roles in the field of leisure." Roberts (1970) en Glasser (1970) het weer aangedui dat vryetyd tans van oorheersende belang vir die identiteit van die individu geword het. Vryetyd het dus die belangrikste lewensbeginsel geword waaraan werk ondergeskik staan. Die volgende slotopmerking van Osgood (1982:19) is 'n sprekende bewys van die konfiguratiewe dimensie van vryetyd: "Leisure has the most important effect on how we structure the other domains of our life."

Talle skrywers het op die gevare hiervan vir die westerse mens en sy lewenswyse gewys. Tocqueville (1945:10) skryf: "The first thing that strikes the observation is an innumerable multitude of men, all equal and alike, incessantly endeavoring to procure the petty and paltry pleasures with which they glut their lives. Each of them, living apart, is as a stranger to the fate of all the rest; his children and his private friends constitute to him the whole of mankind."

Bell (1973) het weer gewaarsku dat hedonisme een van die kulturele teenstellings van die kapitalisme blyk te wees. Kapitalisme bevorder hedonisme deur die klem op verbruik te plaas. Hierteenoor is die hedonistiese individu 'n minder toegewyde werker en gesinsmens. Dit ondermyn sy vermoë om te produseer wat uiteindelik sy verbruikersvermoë aantas. Pietersen (1961) het ook op die nagevolge van 'n toestand wat hy konsumpsiekapitalisme noem gewys. Tans word daar in Suid-Afrika retories oproepe om groter produktiwiteit gedoen. Dit behels in wese dus 'n verskuiwing van produksie na verbruik. Dit is juis een van

die nagevolge van die "New Leisure". Daarom dat verbruikersbehoefte sulke oorweldigende afmetings in die westerse wêreld aanneem. Plattel (1970:70) merk ook op: "Many people are of the opinion, that it is no longer religion but consumption which is the opium of the people." Vandaar dat filosowe soos de Grazia (1964) (in Osgood, 1982:23) die standpunt huldig "that modern leisure is merely mass consumption."

Fromm (1955) laat die klem op die gevare van totalitarisme val waarin hy alleen 'n vereensaamde bestaan voer. Fromm (1955) skryf: "Our society defines happiness as unlimited consumption and has fostered sameness among its members", terwyl Tocqueville (1945:10) die proses as volg beskryf: "Each of them living apart is a stranger to the fate of all the rest; his children and his private friends constitute to him the whole of mankind."

Hierdie ontwikkeling hou vir die westerse mens groot gevare in. Dat vryetyd, soos reeds aangedui, 'n belangrike en noodsaaklike rol in die lewe van die mens vervul, verdien geen verdere motivering nie. Daaroor bestaan daar in die literatuur geen twyfel nie. Wanneer vryetyd egter tot die hoogste lewensdoel verhef word - die dominerende beginsel word wat die verhouding en kwaliteit van die ander lewensfasette bepaal - dan loop die mens gevaar om die lewensorde sodanig te versteur dat die beskawing daardeur grootliks benadeel word. Dit is in die konteks dat daar twyfel bestaan: of vryetyd 'n bevrydings- of vervreemdinginstelling in die toekoms sal bly; oor die nuwe norme wat ontstaan om die verhouding tussen werk en vryetyd beter te struktureer; oor die impak wat die nuwe waardes met betrekking tot werk en vryetyd op

die lewensterreine in die toekoms sal hê; of 'n nuwe patroon van sosiale organisasie die lewensorde sal kenmerk en of die lewenswyse die gevolg sal wees van die fundamentele veranderinge wat tans in die struktuur en organisasie van werk en vryetyd voorkom.

Die konfigurale dimensie van vryetyd is tans in die westerse wêreld dus 'n feit maar nie 'n seën nie. Wanneer vryetyd die grense van sy aanvaarde funksionele rol oorskrei, die 'dominante lewensbeginsel word en die mens sin en betekenis van die lewe daarin soek, is vryetyd inderdaad 'n gevaar en nie 'n seën nie. Dit is in dié lig dat ons die stelling van Nash (1975:21) moet sien naamlik "(that) civilisations ... have paid dearly for the privilege of leisure".

Dit gaan dus wat vryetyd betref nie slegs om die benutting daarvan deur die individu nie, maar ook om die rol en betekenis wat dit speel in die verhouding tot ander lewensterreine. Ten spyte van die kritiek wat talle skrywers waaronder Nash (1975), Kando (1975), Murphy (1981) en ander teen die sogenaamde Protestantse werk-etiek uitgespreek het, blyk dit 'n onweerlegbare feit te wees dat geen beskawing op die sogenaamde vryetydse etiek van die "New Leisure" gebou kan word nie.

Die konfigurale dimensie van vryetyd staan dus buite die kader van die ander dimensies wat reeds bespreek is. Waar ons die ander dimensies as integrale deel van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd kan beskou, blyk dit dat die konfigurale dimensie oor tyd en ruimte, afhangende van bepaalde veranderinge in lewens- en

wêreldbeskoulikes periodiek deel van vryetyd kan word.

3.4.8 Idieële, Reële en Gekonstrueerde dimensies

Benewens die reeds genoemde dimensies kan daar ook, wat vryetyd betref, drie ander verbandhoudende dimensies naamlik 'n gekonstrueerde, reële en idieële dimensie onderskei word.

Hoewel daar in die literatuur nie melding gemaak word van die gekonstrueerde aard van vryetyd nie, is dit duidelik, in die lig van die navorsing wat oor dekades reeds daaroor gedoen is, dat vryetyd wel oor so 'n dimensie beskik. Die gekonstrueerde dimensie van vryetyd verwys dus na die resultaat van navorsing waar navorsers die belangrikste kontoere daarvan aangeteken het, wat op 'n gegewe tydstip deur 'n gemeenskap nagevolg is. In werklikheid verteenwoordig die gekonstrueerde dimensie van vryetyd dus 'n alternatiewe beeld daarvan soos deur die navorser gesien en geskep.

Die reële dimensie van vryetyd is weer vryetyd in sy totaliteit soos beoefen en beleef word deur die individuele lede van 'n gemeenskap. Hierdie volledige beleweniswêreld van die mens kan nooit in al sy fasette, dimensionele onderbou en vervlegdheid met die res van die lewenspatroon van die gemeenskap deur die navorser weergegee word nie. Die gekonstrueerde dimensie is daarom hoogstens 'n poging van wetenskaplike kant om so na as moontlik in sy konstruksie werklikheidsgetrou te wees. Vandaar dan ook die aandrang op die aanwending van betroubare metodes en tegnieke in die navorsingsproses.

In die literatuur het talle skrywers waaronder Kaplan (1960),

Kando (1975) en Pigram (1983) egter wel melding gemaak van die ideële dimensie van vryetyd. Kaplan (1960:22) meld dat die ideële dimensie "contains the important elements of the situation, against which a real situation can be assessed. As a typical picture of leisure, what is sought is something applicable to the analysis of an infinite plurality of concrete cases." Die ideële dimensie dui dus op die ideaal dit wil sê wat vryetyd behoort te wees afgesien daarvan of dit in reële gedrag realiseer al dan nie.

Die ideële dimensie staan vir sommige skrywers los van die reële en die gekonstrueerde dimensies. Vir de Grazia (1964:5) is vryetyd byvoorbeeld "an ideal, a state of being, a condition of man, which few desire and fever achieve" terwyl Pieper (1963:43) vryetyd binne dieselfde konteks plaas. "It is of a higher order than the active life...(it involves) the capacity to soar in active celebration, to overstep the boundaries of the work day world and reach out to superhuman, life giving existential forces that refresh and renew as before we turn back to our daily work." Dit is duidelik dat die ideële dimensie van vryetyd sterk veranker is in die lewens- en wêreldbeskouing van 'n gemeenskap.

3.5 Samevatting

Vryetyd is onteenseglik multidimensioneel van aard. Dit is daarom nie vreemd dat daar so 'n veelheid van definisies daarvan in die literatuur voorkom nie. Slegs enkele fasette van vryetyd word egter daarin uitgelig, wat as 'n duidelike bewys van die veelkantigheid daarvan dien. Voorts verteenwoordig die dimensies

wat hierbo beskryf is nie die volle dimensionele omvang van vryetyd nie. Kelly onderskei byvoorbeeld in "Leisure Identities and Interactions" wat in 1985 gepubliseer is, ook 'n sosiale, vryheids-, intrinsieke- en 'n speldimensie van vryetyd.

Wat vryetyd ookal is en aan watter dimensies daarvan voorkeur verleen word, feit is dat vryetyd nie bloot die tyd verteenwoordig wanneer 'n persoon vry is van die meer formele pligte en laste wat 'n besoldigde werk op hom plaas nie. Dit is ook nie slegs 'n aktiwiteit wat tydens vryetyd beoefen word nie. Dit is ook nie slegs die ervaring wat in die aktiwiteit intrinsiek aanwesig is nie. Dit is ook nie slegs simbool, funksie of idee nie en ook nie soos Kelly (1985:118) verklaar "not so much in what where, as in how and with whom." Vir die navorser is vryetyd inderdaad die wat, waar, hoe en met wie. Vryetyd is dus die geïntegreerde geheel van al sy dimensies naamlik tyd, ruimte, aktiwiteit, ervaring, vryheid, simbolies ensovoorts.

Vryetyd verteenwoordig egter nie 'n eenheidsgevoel wat gesegmenteerd en onafhanklik van die res van die mens se tydskomponente funksioneer nie. Die navorser ondersteun daarom die stelling van Kelly (1985:118) "(that) life does not consist of separate realms and a simple opening and closing of doors as we go from one to the other." Die identifisering van 'n afsonderlike tydskomponent vir vryetyd en die redusering daarvan tot netto vryetyd verteenwoordig derhalwe slegs die gekonstrueerde dimensie van vryetyd. Dit weerlê egter nie die feit dat vryetyd oor 'n eiesoortige tydsgedimensie beskik nie en dat dit 'n belangrike lewensfase van die mens is wat in eie reg beoordeel en na die eie

waarde geag en nie geminag moet word nie.

"What makes an experience leisure is its quality" skryf Kelly (1985:167). Daarom is in die dimensionele ontleding van vryetyd die klem ook veral op die kwalitatiewe dimensie van vryetyd geplaas. Die ander dimensies - simbolies, kognitief, funksioneel, ensovoorts - is daarom as die samestellende onderdele van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd beskou. Daar is geoordeel dat al die dimensies op een of ander wyse 'n bydrae lewer tot die "kwaliteit" van die aksie, handeling, aktiwiteit of selfs beweging. As geïntegreerde eenheid gee die dimensies dus inhoud aan vryetyd. Hierdie inhoudgewing kan sinloos of sinvol wees, dit wil sê vryetyd kan na die kwalitatiewe aard daarvan funksioneel en konfiguratief tot voordeel of tot nadeel van 'n individu of 'n gemeenskap wees.

'n Verdere vraag wat reeds gedeeltelik in hierdie hoofstuk beantwoord is, is of vryetyd, en veral die kwalitatiewe dimensie daarvan, ook oor 'n konkrete onderbou beskik? Kelly (1985:107) skryf hieroor: "If there has been any likelihood of conceptualising leisure as a thing an entity that has certain specified properties it should now be laid aside." Hierdie vraag word vervolgens in die volgende hoofstuk in behandeling geneem. Die uitgangspunt word daarin gehuldig dat die kwalitatiewe dimensie nie slegs uit ervaring, vryheid of 'n ideaal saamgestel is nie, maar dat dit ook oor iets of 'n entiteit beskik wat vrylik, gekies, ervaar en oor geïdealiseer kan word. Die navorser ondersteun dus nie die standpunt van Kelly nie.

HOOFSTUK 4

VRYETyd EN DIE ONDERBOU DAARVAN

4.1 Inleiding

Hierbo is aangedui dat vryetyd na die kwalitatiewe dimensie daarvan uit 'n verskeidenheid van aktiwiteite saamgestel is. Feit is egter dat daar in die literatuur nie eenstemmigheid hieroor is nie. Daar is onder meer diegene wat vryetyd slegs as 'n tydsgedurende beskou. Ander weer beklemtoon nie die aktiwiteite self nie maar wel die bewussyn of bewustheid van die resultaat van die benutting van die aktiwiteit. Voorts is daar ook nie eenstemmigheid oor die aktiwiteite wat as tipiese vryetydse aktiwiteite getipeer kan word nie. 'n Tipologie van vryetyd na aanleiding van die aktiwiteite daarvan word derhalwe bevraagteken. Die navorser daarenteen huldig self die mening dat vryetyd 'n multidimensionele samelewingsverskynsel is waarby inbegrepe is sowel tyd, aktiwiteit as die waardeoordeel oor die resultate van die aktiwiteit self.

Voordat aktiwiteite soos spel, rekreasie en sport, wat vir die navorser deel van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd vorm - inderwaarheid die konkrete onderbou daarvan is - ontleed word, is dit noodsaaklik om ter inleiding die verhouding en die verband tussen die genoemde aktiwiteite en vryetyd kortliks in oënskou te neem.

4.2 Verhoudingsmodelle

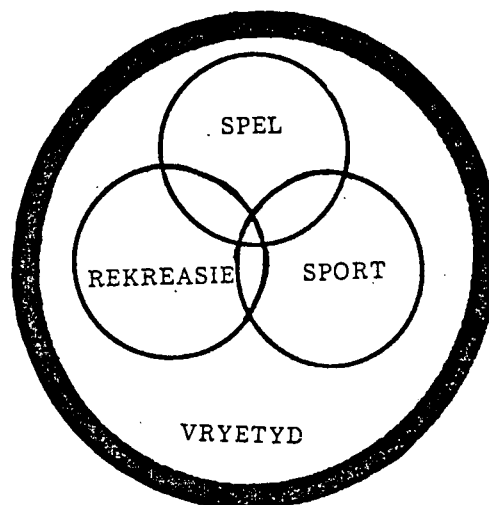
'n Belangrike vraag wat dus aangespreek moet word, is of vryetyd opsigself 'n aktiwiteit is en indien wel wat die verhouding daarvan tot ander aktiwiteite soos spel, rekreasie en sport is. Anders gestel: staan vryetyd teenoor rekreasie, sport en spel en kan dit van mekaar nie slegs onderskei nie maar ook geskei word? Hoewel talle benaderings in die literatuur voorkom, word daar vervolgens slegs vyf daarvan aan die orde gestel.

Eerstens is daar diegene wat die standpunt huldig dat daar tussen vryetyd en aktiwiteite soos spel, rekreasie en sport onderskei kan word maar dat dit nie van mekaar geskei kan word nie. Tweedens huldig skrywers die standpunt dat daar voldoende getuienis bestaan wat daarop dui dat vryetyd, rekreasie, sport en spel elkeen afsonderlike entiteite verteenwoordig. Trouens die eerste benadering word beskou as "a false and dangerous assumption" (Torkildsen, 1986:201). Derdens is daar diegene wat aanvaar dat spel, rekreasie en sport aktiwiteite is wat gedurende vrye tyd ("free time") plaasvind. Vrye tyd dien dus as die raamwerk waarbinne die verskillende aktiwiteite beoefen word. 'n Vierde benadering, ook bekend as die molekulêre word deur Torkildsen (1986:207) nagehou. In die benadering word vryetyd as spilpunt gebruik van 'n sogenaamde "molekule" waarvan rekreasie en spel elemente is.* Die vyfde benadering is die benadering wat die navorser self nahou waarin klem gelê word op die kwalitatiewe dimensie van vryetyd en waar die simboliese, funksionele, konfiguratiewe, kognitiewe en

* In Torkildsen se benadering is die posisie of plek van sport binne die molekule nie aangedui nie.

ander dimensies binne die kader van die kwalitatiewe dimensie geplaas is.

Vir die eksponente van die eerste benadering staan aktiwiteite, soos spel, rekreasie en sport nie los of teenoor vryetyd nie. Dit vorm trouens 'n integrale deel daarvan. Daarom word in die omskrywings van vryetyd deurgaans klem op die aanwending van vryetyd gelê. Daar word toegegee dat hoewel 'n lys van tipiese vryetydse aktiwiteite nie opgestel kan word nie, vryetyd deurgaans die doen van iets behels (Kelly 1982:20). Daarom word aktiwiteite soos rekreasie, spel en sport deurgaans as "leisure activities" gesien. Op soortgelyke wyse word sport beskou, as "one kind of leisure." "One aim of leisure" skryf Kelly (1982:180) "is to provide opportunity for an investment of the self that yields the fullest satisfaction in the experience of participation, the sport may be one mountaintop of leisure amid a full range of activities, sport is one kind of leisure...."



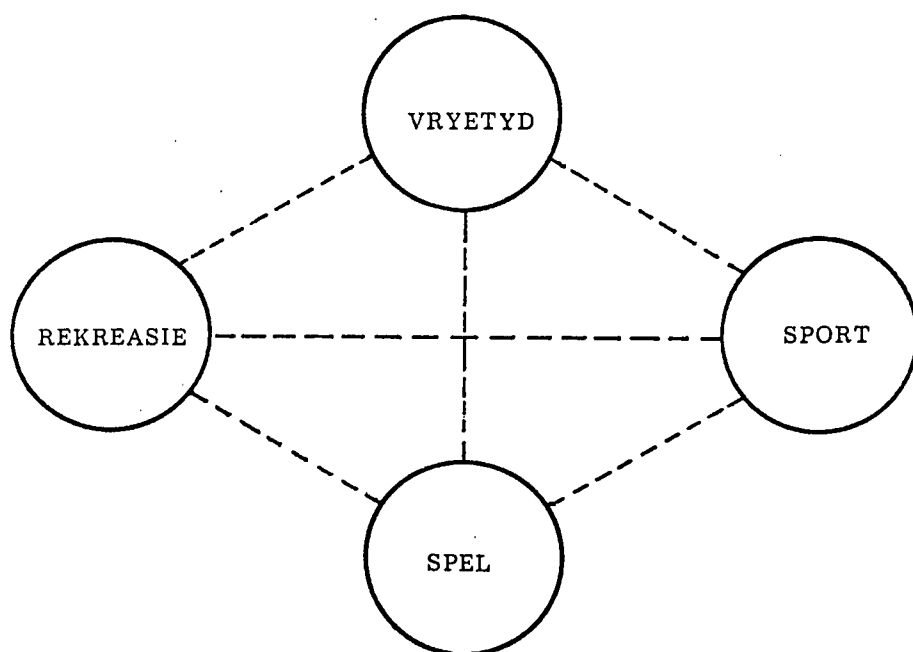
FIGUUR 7 - VRYETYD, SPEL, REKREASIE EN SPORT KAN ONDERSKEI WORD, MAAR NIE GESKEI WORD NIE.

Kraus (1966:6) haal Carlson, Deppe en Maclear aan wat rekreasie beskryf as aangename vryetydsbesteding waaraan die individu vrywillig deelneem en waaruit onmiddellike bevrediging geput word.

Op soortgelyke wyse word rekreasie in die Sport Council Report (1969:5) beskryf as die "purposeful use of leisure time" terwyl andere, waaronder Brightbill (1961:267), daarna verwys as "the wholesome, recreative use of leisure..." Hierby kan die definisie van Butler (1959:8) gevoeg word waarin rekreasie beskryf word "as any form of leisure time experience or activity." Die voorgaande dui daarop dat rekreasie, sport en spel deel van vryetyd vorm maar dat elkeen verskillende vorme vir die besteding van vryetyd verteenwoordig. In die proses word daar dan in die vryetydse behoeftes van die mens voldoen.

Hierteenoor is daar diegene wat vryetyd, rekreasie, sport en spel as eiesoortige verskynsels beskou. Torkildsen (1986:20) skryf hiervan "each phenomenon is distinct in that it has features, characteristics and functions which give it a total make up or profile which distinguished it from the others." Vryetyd, spel, rekreasie en sport verskil dus inherent van mekaar. Die verskille setel nie soseer in die eienskappe daarvan nie maar in besondere komponente wat nie by almal voorkom nie en in die verskille in beklemtoning: "in strengths, styles and texture and differences in the degree to which the feature is important in the particular setting." (Torkildsen, 1986:201). Benewens belangrike funksionele verskille beskik spel, rekreasie en vryetyd verder oor eiesoortige eienaardighede ("idiosyncrasies"). Spel, rekreasie en

vryetyd is derhalwe duidelik onderskeibare hoewel verwante, samelewingsverskynsels. (Vgl. ook die opmerkings van Huizinga (1955) oor spel as samelewingsverskynsel).



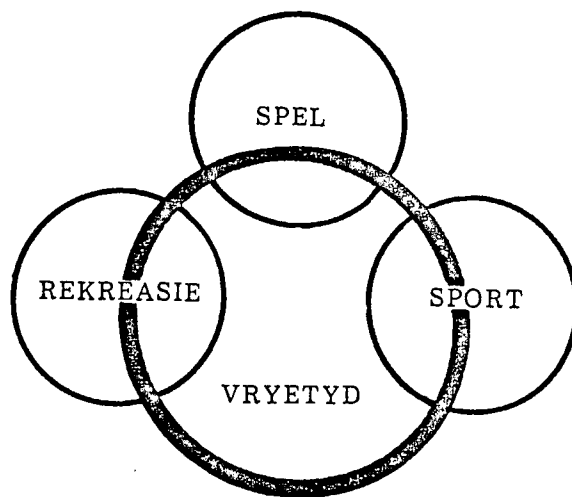
FIGUUR 8 - VRYETYD, SPEL, REKREASIE EN SPORT EIESOORTIGE SAMELEWINGSVERSKYNSELS.

Vir die voorstanders van dié denkbenadering is vryetyd, rekreasie, sport en spel besondere en afsonderlike lewenswyses en prominente verskynsels van ons tyd. As gevestigde verskynsels, met 'n wêreldwye betekenis is hulle tans onmisbare fasette van die kultuurpatrone van die wêreld. Hoewel sport wel as 'n wyse van vryetydsbesteding beskou kan word, word vryetyd en sport tans afsonderlik van mekaar bedryf en administreer. Ball en Loy (1975:10) skryf: "Presently, however, the two content specialities are very distinct in the sense of having their own associations, conventions, professional registers, journals and

sessions within the conventions of general sociology." Dieselfde opmerkings geld ook vir rekreasie maar in 'n mindere mate vir spel.

Die derde benadering, naamlik dat rekreasie, sport en spel aktiwiteite in eie reg is, maar dat dit gedurende vrye tyd ("free time") plaasvind, geniet eweneens groot ondersteuning.

Die Neumeyers (1958:22) eksponente van dié benadering definieer rekreasie dan ook as "any activity pursued during leisure...that is free and pleasurable having its own immediate appeal not impelled by a delayed reward beyond itself or by any immediate necessity." Brightbill (1961:32) onderskryf ook hierdie standpunt en skryf dat "another trademark" van rekreasie die feit is dat dit gedurende vrye tyd plaasvind. Rekreasie kan dus nie buite die tyd wat 'n mens vry is van enige normale arbeidsverpligting, dit wil sê in werktyd, plaasvind nie. Dit vind plaas in die tyd wanneer die mens vry is om te kan kies wat hy wil doen.



FIGUUR 9 - VRYETYD AS TYDSRAAMWERK VIR SPEL, REKREASIE EN SPORT.

Meyer en Brightbill (in Kraus, 1966:6) beskryf rekreasie as 'n aktiwiteit "voluntarily engaged in during leisure...." Hierdie benadering word ook gehuldig deur Yukic (1963:5), wat rekreasie beskryf as "a act or experience selected by the individual during his leisure time", en deur Kraus (1978:37) wat skryf dat rekreasie uit aktiwiteite bestaan wat gedurende vrye tyd beoefen word. (Vgl. ook die verklarings van Cruywagen (1981:50) Reynolds en Hormachea (1976:4).

Voorstanders van die benadering sien spel ook as 'n aktiwiteit wat binne vrye tyd plaasvind. Kraus (1978:30) skryf hiervan: "Play is customarily regarded as an activity carried on within leisure...." Slavson soos deur Mitchell en Mason (1934:104) aangehaal, onderskryf ook die standpunt en beskou beide spel en rekreasie as "leisure time activities." (Vgl. ook die opmerkings van Sabora en Mitchell, 1961:186).

Die literatuur dui daarop dat skrywers in hul omskrywing en ontleding van sport dit nie noodwendig aan die tydsdimensie van vryetyd as sodanig koppel nie. Oor die algemeen word groter klem gelê op 'n ontleding van sport as samelewingsverskynsel en op die basiese kenmerke, waarde en verwantskap daarvan aan spel en rekreasie.

Skrywers soos Luschen (1970:119) Ball en Loy (1975:12) plaas sport egter op 'n kontinuum met werk en spel as eindpole. Verder verwys laasgenoemde daarna dat "the boundaries of sport as an activity blended into the more general sphere of recreation and leisure." Dit impliseer dus dat sport binne vrye tyd ("free time") en buite

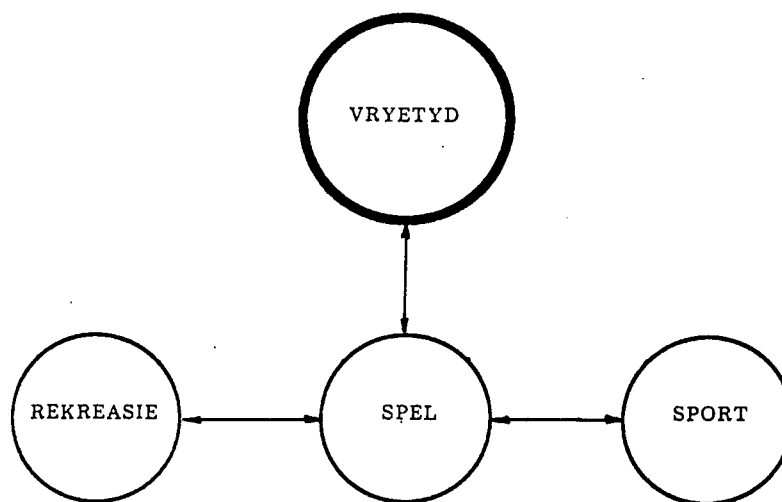
werktyd beoefen word. Soos voorheen verduidelik, is die grense tussen werk en vryetyd in nie duidelike vaste bane gegiet nie en is daar 'n matige soepelheid en oorvleueling daartussen (Vgl. Pigram, 1983:2).

Uit die voorgaande is dit duidelik dat wat die eerste en derde benaderings betref daar slegs 'n nuanse of klemplasingsverskil is oor die verhouding tussen vryetyd, spel, rekreasie en sport. Die verskil tussen die twee benaderings setel in die feit dat die eksponente van die eerste benadering spel, rekreasie en sport in 'n groter mate in vryetyd integreer terwyl eksponente van die derde benadering die individuele karakter van die verskillende aktiwiteite erken maar die klem plaas op die tyd waarin dit voorkom.

Hierdie twee benaderings loënstaf nie die feit nie dat sport, rekreasie en spel unieke aktiwiteite in eie reg is: elkeen met 'n eiesoortige teoretiese, konkrete, simboliese, kognitiewe en funksionele dimensie. Dit word ook aanvaar dat die betrokke aktiwiteite wel gemeenskaplike eienskappe met mekaar deel. Schmitz (1979:30) skryf in die verband dat sport en spel "(shares) certain of its features: the sense of immediacy, exhilaration, rule-director behaviour, and the indeterminacy of outcome." Vergelyk ook die opmerkings van Thomas (1983:8), Kraus (1978:31), en Kando (1975:28). Dieselfde opmerkings geld ook vir die gemeenskaplike kenmerke wat sport, rekreasie en spel met mekaar deel.

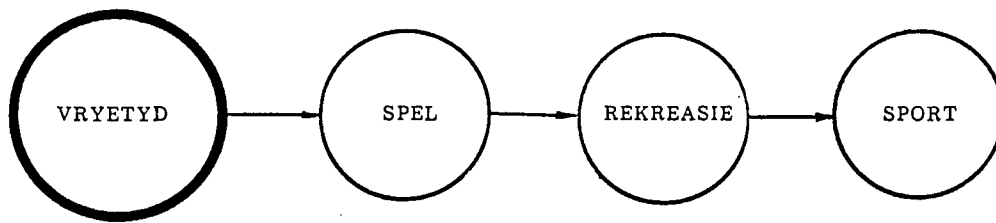
Wat die verhouding tussen vryetyd, sport, spel en rekreasie betref, is daar dus, veral wat benaderings een en drie betref

sprake van 'n vertikale verhoudingsas tussen die aktiwiteite en vryetyd en 'n horisontale verhoudingsas tussen sport, spel en rekreasie onderling (Fig. 10).



FIGUUR 10 - VERTIKALE EN HORIZONTAL VERHOUDINGSAS.

Binne die konteks van die tweede benadering waar byvoorbeeld aanvaar word, soos Kraus (1978:2) dit stel "that recreation and leisure represent major forms of human activity and experience", is daar dus slegs sprake van 'n horisontale verhoudingsas tussen vryetyd, as eiesoortighede aktiwiteite en die ander aktiwiteite soos sport, spel en rekreasie (Fig.11:98). Die kruks van die saak, wat laasgenoemde benadering betref, is om 'n onderskeid te tref tussen daardie aktiwiteite wat dan tipies binne die kaders van vryetyd, spel, sport en rekreasie tuishoort. Hierdie vraag kan omseil word deur vryetyd bloot as tyd (free time) te beskou (Hunter, 1961; Parker, 1971 en Weiss, 1969) of die ideële dimensie van vryetyd te beklemtoon en dit te sien as bewussyn of bewustheid - "an attitude of mind, a condition of the soul" (Pieper, 1952:40) of die kognitiewe dimensie te beklemtoon in navolging van Neulinger (1974) en ander.



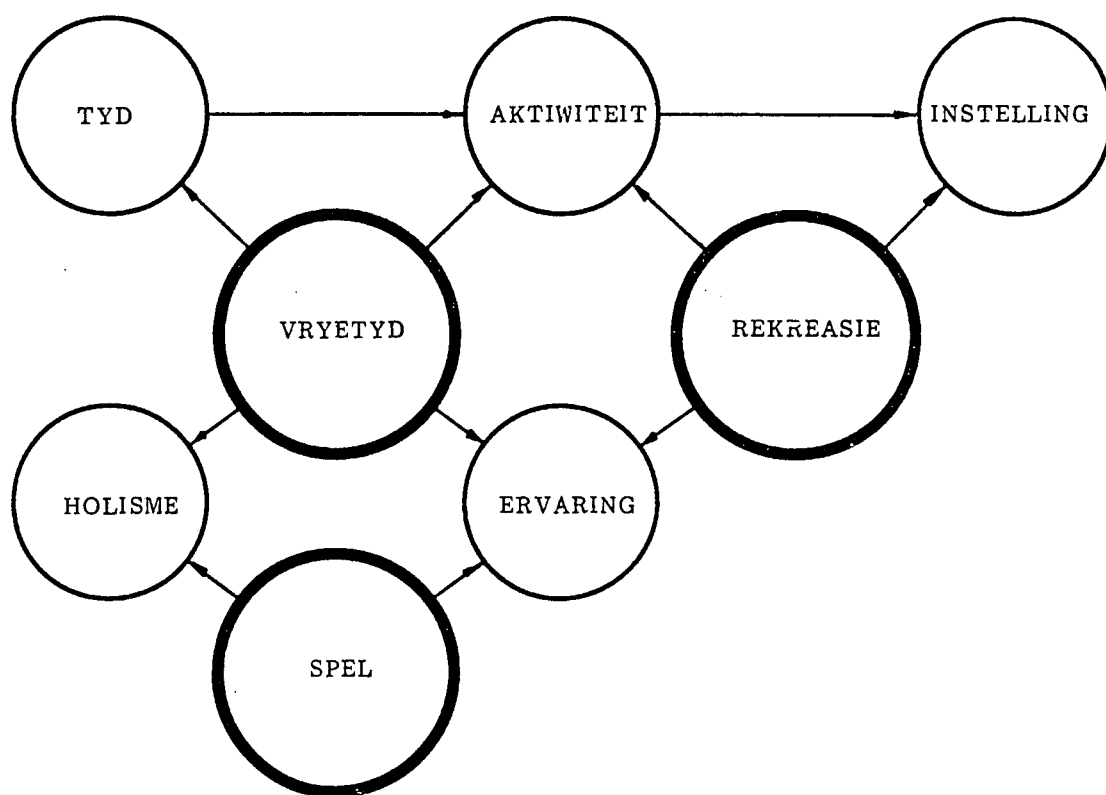
FIGUUR 11 - HORISONTALE VERHOUDINGSAS.

Feit is egter dat watter benadering ookal gehuldig word die aktiwiteite wat deel van vryetyd vorm noodwendig aangespreek moet word. Vandaar die opmerking van Kelly (1982:3) "Even although we cannot list the activities that are leisure, we generally think of leisure as doing something." Hoewel Brightbill (1961:21) ook aandui dat vryetyd sonder tyd nie kan bestaan nie, is die gebruik of benutting van daardie tyd vir hom ook van wesentlike belang. Hy skryf: "It is the endless ways in which leisure can be used for good or bad which make it so significant and far-reaching in our lives."

In die vierde benadering plaas Torkildsen (1986:207) vryetyd en spel en rekreasie in 'n molekule met vryetyd as die spilpunt (kern) daarvan.

As uitgangspunt word aanvaar dat vryetyd, rekreasie en spel interafhanklik aan mekaar is, en dat aangesien daar geen oorkoepelende aktiwiteit bestaan wat al die aktiwiteite kan akkommodeer nie, een van die aktiwiteite as spilpunt vir die molekule moet dien. Vir Torkildsen (1986:206-207) kan elkeen van die aktiwiteite in eie reg as spilpunt dien: "play as the unitary and basic entity for all people, recreation as the known

and historical institution for public services and leisure having the widest characteristics and dimensions". Spel met sy besondere noue assosiasie met spontaniteit, speelsheid en die karakterisering daarvan met die aktiwiteite van kinders kan egter nie as spilpunt vir die molekule dien nie. Torkildsen skryf: "Also play, philosophically, does not have to be justified by an association with recreation and leisure." Die bestek daarvan kan daarbenewens nie die verskillende dimensies van vryetyd tenvolte akkommodeer nie.



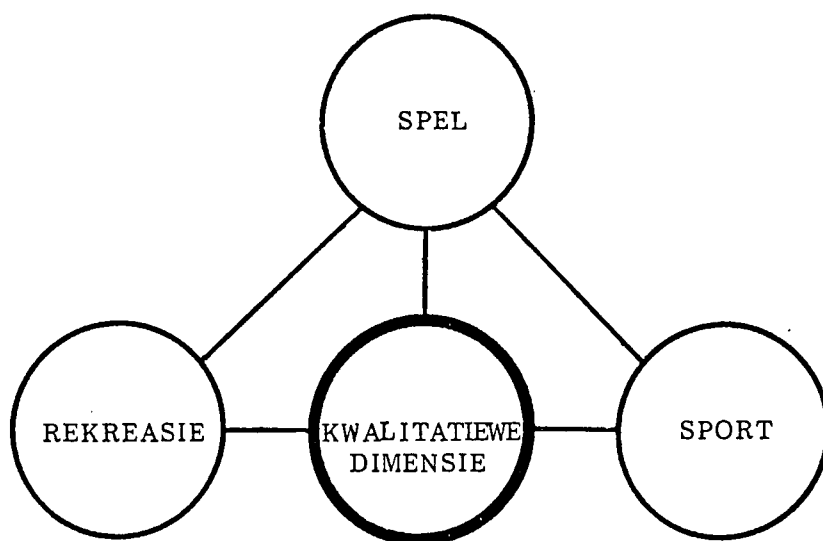
FIGUUR 12 - MOLUKULÊRE BENADERING TOT VRYETYD, SPEL EN REKREASIE.
(Torkildsen, 1986:207)

Rekreasie het as spilpunt ook beperkinge. Dit beslaan ook nie die volle bestek van vryetyd nie. Torkildsen (1986:207) skryf: "Its socially and morally acceptable activities image does not encompass the scope of leisure." Verder kan die institusionele raamwerk daarvan vryetyd nie ten volle oordek nie en is die dimensies daarvan nie so soepel om vryetyd na die volle bestek daarvan te akkommodeer nie.

Vir die huidige blyk vryetyd vir Torkildsen die mees aanvaarbare spilpunt te wees. Die talle dimensies van vryetyd omsluit konseptueel die vryheidsfaset van spel, die rekreatiewe proses van rekreasie asook die talle rekreasie-instellings. "Leisure can be presented as the opportunity and the means for play and recreation to occur" (Torkildsen, 1986:207). Vryetyd het verder 'n tydsdimensie: Tyd bied die geleentheid vir spel en rekreasie. Vryetyd omsluit dus die volle bestek van spel en rekreasie. Soos spel lê vryetyd ook klem op vryheid "and on human perfection. Leisure gives a more complete picture of man the player and man the worker within its holistic domain" (Torkildsen, 1986:208). Die multi-dimensionele verwysingsraamwerk van vryetyd sluit daarom ook rekreasie as sosiale instelling in (Vgl. Avedan (1974) en Moore (1976). "Over and above this its scope is wider and less conforming than recreation, looser in organization and interpretation; it can cover those aspects at present outside the institution." (Torkildson, 1986:208).

Rekreasie, spel en vryetyd is vir Torkildsen eiesoortige verskynsels maar dit is onlosmaaklik aaneengeskakel in 'n molekulêre ketting - verandering in een, beïnvloed ook die ander.

'n Vyfde benadering met betrekking tot die verhouding en verband tussen vryetyd, spel, rekreasie en sport word in hierdie studie aangebied (Fig. 13). In Figuur 4:50 is aangedui dat vryetyd uit 'n verskeidenheid van dimensies bestaan. Benewens die universele en unieke dimensies is daar sprake van 'n supra-organiese, organiese, dinamiese, statiese, kwantitatiewe (tydsdimensie), kwalitatiewe en 'n ruimtelike dimensie. Binne die kwalitatiewe dimensie wat die konkrete of abstrakte inhoud van vryetyd verteenwoordig, is 'n onderskeid getref tussen onder meer die simboliese, kognitiewe, funksionele dimensies. Hiervolgens bestaan die kwalitatiewe dimensie van vryetyd nie slegs uit die beoefening van aktiwiteite nie maar sluit dit ook die affektiewe beoordeling daarvan in, naamlik die gesindheid, oortuigings, gevoelens en waardes van die deelnemers. Die model akkommodeer dus die empiriese, normatiewe (Vgl. Kando, 1975) asook die psigologiese benadering met betrekking tot vryetyd (Neulinger, 1974).



FIGUUR 13 - DIMENSIONELE BENADERING: SPEL, REKREASIE EN SPORT DEEL VAN DIE KWALITATIEWE DIMENSIE VAN VRYETYD.

In navolging van Torkildsen (1986) word vryetyd dus ook as spilpunt gebruik met die verskil dat rekreasie, sport en spel spesifiek binne die kader van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd geplaas word. Binne die konteks dien die aktiwiteite as simbool; het dit 'n funksionele of konfiguratiewe betekenis en het dit ook 'n kognitiewe betekenis vir die individu. Binne die model val die klem dus veral op die kwalitatiewe dimensie van vryetyd. Hieroor skryf Torkildsen (1986:209)): "A more qualitative approach will reorientate professional values. This will, in turn, affect the principles and aims of recreation services and programmes."

Soos die ander benaderings word aanvaar dat vryetyd, rekreasie, sport en spel nie sinonieme begrippe is nie. Vryetyd het wat die kwalitatiewe dimensie daarvan betref 'n groter bestek as spel, rekreasie of sport. Feit is dat vryetyd, benewens rekreasie, sport en spel ook uit ander aktiwiteite saamgestel is - selfs sinlose aktiwiteite. Die kwalitatiewe dimensie van vryetyd dui dus nie slegs op die sinvolle aanwending van die beskikbare tyd nie maar ook op die sinlose aanwending daarvan. Eensgelyks kan spel, rekreasie en sport ook buite die tydsbestek van vryetyd beoefen word, beskik elkeen oor eie unieke eienskappe te onderskeie van mekaar, 'n eie filosofiese onderbou, 'n eie institusionele struktuur en is elkeen in eie reg die onderwerp van wetenskaplike studie. Elkeen vervul ook in eie reg 'n funksionele en konfiguratiewe rol binne die gemeenskap en besit dit 'n eiesoortige simboliese en ideële betekenis.

In hierdie benadering word vryetyd, na die kwalitatiewe inhoude-

like daarvan egter nie teenoor rekreasie, sport, spel en die ander aktiwiteite wat deel daarvan vorm geplaas nie. Hier verskil hierdie benadering wesenlik van die ander benaderings. Daar word van die standpunt uitgegaan dat vryetyd nie oor 'n eiesoortige rekreasie-, sport- en spelaktiwiteitsgroepeerings beskik nie. Daarom is vryetyd nie slegs tyd nie maar ook aktiwiteit en kan dit nie net 'n geestesingesteldheid, bewustheid van iets of slegs 'n ideaal wees nie. Tyd, of dit sinvol of sinloos bestee word en al die ander nuanserings van vryetyd, wat in die literatuur genoem word, het te make met die aktiewe besteding daarvan.

Vervolgens word aandag gegee aan rekreasie, sport en spel wat volgens laasgenoemde benadering onderdele vorm van die kwalitatiewe dimensie van vrye tyd (Fig. 13:101).

4.3 Spel

4.3.1 Inleiding

As aktiwiteit en as samelewingsverskynsel is spel in wese veelkantig van aard en omsluit dit 'n veelheid van oënskynlike teenstrydighede. Dit word byvoorbeeld verstaan en misverstaan, geken en nie geken nie. Dit is tasbaar maar tog ook so integraal verweef met menswees dat dit nie tasbaar is nie. Dit is uniek - eie aan 'n besondere gemeenskap maar ook universeel - dus alomteenwoordig by alle gemeenskappe in wêreldverband.

Na die betekenis en die funksie daarvan word dit geag en ook geminag. Terwyl dit enersyds beskryf word as 'n onbenullige

aktiwiteit word dit andersyds beskou as "a critical aspect of human development" (Kraus, 1978:18). Vir Miller en Robinson (1963:138) het dit 'n sosiale funksie "that produces institutional forms and social forces." Dit verryk vryetyd: "Today we use play synonymously with interest, enthusiasm, inner drive...the play attitude making leisure time, a time for creative arts..".(Nash, 1953:22). Spel is inderdaad 'n misterie, 'n raaisel. "Play is the very nature of man himself. As life is a mystery so is play." (Torkildsen, 1986:129).

In hierdie afdeling word daar nie gepoog om die "spelraaisel" te ontrafel nie, of om 'n nuwe teorie of filosofie vir spel voor te lê nie. Aangesien spel as 'n belangrike komponent van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd beskou word, word vervolgens slegs volstaan met 'n kort oorsig oor die oorsprong van die woord, met die omskrywing van die begrip self, met enkele teorieë daaromtrent en met 'n ontleding van enkele kenmerke daarvan.

4.3.2 Begripsverklaring

Die woord spel kom van die Latynse term "plaga" in die sin van 'n bal te slaan of om 'n instrument te stryk (te bespeel) (Kando, 1975:28). Dit is ook verwant aan die Anglo-Saksiese term "plega" wat 'n sport en geveg beteken (Kraus, 1978:19). Ander Indo-Germaanse tale wat soortgelyke terme met 'n gemeenskaplike oorsprong het, is die Duitse term "spielen" en die Nederlandse term "spelen" wat die speel van sport of 'n musiekinstrument beteken.

Spel word in die "Concise Oxford Dictionary" aangedui as 'n besondere handeling - "as a brisk light, or fitful movement." In die Handwoordeboek van die Afrikaanse taal word spel op soortgelyke wyse omskryf naamlik as afwisselende lewendige beweging en as die handeling van speel. Die term speel word dan omskryf as 'n aktiwiteit om te vermaak, korswel, van die gewone gang afwyk en vry en lustig te beweeg.

Die term verwys dus na 'n besondere handeling, situasie en ook na die resultaat wat daaruit volg. Die omskrywing van wat spel is, beantwoord nie ontologiese vrae oor waarom spel, die sin en betekenis daarvan en waar dit vandaan kom nie. Hieroor is oor dekades verskillende teorieë geformuleer. Enkeles hiervan word vervolgens bespreek.

4.3.3 Spelteorieë

Die verskillende spelteorieë kan in drie kategorieë geklassifiseer word naamlik die klassieke, resente en moderne teorieë.

4.3.3.1 Klassieke teorieë

Talle pogings is in die verlede aangewend om die universele gedragsvorm in spel en die aard en funksie daarvan te verklaar. Die meeste van die klassieke teorieë, waaronder die surplus-energieteorie, instinkteorie, rekapitulasieteorie, ontspannings-teorie, was gebaseer op instink as motief vir spel. Vervolgens 'n kort opsomming hiervan.

(a) Surplus-energie teorie

Hierdie teorie is die oudste en bekendste beskouing oor spel. Die teorie, ook bekend as die Schiller-Spencer teorie, sien spel as 'n doellose verspilling van oortollige energie wat nie in die daaglikse lewensprosesse verbruik word nie. Hierdie teorie aanvaar dat energie geproduseer en gestoor word en dat die surplus daarvan later in spel verbruik word.

'n Belangrike leemte in die teorie is dat te veel bloot daardeur aanvaar is. Volgens Torkildsen (1986:133) "(it) does not explain why children play when fatigued or to the point of fatigue." Verder is spel beskou as slegs beperk tot kinders. Hierdie teorie kan dus nie die toets van wetenskaplikheid deurstaan nie.

(b) Instinkteorie

Die instinkteorie aanvaar dat spel 'n belangrike element in die menslike en dierlike lewe is. Vir Groos (1901:71) verteenwoordig instink die dryfveer vir spel. Ellis (1973:58) skryf ook hiervan: "Because there is play there must be a cause which we call an instinct." Hy is van mening dat die natuur 'n lang periode van onrypheid aan die kind besorg waardeur hy homself deur spel beter kan ontwikkel. Spel is dus gewortel in die instinkte van die mens. Hierdie instinkte is aangebore, het oefening nodig om te ontwikkel. Dit word deur spel bewerkstellig.

Spel het vir Groos (1901) ook as hulpmiddel gedien vir die voorbereiding van die lewe. Kraus (1978:21) skryf hieroor "The concept that play represents an important technique through which

the young of various cultures are educated to carry out the tasks and functions of adulthood was highly significant and influenced many modern educators."

Die belangrikste leemtes van die teorie was die beperkte verklaringsvermoë daarvan; dat dit die feit dat die mens ook nuwe vorme van spel kan aanleer, geïgnoreer het en verder dat menslike gedrag as die gevolg van instinkte beskou is. Belangrike ander motiverings vir spel soos "the urge for pleasure, emotional release or creative expression" en die belangrike invloed van die omgewing op spel, is nie aangespreek nie (Kraus, 1978:28).

(c) Rekapitulاسie teorie

In hierdie teorie word spel gesien as die resultaat van 'n biologiese erfenis. Motoriese gewoontes van kinders word hiervolgens vanaf die ouers oorgeërf. "I regard play" skryf Hall (1920:5), 'n vroeë voorstander, "as the motor habits and spirit of the past...persisting in the present as rudimentary functions.... In play every mood and movement is instinct with heredity...." Appleton (in Mitchell en Mason, 1948:60) het hierby aangesluit en aangevoer dat kinders 'n sielkundige behoefte aan speel (beweging) het, wat dan as basiese dryfveer vir spel dien. Volgens sy groeiteorie verdwyn die behoefte aan spel wanneer 'n liggaamsdeel ten volle ontwikkel is. Spel is daarom 'n aktiwiteit wat hoofsaaklik by kinders voorkom. Soos alle Darwinistiese teorieë het ook hierdie teorie daaraan mank gegaan om 'n liniêre progressiewe ontwikkelingslyn aan te dui wat as spieëlbeeld vir spelontwikkeling kon dien.

(d) Ontspanningsteorie

Die ontspanningsteorie soos voorgestaan deur Patrick (1916) het spel gesien as menslike aktiwiteit wat vry en spontaan is en wat om die eie ontwil daarvan beoefen word. Spel is beskou as middel om van die stres en spanning van die daaglikse lewe ontslae te raak. Onder leiding van Guts Muths (in Mitchell en Mason, 1948:68) het die teorie in Duitsland groot byval gevind waar besondere betekenis aan die remediërende waarde van spel geheg is. Lazarus (Mitchell en Mason, 1948:68), 'n ywerige navolger van die teorie, het die mense ook aangemoedig om weg te kom van "empty idleness, to active recreation in play." Hierdie teorie vorm die grondslag vir die latere ontspanningsbeginsel in vryetyd en lê ook 'n verband tussen spel en rekreasie.

Hierdie klassieke teorieë het gepoog om 'n besondere faset van spel te verklaar. Elkeen is daarom relevant met betrekking tot 'n besondere reeks van probleme. Geen aandag is aan die verskille tussen individue gegee nie. Vanweë die gebrek aan empiriese bewyse, vertoon ook die teorieë talle logiese tekortkominge. Torkildsen (1986:134) kom tot die slotsom "that the older theories have some small merit...but they are over optimistic in their simplicity."

4.3.3.2 Resente Teorieë

Die resente teorieë oor spel het meer klem op die individu en sy gedrag gelê met as doel om verskille in individuele spelpatrone bloot te lê en te verklaar. Ellis (1973:343 et seq.) verdeel die resente teorieë onder die volgende kategorieë naamlik algemeen-,

kompensasie-, katharsis-, psigoanalitiese-, ontwikkelings- en selfuitdrukkingsteorieë. Ander resente teorieë, wat oor spel geformuleer is, sien spel as doel opsigself, as 'n basis vir die beskawing en kultuur, as die bron vir sosiale gedrag en as 'n weerspieëling van 'n gemeenskap self. Enkeles sal vervolgens uitgelig word.

(a) Algemene- en kompensasie teorieë

Hierdie twee teorieë het as funderingbasis die grondstelling dat die mens se voorkeure met betrekking tot spel die gevolg van die aard van sy werk is. Persone wat gelukkig in hul werk is en daarin presteer, sal ook in die besteding van hul vryetyd ooreenstemmende gedragspatrone volg. Die kompensasie teorie gaan van die standpunt uit dat die mens sy vryetydse aktiwiteite kies om te kompenseer vir behoeftes wat nie in die werksituasie bevredig word nie. Beide teorieë is egter te simplisties en algemeen en laat voorskoolse spel buite rekening.

(b) Katharsis teorie

Die teorie dateer uit die Griekse tydvak. Aristotles het die teorie onderskryf en dit is later deur Groos, Carr en Claparede (in Sabora en Mitchell, 1961:87) verder ontwikkel. Die standpunt is gehuldig dat deur spel emosies, soos woede, opgewondenheid en spanning, die geleentheid kry om te ontlaai. Die spelaktiwiteit, veral kompeterende aktiewe spel, dien dus as 'n veiligheidsklep vir opgekropte en onderdrukte emosies.

Feshbach (1956) het die geldigheid van die teorie bevraagteken. Hy het getwyfel of aggressie wat sosiaal aanvaarbaar is wel aggressie wat nie sosiaal aanvaarbaar is, sal of kan temper. Veral is die aanname bevraagteken dat plaasvervangende aktiwiteite spanning kan verlig. Navorsers soos Berkowitz en Green (1962:293 et. seq) het dan ook die teendeel bewys naamlik dat aggressie wel aggressie verhoog.

(c) Psigoanalitiese teorie

Vir die psigoanalitiese teorie van spel is die gedrag van die mens hoofsaak. Hierdie teorie het sy ontstaan te danke aan die denkbenadering van Freud wat aangedui het dat genot en plesier in vele opsigte die wortel van spel is. Wälder (1933) wat die gedagtes van Freud later gewysig en herformuleer het, het daarop gewys dat spel multi-funksioneel van aard is en nie slegs ingevolge een funksie verklaar kan word nie. Werk in die verband is verder deur Erikson (1950) voortgesit. Tans strek die psigoanalitiese teorie wel verder as bloot die genot of plesierbeginsel van Freud (Vgl. Klein, 1955:223 et. seq.).

(d) Ontwikkelingsteorie

Erikson (1950) het spel as 'n funksie van ego gesien waardeur gepoog word om die fisieke en sosiale prosesse van 'n mens te sinkroniseer. Volgens die eksponente van die teorie vereis spel vrywillige en ongedwonge deelname, vry van ernstige nagevolge, en daarom is dit onproduktief. Vir die navolgers van die teorie groei spel of ontwikkel dit progressief in verskillende stadia

naamlik outokosmiese spel (fisiese spel), mikro-sferiese spel (speelgoed) en makro-sferiese spel (deel speelgoed). In die spel vind die kind identiteit. Vandaar dat die spel tussen moeder en kind so belangrik is.

Hierby kan gevoeg word die werk van Piaget (1962) wat aangedui het dat spel parallel inskakel by die ontwikkelingsvlak van die mens se denke. Spel is die oorsaak van die kind se intellektuele groei en word daarom ook daardeur beïnvloed. "Children alter and re-structure environment to match experience and existing knowledge: reality is altered; the child creates an imaginary play world." (Torkildsen, 1986:137). Uiteindelik ontwikkel uit spel verskillende spele (games).

Sutton-Smith (1966) het op talle leemtes in Piaget se benadering gewys. Vir hom bly spel belangrik, dit word nie meer realisties of rasionalisties namate die mens intellektueel ontwikkel, dit bly simbolies, ritueel, spelerig selfs vir die volwassene. Hy erken egter dat spel 'n belangrike aspek van onderrig van die kind is.

Thorndike, Hull en Skinner (in Ellis, 1973:70), ook eksponente van die ontwikkelingsteorie, het spel as aangeleerde gedrag en "stimulus-response behaviour" gesien. Kinders se spelresponsie word aangeleer as 'n resultaat van hul ervaring. Hierdie teorie aanvaar dat kinders optree om die moontlikheid van 'n aangename ervaring te verhoog. Spel dien dus as 'n enkulturasie proses - inderdaad vergemaklik dit die leerproses. "It appears that the more types of game a culture has, the higher the achievement in that culture" skryf Torkildsen (1986:139) hieroor. Hierdie teorie lê veral klem

op die interaksie tussen die persoonlikheid van die speler en die eise van die omgewing as die motief vir spel. Trouens die navorsing van Roberts en Sutton-Smith (1962) het 'n duidelike korrelasie tussen opvoedings- en spelpraktyke by gemeenskappe uitgewys.

(e) Selfuitdrukkingsteorie

Vir Mitchell en Mason (1934:103) is spel die resultaat van 'n strewe tot selfuitdrukking. As aktiewe en dinamiese wese het die mens 'n behoefte om 'n uitlaatklep vir sy energie te vind, om sy vermoëns te benut en om uitdrukking aan sy persoonlikheid te gee. Spel en die aard daarvan word beïnvloed deur die omgewing en deur die mens se fisiologiese- en anatomiese struktuur, sy vlak van fiksheid en sy familie en sosiale agtergrond. Dit word verder gevorm deur die strewe van die mens na nuwe ervarings om aan die groep se aktiwiteite deel te neem en sy strewe na sekuriteit, erkenning en sy behoefte aan die estetiese.

Hierdie teorie het die lokvalle van die klassieke teorieë vermy deur 'n verklaring vir die verskillende vorme van spel te bied. Dit het ook talle motiverings vir spel uit die vroeëre teorieë ingesluit.

(f) Kultuurbenadering tot spel

'n Invloedryke resente teorie oor spel is dié van Huizinga (1955:11). Hy het aangevoer dat spel die lewe voorafgaan. "Play is older than culture, for culture, however adequately defined always pre-supposes human society and animals have not waited for

man to teach them their playing." Spel is vir hom 'n vrywillige aktiwiteit, wat deur vryheid gekenmerk word en nooit die resultaat van fisiese of morele dwang is nie. Vir Huizinga (1955) is spel self-geldend. Dit kan teenwoordig wees in alle lewensfasette - werk, vryetyd, sport, kuns, letterkunde, musiek, religie en selfs in oorlog.

Volgens Huizinga het die vorige teorieë die primêre wesen saard van spel nie aangespreek nie. Spel is inderdaad die grondslag vir die ontwikkeling van die beskawing - "genuine pure play is one of the main bases of civilization"(1955:5).

Huizinga het nie 'n verklaring vir die voorkoms van spel aangebied nie, maar het sekerlik die omvattendste beskrywing van spel waarin duidelike kenmerke daarvan onderskei kan word, aangebied.

(g) Sosiaal-kulturele benadering tot spel

Die oorwig van sosiologiese navorsing oor spel het bestaan uit studies wat die verband tussen die patroon van vryetydse aktiwiteite en veranderlikes soos sosiale klas, ouderdom, geslag, woongebied, beroepstatus en ander soortgelyke faktore aangedui het. Caillois (1961) het 'n unieke tipologie van spel in 'n gemeenskap gemaak. Vir hom was spel die sleutel tot die begrip van die kultuur in 'n gemeenskap. Hy was daarvan oortuig dat die lotgevalle van kulture uit spel afgelei kan word. "Tell me what you play and I will tell you who you are." (Caillois in Torkildsen 1986:141). Spel is dus 'n weerspieëling van die funksionering van kultuur - die krag of swakhede daarvan. Levy

(1977:1) skryf: "Play is necessary to affirm our life. It is through experiencing play that we answer the puzzle of our existence."

4.3.3.3 Moderne teorieë

Daar is nie baie moderne teorieë oor spel nie. Twee teorieë wat vermelding verdien, is die teorieë waarin spel as gedragstimulus en as speelsheid ("playfulness") getipeer word.

Ellis (1973) wat een van die mees omvattendste studies van spel gemaak het, het tot die gevolgtrekking gekom dat daar nie 'n "suiwer" definisie van spel geformuleer kan word nie. Vir hom omsluit die mees aanvaarbare beskrywing van spel drie teorieë naamlik spel as 'n aansporingsgedragswyse; spel as die aanleer van iets en spel as middel tot ontwikkeling. Ellis self beklemtoon die eersgenoemde teorie waarin spel gesien word as middel tot die opwekking of aansporing van 'n besondere gedragswyse. Spel word daarom ook omskryf "as that behaviour that is motivated by the need to elevate the level of arousal towards the optimal." (1973:110).

Die benadering van Ellis (1973) tot spel bied 'n verklaring vir die motief onderliggend aan spel: Funksioneel bevorder spel, individualiteit, stimuleer ontwikkeling en berei die individu voor vir die onbekende. Dit kom slegs voor wanneer die omstandighede daarvoor geskik is: "Play will not occur when the essential condition necessary for play behaviour are absent." Een van die belangrikste bydraes van die werk is volgens Torkildsen

(1986:144) "the realization that people play when the control of the content of their behaviour is largely under their control."

Lieberman (1977), 'n sielkundige, het die voorkoms van speelsheid ("playfulness") by kinders, adolessente en volwassenes bestudeer en tot die gevolgtrekking gekom dat speelsheid by die mens in verband staan met kreatiwiteit en dat dit 'n belangrike invloed uitoefen op die benadering van vryetyd deur die mens. Speelsheid bestaan uit drie belangrike komponente naamlik spontaniteit, manifesteerde geluk en 'n sin vir humor. Spontaniteit word geopenbaar in fisieke, sosiale- en leerdimensies en kom by die kind in 'n eenheidsverband voor.

Torkildsen (1986:146) merk in die verband op: "It seems self-evident that any individual whose approach to everyday living, embraces spontaneity, manifest joy and sense of humour, would be able to deal in a creative way with free time." Talle persone beskik oor hierdie eienskappe en vermoëns maar is nie daarvan bewus nie of besef nie die voordele wat die benutting daarvan inhou nie. Andere weer moet dit aktief beoefen om dit deel van hul lewe te maak. Speelsheid kan daarom 'n integrale deel van die lewenspatroon van elke mens word.

4.3.4 Kenmerke

Hoewel daar in die literatuur nie eenstemmigheid is oor die oorsprong, aard en betekenis van spel nie, bestaan daar tog eenstemmigheid oor die kenmerke van spel.

Talle skrywers waaronder Sapora en Mitchell (1961), Huizinga (1955), Patrick (1916) en andere het aangedui dat spel 'n aktiwiteit is. Dit is 'n aksie wat liggaamlik (fisiek), verstandelik of geestelik kan wees. 'n Doellose rondlêery en verspilling van tyd is nie spel nie. Die staking van aktiwiteite as gevolg van die verlies aan belangstelling, toon 'n gebrek aan 'n speeldrang of spelgees (Cruywagen, 1981:41).

Om spel as aktiwiteit of aksie duidelik te omskryf, is daar in die literatuur gepoog om die aktiwiteit self, die resultaat daarvan vir die deelnemer (speler) asook die deelnemer self nader te omskryf. Hieruit volg dat spel 'n eiesoortige aktiwiteit is, dit vind in besondere omstandighede plaas, beskik oor eiesoortige kenmerke en die speler self openbaar 'n besondere geesteshouding teenoor die aktiwiteit.

Daar is ook eenstemmigheid daaroor dat spel 'n vrywillige aktiwiteit is. Die wesensaard van spel setel vir Schmitz (1972) in die vrywillige besluit van 'n individu om te speel. "Essentially play is free and without predetermined standards of performance or excellence." (Thomas, 1983:57). Spontaniteit as besondere kenmerk van die spelaktiwiteit word veral deur Patrick (1916), Schmitz (1972), Piaget (1962) en vele ander beklemtoon.

Die besondere gesindheid of houding van 'n persoon teenoor 'n aktiwiteit wat hy beoefen, bepaal verder ook of die aktiwiteit vir hom 'n spel is al dan nie (Vgl. Thomas, 1983:56). Wat vir een persoon die een oomblik spel is, kan later werk of verveling wees. Hieruit volg dat geen aktiwiteit altyd spel kan wees nie en verder

kan aktiwiteite nie onder alle omstandighede spel wees nie. Spel is ook nie beperk tot 'n besondere vorm van aktiwiteit nie. Vir Sabora en Mitchell (1961) kan spel sensories, geestelik neuromuskulêr of 'n kombinasie van die drie wees.

Hoewel daar onder skrywers eenstemmigheid is dat 'n aktiwiteit as spel bepaal word deur die gesindheid van die betrokke persoon, is daar nie eenstemmigheid oor die aard van hierdie verskynsel nie (Mitchell en Mason, 1934). Die essensiële kenmerk van 'n besondere aktiwiteit, (dit word toenemend besef) is die bevrediging wat uit die beoefening van die aktiwiteit self geput word. Meier (1980:25) verwys in die verband na spel as "an autotelic activity", wat beteken dat spel 'n intrinsieke, nie-instrumentele en 'n selfonderhoudende praktyk is. Spel word dus vir sigself beoefen. Kilpatrick (in Mitchell en Mason 1934:105) sluit hierby aan en skryf: "When the satisfaction inherent in a specific activity suffices to keep it going, it is commonly called play." Die mate waartoe die aktiwiteit deur ekstrasieke dwang bepaal word, is dit dus nie spel nie (Ellis, 1973). Kretchmar (1973) verwys in die verband selfs na 'n intrinsieke band tussen die deelnemers (spelers) aan 'n spel. Die intrinsieke aard van die aktiwiteit dien as 'n belangrike skeidslyn tussen spel en sport en selfs tussen sport en werk. Thomas (1983:56) skryf: "When the process of sport remains intrinsic rather than relying on extrinsic rewards to justify participation, it can be considered play despite the competitive element."

Vir Green (1964:7) bepaal die eindresultaat ook die aard van 'n aktiwiteit. Die uitslag van spel is daarom altyd onseker. "Doubt

must remain until the end and hinges upon the denovement." As die uitslag bo alle twyfel vooraf bekend is, kwalifiseer die aktiwiteit nie as 'n spel nie.

Caillois (1961), Green (1964), Sapora en Mitchell (1961) het verder die feit beklemtoon dat die aktiwiteit ekonomies onproduktief is. "Creating neither goods, nor wealth, no new elements of any kind, and except for the exchange of property among the players, ending in a situation identical to that prevailing at the beginning of the game." (Green, 1961:10). Vandaar dat spel dikwels 'n skuldgevoel opgewek het veral onder daardie gemeenskappe waar werk as dominante lewensfaktor gegeld het.

Dit is veral onder meer eksistensialiste soos Roochnik (1975), Hyland (1980) wat spel meer positief benader het. Roochnik (1975:39) het 'n verdere kenmerk van spel aangedui wat hy "play stance" genoem het. "A stance" verduidelik Roochnik (1975:39) "is very much like an attitude. An attitude is a way of thinking about things; it is a mental disposition and orientation toward the world.... But a stance is more deeply rooted than an attitude; it permeates all aspects of human being.... A stance goes beyond the intellect to the body and the spirit, and becomes a mode of being-toward-the-world."

Spel is dus in wese die holistiese, deelname van 'n speler - sy totale oorgawe van gees en liggaam. Vir Hyland (1980:88) impliseer "play stance" daarom "an orientation, mode of compartment, or way of being." Hy onderskei twee kenmerke van "play stance". Eerstens vereis spel van 'n speler "a

heightened sense of openness", dit wil sê 'n besondere ontvanklikheid en tweedens moet die speler in staat wees om 'n positiewe responsie tot spel te openbaar. Deur sy volle inlewing, ontvanklikheid daarvoor en gewilligheid tot 'n positiewe gesindheid daarteenoor kan die mens, so postuleer die eksistensialisme, deur spel die wêreld, homself en sy medemens ten volle begryp en waardeer.

4.4 Rekreasie

4.4.1 Inleiding

In die literatuur word rekreasie beskryf as 'n lewensbehoefte waarsonder die mens nie sy lewenskwaliteit kan handhaaf nie. Rekreasie is inderdaad in wese herskepping van die menslike gees. Dit beïnvloed die vernuf van die mens en gee volheid aan die lewe (Botha, 1968:5-6). Daarom is rekreasie nie alleen 'n belangrike komponent van vryetyd nie maar lewer dit 'n wesentlike bydrae tot die verhoging van die kwalitatiewe inhoudelike daarvan.*

Vervolgens word 'n begripsverklaring van rekreasie aangebied en word 'n oorsig gegee van die belangrikste teorieë en denkbenaderings daaromtrent waarna verskillende vorme daarvan beskryf word. Soos spel is rekreasie ook 'n komplekse samelewingsverskynsel.

* Hierdie opmerkings geld derhalwe ook vir vryetyd en veral wat die kwalitatiewe dimensie daarvan betref.

4.4.2 Begripsverklaring

Rekreasie is afkomstig van die Engelse woord "recreation" wat herskepping beteken. Dit is weer afgelei van die Latynse woord "recreare" wat herstel of herskep beteken. Aanvanklik het die woord letterlik beteken die aanvulling van liggaamsenergie wat tydens werk verbruik is - letterlik dus die rekreasie van energie. Hierdie tradisionele benadering, waarvan de Grazia 'n eksponent is, het bepaalde leemtes. Tans word rekreasie nie meer eng met werk verbind nie (Vgl. Kraus, 1978:32).

Soos vir spel bestaan daar ook vir rekreasie geen omvattende definisie wat in alle opsigte bevredig nie. Die meeste definisies beklemtoon dan ook slegs een of meer fasette van rekreasie. Sommige definisies lê veral klem op die herstelfaset van rekreasie. Andere fokus weer op die aktiwiteit self terwyl ander die aktiwiteit en die sosiale aanvaarbaarheid daarvan beklemtoon. Kraus (1978:32) verdeel die definisies in drie kategorieë naamlik aktiwiteit, bewussyn en sosiale instelling.

Die meerderheid definisies vereenselwig rekreasie met 'n aktiwiteit - met die doen van iets. Die aktiwiteit word deurgaans gesien as die middel tot die bereiking van 'n besondere rekreatiewe ervaring. Gray en Pelegrino (1973:6) skryf dat rekreasie "the culmination of recreational activity" moet wees. Die aktiwiteit is die medium en nie die boodskap nie. Hutchinson (1949:17) ondersteun weer die sosiale aanvaardingsgedagte: "Recreation is a socially acceptable leisure experience providing immediate, inherent satisfaction to the individual who voluntarily participates in activity." Ander

skrywers verwys na rekreasie as 'n tipe ervaring, selfuitlewing, 'n fase van die opvoedkundige proses en die antitese van werk (Cruywagen, 1981:49). Vir Romney (1945:14) is rekreasie "not a matter of motions, but rather emotions. It is a personal response, a psychological reaction, an attitude, an approach, a way of life." Rekreasie is dus moreel aanvaarbaar en dien as middel vir geestelike herskepping en fisieke opbouing van die mens.

Rekreasie is dus omvangryk en kompleks na die wesenwoord daarvan. Die grense daarvan kan nie volledig afgebaken word nie. Wat vir die een persoon rekreasie is mag vir die ander iets heel anders wees. Die verwarring wat vandag steeds oor feitlik alle fasette van rekreasie bestaan, is duidelik ten toongestel deur Gray en Greben (1974) wat 200 woorde gelys het wat tans rekreasie beskryf.

4.4.3 Rekreasie teorieë

Die kompleksiteit van rekreasie spreek ook duidelik uit die oorvloed van teorieë daaroor. Hierdie teorieë kan nie in logiese kategorieë verdeel word nie. Elkeen van die pogings bevat egter 'n element van waarheid wat van waarde is vir 'n begrip van die aard, funksie en betekenis van rekreasie as samelewingsverskynsel. Slegs enkele benaderings word egter vervolgens bespreek.

4.4.3.1 Rekreasie as 'n aktiwiteit van vryetyd

Hierdie benadering geniet groot steun. Hiervolgens is rekreasie daardie aktiwiteite waaraan mense tydens hul vryetyd deelneem. Meyer en Brightbill (1964), Slavson (1948), Neumeyer en Neumeyer

(1958) en Miller en Robinson (1963) ondersteun dié benadering.

Daar bestaan egter geen besondere vorm van aktiwiteit of struktuur wat as sodanig vir 'n tipologie van rekreasie aangewend kan word nie, omdat mense verskillende rekreatiewe belangstellings, behoeftes en ervarings het. Feit is egter dat rekreasie "betrokke is in 'n ryke verskeidenheid van aktiwiteite wat die menslike wese hoofsaaklik in sy vrye tyd (sic) bedryf" (Cruywagen, 1981:50). Vir Kando (1975:27) dien die feit dat rekreasie inderdaad aktiwiteit is as 'n maatstaf om tussen rekreasie en vryetyd te onderskei.*

Vir Torkildsen (1986), Gray en Greben (1979) bevredig hierdie tradisionele benadering tot rekreasie nie, omdat soos Torkildsen (1986:151) skryf: "recreation is heavily slanted in certain preconceived directions." Aktiwiteite insigself behels nie rekreasie nie - die aktiwiteite moet in geïdentifiseerde behoeftes voorsien en moet doelmatig en geskik wees. Vir Neumeyer en Neumeyer (1958) moet rekreasie benewens 'n aktiwiteit daarom ook oor intrinsieke waarde beskik en verder sosio-kultureel aanvaarbaar wees.

4.4.3.2 Betekenis van rekreasie vir die individu en gemeenskap

Dié benadering sien rekreasie as die instrument tot die bereiking van 'n doel buite die aktiwiteit self. Die intrinsieke bevrediging van die aktiwiteit word hierdeur nie sterk beklemtoon nie, maar

* "Recreation, unlike leisure, is activity not an ideal".

eerder wat met die aktiwiteit bereik kan word. Vandaar die benaming instrumentalistiese benadering.

Miller en Robinson (1963:7) beskryf rekreasie dan ook as die deelname aan vryetyd in terme van 'n bepaalde waardeoordeel. "Recreation does not necessarily contain play but must always have a particular value framework related to appropriate and satisfying use of leisure." Rekreasie kan daarom lei tot 'n gesonde gesinslewe en 'n meer demokratiese en gelukkige gemeenskapsbedeling, 'n bydrae lewer tot 'n verhoogte lewenskwaliteit en kan as middel dien vir die soeke van die mens na waarheid, voortreflikheid, kreatiwiteit en selfverwesenliking.

Meyer en Brightbill (1964) het rekreasie ook gesien as 'n sosiale krag wat 'n gevoel van selfverwesenliking, tevredenheid, kreatiwiteit, waardige selfbeeld, ensovoorts by die mens skep. Om hieraan te voldoen beskik rekreasie vir Meyer en Brightbill (in Torkildsen, 1986:156) oor die volgende kenmerke "action, variety of form, motivation towards enjoyment, engagement during leisure, voluntary participation, universality, purposefulness, flexibility and creation of by-products." Rekreasie impliseer verder 'n gesindheid teenoor die besteding van vryetyd wat weer 'n direkte invloed het op daardie faktore wat met persoonlikheidsontwikkeling te make het. Dit skep onder meer 'n gevoel van tevredenheid en bevorder kreatiwiteit.

Sodanige waardebepalings van rekreasie word deur talle skrywers sterk bevraagteken omdat die voordele van rekreasie heel dikwels oorbeklemtoon word en omdat rekreasie wat op grond van sulke

persepsies (verwagtinge) onderneem word uiteindelik deelname aan rekreasie aktiwiteite kan strem (Vgl. Torkildsen, 1986).

Vir Butler (1968) is rekreasie 'n aktiwiteit wat bewustelik vir die voordele daarvan beoefen word. 'n Aktiwiteit is vir hom rekreasie wanneer 'n aangename ervaring daaruit volg. Rekreasie setel dus nie soseer in die konkrete aktiwiteit self nie maar in die aangename ervaring wat uit die beoefening daarvan voortspruit. Dewey (1916), Brownell (1953) ondersteun onder meer die standpunt. Rekreasie is vir Dewey van waarde in die sin dat dit die uitgeputte liggaam en die afgematte gees hernu en verfris terwyl rekreasie vir Brownell "as 'n uitlaatklep vir skeppende aktiwiteite dien wanneer normale werk as gevolg van roetine onbevredigend is" (Cruywagen, 1981:48).

Volgens hierdie benadering is rekreasie dus 'n middel om die lewenskwaliteit van die mens en die gemeenskap te handhaaf en te bevorder; dit staan in die teken van ontwikkeling wat van die deelname daaraan afhanklik is. Vandaar dat rekreasie ook deur Miller en Robinson (1963) en Kraus (1971) as 'n sosiale instelling beskou word.

4.4.3.3 Rekreasie as herstel van balans en ewewig

Talle skrywers het in hul benadering tot die rekreasie hul bepaal by die waarde van rekreasie en die positiewe nagevolge daarvan. Die ervaring self is egter as sodanig nie aangespreek nie. Die meerderheid teorieë oor rekreasie het op die waarde en betekenis en die eindresultaat daarvan klem gelê. Shivers (1967) het veral

die aandag gevestig op die ervaring self, hoewel spel en rekreasie hier as feitlik sinoniem beskou is. Sy teorie is gegrond op die homeostatiese benadering wat as grondstelling nhou dat alle geestelike en liggaamlike prosesse na 'n intense ewewig of balans neig. Indien homeostatis as motiveringsbasis vir gedrag dien, dan moet dit volgens Shivers ook as motivering vir rekreasie dien. Wanneer daar 'n wanbalans (disnomie) in die mens ontstaan, word gepoog om die balans (eunomie) weer te herstel.

Rekreasie is na die ervaring daarin begrepe dus "any consummating experience, non-debilitating in character. It produces unity and harmony within the individual." (Shivers, 1967:90). Rekreasie is dus nie die aktiwiteit of die nagevolg daarvan nie maar die verwesenliking van die balans tussen die gees en die liggaam van die mens - die integrasie van die individu in homself is die foci van rekreasie.

Die basiese verskil tussen die waarde of betekenis van rekreasie en rekreasie self, is geleë in tyd en nie in graad nie. Torkildson (1986:157) skryf: "Recreational value will be noted after the consuming experience has occurred, whereas recreation occurs at the time of the experience."

Hierdie benadering plaas die klem dus op wat werklik tydens rekreasie gebeur. Daar bestaan hieroor nog groot gebrek aan kennis. So byvoorbeeld vind homeostatis nie altyd in die praktyk plaas nie. Soms gebeur dit dat mense wat 'n veeleisende en spanningsbelaaide leefwyse het, tog aangetrokke voel tot opwindende en self-spannende gebeurtenisse soos hoogs kompetatiewe

sport, spanningsvolle rolprente en televisie programme (Bloemhoff, 1978:26).

4.4.3.4 Rekreasie en behoefte-bevrediging

Slavson (in Torkildsen, 1986) het rekreasie onder meer beskryf "as a need-serving experience". Alle mense soek in die beoefening van 'n aktiwiteit genot en bevrediging. Rekreasie is die resultaat van 'n behoefte aan genot wat by die mens aanwesig is. Rekreasie bied dus die geleentheid tot selfverwesenliking. Die mens kan homself daarin genotvol uitleef.

Nash (1960:122) sien rekreasie ook as 'n middel vir die bevrediging van 'n innerlike drang na kreatiwiteit. Rekreasie word dan geëvalueer in terme van die graad van kreatiwiteit daarvan. ("Man) cannot develop on a high spiritual level unless he is given an opportunity to release his creative urges" (Nash, 1960:122). In wese is rekreasie dus 'n ervaring wat uit aktiewe deelname voortspuit. "He equates recreation with happiness" skryf (Torkildson, 1986:154) van Nash se benadering.

4.4.3.5. Rekreasie as 'n sosiale proses

Volgens Murphy (1974) is rekreasie 'n proses waardeur die mens poog om optimale bevredigingsvlakke te bereik. Soos ander skrywers voor hom lys hy 'n reeks fisieke, psigologiese, sosiale en pedagogiese voordele as die potensiële resultaat van rekreasie. Rekreasie word hiervolgens gesien as 'n proses vir selfverwesenliking, bevordering van interaksie tussen mense, as 'n uitdaging, avontuur,

bewuswording van die eie identiteit, ensovoorts. Rekreasie vereis dus in wese vryheid vir die individu om hom ten volle in die aktiwiteit in en uit te leef.

4.4.3.6 Rekreasie as sosiale instelling

Rekreasie word deur sommige skrywers ook as 'n sosiale instelling gesien. Dit is meer as 'n aktiwiteit of 'n lewenswyse, dit het 'n vorm, struktuur, tradisie, operasionele patroon, stelsel van kommunikasie "it has a formal relationship pattern sanctioned by society, a form and structure that arises and persists because of a definite felt need of the members of the society...." (Kraus, 1971). Dit sluit dus al daardie instellings in wat daargestel is om in die behoefte aan vryetyd van 'n gemeenskap te voldoen. Kraus (1978:37) kom tot die gevolgtrekking dat rekreasie 'n belangrike instelling geword het: "it has now become the responsibility of a number of major agencies in our modern industrial society". Op grond hiervan beskou Moore (in Torkildson, 1986:163) rekreasie "as a social mechanism or institution which has evolved to meet leisure problems that stem from post-industrial society."

4.4.4 Kenmerke van rekreasie

Na rekreasie word oor die algemeen verwys as 'n aktiwiteit wat met die bevrediging van die behoeftes van 'n individu te make het. Dit is dus iets persoonliks - 'n persoonlike ervaring, 'n gesindheid, of geestesinstelling.

Die aktiwiteit word vrywillig gekies en is vir die persoon self genotvol en bevredigend. Die rekreatiewe beloning setel egter nie in die aktiwiteit self nie, maar in dit wat met 'n persoon tydens die beoefening daarvan gebeur - wat die aktiwiteit dus vir hom persoonlik beteken en wat hy in die proses ervaar. Waar spel dus in hoofsaak proses-georiënteerd is, is rekreasie weer proses- en produkgeoriënteerd.

Rekreasie is 'n aktiwiteit wat die mens in sy vryetyd beoefen. Dit het geen besondere vorm of struktuur nie en kan in enige aktiwiteit - fisiek, sosiaal, geestelik, intellektueel gevind word. Dit is verder nie noodwendig inspannend van aard nie, is buigsaam en doelgerig en die betekenis daarvan word bepaal deur die deelnemer self (Botha, 1978:9).

Rekreasie is verder kreatief van aard. "It has indirect benefits and creations which rise from the activities" (Torkildsen, 1986:198).

Spel is verder 'n vorm van rekreasie maar rekreasie is nie noodwendig spel nie. "The word recreation is broad enough to include play in its very expression." skryf Finley (in Cruywagen, 1981:49). Torkildsen (1986:198) voeg hierby die volgende: "Recreation will often arise through play therefore.... participation in the spirit of play with players in control need to be encouraged." Anders as spel het rekreasie egter twee duidelike onderskeibare komponente naamlik aktiwiteit en 'n rekreatiewe ervaring. Dit moet op grond van die resultaat daarvan geregverdig word en dra daarom 'n groter sosiale

verantwoordelikheid. Dit het dus te make met die welsyn van die gemeenskap. Op rekreasie word dan ook 'n groter premie geplaas om die gemeenskap tot voordeel te wees. Vandaar dat rekreasie 'n sosiale instelling is met 'n eie struktuur, organisasie, dienste en aktiwiteite.

4.4.5 Vorme van rekreasie

Rekreasie kom in verskillende vorme voor. Botha (1968:9) maak melding van sosiale, geestelike en fisieke rekreasievorme. Binne die hoof kategorieë onderskei hy gemeenskap-, georganiseerde- en vrywillige rekreasie. Eersgenoemde verdeel weer in kommersiële-, industriële- en hospitaalrekreasie. Cruywagen (1981:65 et. seq) tref verder 'n onderskeid tussen rekreasiesport, fisieke rekreasie en sportiewe rekreasie.

Fisieke rekreasie verteenwoordig daardie faset van totale rekreasie wat primêr in verband staan met sport en spele en ander grootspierbedrywighede (Botha 1968:6). Cruywagen (1981:68) daarenteen beskou fisieke rekreasie as daardie aspek van totale rekreasie "wat primêr in verband met aktiewe fisieke- sowel as - sosiaal fisieke aktiwiteite staan". Dit kan met of sonder kompetisie, georganiseerd sowel as ongeorganiseerd terwille van liggaamlike welsyn sowel as geestelike herskepping beoefen word.

Sportiewe rekreasie is nie gebonde aan formele reëls nie. Hier is die sosiale doelstelling primêr terwyl sport binne en buite georganiseerde verband volgens die offisiële reëls plaasvind. Vir Scholtz en Meyer (1984:5) is rekreasiesport die aktiewe

deelname van sportaktiwiteite ter wille van die plesier, opwinding, oefenwaarde en sosiale kompensasie wat daarmee gepaard gaan. Die wenmotief is nie die oorheersende oorweegrede tot deelname nie. Eie aan rekreasiesport is sy sterk lokale en selfs eksklusiewe karakter, vandaar dat dit as 'n intieme en plaaslike groepsgeleentheid beskou word.

By gemeenskaprekreasie word rekreasie op 'n georganiseerde grondslag vir 'n gemeenskap(pe) aangebied. As dit gedeeltelik of in die geheel met belastingsgelde ondersteun word en die fasiliteite tot beskikking van die breë publiek gestel word, staan dit bekend as openbare rekreasie. Wanneer rekreasiefasiliteite onder beheer van 'n bepaalde groep en deur middel van vrywillige bydraes aan 'n bepaalde groep beskikbaar gestel word, staan dit as vrywillige rekreasie bekend. Binne die kader word kommersiële-, hospitaal- en industriële rekreasie aangetref (Botha, 1968:6).

4.5 Sport

4.5.1 Inleiding

Sport is tans een van die prominentste verskynsels in die lewe van die mens (Botha, 1978:12). Dit is reeds as maatskaplike verskynsel in feitlik elke land gevestig en is tans die aktiwiteit wat deur die meeste mense beoefen word. Dit vorm 'n belangrike deel van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd. Trouens "dit verhef daardie ure, waartydens die energie nie aangewend word vir nuttigheidswerk nie tot iets meer as ledigheid" (Botha, 1978:34).

In die proses lewer dit 'n bydrae om aan vryetyd na die kwalitatiewe dimensie daarvan sin en betekenis te gee.

Vervolgens word 'n kort beskrywing gegee van die herkoms en betekenis van die woord sport waarna enkele belangrike kenmerke daarvan as samelewingsverskynsel bespreek word.

4.5.2 Herkoms van die woord

Oor die herkoms van die woord sport is daar onder skrywers nie eenstemmigheid nie. Wilbert (1980:12) beweer dat die term sport ontleen is aan die Latynse stamwoord "desporto" wat letterlik wegdra of wegneem van, beteken. Miermans (in Cruywagen, 1981:54) wys daarop dat sport ontleen is aan die middeleeuse Latynse werkwoord "disportare" wat beteken: ontspan, vermaak of verstrooi. Volgens Wagner (in Botha, 1978:12) is die woord sport, afgelei van sowel die Latynse woord "disportare" sowel as die Gotiese woord "spaurds" wat inspanning of wedywering beteken. Die twee betekenisse het later versmelt en het die woord sport wedywering sowel as tydverdryf beteken. Die woord het via Frankryk na Engeland gekom en is gebruik in die vorm van "disport" wat nou verwant is aan spel of onbesorgde tydsverdryf (Postma, 1965:188-189). Later het 'n verkorte vorm, naamlik sport ingang gevind, met as betekenis ontspanning, veral deur liggaamsbeweging in die opelug. Teenswoordig het die woord 'n ander betekenis en dui dit meer op prestasie, wedstryd, oefenmetodes en organisasie (Botha, 1978:14).

Die verwantskap tussen die begrippe sport, spel en rekreasie blyk

duidelik uit die voorgaande. Vandaar dat Botha (1978) sport onder meer omskryf as die "uitnemendste vorm van rekreasie" wat nie alleen 'n groter invloed sfeer as die formele liggaamlike opvoeding het nie, maar ook in diens van positiewe karakter- en persoonlikheidsvorming staan.

4.5.3 Woordomskrywing

Soos die geval met spel en rekreasie is ook die betekenis van sport selfverklarend totdat daar gepoog word om die begrip nader te omskryf. "Listing sports is easy. However, a definition that draws parameters around sport which clearly include and exclude agreed on kinds of activity is less simple." skryf Kelly (1982:188).

Soos vryetyd is daar ook vir sport inklusiewe en eksklusiewe definisies geformuleer. In sy eksklusiewe definisie van sport beklemtoon Edwards (1973) byvoorbeeld in hoofsaak slegs twee fasette naamlik mededinging en fisieke inspanning. Vir hom is by sport inbegrepe alle aktiwiteite wat oor geskrewe geskiedenis en tradisie beskik "stressing physical exertion through competition within limits set in explicit and formal rules governing role and position relationships, and carried out by actors who represent or who are part of formally organized associations having the goal of achieving valued tangibles or intangibles through defeating opposing groups" (Edwards, 1973:52). In 'n meer inklusiewe definisie van sport soos die van Luschen (1968) en Loy (1969) word ook vir ander belangrike eienskappe van sport voorsiening gemaak. Luschen (1968) beklemtoon veral institusionalisering van

mededinging en fisieke aktiwiteite as belangrike eienskappe van sport terwyl Loy (1969) verder gaan en verskeie dimensies van sport onderskei. Kelly (1982:189) se inklusiewe definisie van sport lui: "Sport is organized activity in which physical effort is related to that of others in some relative measurement of outcome with accepted regularities and forms."

Brüssow (1960:17) beklemtoon weer die geestesgesteldheid of gesindheid waaruit 'n handeling voortvloei. Dit is dus nie bloot in terme van 'n besondere handeling dat 'n aktiwiteit as sport geklassifiseer word nie. Op grond hiervan omskryf hy sport as volg: "Sport is 'n versamelnaamwoord van alle vrywillige gekose, liggaamlike aktiwiteite, wat in 'n sekere geestesgesteldheid sy oorsprong het, verbind is met korrekte gedrag en omdat daar 'n vergelykingselement aanwesig is, word voorbereiding of oefening vereis."

In die Winkler Prins Encyclopaedie (in Brüssow, 1960:17) is sport omskryf as "een veelal individuele manifestatie van lichaamskracht en vaardigheid, leidend tot een maksimum resultaat...zonder wedijwer is hij nie bestaanbaar nie." Die sportaktiwiteit is dus fisiek van aard, 'n besondere vaardigheid word vereis en sterk klem word op kompetisie geplaas.

Botha (1978) en Geyer (1972) bring sport weer in verband met rekreasie en spel respektiewelik. Vir Botha is sport die uitnemendste vorm van rekreasie en na aanleiding van Gerdes en Vlot dui sport vir Geyer enersyds op die voortsetting van spel in die rigting van prestasie met as onderdele oefening en kompetisie

en andersyds op volkome georganiseerde spel.

Die navorser volstaan met die omvattende begripsverklaring wat Cruywagen (1981:59) weergegee het waarin sport beskryf word as "n geordende, gereglementeerde, kompeterende aktiwiteit wat kragtige dinamiese fisieke inspanning en/of relatief ingewikkelde fisieke vaardigheid kan insluit en deur individue beoefen word wie se deelname gemotiveer is deur die innerlike bevrediging met die assosiasie van die aktiwiteit self en die eksterne beloning deur die deelname aan die aktiwiteit verwerf word."

Die volgende kenmerke van sport kan uit die verskillende definisies onderskei word: 'n sterk wedstrydelement, drang en behoefte tot oorwinning, doelgerigte oefening en afrigting, formele en informele reëls, voorgeskrewe bewegings, organisatoriese struktuur, kragtige en dinamiese fisieke inspanning, vaardigheid, besondere geestesgesteldheid en 'n element van innerlike bevrediging.

Hierdie en ander kenmerke van sport word vervolgens bespreek.

4.5.4 Kenmerke van sport

Sport is eerstens 'n besondere soort menslike aktiwiteit. Dit is in wese 'n wilsbesluit met die wil in die sporthandeling die organiserende en rigtinggewende krag (Botha, 1978:15). Dit is verder 'n aktiwiteit wat minder aan die prerogatief van die individu blootgestel is en waar spontaniteit, anders as in spel, 'n minder belangrike plek inneem (Wilbert, 1980:12).

'n Tweede kenmerk van sport het nie te make met dit wat gedoen word

nie, maar wel met hoe dit gedoen word. "Wil men het wezenlijke van het sportverskynsel ben naderen, dan gaat het er dus allereest om die besondere geesteshouding te bepalen, waaruit de sport handeling voorkomt" (Ripp, in Brüssow, 1960:18). Sport dui dus om die ewewig tussen liggaam en gees te behou om sodoende reg daaraan te laat geskied. Die amateur neem deel vir die genot van deelname wat hy in die handeling ondervind. Die belangrikste bydrae van sport lê daarin om die ewewig tussen liggaam en gees te behou en sodoende 'n volkome gebalanseerde mens as produk te hê.

Cruywagen (1981) en Greeff (1979) maak ook melding van besondere gedragskenmerke as 'n tipiese eienskap van sport. Vir Brüssow (1960) is korrekte sportoptrede en gedrag 'n wesenskenmerk van sport. Hieruit vloei voort die dissipline en meer nog die selfdissipline van die ware sportman. "Goeie en ware sportmangees is tiperend van hierdie kenmerk (Cruywagen, 1981:58).

Korrekte gedrag is daarom 'n spieëlbeeld van die gesindheid waarmee die deelnemer aan die aktiwiteit deelneem. Vir die ware sportman is daar dus veel meer in sport as slegs die resultaat daarvan. Feit is dat sport nie anoniem beoefen word nie. Dit word verantwoordelik beoefen en dit kom in die deelnemers se gedragsoptrede duidelik na vore. Ervare en korrekte gedrag staan daarom in die teken van 'n eerbare spelwyse en dit verg betroubaarheid, moed, wedersydse agting, hoflikheid en regverdigheid (Botha, 1978:26).

Talle skrywers waaronder Pietersen (1967), Thomas (1983) en vele ander beskou die wedstrydgedagte as een van die mees dominante

kenmerke van sport. Loy, soos Slusher (1972:33) is ook daarvan oortuig dat mededinging "a primary ingredient of the sport medium" verteenwoordig. Uit wedywering en die wil om te wen, spruit ander belangrike elemente van die sport fenomeen voort naamlik prestasie, positiewe reglementering, oefening, spesialisasie ensovoorts.

Hoewel sport vir Thomas (1983) uiteraard en in wese agonisties is, moet die strydgedagte egter getemper word indien sport sy karakter wil bly handhaaf. Slegs wanneer sport kompetisie toelaat vir eer en waardigheid en om een of ander nie-sportiewe voordeel nie, kan sport sy eiesoortige karakter bly behou. 'n Gemenedeler moet volgens die oordeel van die navorser gevind word en dit setel in die handhawing van 'n balans tussen spel en sport. Oor die verband tussen sport en spel merk Van Raalte (in Botha, 1978:17) op: "Sport is strijd en spel tegelyk: een strijd tegen de tijd, de vermoeidheid, de ruimte, de leeftijd en de tegenstander; en spel, omdat zij een bezigheid is, die haar doel in zichzelf heeft. Als strijd vraagt de sport om: wilskracht, geduld, systeem, metode; als spel om: optimisme en zelfs uitbundigheid."

Waar spel in hoofsaak 'n proses-georiënteerde, rekreasie-proses en produk-georiënteerd is, is sport by uitstek produkgeoriënteerd. By sport, veral topsport is die sentrale motief die prestasiestrewe en die intensiteit van kompetisie. Wanneer prestasie egter die allesoorheersende faktor word "dan vind daar 'n devaluering van die sportiwiteit plaas...." (Botha, 1978:27). Vanweë die huidige oorbeklemtoning van die prestasie-element van sport bevraagteken Kretchmar (1974:113) die feit of sport of spel enigsins met mekaar versoenbaar is omdat "the competitive projects of sport stands at

odds with the freedom, spontaneity and lack of seriousness thought to be characteristic of play. The extreme goal orientation of sport, including the drive to win, the quest for honor and the thirst for excellence, seems to beg a work not a play orientation. It is more correct to say, so the argument runs, that one works sport, not plays sport".

Om die gewensde resultaat te bereik moet 'n deelnemer aan sport hom vir die geleentheid voorberei. Oefening is dus 'n onontbeerlike voorvereiste vir sport. Die oefenkenmerk van sport vloei daarom logies uit die drang om te presteer. Deur oefening word die kwaliteit van liggaamlike fisieke werkverrigting verhoog, die nodige vaardigheid en die vereiste fisieke kondisionering verwerf.

Vendien (in Geyer, 1972:20) wys verder op die herkenbare patroon van motoriese werkverrigting as 'n eienskap in sport. As motoriese vaardighede sluit Coakley (1978) in: koördinasie, balans, ratsheid en akkuraatheid. Botha (1978:30) skryf ook dat sport "in wese met liggaamlikheid en die beweging wat daarmee gepaard gaan, vereenselwig moet word - dit is een van die basiese kenmerke daarvan".

Sport het vir Botha (1978:15) "n eie taak, 'n eie sisteem; dit is 'n verskynsel met 'n intrinsieke waarde maar is geen doel op sigself nie." Die intrinsieke en ekstrinsieke waarde vir die beoefenaar van sport dien as belangrike parameters vir sport self. Luschen (1967:127) plaas sport daarom op 'n kontinuum tussen spel en werk - met die intrinsieke en die ekstrinsieke as belangrike plekbepalende determinante. Die graad van interne of eksterne

beloning bepaal die mate waartoe spel in die sporthandeling reflekteer en of dit nie meer sport nie maar inderdaad werk is.

"When the process itself is not rewarding then the procedures must be sustained by the end product; feelings of power, trophies or money for the winners and social obligation to continue by the losers. These are extrinsic to the process" (Thomas, 1983:55-56).

Sport besit ook 'n eiesoortige struktuur en vind binne 'n besondere konteks plaas. "The essence of sport lies in its patterned and regularized form" (Wilbert, 1980:12). Deur 'n proses van institutionalisering - die formulering en standardisering van aktiwiteite - verkry sport sy gepatroneerdheid. Elke deelnemer se deelname geskied binne perke van die breër struktuur soos geformuleer deur reëls en tradisies. Hierdeur is die deelnemer in staat "orde en doelmatigheid te onderkennen en zijn verrichtingen in ordelijk en doelmatig verband te brengen." (Miermans, 1959:115). Die konteks word by sport geïdentifiseer as 'n wedstryd, waar 'n kompetisie-element alomteenwoordig is en wat binne perke van neergelegde reëls plaasvind. "Kompetisie in sport geskied (dus) op 'n geordende wyse volgens gestandaardiseerde reëls" (Cruywagen, 1981:57).

Vir Zauli (in Botha, 1978:18)) het sport geen onmiddellike nuttigheidsdoel nie. Sport is vir hom "a physical agonistic activity incontrovertibly and irrepressibly part of human life, from which the latter derives nothing useful for its fundamental requirements." Ook hier skei die weë tussen amateur- en beroepssport waarby laasgenoemde wel oor 'n saaklike doel beskik.

Die voorgaande kort uiteensetting van sport en die kenmerke daar-

van toon dat dit 'n onontbeerlike deel van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd uitmaak. Kwalitatief is dit dus so ingewef in ons waardesisteem, sedeleer en ideale dat dit tans as 'n kragtige psigologiese middel in die sosiale- en kulturele lewe van die individu blyk te wees (Botha, 1978:13).

4.6 Samevatting

Die voorafgaande toon dat spel 'n belangrike deel van die lewe van alle mense is. Dit kan verder 'n onderdeel van bykans elke lewenssituasie wees.

Die verskillende spelteorieë toon duidelik die veelkantigheid van spel. Die klassieke teorieë het as grondslag gedien vir die teorieë wat later oor spel geformuleer is. In hoofsaak is 'n antwoord gesoek vir die voorkoms van spel in die lewe van die mens. Tans is die teorieë nie meer van veel waarde nie, gedeeltelik vanweë die talle gebreke daarvan.

Die resente teorieë het veral lig gewerp op die bydrae van spel tot die ontwikkeling van die intellek en persoonlikheid van die individu. Vir ander teorieë vervul spel weer 'n oorlewingsfunksie terwyl andere weer die feit beklemtoon dat spel besondere gedragswyses by die mens stimuleer.

Oor die vraag waarom spel wel deel van die mens se lewe is, lewer geen teorie 'n klinkklare verklaring nie. Die beskrywing en verklarings van die verlede was enersyds te simplisties terwyl daar andersyds nie besef is dat spel kompleks en veelkantig van aard is nie. Spel is inderdaad 'n komplekse gedragswyse "a million

permutations of human behaviour." (Torkildsen, 1986:146).

Dit spreek vanself dat daar vir spel geen enkele en eksakte definisie in die literatuur bestaan nie. Die verskillende definisies beklemtoon verskillende fasette van spel en dien daarom as 'n verdere middel om spel as deel van die kwalitatiewe komponent van vryetyd te ondersoek.

Uit die verskillende kenmerke van spel kan afgelei word dat dit 'n handeling, aktiwiteit of selfs aksie is wat relatief vry en ongedwonge is. Dit beteken dat die mens nooit totaal vry is nie maar ten alle tye aan eksterne beïnvloeding onderworpe is. Hoewel die beloning nie bewustelik die motief vir spel is nie, beskik spel intrinsiek oor 'n beloning. Die beloning setel in die proses self. Spel is dus eerder proses-georiënteerd as produk-georiënteerd.

Spel is verder nie noodwendig gebonde aan tyd, ruimte, reëls en/of apparaat nie. Dit hoef dus nie oor 'n vaste struktuur of vorm te beskik nie. Die daarstelling van vaste reëls en 'n struktuur, kan inderdaad spel na die wese daarvan verander. Dit is daarom die spelers self wat struktuur en reëls vir spel bepaal en neerlê. Die kwaliteit van spel word dus bepaal deur die deelnemers of spelers self.

Die term rekreasie is 'n abstrakte simbool wat na 'n vryetyds-aktiwiteit en emosionele ervaring verwys. In die algemeen kan rekreasie in twee hoofkomponente verdeel word.

Tradisioneel is rekreasie gesien as 'n aksie wat deur 'n persoon

onderneem word. Rekreasie is dus eerstens 'n aktiwiteitskonsep. "It is an outward manifestation but contains a more inclusive meaning as well." (Torkildsen, 1986:163). Aan die aktiwiteit neem die individu vrywillig deel met die bedoeling dat dit genotvol moet wees. Geen vergoeding "in natura" volg uit die beoefening van die aktiwiteit nie, maar dit word beoefen vir die bevrediging van die individu se persoonlike behoeftes.

Rekreasie impliseer ook 'n besonder emosionele belewenis: 'n emosionele toestand in die individu; 'n gevoel van genot wat selfbevrediging by die individu bewerkstellig. As aktiwiteit word rekreasie begryp maar as 'n innerlike persoonlike emosionele ervaring bestaan daar nog groot onduidelikheid oor.

As aktiwiteit is rekreasie produk- en waarde-georiënteerd. Dit vereenselwig rekreasie met 'n struktuur, raamwerk of organisasie waarbinne rekreasie plaasvind. As sodanig is dit 'n sosiale instelling. Rekreasie is daarom sowel 'n groep- as individu-aktiwiteit.

Rekreasie as persoonlike emosionele ervaring van 'n individu is proses georiënteerd. Die fokus val hier op die invloed van die aktiwiteit op die betrokke individu. As sodanig is dit ook doel georiënteerd. Deur die beoefening van die aktiwiteit herstel, re-krieër die individu, vind hy genot en plesier. Rekreasie bewerkstellig selfbevrediging by die individu. "The experience in its purest sense is characterized by an inner-consuming experience of oneness that leads to revival; it is immediately satisfying and brings unity within." (Torkildson, 1986:207).

Rekreasie is dus 'n positiewe en kwalitatiewe komponent van vryetyd. Dit werk skeppend in op die gemoedstoestand van die betrokkenes, bring fisieke, emosionele en geestelike verfrissing mee en dra by om 'n gelukkige en tevrede mens daar te stel. Dit gee dus sin en betekenis aan vryetyd.

Sport is en bly een van die belangrikste komponente van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd. Dit is inderdaad 'n fundamentele lewensuiting: dit verleen besielende krag aan die deelnemer; verhoog sy prestige; en lewer 'n bydrae tot sy fisieke ontwikkeling en karaktervorming. Hiervoor is daar egter 'n belangrike voorbehoud. Sport kan alleen sy lofwaardige lewensfunksie na behore vervul, indien spel steeds die grondslag van die sportsituasie bly en die deelnemer die korrekte gedrag en gesindheid teenoor sport openbaar. Daarsonder word sport gestroop van sy kwalitatiewe inhoud; word die intrinsieke waarde daarvan gereduseer tot die momentele, word sport bloot 'n sensasie geskoei om die wenmotief en is dit nie meer 'n ryke lewenservaring nie. Hierdie opmerkings is weldeeglik ook van toepassing op die beoefening van rekreasie- en sportaktiwiteite aan die Technikon OVS.

Vervolgens word 'n oorsig gegee van die behoeftes- en deelname aan sport en rekreasie van die studentekorps aan dié technikon.

HOOFSTUK 5

BEKENDSTELLING VAN DIE UNIVERSUM STUDENTEGEMEENSAP EN DIE ONDERSOEKGROEP

5.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk word kortliks aandag geskenk aan die totstandkoming, ontwikkeling en doelstellings van die technikonwese in Suid-Afrika. As tersiêre onderwysinstelling is die technikon ook, na die missie daarvan aangewese om benewens prakties en akademiese opleiding sy studentekorps op die nie-akademiese vlak te lei, te vorm en te ontwikkel tot gebalanseerde individue.

Hiernaas word 'n uiteensetting gegee van die bestuurs- en administratiewe opset aan die technikon. Benewens 'n kort uiteensetting van die herkoms, samestelling, huisvesting van die studentekorps word die ondersoekgroep self in meer besonderhede beskryf. Klem word veral gelê op daardie aspekte soos beroep, geslag, ouderdom, kursus ensomeer, wat bepalend inwerk op die vryetydsbestedingspatroon van die technikonstudent.

5.2 Die Totstandkoming, Ontwikkeling en Wese van die Technikon in die RSA

5.2.1 Ontstaansgeskiedenis van die Technikons in die RSA

In Suid-Afrika is daar aan die einde van die negentiende eeu begin om tegniese onderwys aan te bied. Aanvanklik is dit op 'n georganiseerde wyse aangebied onder leiding van die spoorweë en later ook deur ander belanghebbende partye soos die mynwese, kamer

van koophandel en skoolrade aan vakleerlinge en handelsonderwysers.

Die historiese ontwikkeling van die technikonwese word gekenmerk deur verskeie hoogtepunte. Die eerste hiervan, was die klassifisering van tegniese onderwys as "hoër onderwys" deur die **Wet op Finansiële Verhoudinge, 1922** (Wet No. 5 van 1922). 'n Tweede hoogtepunt was die ontwikkeling van die Tegniese Kolleges tot semi-outonome staatsgesubsideerde inrigtings wat moontlik gemaak is deur die **Hoger Onderwijs Wet, 1923** (Wet No. 30 van 1923). Een van die belangrikste ontwikkelinge na 1923 was die totstandkoming van die Vereniging van Tegniese Kolleges in 1926. Hierdie vereniging het hom veral beywer vir die bevordering van tegniese onderwys in Suid-Afrika. Dié liggaam is later hersaamgestel in die Vereniging van Technikons van die RSA en staan tans bekend as die Komitee van Technikon Hoofde (KTH).

Die **Wet op Gevorderde Tegniese Onderwys, 1967** (Wet No. 40 van 1967) het aan tegniese onderwys in die Republiek 'n nuwe en duideliker beslag gegee. Volgens artikel 2(a) (i) en (ii) van dié Wet is bepaal dat teknikons in die toekoms verantwoordelik sal wees vir die verskaffing van gevorderde tegniese onderwys en opleiding sowel as onderwysopleiding soos bepaal deur die Minister van Nasionale Opvoeding. Aan studente wat nie meer kragtens 'n wetsbepaling verplig is om 'n skool by te woon nie moes tersiêre onderwys op deeltydse grondslag verskaf word. Verder mag teknikons nie sonder die voorafgaande skriftelike goedkeuring van die Minister 'n departement of studiekursus instel nie (art. 13(1)) en mag 'n technikon geen sertifikaat of diploma as bewys van die

suksesvolle aflegging van 'n eksamen uitreik, tensy die sertifikaat of diploma deur die Minister erken en by die Direkteur-generaal van Nasionale Opvoeding as 'n erkende sertifikaat of diploma geregistreer is nie (art. 16). In sommige gevalle reik die Departement van Nasionale Opvoeding diplomas en sertifikate uit vir eksamens wat aan 'n technikon geslaag is.

In terme van dié Wet is daar ook aan die vier groter Tegnieese Kolleges in Pretoria, die Witwatersrand, Durban en Kaapstad die status van Kolleges vir Gevorderde Tegnieese Onderwys (KGT0) gegee. Die aanstelling van die Kommissie van Onderzoek na die Universiteitswese in 1974 kan wat die ontwikkeling van die technikonwese in die RSA betref inderdaad as 'n ligbaken beskou word. Nie alleen is talle statutêre maatreëls op aanbeveling van die kommissie aanvaar wat later as grondslag vir die technikonwese gedien het nie, maar dien die aanbevelings van die kommissie oor die grondliggende filosofie of rasionaal van die teknikonswese tans steeds as riglyn.

In 1979 is die naam Kollege vir Gevorderde Tegnieese Onderwys met die benaming Technikon vervang en is daar in gevolge Wet No. 43 van 1979 finaal afstand gedoen van alle vorme van pre-tersiêre onderwys wat ongetwyfeld veel daartoe bygedra het om die status van teknikons as volwaardige inrigtings vir tersiêre onderwys te help uitbou.

Tans is daar 12 strategies-geplaasde teknikons naamlik: in Kaapstad, Bellville (Kleurlinge), Port Elizabeth, Durban (Nataalse Technikon vir Blankes en M L Sultan vir Indiërs), KwaZulu

(Swartes), Johannesburg, Vanderbijlpark, Bloemfontein en Pretoria (Pretoria Technikon vir Blankes en Technikon Mabopane-Oos vir Swartes). Die Technikon RSA in Johannesburg, is 'n nie-residensiële technikon en bied afstandsonderrig aan alle bevolkingsgroepe.

5.2.2 Die ontstaan van die Technikon O V S

Pogings om 'n eie technikon vir die Vrystaat tot stand te bring, het reeds in Maart 1982 begin toe die Raad van die Vrystaatse Tegniese Kollege hom daarvoor begin beywer het dat die status van die Kollege verhoog moet word tot dié van 'n technikon. Teen die einde van die sewentiger jare het ondersoeke egter getoon dat dit beter sou wees om 'n nuwe volwaardige technikon vir die provinsie naas die Tegniese Kollege daar te stel.

In 1977 het die kongres van die Nasionale Party in die Vrystaat eenparig 'n versoek tot die destydse Minister van Nasionale Opvoeding, mnr Punt Janson, gerig dat dringend aandag geskenk moet word aan die daarstelling van 'n Kollege vir Gevorderde Tegniese Onderwys in die Vrystaat.

Op 9 November 1978 het mnr T D Potgieter, L P R, 'n byeenkoms van belanghebbendes belê waartydens daar oor die stigting van 'n technikon beraadslaag is. Op hierdie byeenkoms is 'n werkkomitee onder voorsitterskap van mnr D J Coetzee, Direkteur van Onderwys, saamgestel om onderhandelinge in die verband verder te voer.

Die komitee het in 1979 'n volledige memorandum oor die totstandkoming van 'n technikon in Bloemfontein voorberei waarin

aangetoon is dat daar 'n groot behoefte aan so 'n inrigting in die Vrystaat bestaan het.

Op 20 Mei 1980 het die destydse Direkteur-generaal van die Departement Nasionale Opvoeding die komitee meegedeel dat die betrokke Minister van Nasionale Opvoeding in beginsel 'n tegniese instituut kragtens Die Wet op Onderwysdienste vir Bloemfontein goedgekeur het onder die huishoudelike benaming technikon. Die komitee is ook ingelig dat die konsepgrondwet vir die beplande technikon reeds goedgekeur is. Op 23 Mei 1980 het die Minister van Nasionale Opvoeding aangekondig dat 'n eie technikon vir die Vrystaat amptelik goedgekeur is.

Plaaslik is intussen onderhandelings gevoer oor die verkryging van tydelike geriewe. Die amptelike openingsdatum was 1 Januarie 1981 en die gebou van die ou Hoër Handelskool in St Georgestraat, Bloemfontein het as eerste kampus gedien. Later het die technikon verhuis na die gebou van die ou Euniceskool in Bloemfontein waar dit tans gehuisves is.

5.2.3 Akademiese Opset

Vir akademiese doeleindes is die teknikons in die RSA georganiseer in verskillende skole wat betreklik onafhanklik van mekaar funksioneer. Administratief word die technikon in twee hoofrigtings verdeel, naamlik in 'n afdeling vir tegnologie en 'n afdeling vir geesteswetenskappe. Voorsiening word egter ook gemaak vir dienslewerende skole wat spesialiseer in gemeenskaplike vakke wat in kursusse van ander skole voorkom (byvoorbeeld

Wiskunde, Tale en Kommunikasie). Elke afdeling bied die kursusse op 'n voltydse, deeltydse en stapelbasis aan.

By die Technikon OVS bestaan daar 5 skole naamlik dié vir Kuns en Ontwerp, Sekretariële Studies, Bestuurswese, Ingenieurswese en Toegepaste Wetenskap. 'n Wye reeks van kursusse word in die verskillende skole aangebied wat strek vanaf 1 jaar tot 6 jaar termyne. Die kursusse van die Ingenieurswese en Paramediese Skool kan ook in periodes van ses maande elk ingedeel word.

5.2.4 Doelstellings van die Technikon O V S

Daar bestaan tans nog nie eenstemmigheid oor die missie en grondliggende filosofie vir teknikons in die RSA nie (Beukes, 1984 p. 34). 'n Duideliker omlýning asook die tydige ontwikkeling van die eiesoortige funksie van teknikons word egter as van dringende belang beskou ten einde die uitdagings van die toekoms die hoof te bied en 'n veel prominenter rol te speel met betrekking tot die opleiding van geskooldes vir die verskillende sektore van die arbeidsmark.

Die mees onlangse en tans ook die enigste algemeen aanvaarde riglyn vir die formulering van 'n missie vir teknikons in die RSA is steeds dié soos aanbeveel deur die Kommisie van Ondersoek na die Universiteitswese in 1974. Hoewel die kommisie nie 'n strakke afbakening van die taak en doelstellings van teknikons voorgestel het nie, het hy hom onder andere soos volg uitgelaat oor die funksie van teknikons:

"Ons land het mense nodig met 'n goeie kennis van die wetenskap en

tegnologie, maar wat met al twee voete in die nywerheid staan sodat hulle in staat sal wees om die moontlike toepassing van die wetenskap vinnig te visualiseer en om die middele te ontwikkel en die produksie daar te stel vir die toepassing."

"Die kolleges konsentreer daarop om by die student 'n gesindheid en uitkyk te ontwikkel wat hom by uitstek 'n praktiese mens maak, wat sy kennis tenvolte sal toepas en derhalwe 'n belangrike regstreekse bydrae tot die ekonomiese lewe van die gemeenskap maak. Kennis word dus opgedoen met die oog gedurig gerig op die moontlike toepassing daarvan." (Van Wyk de Vries verslag, par. 13.6)

Volgens hierdie beskouinge hou teknikons hulself besig met onderrig, studie en ondersoek op die na-sekondêre vlak en lê teknikons hulle toe op die opleiding van studente om 'n beroep te kan beoefen. Die opleiding is gerig op die voorbereiding van die studente om in die praktiese werksituasie nuttige werk te kan verrig. Derhalwe word gekonsentreer op die ontwikkeling by studente van 'n gesindheid en 'n uitkyk wat hulle by uitstek praktiese mense sal maak, wat hul kennis te volle in die praktyk kan toepas en wat regstreeks 'n bydrae tot die ekonomiese lewe en die samelewing kan lewer. Derhalwe word deur die teknikons veel meer op die toepassing van kennis, as op die kennis self, gekonsentreer. Alhoewel 'n grondige kennis van die wetenskap en die tegnologie by technikonstudente vereis word, is die onderrigbenadering minder akademies en formeel as wat dit die geval van die universiteit is. (Van Wyk de Vries-verslag, par 14.8-14.9).

Uit die voorgaande is dit duidelik dat dit die missie van die teknikons is om by wyse van 'n praktiese-akademiese opleiding studente in alle vakgebiede op te lei met die oog op die direkte praktyktoepassing van hul kennis. Daarbenewens kan die hart en siel van die technikonwese nie losgemaak word van die studente wat daarby betrokke is en van die gemeenskap wat dit bedien nie. Die technikon is dus aanspreeklik om sy studentegemeenskap op die beste en hoogste vlak van tegniese bekwaamheid binne die besondere sfeer van bevoegdheid van die technikon te lei en ook op nie-akademiese vlak 'n bydrae te lewer tot die vorming van sy studentegemeenskap.

Dit is in hierdie verband dat sport en rekreasie 'n integrale deel van die missie van die technikon uitmaak want dit dra onteenseglik tot die ontwikkeling van gebalanseerde studente by.

5.2.5 Administratiewe- en Beheerstruktuur

Die administratiewe- en beheerstruktuur van teknikons soos aanvanklik bepaal met hulle totstandkoming deur Wet 40 van 1967, soos later gewysig, verskil nie veel van dié van universiteite nie. Soos in die geval van universiteite staan 'n rektor aan die hoof van elke technikon. 'n Raad wat saamgestel is uit die hoof van die technikon en 'n statutêr bepaalde aantal lede wat benoem word deur onder andere plaaslike besture, donateurs, oud-studente en die Minister van die betrokke staatsdepartement, dien as hoof gesagsinstansie van 'n technikon. Volgens Wet No. 84 van 1983 berus die hoogste gesag wat die organisasie en beheer van akademiese aangeleenthede betref by die Akademiese Raad. Hierdie

Raad is saamgestel uit die hoof van die technikon, twee lede van die Raad wat deur die Raad self aangewys is, 'n aantal lede van die doserende personeel, lede van die nie-doserende personeel wat die Raad bepaal en een persoon benoem deur die plaaslike tak van die Dosentevereniging van teknikons wat die Raad aanstel.

Die bestuurs- en administratiewe taak van die teknikons bestryk 'n wye terrein. Hieronder resorteer ondermeer onderrigbestuur, studentebestuur, personeelbestuur, administratiewe bestuur en ruimtebestuur. Wat sport- en fisieke rekreasie betref staan dit, wat die Technikon OVS betref onder die bestuur van die Buro van Studenteaangeleenthede met twee sportorganiseerders (een vir dames en een vir mans). Ander bestuursaktiwiteite het betrekking op produksie, bemaking, finansiering, personeelwerwing, eksterne betrekkings en koshuise wat ook 'n belangrike deel van die technikonadministrasie en -bestuur vorm.

Die technikonwese in die RSA, so ook die Technikon van die OVS, staan tans in 'n dinamiese ontwikkelingsfase. Dit staan in die proses van infrastruktuurskepping en uitbouing van 'n eie identiteit voor baie probleme, maar ook voor grootse uitdagings. Dit is duidelik dat die oplossing van die probleme en die gebruikmaking van die geleenthede regstreeks verband hou met die mate waarmee die inrigtings daarin kan slaag om hulle beskikbare hulpbronne optimaal te benut.

5.3 Herkoms en Samestelling van die Studentegemeenskap

Al die teknikons in die RSA is geleë in groter stedelike sentra

soos Pretoria, Johannesburg, Vanderbijlpark, Kaapstad, Bellville, Port Elizabeth, Durban en Bloemfontein en funksioneer dus volledig binne 'n tegnologiese geïndustrialiseerde omgewing.

Die grootste meerderheid van die studente wat aan die Technikon OVS studeer, is hoofsaaklik van buite Bloemfontein afkomstig.

Op 27 Januarie 1981 het altesame 400 studente hulle vir kursusse in sekretariële, handel, kuns en paramedies ingeskryf. In 1986 was die totale ingeskrewestudente getal reeds 1,800. Die geskatte studentegemeenskap in 1987 sal volgens die Vise-Rektor die 2,000 kerf haal.

5.3.1 Huisvesting van die studente

Die grootste meerderheid van die voltydse studente is woonagtig in die koshuise. Tydens die ondersoek was daar 3 dameskoshuise naamlik Huis Technikon, Huis Marander, Huis Welgemoed (wat in die Technikon se besit is). Van die dames is ook woonagtig in koshuise van die Universiteit van die Oranje-Vrystaat, die Tegniese Kollege en Bloemfonteinse Onderwyserskollege. Die mansstudente word gehuisves in die twee manskoshuise op die kampus naamlik Eendrag en Manheim en in Huis de Bruyn van die Bloemfonteinse Onderwyserskollege.

5.3.2 Sport- en Rekreasiefasiliteite

Tans beskik die technikon oor baie beperkte sportgeriewe en fasiliteite naamlik tennisbane, 'n netbalbaan en 'n hokkieveld. Vir die aanbieding van die sportsoorte waar daar nie fasiliteite

beskikbaar is nie, word van deelbruik gebruik gemaak by klubs, skole ensovoorts. Sport word op sowel stads- as koshuisligabasis beoefen.

5.4. ONDERSOEKGROEP

5.4.1 Inleiding

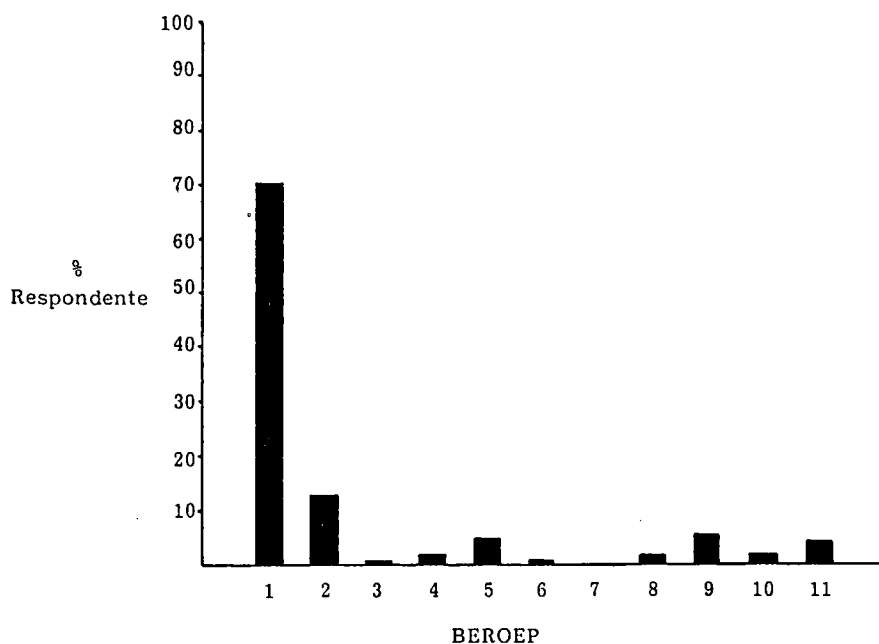
Ten einde die leser te oriënteer met betrekking tot die respondente op wie die gegewens, wat in die studie aangebied word, wat van toepassing is, word sekere demografiese besonderhede van die ondersoekgroep vervolgens kortliks aangestip. Die inligting wat verstrekkend word, is afkomstig van respondente van wie vraelyste terugontvang is.

Soos hierbo aangedui is, kan die ondersoekgroep verdeel word in drie kategorieë naamlik voltydse-, deeltydse-en stapelbasis-kategorieë. Vir die doel van die ondersoek sal daar slegs onderskei word tussen voltydse en deeltydse studente. Soos reeds aangedui is die stapelbasisaanbieding van kursusse slegs beperk tot die Skool van Ingenieurswese en Paramedies en word daarom nie in die studie opgeneem nie.

5.4.2 Beroepsklassifikasie van die ondersoekgroep

Die ondersoekgroep van die Technikon OVS kan wat hul beroepsklassifikasie betref hoofsaaklik in twee kategorieë verdeel word naamlik in die studente wat 'n voltydse beroep beoefen en die wat as voltydse studente geklassifiseer kan word.

BLOKDIAGRAM 1 - BEROEP VAN DIE RESPONDENTE

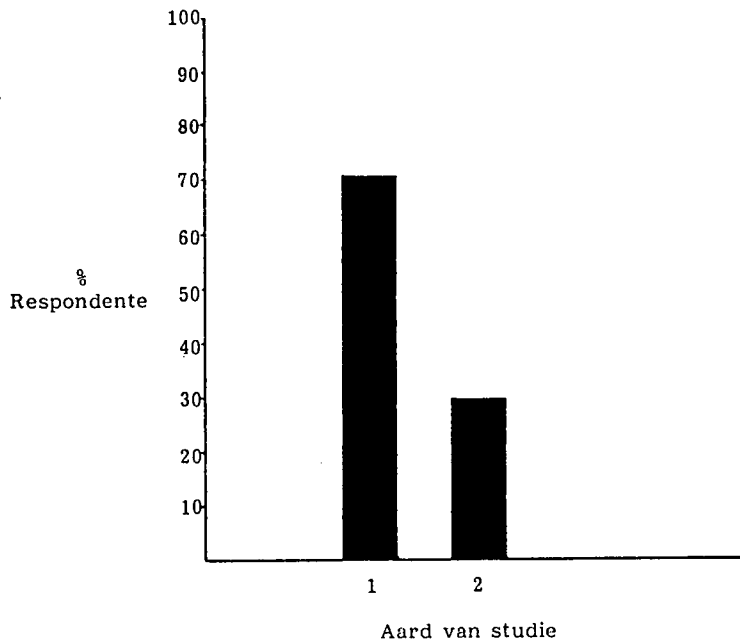


1. Slegs studente
2. Klerklike werk
3. Ambagsman
4. Sakeman
5. Lid van SAW of SAP
6. Verkoopswerker
7. Boer
8. Opvoedkundige
9. Lid van professie
10. Huisvrou
11. Ander

In Blokdiagram 1 word aangedui dat die meerderheid respondente (70.8%) geen beroep beoefen nie. Die res (29.2%) beoefen 'n voltydse beroep. Hiervan was 13.2% klerklike werkers, 5.1% lid van 'n professie, 3.8% het ander beroepe beoefen as wat in die vraelys opgeneem is, terwyl ambagsmanne, sakemanne, lede van die weermag en polisie, verkoopsmanne persentueel 'n baie klein gedeelte van die ondergroep gevorm het.

Hierdie persentuele verdeling korreleer met 'n verdeling van die studentekorps in voltydse en deeltydse kategorieë.

BLOKDIAGRAM 2 - AARD VAN STUDIE VAN DIE RESPONDENTE



1. Voltydse studente
2. Deeltydse studente

In Blokdiagram 2 word aangedui dat 70.8% van die ondersoekgroep aangedui het dat hulle as voltydse studente aan die technikon studeer. Die res naamlik 29.2% het aangedui dat hulle deelydse studeer. Die groter persentasie deelydse studente (29.2%) teenoor die kleiner persentasie wat aangedui het dat hulle in 'n voltydse beroep staan, toon dat daar 'n klein persentasie studente is wat nie 'n beroep beoefen nie maar desnieteenstaande deelydse studeer.

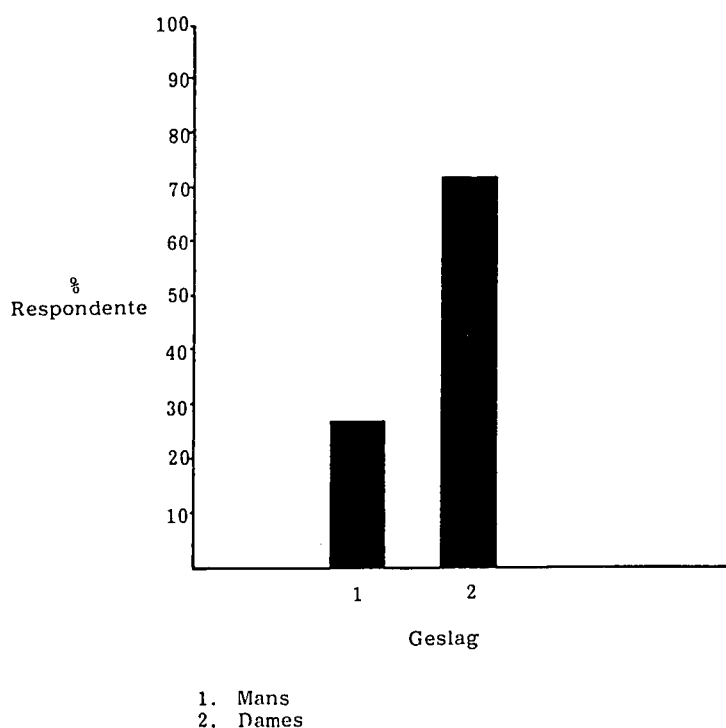
Die verdeling van die ondersoekgroep in voltydse en deelydse kategorieë sal verder ontleed word in die studie, omdat dit 'n

wesenlike invloed uitoefen nie alleen op die huidige deelnamepatrone van studente aan sport en fisieke rekreasie nie, maar omdat dit ook 'n bepalende invloed uitoefen op die voorsiening van die nodige fasiliteite vir sport en fisieke rekreasie.

5.4.3 Geslag van die respondente

Vryetydsbesteding van mans en dames veral wat sport en fisieke rekreasie betref verskil 'n groot mate van mekaar, so byvoorbeeld vind ons dat dames nie krieket of rugby in hulle vryetyd speel nie. Net so uitsonderlik gebeur dit dat mans netbal sal speel. Dit is voor die handliggend dat geslag 'n belangrike faktor is. Dit beïnvloed die vryetydsbestedingspatroon van studente aan die teknikon en speel daarom ook 'n rol in hul behoeftes aan deelname aan sport en fisieke rekreasie.

BLOKDIAGRAM 3 - GESLAG VAN DIE RESPONDENTE



Blokdiagram 3 toon dat die meerderheid van die respondente, dames is, naamlik 72.6%, terwyl daar slegs 27.4% mans by die ondersoek betrek is. Dit korreleer dus met die totale geslagsamestelling van die studentekorps en kan daarom as 'n getroue weergawe van die totale studentegemeenskap beskou word.

Wanneer die geslagsamestelling van die respondente vergelyk word met die aard van hul studie, blyk dit dat van die 70.8% voltydse respondente daar slegs 15.9% mans en 54.9% dames is. Die deeltydse respondente weerspieël 'n groter balans tussen mans en dames. Soos Tabel 1 aandui, bestaan die groep uit 11.5% mans en 17.7% dames.

Tabel 1 - Geslagsamestelling van voltydse en deeltydse respondente.

	Voltydse	Deeltyds	Totaal
	%	%	%
Mans	15.9	11.5	27.4
Dames	54.9	17.7	72.6
Totaal	70.8	29.2	100

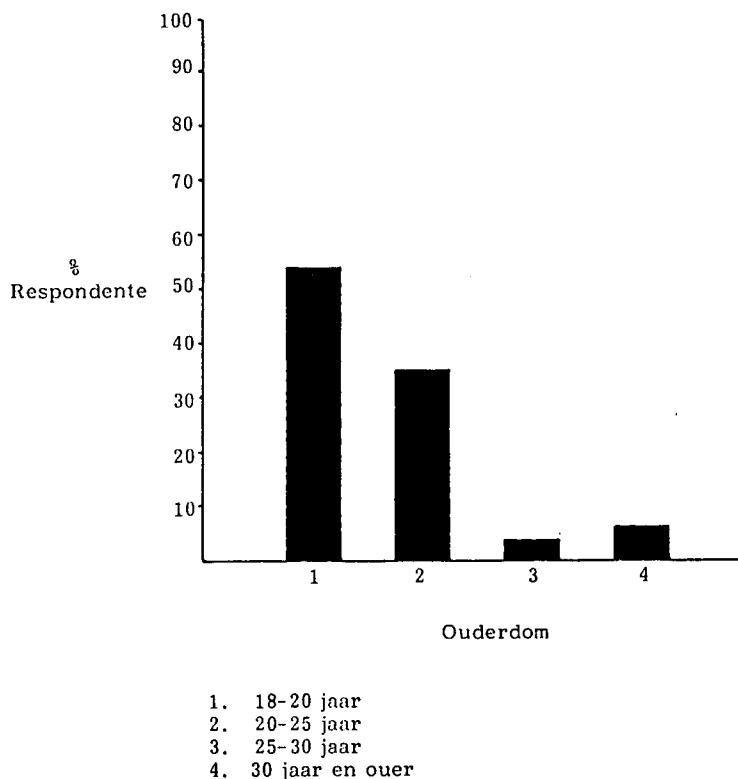
Die voorafgaande dui daarop dat die grootste persentasie dames en mans voltyds studeer.

Aansluitend by die geslagsamestelling word vervolgens die ouderdomsverspreiding van die respondente ten opsigte van hulle geslag en aard van studie bespreek.

5.4.4 Ouderdom van die respondente

Die ouderdom van die respondente is 'n verdere belangrike faktor wat 'n invloed op die vryetydsbestedingspatroon van die respondente uitoefen. Vir studiedoeleindes is die respondente in vier ouderdomsgroepe verdeel naamlik: tussen 18 en 20 jaar, tussen 20 en 25 jaar, tussen 25 en 30 jaar en 'n groep ouer as 30 jaar.

BLOKDIAGRAM 4 - OUDERDOM VAN DIE RESPONDENTE



Blokdiagram 4 toon dat die grootste persentasie van respondente (54,9%) in die ouderdomsgroep tussen 18 en 20 jaar val. Van die respondente was 35,7% tussen 20 en 25 jaar, 3,4% tussen 25 en 30

jaar en 6% ouer as 30 jaar. Die respondente bestaan dus grotendeels uit betreklike jongmense en is daar 'n skerp afname in die getal respondente oor dertig jaar.

Wanneer die ouderdom van die respondente met hul geslagsamestelling vergelyk word, dan weerspieël die korrelasie belangrike bykomstige tendense (Tabel 2).

Tabel 2 - Vergelyking tussen ouderdom en geslag van die respondente

	18-20 jr	20-25 jr	25-30 jr	Ouer as 30 jr	Totaal
	%	%	%	%	%
Mans	7.3	13.1	1.9	5.1	27.4
Dames	47.6	22.6	1.5	0.9	72.6
Totaal	54.9	35.7	3.4	6.0	100

Tabel 2 toon dat daar 'n omgekeerde verhouding bestaan tussen die geslag van die respondente en hul ouderdom. Dit blyk dat die getal dames persentueel toeneem met die afname in ouderdom, terwyl 'n ander tendens by mans voorkom wat aanvanklik 'n persentuele toename met die verhoging in ouderdom toon.

Die mansrespondente is daarom nie alleen ouer as die damesrespondente nie, maar slegs 'n klein persentasie mans is jonger as 20 jaar. Toegegee dat hierdie tendens in die toekoms moontlik kan verander, is dit tog nodig om daaraan in die studie verdere aandag te gee omdat dit 'n besondere rol speel in die vryetydsbestedingspatroon veral wat die belangstellingbehoefte en deelname aan sport en fisieke rekreasie van die studentekorps aan die technikon betref.

Die besondere ouderdomsverspreiding tussen mans- en damesrespon-
dente korreleer ook met die groter persentasie damesrespondente
wat direk na matriek by die technikon inskryf (Tabel 3).

**Tabel 3 - Respondente volgens geslag direk na matriek na
tegnikon**

	Ja	Nee	Totaal
	%	%	%
Mans	10.2	17.2	27.4
Dames	61.4	11.2	72.6
Totaal	71.6	28.4	100

Slegs 'n klein persentasie (10.2%) teenoor 17.2% van die
mansrespondente gaan direk na matriek na die technikon (Tabel 3).
Wat die dames betref, gaan 61.4% teenoor 11.2% direk na matriek
tegnikon toe. 'n Groter persentasie dames as mans gaan dus direk
na matriek technikon toe.

'n Verdere belangrike korrelasie wat getrek moet word, is dié
tussen die ouderdomsverspreiding van die voltydse en deeltydse
respondente. Tendense in die verband word in Tabel 4 weerspieël:

**Tabel 4 - Ouderdomsverspreiding tussen deeltydse en voltydse
studente**

	18-19 jr	20-25 jr	25-30 jr	30 jr en ouer	Totaal
	%	%	%	%	%
Voltyds	46.8	22.9	1.1	0.0	70.8
Deeltyds	8.1	12.8	2.3	6.0	29.2
Totaal	54.9	35.7	3.4	6.0	100

Die grootste persentasie (46.8%) voltydse respondente val binne die kategorie voltydse respondente wat onder die ouderdom van tussen 18 tot 20 jaar is, 'n kleiner persentasie (22.9%) van die respondente is tussen 20 en 25 jaar oud en slegs (1.1%) van die voltydse respondente is ouer as 25 jaar.

Die deeltydse respondente beoefen in die meerderheid gevalle 'n beroep en hier is meer as 12.8% ouer as 20 jaar. Slegs 'n klein groepie (8.1%) is 19 jaar en jonger. Agt komma drie persent van die respondente is ouer as 25 jaar.

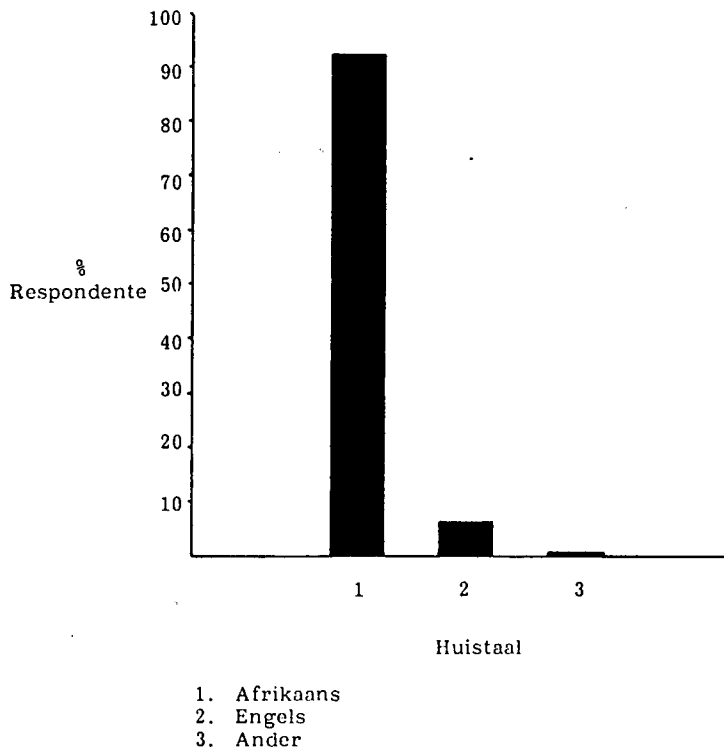
Die grootste persentasie dames wat aan die technikon studeer, is tussen 18 en 20 jaar oud, het direk na matriek na die technikon gegaan en studeer voltyds. Wat die mans betref is die grootste persentasie tussen 20 en 30 jaar, het nie direk na matriek technikon toe gekom nie en studeer voltyds.

Vervolgens sal aandag geskenk word aan persoonlike kenmerke soos huistaal en kerkverband van die betrokke respondente.

5.4.5 Huistaal en kerkverband van die respondente

Huistaal en kerkverband is nie belangrike faktore wat behoefte, belangstelling en deelname aan sport en fisieke rekreasie bepaal of beïnvloed nie. Dit word wel weergegee om 'n totale beeld te verkry van die respondente wat by die studie betrek is.

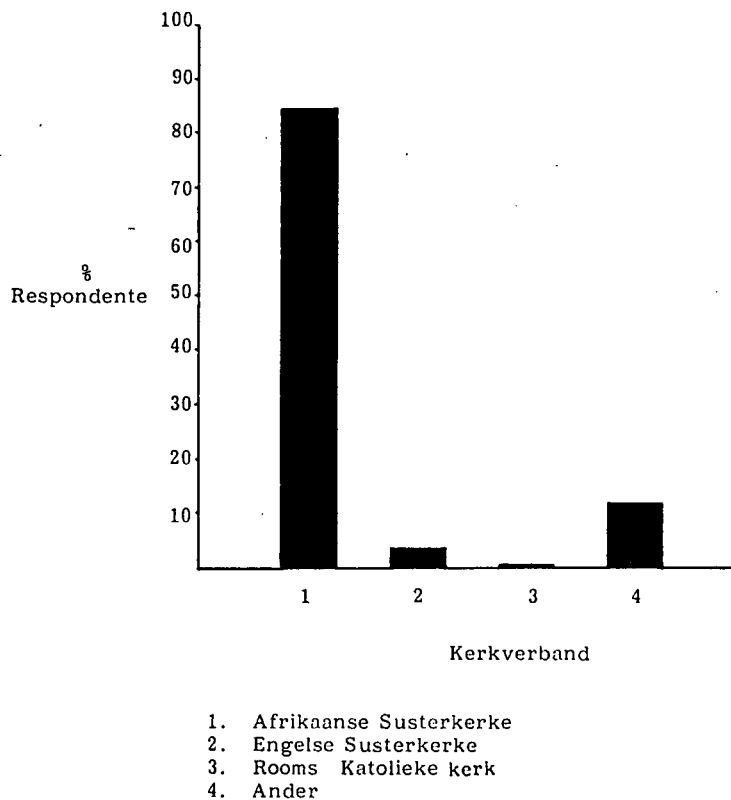
BLOKDIAGRAM 5 - HUISTAAL VAN DIE RESPONDENTE



Bykans 93% van die respondente is volgens Blokdiagram 5, Afrikaanssprekend terwyl 6% Engels en 1% andertalig is. Dit weerspieël die feit dat die Technikon OVS in wese Afrikaansgeoriënteer is.

Wat die Kerkverband van die respondente betref dui Blokdiagram 6 daarop dat die grootste meerderheid (85.7%) van die respondente lidmate van die Afrikaanse Susterkerke is, terwyl slegs 3.1% lidmate van die Engelse Susterkerke is. 'n Klein persentasie van die respondente is lidmate van die Rooms Katolieke Kerk. Omtrent 10,2% van die respondente is lidmate van 'n ander kerkverband as wat in die vraelys opgeneem is.

BLOKDIAGRAM 6 - KERKVERBAND VAN DIE RESPONDENTE



Wat die kerkverband en huistaal betref, is die grootste persentasie van die respondente Afrikaanssprekend en behoort hulle aan die Afrikaanse susterkerke.

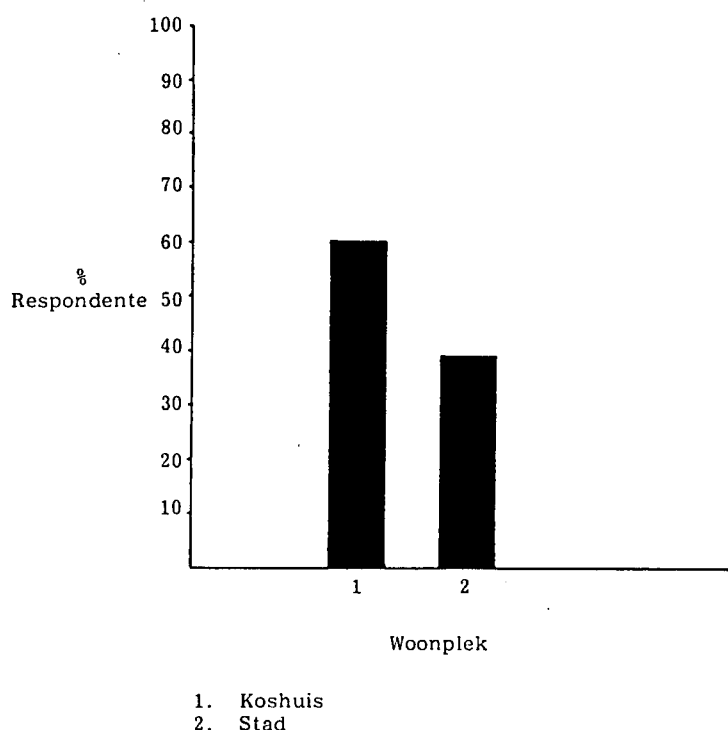
Die volgende kenmerk wat bespreek gaan word is die plek waar die respondente woonagtig is.

5.4.6 - Woonplek van die respondente

Die woonplek van die respondente kan 'n invloed uitoefen op die behoefte na en deelname aan sport- en fisieke rekreasie deurdat afstand en tyd na die teknikon in die verband 'n bepalende faktor

kan wees. Blokdiagram 7 dui aan dat die grootste persentasie (60.8%) van die respondente in die koshuis woon terwyl 39.2% in die stad woonagtig is.

BLOKDIAGRAM 7 - WOONPLEK VAN DIE RESPONDENTE



Die geslagsverspreiding van die respondente wat in die stad of koshuis woon word in Tabel 5 weergegee.

Tabel 5 - Woonplek teenoor geslag

	Koshuis	Stad	Totaal
	%	%	%
Mans	12.8	14.6	27.4
Dames	48.0	24.6	72.6
	60.8	39.2	100

Agt-en-veertig persent van die dames, teenoor slegs 12.8% mans woon in die koshuis. Van die 14,6% mans respondente wat in die stad woon, woon 24,6% dames respondente in die stad. Die grootste persentasie dames woon dus in koshuise, terwyl die grootste persentasie mans in die stad woonagtig is.

Tabel 6 - Woonplek teenoor ouderdom

	18-20 jr	20-25 jr	25-30 jr	30 jr en ouer	Totaal
	%	%	%	%	%
Koshuis	40.0	20.6	0.2	0.0	60.8
Stad	14.9	15.1	3.2	6.0	39.2
	54.9	35.7	3.4	6.0	100

Wat die ouderdom van die respondente betref, dui Tabel 6 aan dat 40% van die respondente wat in die koshuis woon tussen die ouderdom van 18 en 20 is, terwyl 15.1% van die respondente wat in die stad woonagtig is, tussen die ouderdom van 20 en 25 jaar is.

Tabel 7 - Aard van studie teenoor woonplek

	Koshuis	Stad	Totaal
	%	%	%
Voltyds	60.8	10.0	70.8
Deeltyds	0.0	29.2	29.2
	60.8	39.2	100

Van die 60.8% voltydse respondente woon almal in die koshuis terwyl slegs 10% van die voltydse respondente in die stad woonagtig is. Al die deeltydse respondente (29.2%) is in die stad woonagtig.

Hieruit blyk dat die grootste persentasie dames in die koshuis woon, tussen 18 en 20 jaar is en voltyds studeer. Wat die mans betref, toon die gekorreleerde gegewens aan dat die grootste persentasie in die stad woonagtig is, hulle tussen 20 en 25 jaar oud is en voltyds studeer.

Die huwelik en ongetroude status van die respondente is ook 'n belangrike kenmerk wat in sommige gevalle, wat die besteding van vryetyd en beoefening van gekose aktiwiteite betref, gesamentlik 'n invloed op die behoefte en deelname aan sport en fisieke rekreasie kan uitoefen. In hierdie studie sal slegs die huwelik- en ongetroude status vervolgens bespreek word.

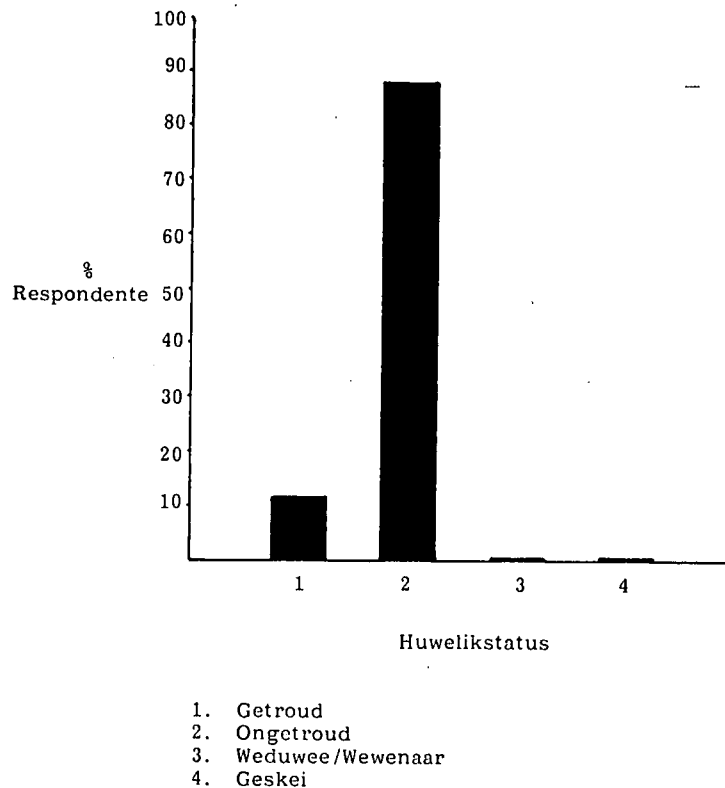
5.4.7 Huwelikstaat van die respondente

Om die huwelikstatus van die studenterespondente duideliker uit te beeld, is eerstens vasgestel wat die respondente se huwelikstaat ten opsigte van die volgende kategorieë is: getroud, ongetroud, weduwee en wewenaar en geskei. Tweedens is die ongetroude status van die respondente ondersoek met betrekking tot die persentasie verloofdes, dié wat vas sleep^{*}, soms sleep en glad nie sleep nie. Hierdie twee vraagstellings sal teenoor geslag, ouderdom, aard van studie en woonplek bespreek word.

In blokdiagram 8 word aangedui dat die meerderheid van die respondente naamlik 88.3% ongetroud is. Slegs 'n klein persentasie daarvan (11.3%) is getroud en 'n onbeduidende persentasie (0.4%) het aangedui dat hulle enkelouers is.

* "Sleep" is 'n studenteterm vir die uitgaan met 'n vriend(in).

BLOKDIAGRAM 8 - HUWELIKSTAAT VAN DIE RESPONDENTE



Wat die geslagsverspreiding van die getroude, ongetroude en enkelouers betref, blyk dit dat van die 11.3% getroude respondente 8.9% mans, teenoor 2.4% dames is. Verder vind ons in (Tabel 8:168) 'n omgekeerde verhouding tussen mans en dames ten opsigte van getroude en ongetroude pare - persentasiegewys is daar meer getroude mans as dames en ongetroude dames as mans.

Tabel 8 - Geslagsverspreiding teenoor die respondente se huwelikstaat.

	Mans	Dames	Totaal
	%	%	%
Getroud	8.9	2.4	11.3
Ongetroud	18.3	70.0	88.3
Weduwee en wewenaar	0.0	.2	.2
Geskei	.2	0.0	.2
	27.4	72.6	100

Ouderdomsgewys toon Tabel 9 dat daar 'n ouderdomstoename ten opsigte van getroude respondente is deurdat 10.5% 20 jaar en ouer is, terwyl die grootste persentasie 54.1% en 33.9% ongetroud is en in die kategorie tussen 18 tot 25 jaar val.

Tabel 9 - Ouderdom teenoor huwelikstaat.

	Getroud	Ongetroud	Weduwee en Wewenaar	Geskei	Totaal
	%	%	%	%	%
18-20 jr	0.8	54.1	0	0	54.9
20-25 jr	2.8	32.9	0	0	35.7
25-25 jr	2.2	1.0	0	0.2	3.4
30 ouer	5.5	0.3	0.2	0	6.0
	11.3	88.3	0.2	0.2	100

Wat die aard van die respondente se studie betref d.w.s of hulle voltyds of deelyds studeer, kan afgelei word dat die grootste persentasie 69.1% voltydse studente en ongetroud is, terwyl die res deelyds studeer en getroud, ongetroud of enkelouers is. (Tabel 10).

Tabel 10 - Huwelikstaat teenoor aard van die respondent se studie.

	Voltyds	Deeltyds	Totaal
	%	%	%
Getroud	1.7	9.6	11.3
Ongetroud	69.1	19.2	88.3
Weduwee en wewenaar	.0	.2	.2
Geskei	.0	.2	.2
	70.8	29.2	100

’n Bykomende faktor wat met die reeds genoemde faktore, gekorreleer kan word, is die plek waar die respondente woonagtig is. Tabel 11 toon dat die grootste persentasie respondente ongetroud en in die koshuis woon (60.8%), terwyl die res 39.2% in die stad woonagtig is.

Tabel 11 - Woonplek teenoor huwelikstaat.

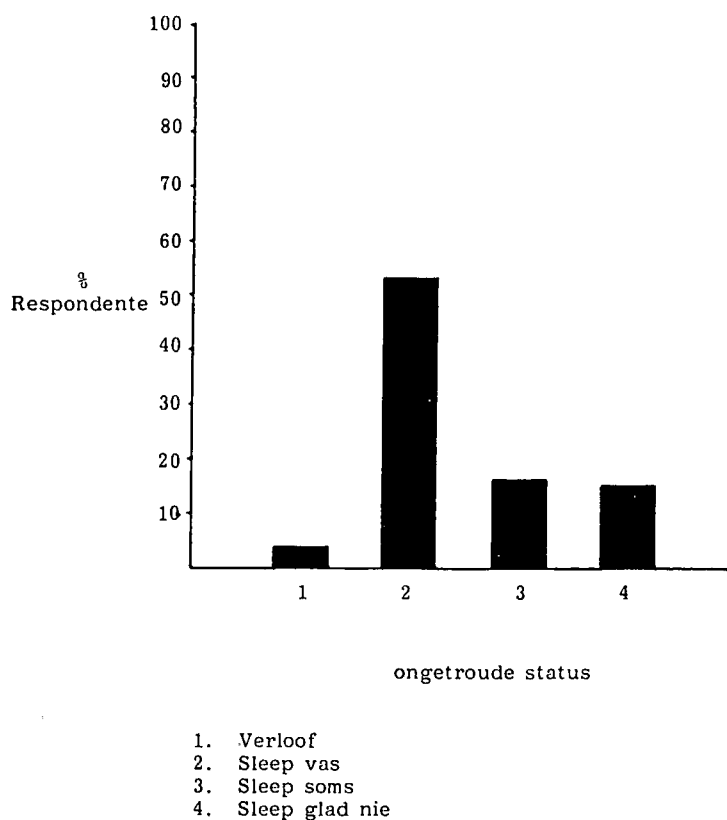
	Koshuis	Stad	Totaal
	%	%	%
Getroud	0	11.3	11.3
Ongetroud	60.8	27.5	88.3
Weduwee en wewenaar	0	.2	.2
Geskei	0	.2	.2
	60.8	39.2	100

Die voorgaande dui dus daarop dat die grootste persentasie dames ongetroud en, tussen die ouderdom van 18 en 20 jaar, voltyds studeer en in die koshuis woonagtig is. Die tendense ten opsigte van die mans is dat die grootste persentasie ongetroud en tussen die ouderdom van 20 en 25 jaar is, voltyds studeer en in die stad woon (Tabel 10:169).

Die ongetroude respondente soos die boonste tendense uitgewys het, sal die grootste invloed uitoefen met betrekking tot die betrokkenheid van die respondente by die aktiwiteite van die technikon, meerso by die behoeftes en deelname aan sport en fisieke rekreasie.

Blokdiagram 9 toon die volgende persentasieverspreiding van die ongetroude respondente: uit die 88.3% ongetroudes is daar 3.8% verloofdes, 53.1% wat vas sleep, 16.3% wat soms sleep en 15.1% wat glad nie sleep nie.

BLOKDIAGRAM 9 - ONGETROUDE STATUS VAN DIE RESPONDENTE



Die dames (42.6%) en mans (10.2%) in Tabel 9 verteenwoordig die grootste persentasie respondente wat vas sleep, terwyl 10.3% soms sleep en 14.1% glad nie sleep nie. Hierdie 2 persentasies en veral die 14.1% is aansienlik hoër by die dames as by die mans. Dit kan toegeskryf word aan die keusefaktor van die mans teenoor die dames.

Tabel 12 - Ongetroude status teenoor geslag.

	Mans	Dames	Totaal
	%	%	%
Verloof	.8	3.0	3.8
Sleep vas	10.5	42.6	53.1
Sleep soms	6.0	10.3	16.3
Sleep glad nie	1.0	14.1	15.1
	18.3	70.0	88.3

Van die 54.1% respondente wat tussen 18 -20 jaar is, sleep 32.0% vas, terwyl die persentuele verspreiding in dieselfde ouderdomskategorieë wat soms sleep en glad nie sleep nie amper gelykwaardig is. In die ouderdomskategorieë 20- 25 jaar gaan 21.1% vas uit en vind ons weereens 'n gelyke verspreiding wat die ander keuses betref.

Tabel 13 - Ongetroude status teenoor ouderdom.

	18-20 jr	20-25 jr	25-30 jr	30 jr en ouer	Totaal
	%	%	%	%	%
Verloof	1.3	1.5	1.0	-	3.8
Sleep vas	32.0	21.1	-	-	53.1
Sleep soms	10.6	5.7	-	-	16.3
Sleep glad nie	10.2	4.6	-	0.3	15.1
	54.1	32.9	-	0.3	88.3

Die grootste persentasie studente wat vas sleep (46.7%) of soms sleep (16.0%) is voltydse studente, terwyl die grootste persentasie deeltydse respondente, soos in Tabel 14 gesien kan word, glad nie sleep nie.

Tabel 14 - Ongetroude status teenoor aard van studie.

	Voltyds	Deeltys	Totaal
	%	%	%
Verloof	1.3	2.5	3.8
Sleep vas	46.7	6.4	53.1
Sleep soms	16.0	0.3	16.3
Sleep glad nie	5.1	10.0	15.1
	69.1	19.2	88.3

Ses-en-dertig komma een persent van die 60.8% respondente (Tabel 15) wat vas sleep, is in die koshuis woonagtig, terwyl 17.0% van die respondente wat in die stad woon vas sleep.

Tabel 15 - Ongetroude status teenoor woonplek

	Koshuis	Stad	Totaal
	%	%	%
Verloof	.8	3.0	3.8
Sleep vas	36.1	17.0	53.1
Sleep soms	15.3	1.0	16.3
Sleep glad nie	8.6	6.5	15.1
	60.8	27.5	88.3

Die tendense toon dat die grootste persentasie dames vas sleep, tussen die ouderdom van 18-19 jaar, voltyds studeer en in die koshuis woonagtig is. Tendense ten opsigte van die mans dui daarop dat die meeste mans vas sleep, in die ouderdomskategorieë van 20-

25 jaar val, voltyds studeer en in die stad woon.

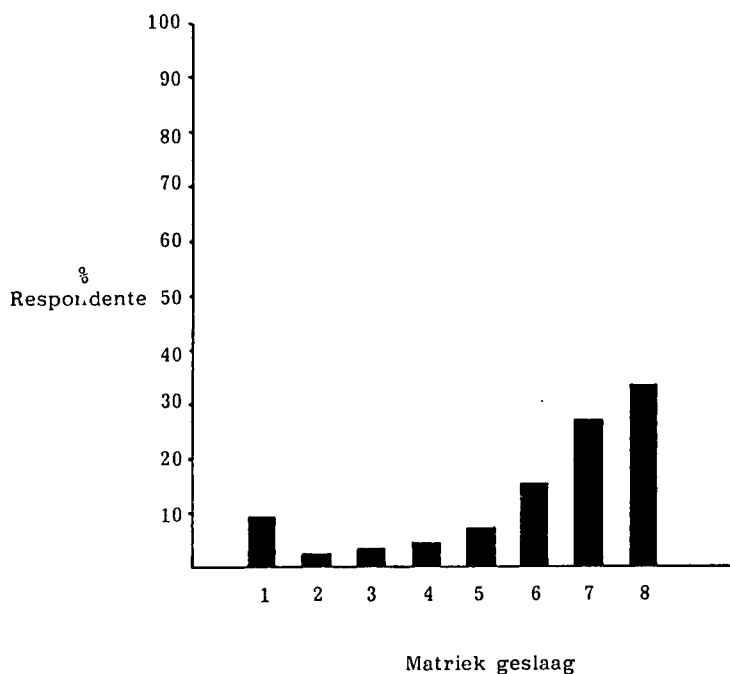
5.4.8 Tydskomponent van die respondent

Onder die tydskomponent word daar 3 vraagstellings bespreek om vas te stel watter tydperk of aantal jare die respondent voltyds of deelyds aan die technikon studeer.

Die gegewens toon die tydperk wat die gemiddelde student by die technikon is, en derhalwe 'n behoefte na en deelname aan sport en fisieke rekreasie sal hê.

Blokdiagram 10 dui aan wanneer die respondente gematrikuleer het.

BLOKDIAGRAM 10 - JAAR WANNEER RESPONDENTE Matriek
GESLAAG HET

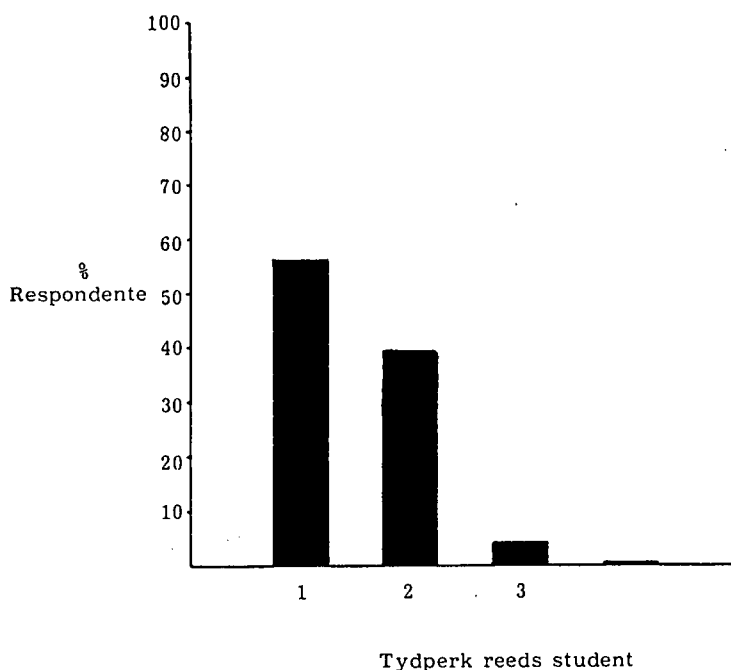


1. 1977
2. 1978
3. 1979
4. 1980
5. 1981
6. 1982
7. 1983
8. 1984

In Blokdiagram 10 het die meerderheid van die respondente (33.3%) in 1984 gematrikuleer. 'n Skerp afname volgens aantal respondente en die jaar wanneer hulle gematrikuleer het, kan waargeneem word vanaf 1981. Die gemiddelde tydperk wat die respondente by die technikon studeer is van 1 tot 3 jaar.

In Blokdiagram 11 word die studietyd van die respondente aangedui.

BLOKDIAGRAM 11 - TYDSDUUR WAT DIE RESPONDENTE REEDS 'n STUDENT IS

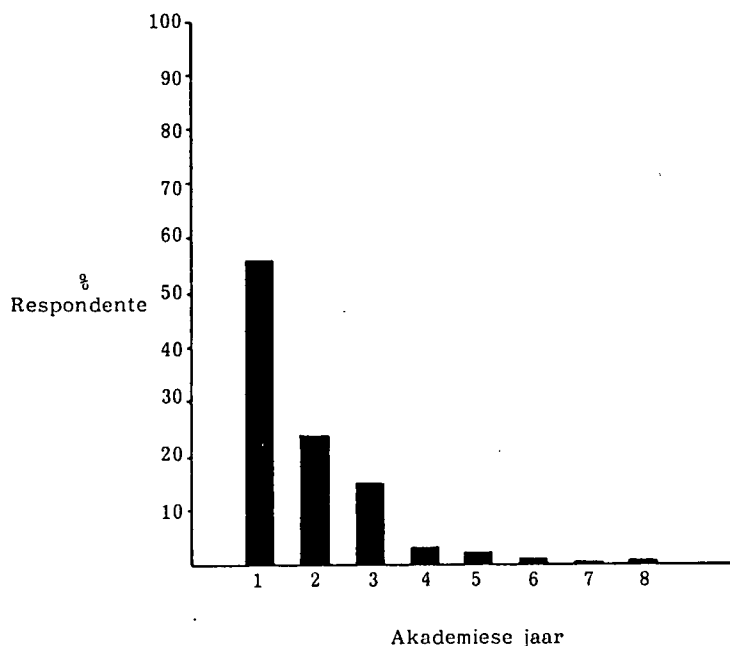


1. 0-1 jaar
2. 2-3 jaar
3. 4-5 jaar
4. 6 jaar en meer

Die grootste persentasie (56.1%) het aangedui dat hulle in die kategorie van 1 jaar val, terwyl 39.3% tussen 2 en 3 jaar is. In korrelasie hiermee het die respondente in Blokdiagram 12 dieselfde

tendens weergegee. Vyf-en-sestig komma een persent van die respondente is in hulle eerste jaar, 24.3% in hulle tweede jaar en 15.4% in hulle derde jaar. 'n Geleidelike afplatting kan weereens gesien word vanaf die 4de jaar.

BLOKDIAGRAM 12 - AKADEMIESE JAAR VAN DIE RESPONDENTE



1. Eerste
2. Tweede
3. Derde
4. Vierde
5. Vyfde
6. Sesde
7. Sewende
8. Agste jaar en meer

Die totale studietermyn volgens die bovermelde blokdiagramme strek dus van 1 tot 3 jaar met 'n skerp persentasieafname vanaf die 3de jaar. Dit is verder van belang om die geslag, ouderdom, aard van studie en woonplek vas te stel van die respondente wat tussen 1 en 3 jaar aan die technikon studeer. Vir die doel van hierdie bespreking sal die gegewens in Blokdiagram 11:174 gebruik word.

Die geslagsverspreiding van die respondente teenoor die tydperk wat hulle reeds 'n student is, word in Tabel 16 weergegee.

Tabel 16 - Geslag teenoor tydperk reeds student.

	Mans	Dames	Totaal
	%	%	%
0-1 jaar	13.6	42.5	56.1
2-3 jaar	11.9	27.4	39.3
4-5 jaar	1.0	2.7	3.7
6 en meer jare	0.9	0.0	0.9
	27.4	72.6	100

Soos verwag kan word, is die persentasie mans en dames in hulle eerste jaar hoër as in die ander jare. Binne die kategorieë is daar 13.6% mans en 42.5% dames. 'n Beduidende afname vanaf die 3de jaar en verder kan waargeneem word. 'n Duidelike tendens soos reeds uitgewys, is dat die grootste persentasie respondente (95.4%) in hul eerste tot derde jaar is.

Word die ouderdomsverspreiding (Tabel 17:177) van die respondente met die tydperk wat hulle reeds 'n student is, vergelyk vind ons dat die grootste persentasie (44.1%) in die ouderdomskategorie 18 - 20 jaar val en dat hulle ook in hul eerste studiejaar is. 'n Klein persentasie (10.6%) van die respondente wat in hulle eerste jaar is, is tussen 20 - 25 jaar. Die grootste persentasie (24.9%) in die laasgenoemde kategorie, is reeds in hulle tweede en derde studiejaar.

Tabel 17 Ouderdom teenoor tydperk reeds student.

	18-20 jr	20-25 jr	25-30 jr	30 jr en ouer	Totaal
	%	%	%	%	%
0-1 jaar	44.1	10.6	-	1.4	56.1
2-3 jaar	10.8	24.9	-	3.6	39.3
4-5 jaar	-	0.2	3.0	.5	3.7
6 en meer jare	-	-	0.4	.5	.9
	54.9	35.7	3.4	6.0	100

Volgens Tabel 18 is 46.2% van die respondente in hulle eerste jaar van studie, terwyl slegs 9.9% in hulle 1ste jaar deeltids studeer. Twee-en-twintig komma nege is voltydse studente tussen die tweede en derde jaar, teenoor 16.4% deeltids studente. Verder is die persentasie deeltids studente vanaf die vierde jaar groter as die voltydse studente.

Tabel 18 - Aard van studie teenoor tydperk reeds student.

	Voltyds	Deeltids	Totaal
	%	%	%
0-1 jaar	46.2	9.9	56.1
2-3 jaar	22.9	16.4	39.3
4-5 jaar	1.5	2.2	3.7
6 en meer jare	.2	.7	.9
	70.8	29.2	100

Tabel 19:178 dui die verhouding van die respondente se woonplek teenoor die tydperk wat hulle reeds 'n student is aan. Hier vind ons dat die grootste persentasie 39.1% van die respondente in hulle eerste jaar in die koshuis woon, terwyl 16.9% in die stad woonagtig is. Van die respondente wat in hulle tweede en derde jaar is, bly 20.2% in die koshuis en 19.1% in die stad. 'n Groter

persentasie van die respondente is vanaf die vierde jaar in die stad woonagtig.

Tabel 19 Woonplek teenoor tydperk reeds student.

	Koshuis	Stad	Totaal
0-1 jaar	39.1	17.0	56.1
2-3 jaar	20.2	19.1	39.3
4-5 jaar	1.5	2.2	3.7
6 en meer jare	.0	.9	.9
	60.8	39.2	100

Die bogenoemde besprekings toon dat die grootste persentasie dames in hulle eerste jaar, tussen die ouderdom van 18-20 is, voltyds studeer en in die koshuis woon. Die tendense ten opsigte van die mans dui aan dat die grootste persentasie mans in hul eerste jaar is, tussen die ouderdom van 20 - 25 jaar is, voltyds studeer en in die stad woon.

5.4.9 Kursus van die respondente

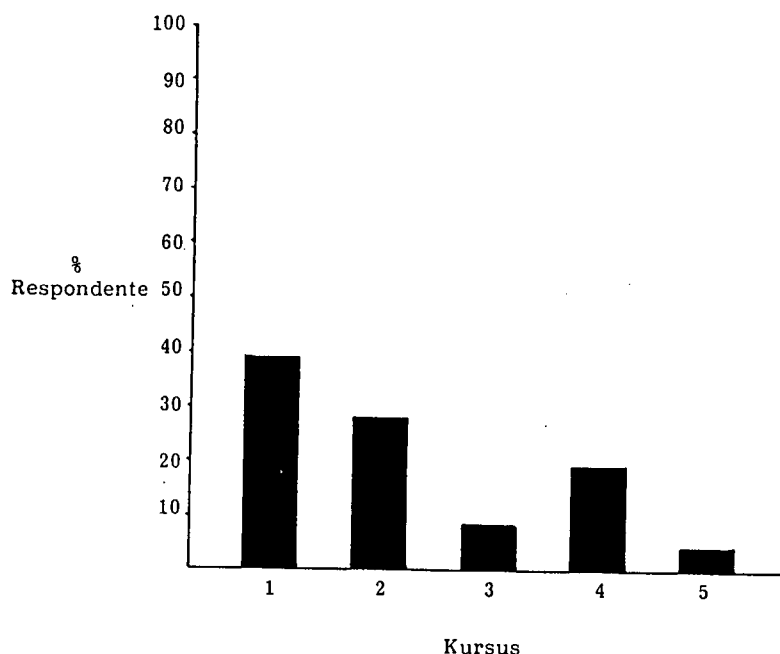
Die laaste kenmerk wat van die ondersoekgroep bespreek gaan word is die kursus wat die respondente by die technikon volg. Kursusse kan 'n wesenlike invloed uitoefen op die behoefte na, en deelname aan sport en fisieke rekreasie deurdat die intensiteit van die kursus en die tyd wat die student vir hom of haarself vry sal hê, die beoefening van sport of fisieke rekreasie sal beïnvloed.

Die technikon het, toe die ondersoek geloods is, vyf skole gehad naamlik:

- Skool van Sekretariële Studies

- Skool van Bestuurswese
- Skool van Voedsel en Kleding
- Skool van Ingenieurswese en Paramedies
- Skool van Kuns en Ontwerp

BLOKDIAGRAM 13 - KURSUS VAN DIE RESPONDENTE



1. Sekretariële studies
2. Bestuurswese
3. Voedsel en kleding
4. Ingenieurswese en para-medies
5. Kuns en ontwerp

Blokdiagram 13 dui aan watter kursusse die respondente volg. Nege en dertig komma vier persent studeer aan die Skool van Sekretariële Studies, 28.3% by die Skool van Bestuurswese, 8.2% by die Skool van Voedsel en Kleding, 19.6% by die Skool van Ingenieurswese en Paramedies en 4.5% by die Skool van Kuns en Ontwerp.

Wat die geslagsverspreiding teenoor die kursus wat die respondente volg betref, toon Tabel 20:180 aan dat 39.4% aangedui het dat hul-

le 'n kursus in Sekretariële Studies volg. Hiervan is almal dames. Van die 28.3% by die Skool van Bestuurswese is 17.9% mans. Dames oorheers verhoudingsgewys die mans by die Skole van Kuns en Ontwerp en Voedsel en Kleding. In die kursus van Ingenieurswese en Paramedies kry ons dat daar 7.3% mans teenoor die 12% dames is.

Tabel 20 - Kursus teenoor geslag

	Mans	Dames	Totaal
	%	%	%
1	0.8	38.6	39.4
2	17.9	10.4	28.3
3	.3	7.9	8.2
4	7.4	12.2	19.6
5	1.0	3.5	4.5
	27.4	72.6	100

Die bogenoemde toon aan dat die grootste persentasie dames kursusse volg in Sekretariële Studies, terwyl die mans oorheersend 'n kursus in bestuurswese volg.

5.4.10 Samevatting

Die ondersoekgroep verteenwoordig 74% van die universum studentegemeenskap. Daar kan dus met reg aanvaar word dat die demografiese en ander kenmerke van die ondersoekgroep in 'n groot mate ooreenstem met die universum. Die ondersoekgroep bied daarom 'n getroue weergawe van die behoeftes en deelname van die studentegemeenskap ten aansien van sport en fisieke rekreasie.

Die ondersoekgroep toon duidelik dat die technikon betreklik jonk is, vandaar die groot konsentrasie van studente op eerstejaarsvlak

(56.1%). Dit kan daarom aanvaar word dat die persentuele verdeling met die verloop van tyd waarskynlik sal verander ten gunste van 'n groot persentasie op die hoër kursusvlakke.

'n Belangrike tendens wat uit die ondersoekgroep blyk, is die oorwig van dames aan die technikon teenoor mans (72.6% teenoor 27.4%). Dit weerspieël die voorkeur van studente vir besondere kursusse en dat die technikon in 'n groot behoefte aan tersiêre onderwys vir dames voorsien. Daar moet verwag word dat indien koshuisverblyf vir mans meer beskikbaar word die persentasie mans aan die technikon waarskynlik groter sal word.

'n Tendens wat moontlik nie sal verander nie is die ouderdomsverskil tussen mans en dames. Die grootste ouderdomsgroep by die dames is tussen 18 en 20 jaar terwyl dié van die mans tussen 20 en 25 jaar is. Hierdie ouderdomsverskil is te wyte daaraan dat die meerderheid mans direk na matriek nie na die technikon kom nie. Een rede hiervoor is moontlik militêre diensplig wat alle mans moet verrig. Daar kan verder aanvaar word dat namate die mansgetalle persentueel toeneem die mediaan ouderdom van die mans wel mettertyd sal daal.

Op hierdie stadium woon die grootste persentasie mans in die stad, terwyl die meeste dames in die koshuise woonagtig is. Die invloed hiervan op die behoefte na en deelname aan sport en fisieke rekreasie sal in die volgende hoofstuk ontleed word.

Die meerderheid van die respondente (39.4%) volg 'n kursus in Sekretariële Studies terwyl die kleinste persentasie respondente (4.5%) in die Skool van Kuns en Ontwerp studeer. Die oorwig van

dames volg die kursus in Sekretariële Studies terwyl die meeste mans 'n kursus in bestuurswese volg. Die tydsduur van hierdie kursusse varieer tussen een en ses jaar. Dis dus duidelik dat indien daar 'n wisseling in die studentegetalle plaasvind dit ook die tydsduur en frekwensie van die deelname aan sport- en fisieke rekreasie kan beïnvloed.

Wanneer die verskillende tendense met mekaar gekorreleer word, dan blyk dit dat die grootste persentasie damestudente voltyds studeer, tussen die ouderdom 18 en 20 jaar is, direk na matriek technikon toe kom, Afrikaanssprekend is, lid van die Afrikaanse susterskerk is, in die koshuis woon, ongetroud is, vas sleep, in hul eerstejaar is, en 'n kursus in Sekretariële Studies volg.

Die grootste persentasie mans studeer voltyds, is tussen die ouderdom 20 en 25, kom nie direk na matriek technikon toe nie, is Afrikaanssprekend, is lid van die Afrikaanse susterkerke, woon in die stad, is ongetroud, sleep vas, is in hul eerste jaar en volg 'n kursus in bestuurswese.

Vervolgens word die behoeftes- en deelnamepatrone, met betrekking tot sport en rekreasie, van die respondente aan die technikon ontleed. Aandag word ook gegee aan die vrye tyd tot hulle beskikking en die benutting daarvan.

HOOFSTUK 6

SPORT- EN FISIEKE REKREASIE, BEHOEFTE- EN DEELNAMEPATRONE VAN DIE TECHNIKON STUDENTEKORPS

6.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk word 'n oorsig gegee van die behoefte- en deelnamepatrone aan sport en fisieke rekreasie van die studentekorps aan die Technikon van die O V S. Die gegewens is verteenwoordigend van die stand met betrekking tot sport en fisieke rekreasie aan die technikon tydens die periode waarin die praktiese ondersoek gedoen is. (Cf. hoofstuk 1:10).

Uit literatuur is dit duidelik dat deelnamepatrone met betrekking tot sport en fisieke rekreasie nie gevestigde eenhede is nie. Nie alleen word dit beïnvloed deur 'n veelheid van faktore nie, maar is daar ook 'n wisselwerking tussen die faktore self wat as 'n eenheid invloed op deelnamepatrone uitoefen. Skrywers waaronder Sillitoe (1969) en Parker (1976) wys daarop dat die behoefte en deelname aan sport en fisieke rekreasie ondermeer beïnvloed word deur faktore soos ouderdom, geslag, huwelikstatus, onderwyspeil, ekonomiese status, beroep, tyd, inkomste en mobiliteit. Rodgers (1977) het in sy navorsing bevind dat faktore soos ouderdom, geslag, sosiale stand en opvoedingspeil moontlik as rigtingwysers aangewend kan word vir die voorafbepaling van 'n persoon en persone se behoeftepatroon aan sport en fisieke rekreasie. Hierby moet in berekening gebring word faktore soos inkomste, tyd, kennis van die fasiliteite, huishoudelike pligte en sosiale kontak. Benewens die

omstandigheidsfaktore speel motiveringsfaktore vanselfsprekend ook 'n belangrike rol in die bepaling van die deelnamepatroon van 'n persoon aan sport en fisieke rekreasie.

In hierdie hoofstuk word nie aan al die determinante met betrekking tot sport- en rekreasie deelname aandag gegee nie. In hoofsaak is die demografiese gegewens van die ondersoekgroep ten aansien van hul geslag, ouderdom, woonplek, kursus en aard van studie wat in Hoofstuk 5 ontleed is, as die determinante aangewend om die behoefte- en deelnamepatrone van die technikon studentekorps, met betrekking tot sport en fisieke rekreasie in oënskou te neem.

Die hoofstuk is in vier hoof afdelings verdeel. Eerstens word die voorteknikonse betrokkenheid van die ondersoekgroep ten opsigte van sport en fisieke rekreasie beskryf. Tweedens word 'n uiteensetting gegee van die huidige behoefte- en deelnamepatrone van die ondersoekgroep. In besonder word in dié verband aandag gegee aan die nie-deelnemers- en deelnemersvlakke. Derdens word die huidige betrokkenheid by sport en fisieke rekreasie van die ondersoekgroep beskryf.

In voorgaande hoofstukke is daar 'n indiepte studie gedoen van die betekenis, funksie en sin van vryetyd vir die individu. Daarom word daar in hierdie hoofstuk in besonder 'n ontleding gedoen van die tydsbesteding, waarby vryetyd ingesluit is, van die ondersoekgroep.

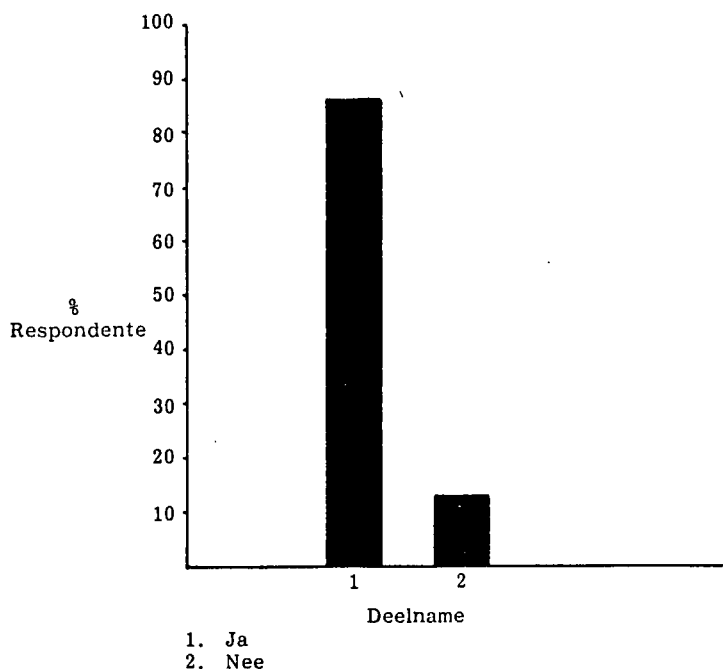
6.2 Voorteknikonse betrokkenheid by sport en fisieke rekreasie aktiwiteite

Om die volle spektrum van deelname te verstaan moet die betrokkenheid van die respondente in sport en fisieke rekreasie tydens hulle skooltydperk eers ontleed word. 'n Vergelyking word dus getref tussen die huidige deelnamepatrone van die respondente en dié tydens hulle skooltydperk.*

6.2.1 Deelnamevlak van die respondente tydens hul skooltydperk

Blokdiagram 14 dui aan watter persentasie respondente tydens hul skooltydperk wel aan sport en fisieke rekreasie deelgeneem het.

BLOKDIAGRAM 14 - DEELNAMEVLAK VAN DIE RESPONDENTE TYDENS HUL SKOOLTYDPERK



* Skooltydperk dui op die tydperk vanaf Std. 8 tot 10.

Die gegewens toon dat 86.1% van die respondente aan een of ander vorm van sport en fisieke rekreasie gedurende hulle skooltydperk deelgeneem het. Van die ondersoekgroep het 13.9% glad nie tydens hulle skooltydperk daaraan deelgeneem nie.

Die ondersoek as geheel toon derhalwe 'n hoë frekwensie van deelname aan sport en fisieke rekreasie gedurende die respondente se skooltydperk.

'n Vergelyking tussen die deelname aan sport en fisieke rekreasie van die respondente en hul geslagsamestelling toon dat daar persentueel nie 'n groot verskil tussen mans en dames is nie. Sowel die mans as die dames vertoon tydens hul skooltydperk 'n hoë vlak van deelname aan sport en fisieke rekreasie. Die bogenoemde tendens korreleer met die bevindings van die RGN Sportondersoek (1982, No. 17:207) waar 'n relatief hoë vlak van sportdeelname vir seuns (60.7%) sowel as dogters (54.0%) gedurende hul skooltydperk gerapporteer is.

TABEL 21 - Geslag teenoor deelname tydens skooltydperk

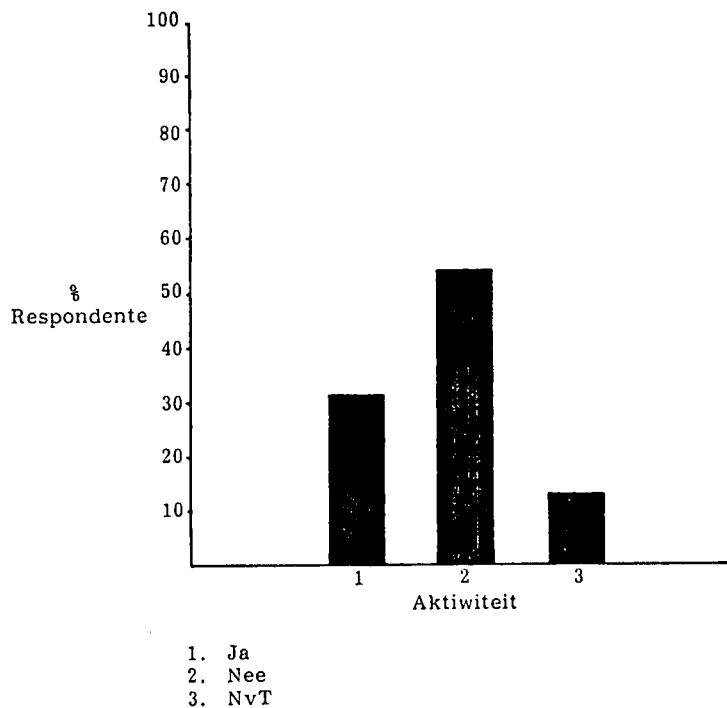
	Mans	Dames	Totaal
	%	%	%
Ja	24.7	61.4	86.1
Nee	2.7	11.2	13.9
	27.4	72.6	100

Die vraag het ontstaan of die respondente na hul inskrywing by die teknikon voortgegaan het om dieselfde sport- en rekreasie aktiwiteite as tydens hul skooltydperk te beoefen. Gegewens hieroor word vervolgens bespreek.

6.2.2 Beoefening van dieselfde sport en fisieke rekreasie aktiwiteit as tydens skooltydperk

In blokdiagram 15 word 'n aanduiding gegee van die faktiese situasie met betrekking tot respondentekorps as 'n geheel.

BLOKDIAGRAM 15 - BEOEFENING VAN DIESELFDE SPORT- EN FISIEKE REKREASIE AKTIWITEIT



Die gegewens in die blokdiagram dui daarop dat 31.7% van die respondente aangedui het dat hulle nog dieselfde aktiwiteit beoefen, terwyl 54.4% van die respondente tans 'n **ander** aktiwiteit beoefen. Dit is 'n beduidende persentuele verskil.

Die situasie met betrekking tot die beoefening van dieselfde aktiwiteit het, wat die dames betref, drasties verander na toetrede van die respondente tot die teknikon. Die meerderheid mans (70%) het steeds dieselfde aktiwiteit as op skool beoefen. By die dames het egter slegs 'n skamele 17.8% op teknikon nog

dieselfde sport en rekreasie aktiwiteite beoefen (Tabel 22).

TABEL 22 - Geslag teenoor dieselfde sport- en fisieke rekreasie aktiwiteit tydens skool

	Mans	Dames	Totaal
	%	%	%
Ja	18.9	12.8	31.7
Nee	5.8	48.6	54.4
NvT	2.7	11.2	13.9
	27.4	72.6	100

Wanneer die ouderdom van die respondente vergelyk word met die beoefening van dieselfde sport en rekreasie aktiwiteit kom verdere belangrike tendense navore.

TABEL 23 - Ouderdom teenoor dieselfde sport- en rekreasie aktiwiteit as op skool

	Ja	Nee	NvT	Totaal
	%	%	%	%
18-20 jaar	27.3	17.2	10.4	54.9
20-25 jaar	3.6	30.4	1.7	35.7
25-30 jaar	0.5	2.4	0.5	3.4
30 en ouer	0.3	4.4	1.3	6.0
	31.7	54.4	13.9	100

Die gegewens dui daarop dat die ouderdom van die respondente in 'n omgekeerde verhouding staan tot die beoefening van dieselfde sport- en rekreasie aktiwiteit. Die beoefening van die sport- en rekreasie aktiwiteit het dus volgens ouderdom persentueel afgeneem. Die grootste persentasie respondente wat dieselfde sport en rekreasie aktiwiteit beoefen val in die ouderdomskategorie 18-20 jaar. Hierna verander die situasie drasties sodat op ouderdom 30 jaar en hoër 44% van die respondente van

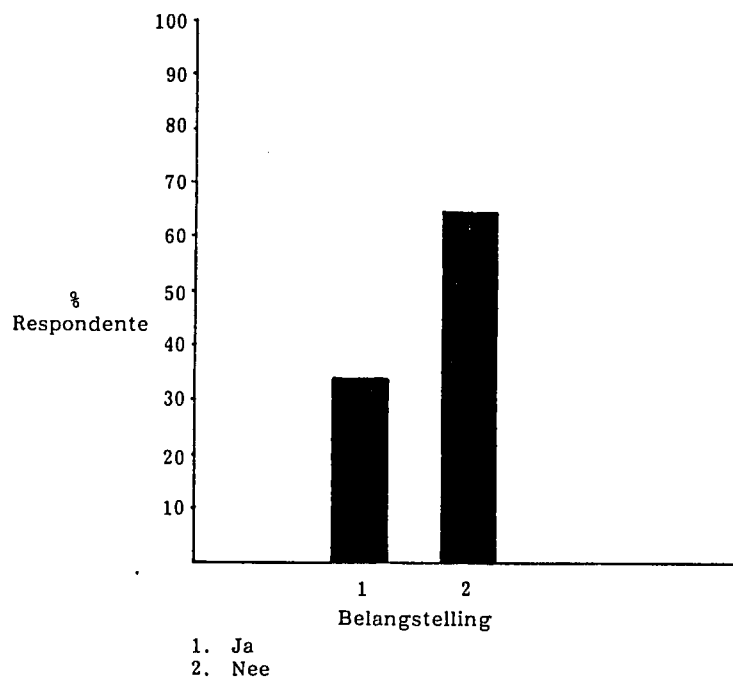
aktiwiteit verander het.

Die implikasies hiervan vir die beplanning en voorsiening van sport en rekreasie deur die teknikon is vanselfsprekend relatief groot. Indien hierdie tendense deur verdere navorsing as praktyk uitgewys word, behoort hieraan besondere aandag gegee te word.

6.2.3 Belangstelling van die respondente

’n Belangrike aspek wat verder ondersoek is, is of die belangstelling in sport en rekreasie van die respondente na inskrywing by die teknikon af of toegeneem het. Soos aangedui het die ondersoekgroep op skoolvlak ’n besondere hoë frekwensie van deelname aan sport en rekreasie gehad. Hierdie belangrike faset word vervolgens toegelig (Blokdiagram 16).

BLOKDIAGRAM 16 - BELANGSTELLINGTOENAME VAN DIE RESPONDENTE
SEDERT SKOOLTYDPERK



Wanneer die ondergroep as geheel beoordeel word dan blyk dit dat hul belangstelling in sport en rekreasie sedert hul skooldae persentueel afgeneem het. Van die totale respondente het slegs 24.2% aangedui dat hulle belangstelling wel toegeneem het. Die grootste persentasie naamlik 65.8% se belangstelling het afgeneem.

Hieruit moet noodwendig afgelei word dat vanweë verskeie oorwegings, sommige waarvan moontlik buite beheer van die teknikon geleë is, die teknikon op daardie stadium nie die volle potensiaal van sy studentekorps met betrekking tot sport en rekreasie kon benut nie. Hierdie aangeleentheid moet beslis in die toekoms aangespreek word.

Vervolgens is 'n ontleding gemaak van die mate van belangstelling in sport en rekreasie soos beïnvloed deur geslag, ouderdom, aard van studie, woonplek en kursus. Belangstelling dien hier dus as onafhanklike veranderlike.

Wanneer die invloed van die geslag van die respondente op die belangstelling in sport en rekreasie in oënskou geneem word, dan blyk dit duidelik dat dit wel 'n belangrike invloed daarop uitgeoefen het.

TABEL 24 - Geslag teenoor belangstelling

	Ja	Nee	Totaal
	%	%	%
Mans	20.5	6.9	27.4
Dames	13.7	58.9	72.6
	34.2	65.8	100

Tabel 24:190 toon duidelik dat die oorwig van die belangstellings-toename by die manlike respondente geleë is, terwyl die omgekeerde tendens naamlik belangstellingsafname persentueel die grootste tendens onder dames respondente is.

Vervolgens word die invloed van ouderdom ten opsigte van belangstelling in sport en fisieke rekreasie ondersoek.

TABEL 25 - Belangstelling teenoor ouderdom

	Ja	Nee	Totaal
	%	%	%
19-20 jaar	3.7	51.2	54.9
20-25 jaar	28.2	7.5	35.7
25-30 jaar	1.5	1.9	3.4
30 jaar en ouer	0.8	5.2	6.0
	34.2	65.8	100

Tabel 25 toon dat die hoogste persentasie naamlik 51.2% van die respondente wat **geen** belangstelling toename ondervind het nie in die ouderdomskategorie 18-20 jaar val. Uit Tabel 17 (vgl. hoofstuk 5:177) wat in hoofstuk 5 vervat is, blyk dit dat 44.1% van die respondente eerstejaars aan die technikon is.

Die hoogste persentasie sport en rekreasie belangstellingstoename kom weer in die ouderdomsgroep 20-25 jaar voor. Hiervan is 24.9% tweede- en derdejaars.

Ons het dus hier met 'n beduidende negatiewe tendens maar ook met 'n positiewe tendens te make. Indien hierdie tendense deur verdere navorsing as praktyk bewys word, sal maatreëls en middele gevind moet word om die belangstelling van eerstejaarstudente in sport en

fisieke rekreasie nie alleen te behou nie, maar terselfdertyd te verhoog.

Wat die ouderdomskategorieë oor 25 betref, is daar klein persentuele variasies met betrekking tot belangstellingstoename en -afname. Met 'n moontlike verhoogde belangstelling sowel op eerstejaar as op tweedejaar vlak kan verwag word dat hierdie ouderdomskategorie waarskynlik 'n groter persentuele belangstellingstoename in die toekoms kan ervaar. Vervolgens word veranderlikes veral soos aard van studie, woonplek en kursus vergelyk met die mate waartoe belangstelling toe of afgeneem het.

Tabel 26:193 waar die belangstelling van die respondente teenoor die aard van studie voorgestel word toon dat vir sowel voltydse as deeltydse studente daar 'n groot persentuele belangstellingsafname plaasgevind het. (Respektiewelik 40.6% vir voltydse respondente en 25.2% vir deeltydse respondente.) Vergelyk ons die belangstellingstoename van voltydse en deeltydse respondente dan blyk dit dat die voltydse respondente 'n veel groter belangstellingstoename ondervind het as die deeltydse respondente naamlik 30.2% teenoor 4.0% respectiewelik. Die grootste persentasie belangstellingsafname onder voltydse respondente kan in hoofsaak daaraan toegeskryf word dat damestudente (sien Tabel 1:157) die grootste persentasie van die voltydse respondente uitmaak - 54.9% teenoor die 15.9% mans.

TABEL 26 - Belangstelling teenoor aard van studie

	Voltyds	Deeltyds	Totaal
	%	%	%
Ja	30.2	4.0	34.2
Nee	40.6	25.2	65.8
	70.8	29.2	100

In Tabel 27 word 'n vergelyking getref tussen die belangstelling van die respondente en die aard van hul woonplek. Hierdie tabel toon dat die woonplek van die respondente wel 'n invloed op hul belangstelling in sport en fisieke rekreasie uitoefen. Respondente wat in die stad woon se belangstelling in sport en rekreasie het met 33.2% afgeneem teenoor 'n toename van slegs 6%. Hierteenoor verteenwoordig die koshuisstudente 'n meer gunstige tendens. Hoewel die respondente wat in die koshuis woonagtig is se belangstelling met 32.6% afgeneem het, was daar ook 'n belangstellingstoename van 28.2%. Die dames respondente verteenwoordig 48% van die totale koshuisinwoners getal. Dit tesame met hul persentuele afname in belangstelling dui daarop dat hulle as groep 'n beduidende invloed op die tendens wat koshuisinwoning betref, uitgeoefen het.

TABEL 27 - Belangstelling teenoor woonplek

	Koshuis	Stad	Totaal
	%	%	%
Ja	28.2	6.0	34.2
Nee	32.6	33.2	65.8
	60.8	39.2	100

Wat die kursus betref, (Tabel 28) is daar slegs in twee gevalle 'n toename in belangstelling deur respondente getoon naamlik die Skool van Bestuurswese met 20% en die Skool van Ingenieurswese en Paramedies met 10.1%. Die res van die respondente toon dat hulle 'n beduidende persentuele afname gepaardgaande met hul kursus ondervind het.

Interessant is dat Hoofstuk 5 vir ons toon dat die grootste persentasie mans in beide van die kursusse oorheersend is, terwyl 'n tydfaktor wat in die volgende afdeling bespreek gaan word, ook 'n invloed uitoefen (vgl. par. 6.5:216).

TABEL 28 - Belangstelling teenoor Kursus

	1*	2*	3*	4*	5*	Totaal
	%	%	%	%	%	%
Ja	2.0	20.0	1.5	10.1	0.6	34.2
Nee	37.2	8.1	6.8	9.5	4.2	65.8
	39.2	28.1	8.3	19.6	4.8	100

6.2.4 - Redes vir belangstellingsafname

Tot dusver is aangedui dat 'n reeks afhanklike veranderings (geslag, ouderdom, aard van studie, woonplek en kursus) 'n invloed uitgeoefen het op die mate van belangstellingsafname en -toename met betrekking tot sport- en rekreasie aktiwiteite onder die studentekorps.

* Die sleutels 1 tot 5 verteenwoordig die volgende kursusse:

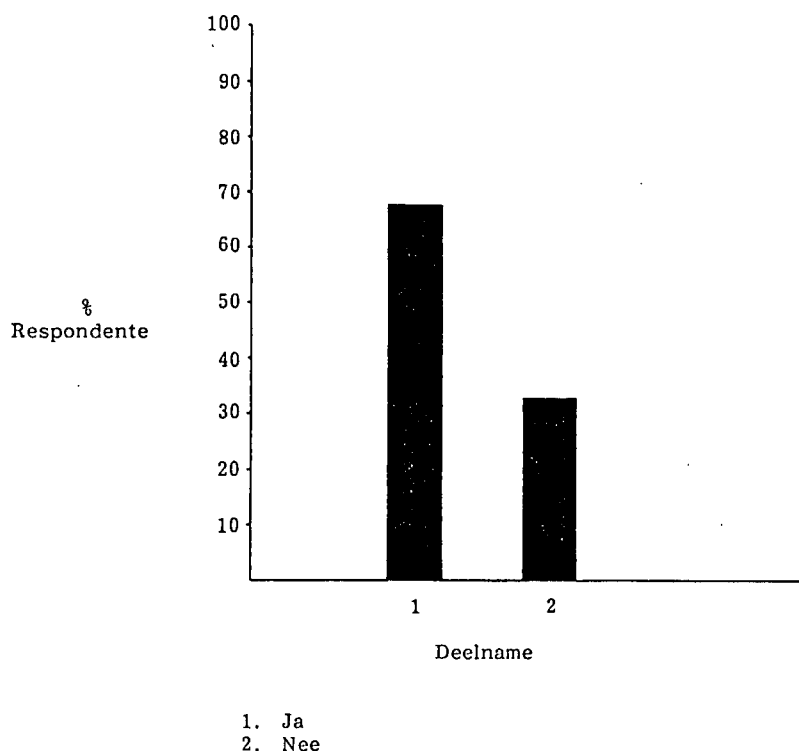
1. Skool van Sekretariële Studies
2. Skool van Bestuurswese
3. Skool van Voedsel- en Kledingstechnologie
4. Skool van Ingenieurswese en Paramedies
5. Skool van Kuns en Ontwerp

Tydens die gestruktueerde onderhoude is aan die respondente wat 'n belangstellingsafname in sport en rekreasie getoon het 'n geleentheid gebied om self redes hiervoor te verstrek. Beide die mans en damesrespondente het aangedui dat werksomstandighede en beperkte tyd tot hul beskikking vir hul belangstellingsafname verantwoordelik is. Die damesrespondente het hierbenewens ook aangedui dat hul verblyf in die stad, huwelikstatus (getroud), en vaste verhoudings hul belangstelling in sport en rekreasie negatief beïnvloed het.

6.3 - Huidige behoeftes en deelname patrone van die respondente

Teen die agtergrond van die voorgaande gegewens is ondersoek ingestel na die respondente se behoeftes aan sport en rekreasie en hul huidige deelname daaraan.

BLOKDIAGRAM 17 - HUIDIGE DEELNAMEVLAK VAN DIE RESPONDENTE



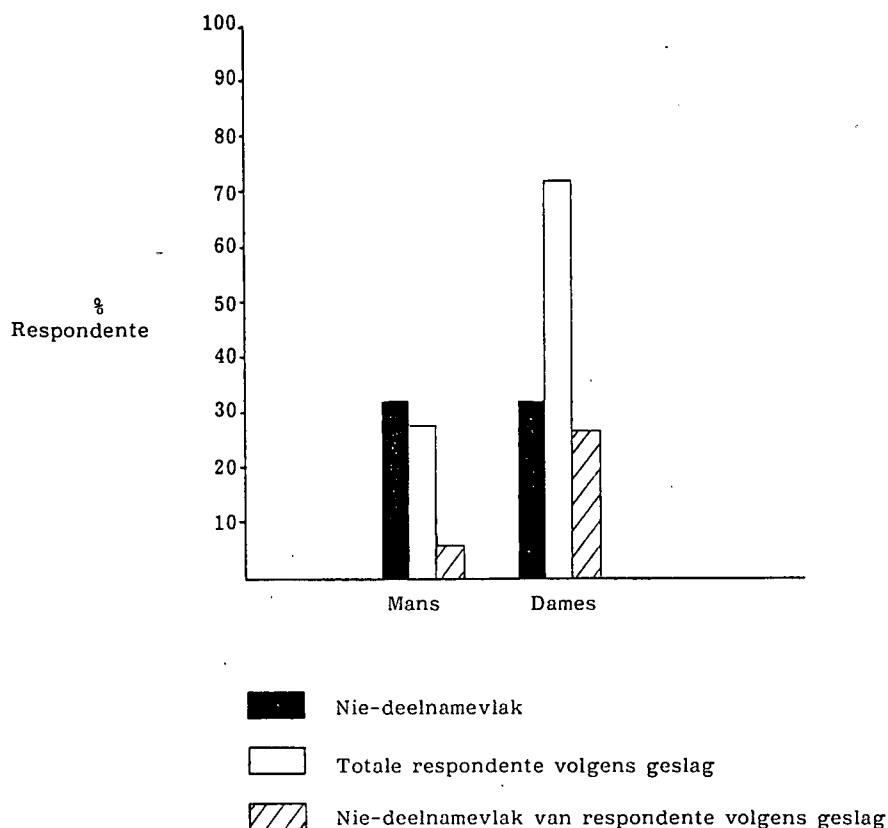
Wat verblydend is, is dat die grootste persentasie van die ondersoekgroep aan die technikon wel aan 'n sport- en rekreasie aktiwiteit deelneem. Van die ondersoekgroep het 67.7% aangedui dat hulle wel aktief betrokke is by die beoefening van een of ander vorm van vryetydsaktiwiteit. Die navorser het voorts 'n ontleding gemaak van die respondente (32.3%) wat aangedui het dat hulle tans nie aan sport en rekreasie deelneem nie.

6.3.1 Nie-deelnemersvlak

Vergelyk ons die persentasie nie-deelnemers met die gegewens verstrekkend in Tabel 21:186 dan blyk dit dat die nie-deelnemersvlak persentueel met 18.4% gestyg het. Dit korreleer dus met die afname in belangstelling in sport en rekreasie wat die respondente gerapporteer het wat na hul die skool verlaat het aan geen sport of rekreasie aktiwiteit meer deelgeneem het nie.

In Blokdiagram 18:197 word wat die nie-deelnemersvlak betref 'n oorsig gegee van die situasie soos dit by mans en dames respondente voorkom.

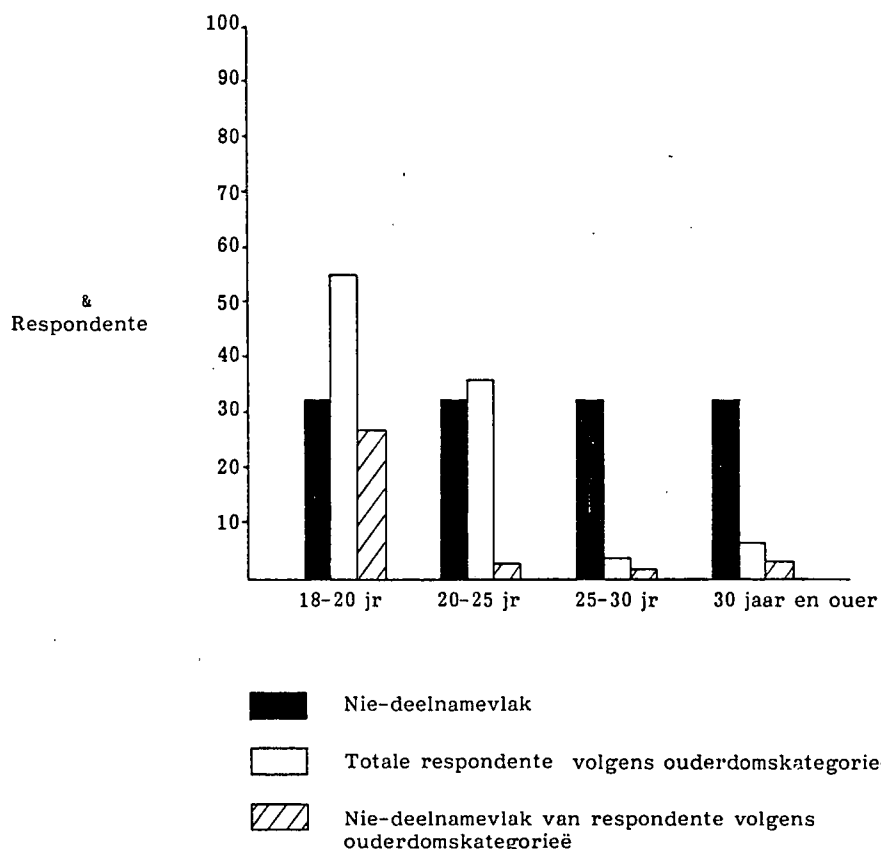
BLOKDIAGRAM 18 - GESLAG TEENoor NIE-DEELNAME



Hiervolgens neem 26% van die dames respondente nie deel aan 'n vryetydsaktiwiteit nie, terwyl slegs 6.3% van die mansrespondente aangedui het dat hulle tans nie deelneem nie. Die nie-deelnamevlak van die damesrespondente toon dus 'n beduidende verskil van dié by die mansrespondente.

Wat die ouderdom van die nie-deelnemers betref het die ondersoekgroep die volgende gegewens verstrek (Blokdiagram 19:198).

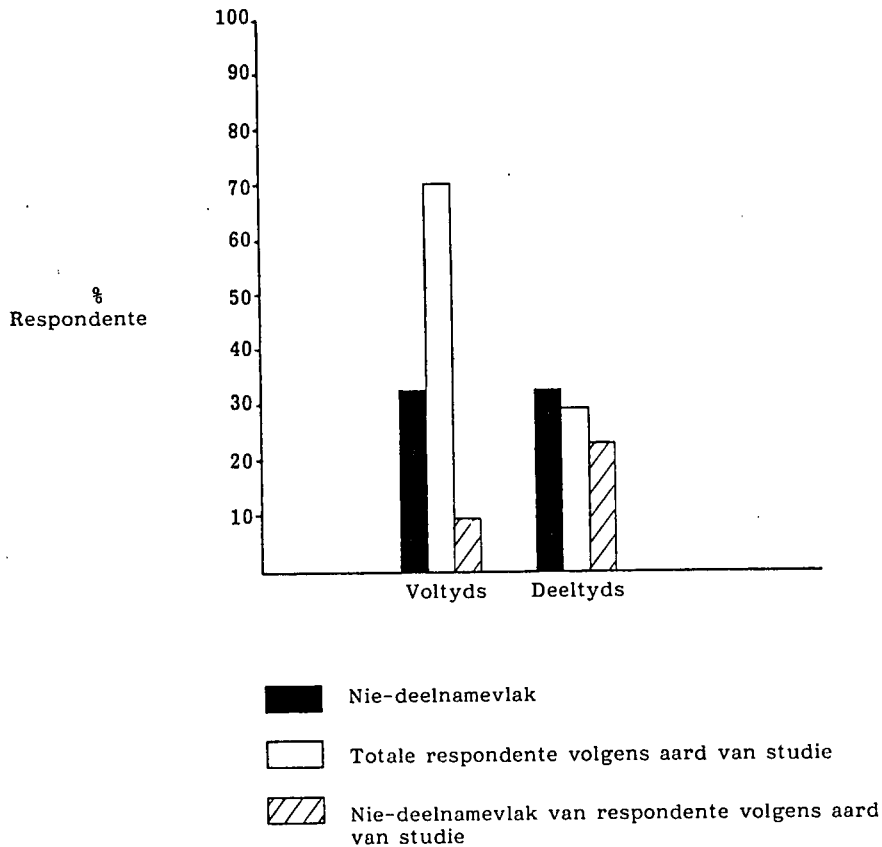
BLOKDIAGRAM 19 - OUDERDOM TEENoor NIE-DEELNAME
VLAK



Die grootste persentasie nie-deelnemers (27% volgens die bogenoemde blokdiagram) is die respondente wat tussen die ouderdom 18-20 jaar is, terwyl daar 'n geleidelike afname met die toename in ouderdom voorkom. Dit blyk dat die nie-deelnemersvlak onder die jonger respondente redelik hoog is.

Interessante tendense kom ook voor wanneer die nie-deelname van die respondente vergelyk word met die aard van hul studie. (Blokdiagram 20:199).

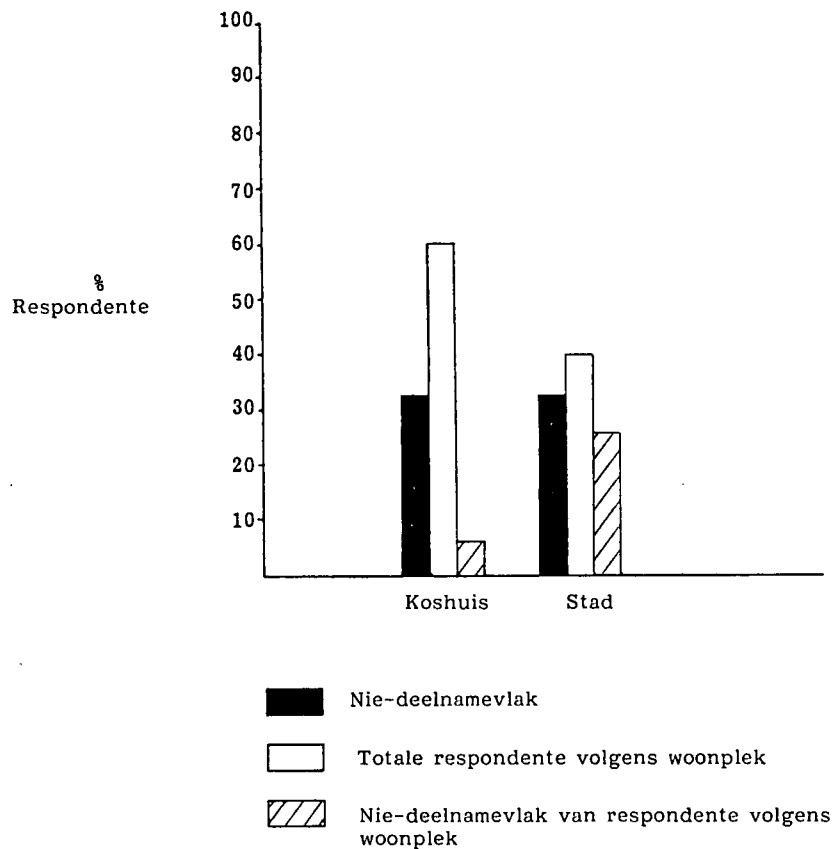
BLOKDIAGRAM 20 - AARD VAN STUDIE TEENOR NIE-DEELNAME



Die deeltydse respondente het (Blokdiagram 20) aangedui dat 22.5% tans onaktief is. Die vergelykende persentasie vir voltydse respondente is 9.8%. Hierdie tendens korreleer met die reeds aangeduide belangstellingafname ten opsigte van sport en fisieke rekreasie van die deeltydse respondent. Die grootste persentasie deeltydse respondente het ook geen belangstellingstoename getoon nie (vgl. Tabel 26:193).

Blokdiagram 21:200 toon duidelik dat die aard van die respondente se woonplek (stad of koshuis) 'n beslissende invloed uitoefen op die nie-deelname aan sport en rekreasie (vgl. Toeganklikheidsmodel: Fig. 14:204).

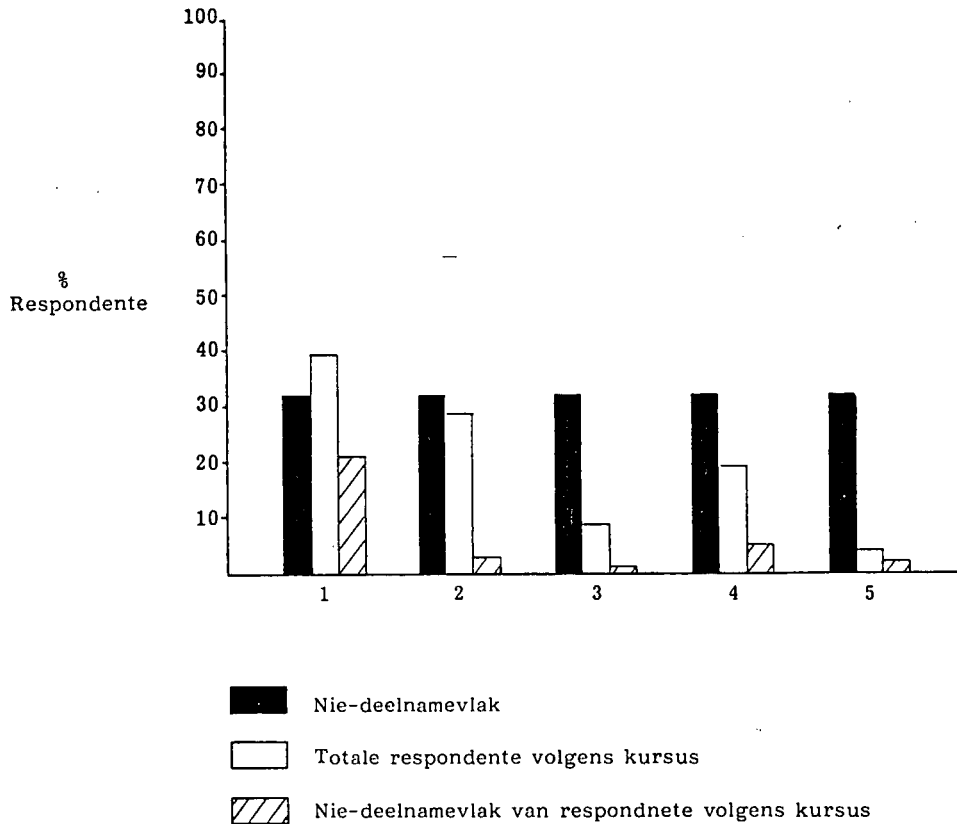
BLOKDIAGRAM 21 - WOONPLEK TEENOR NIE-DEELNAME



Nie alleen is die belangstelling in sport en rekreasie van die respondente in die stad op 'n laer persentuele vlak as wat die koshuisstudente is nie (Tabel 27:193), maar die nie-deelnamevlak van die respondente in die stad is ook veel hoër as dié wat in die koshuis woonagtig is (26.2% teenoor 6.1% respektiewelik.)

In Blokdiagram 22:201 is die kursus waarvoor die studente ingeskryf is vergelyk met die persentuele deelnemersvlakke.

BLOKDIAGRAM 22 - KURSUS TEENoor NIE-DEELNAME



Soortgelyke tendens as dié wat met die belangstellingstoename van respondente (Tabel 28:194) openbaar is, kom hier ook weer voor. Die nie-deelnamevlak is die hoogste by Sekretariële Studies terwyl dit by die res van die kursusse betreklik laag is.

6.3.2 Redes vir nie-deelname

Aan respondente is die geleentheid gegee om self redes aan te voer waarom hulle nie aan sport en fisieke rekreasie deel neem nie. Verskeie redes vir hul nie-deelname aan sport en fisieke rekreasie is deur die respondente vermeld. Hierdie redes is ingedeel in vyf hoof toeganklikheidskategorieë* naamlik persepsie, fisies, sosiaal, fisiek en finansieel. Die verskillende kategorieë is in die Toeganklikheidsmodel opgeneem (Fig. 14:204).

6.3.2.1 Perseptuele toeganklikheid

Persepsie verwys na die wyse waarop die omgewing sintuiglik waargeneem word. Die wyse waarop die respondente sport- en rekreasiefasiliteite aan die technikon ervaar, strem die deelname daaraan. Respondente het aangedui dat daar 'n gebrek aan fasiliteite is, dat dit hulle nie tot deelname motiveer nie en dat dit bydra tot die afname in hul belangstelling in sport en fisieke rekreasie.

6.3.2.2 Fisiese toeganklikheid

Deelname aan sport en fisieke rekreasie by die technikon impliseer vir veral die deeltydse respondente een of ander vorm van vervoer. Hierby is ook inbegrepe die tydsfaktor en die finansiële koste daaraan verbonde. Vir talle respondente is die ligging van die technikon, vervoer en die reistyd daarheen belangrike toeganklik-

* Toeganklikheid beteken nie toegang nie of mobiliteit nie, maar dui op die vermoë om deel te neem.

heidsfaktore wat hul deelname aan sport en fisieke rekreasie strem.

6.3.2.3 Sosiale toeganklikheid

Respondente het aangedui dat sosiale verpligtinge hul deelname aan sport en fisieke rekreasie nie moontlik maak nie. Dit is veral die damesrespondente wat aangedui het dat huweliksverpligtinge, vaste verhoudings en ander sosiale verpligtinge soveel tyd in beslag neem dat daar nie geleentheid vir die beoefening van sport en fisieke rekreasie is nie.

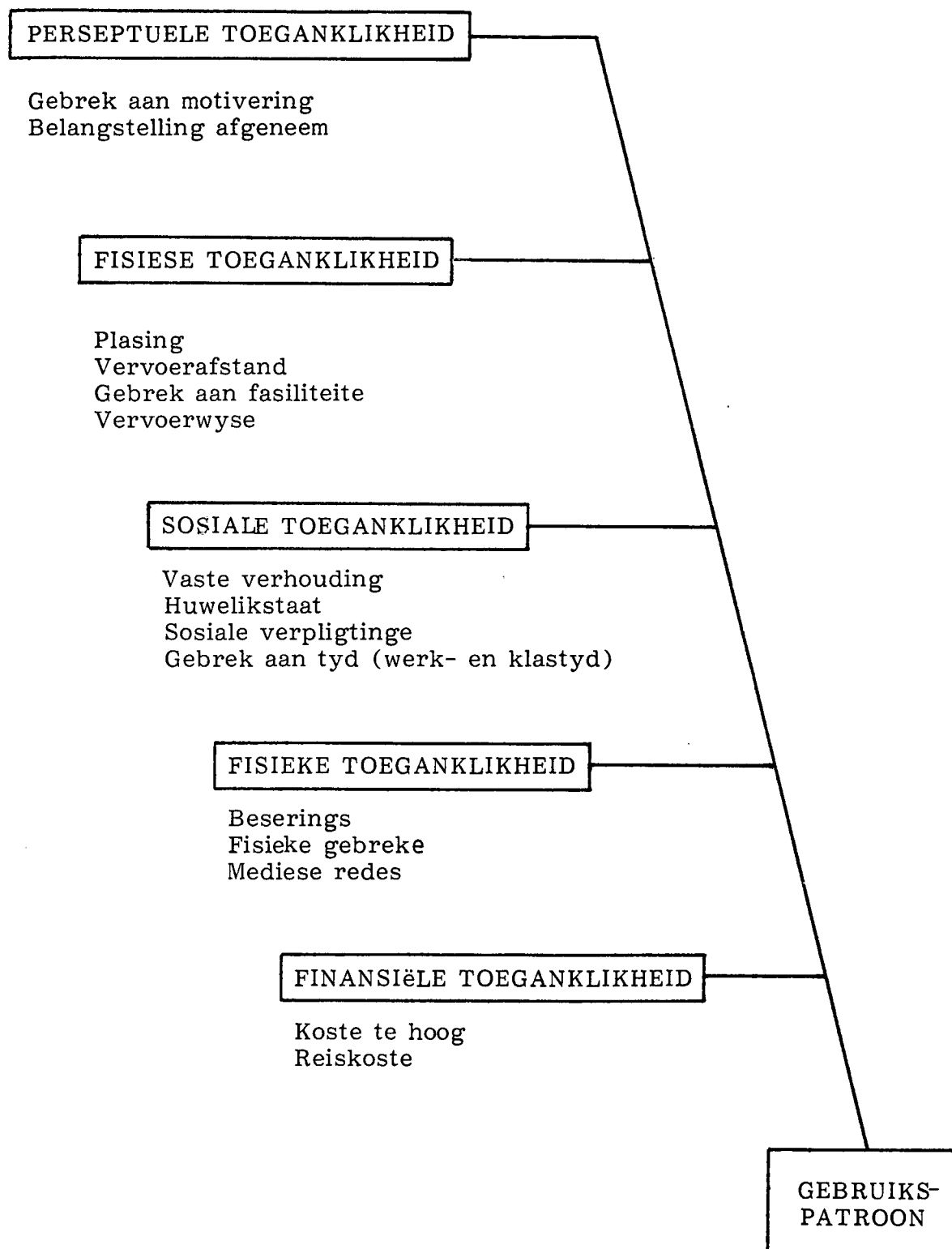
6.3.2.4 Fisieke toeganklikheid

Respondente het fisieke redes aangevoer as oorsaak vir hul nie-deelname. Sportbeserings, fisieke gebreke en mediese redes was die belangrikste wat in die verband genoem is.

6.3.2.5 Finansiële toeganklikheid

Respondente het aangedui dat die koste verbonde aan sporttoerusting, klubfooie en vervoer hul deelname aan sport en fisieke rekreasie strem.

FIGUUR 14 - TOEGANKLIKHEIDSMODEL VIR SPORT EN REKREASIE
(Torkildsen, 1986:243)



Hierdie toeganklikheidsfaktore stem in 'n groot mate ooreen met die bevindinge van die RGN Sportondersoek (1982, No. 5:128) waar die volgende toeganklikheidsfaktore aangetoon is: Gebrek aan tyd, gesondheidsredes en beserings, stel nie belang nie, kan dit nie bekostig nie, afrigtingsmoontlikhede ontbreek, sportfasiliteite ontbreek, te oud en ontoereikende vervoer.

Hierdie faktore is deur die RGN Sportondersoek aangedui as die faktore wat die benuttingdrempels van sport- en rekreasie-fasiliteite grootliks beïnvloed.

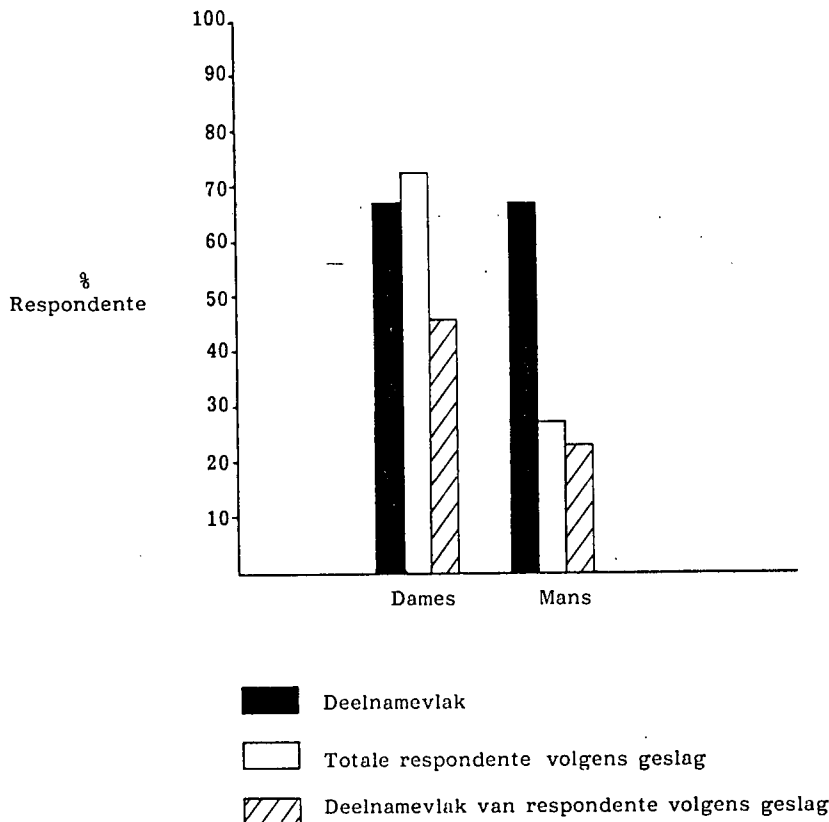
Die RGN Sportondersoek (1982, No. 1:94) merk in die verband op dat die benutting van sportfasiliteite enersyds deur die aard en omvang van die vraag en andersyds van die ligging, toeganklikheid en kwaliteit van fasiliteite beïnvloed word.

6.4 Deelnamevlak van respondente

Die werklike deelname aan sport en rekreasie van respondente word voorts ontleed. Aandag word veral geskenk aan die deelnemersvlak self, deelname volgens geslagsamestelling van die respondente en laastens word 'n ontleding gemaak van die wyse waarop veranderlikes soos ouderdom, aard van studie, woonplek en kursus deelname beïnvloed. Tans neem daar soos reeds aangedui 67.7% van die respondente aan sport en rekreasie aktiwiteite deel.

In Blokdiagram 17:195 word 'n weergawe gegee van die persentuele vlak van deelname van die respondente wat aan sport en rekreasie deelneem.

BLOKDIAGRAM 23 - GESLAG TEENoor DEELNAME

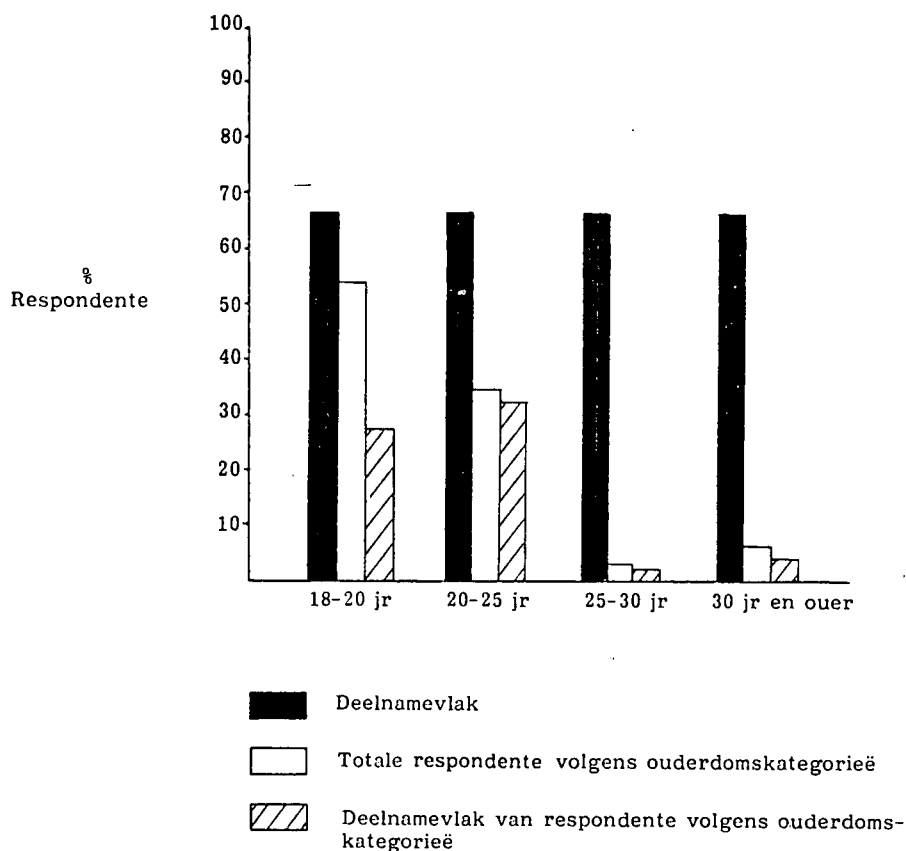


Vergelyk ons die gegewens wat in Blokdiagram 14:185 verstrekk is dan blyk dit dat van die 86.1% van die respondente wat aktief aan sport en rekreasie op skool deelgeneem het, nou slegs 67.7% daaraan deelneem. Hierdie tendens korreleer soos reeds aangedui met die afname in belangstelling wat veral by die dames met betrekking tot sport en rekreasie voorkom.

Word 'n vergelyking getref tussen die totale aantal mans- en damesrespondente (Blokdiagram 23:156) blyk dit dat daar 'n veel groter persentuele deelname aan sport en rekreasie van mans as dames is. Die deelnamevlak by die mans is dus veel hoër as die van die damesrespondente (Vergelyk Blokdiagram 23).

In Blokdiagram 24 word die deelnamevlak van die respondente met verskillende ouderdomskategorieë vergelyk.

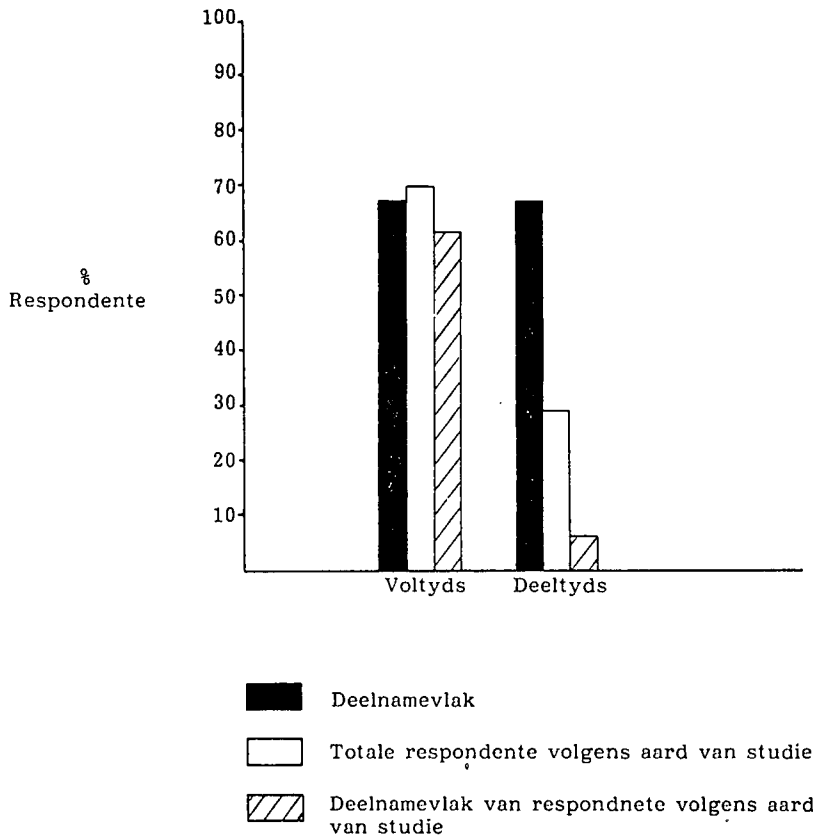
BLOKDIAGRAM 24 - OUDERDOM TEENoor DEELNAME



In Tabel 25:191 is aangetoon dat die grootste belangstellingstoename van die respondente in sport en rekreasie binne die ouderdomskategorie 20-25 jaar voorkom. Hierdie gegewens korreleer met die tendens wat in Blokdiagram 24 weerspieël word. Hier kom die grootste persentasie deelname ook in die ouderdomskategorie 20-25 jaar voor. Op soortgelyke wyse korreleer die afname in belangstelling met die afname in deelname vir die ouderdomskategorie 18-20 jaar.

In Blokdiagram 25:208 word die deelnamevlak van respondente wat sport en rekreasie betref, in verband gebring met die aard van hul studie.

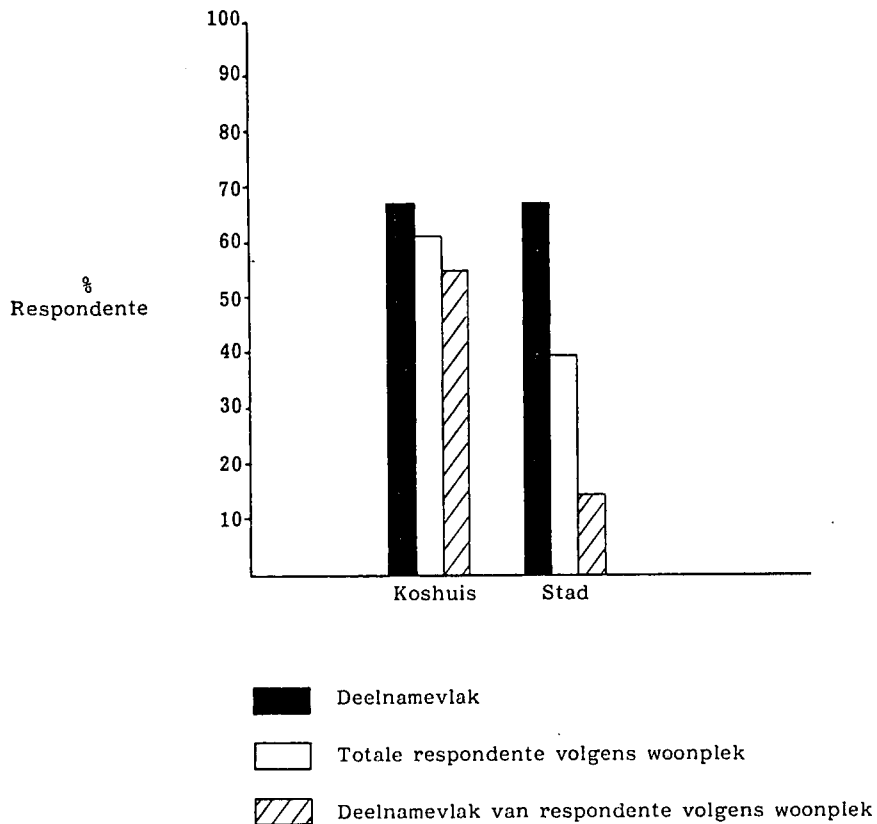
BLOKDIAGRAM 25 - AARD VAN STUDIE TEENoor DEELNAME



Blokdiagram 25 toon dat die deelnamevlak van die voltydse respondente veel hoër is as die deeltydse respondente.

Die voltydse respondente het (Blokdiagram 25) aangedui dat 61.1% tans aktief aan sport en rekreasie deelneem. Die vergelykende persentasie vir die deeltydse respondente is 6.7%. Hierdie tendens korreleer met die reeds aangeduide belangstellingstoename ten opsigte van sport en rekreasie van die voltydse respondente. 'n Groot persentasie voltydse respondente wat aangedui het dat hulle aan sport en rekreasie deelneem het ook 'n belangstellingstoename ondervind (30.2%) (vergelyk Tabel 26:193).

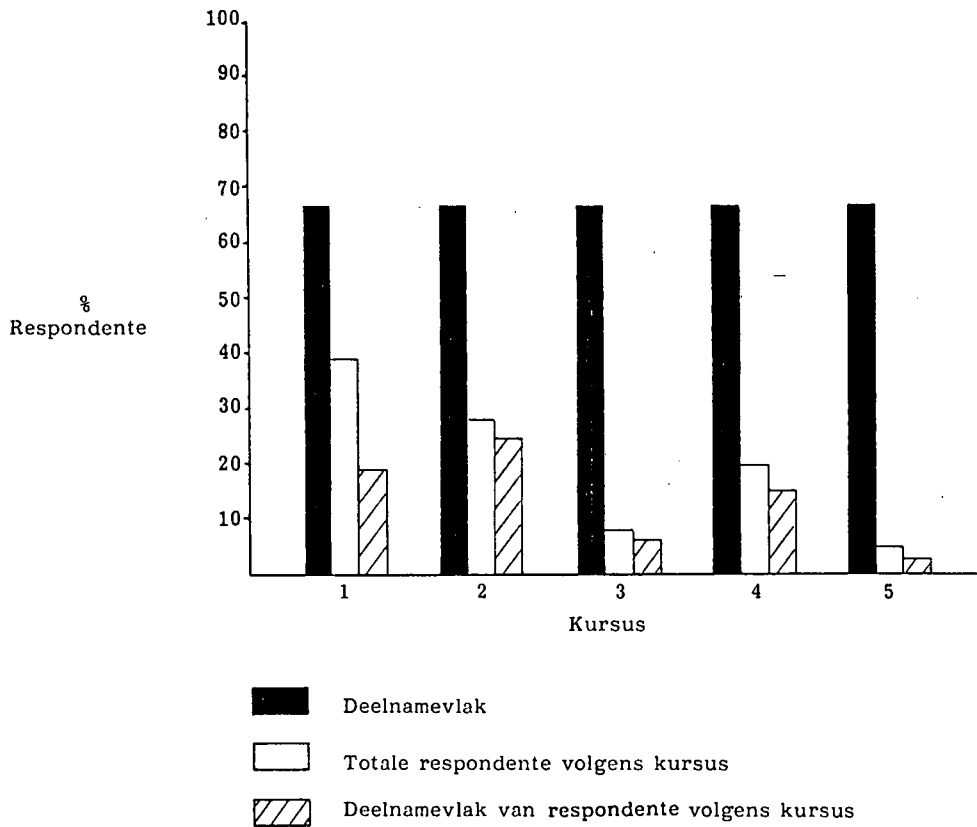
BLOKDIAGRAM 26 - WOONPLEK TEENoor DEELNAME



In Blokdiagram 26 word die aard van die woonplek vergelyk met die deelnamevlak van die respondente. Ook hier oefen die woonplek van die respondente 'n beslissende invloed uit op die deelname aan sport en rekreasie (54.7% teenoor 13% respektiewelik).

In Blokdiagram 27:210 word die kursus van die respondente met hul deelname vlak in sport en rekreasie vergelyk.

BLOKDIAGRAM 27 - KURSUS TEENoor DEELNAME



Interessante tendense wat hier navore kom is dat daar in die Skool van Bestuurs- en Ingenieurswese met 'n oorwig ingeskrewe mansrespondente die deelnamevlak persentueel die hoogste is (24.8% teenoor 14%), terwyl 'n omgekeerde tendens voorkom by die skole met 'n oorwig damesrespondente.

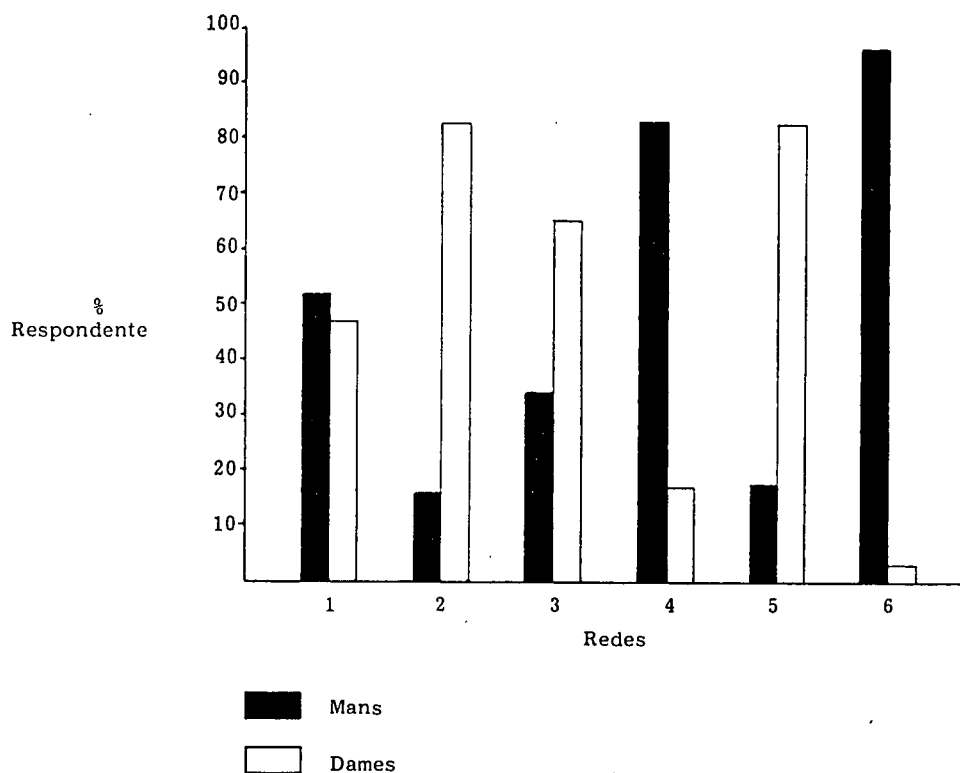
6.4.1 Redes vir deelname

Loy en Kenyon (in: RGN Sportondersoek No. 5:125) het bevind dat verskillende soorte fisieke aktiwiteite verskillende soorte bevrediging tot gevolg het. Daar bestaan dus verskillende redes vir die deelname aan sport en rekreasie. Hulle het die volgende

ses subareas wat die instrumentele waarde van fisieke aktiwiteit verteenwoordig geformuleer "social experience; health and fitness; persuit of vertigo; aesthetic experience; recreational experience; and competitive experience".

In hierdie studie is bogenoemde ses variasies naamlik: gesondheid en fiksheid,¹ ontspanning en afleiding,² aantreklikheid van sport self,³ om aktief besig te wees,⁴ sosiale verkeer en kompetisie⁵ en prestasie⁶ aan die respondente verskaf waaruit hulle, hul keuse vir deelname aan sport en rekreasie kon motiveer. In Blokdiagram 28 word die keuses van die 67.7% deelnemende respondente verskaf.

BLOKDIAGRAM 28 - REDES VIR DEELNAME



- * Die eerste rede naamlik die van fiksheid en gesondheid was vir sowel mans (52.7%) as die dames (47.3%) respondente 'n belangrike rede waarom hulle aan sport en rekreasie deelneem. Hierdie tendens stem grootliks ooreen met die bevindings van die RGN Sportondersoek* waar 64.9% mans teenoor 58.3% dames dit as belangrike rede vir deelname verstrek het.
- * Om sport en rekreasie as ontspanning en vir die afleiding te beoefen, was vir 83.3% damesrespondente uiters belangrik terwyl slegs 16.7% mans dit as uiters belangrik beskou het. Hierdie gegewens verskil beduidend met die bevindinge van die RGN Sportondersoek*, waar slegs 42.2% dames dit as uiters belangrik geag het, terwyl die mansrespondente (44.0%) dit as uiters belangrik geag het teenoor slegs 16.7% van die mans aan die teknikon.
- * Die aantreklikheid van die aktiwiteit self sien 65.7% damesrespondente dit as uiters belangrik, terwyl 34.9% mansrespondente ook aangedui het dat dit vir hulle uiters belangrik is. Hier verskil die bevindinge van die RGN Sportondersoek* ook beduidend van die huidige ondersoek in die mate dat meer mans die aantreklikheid van die aktiwiteit as uiters belangrik beskou het teenoor 'n klein persentasie dames.
- * Om aktief besig te wees, is vir die mansrespondente (82.3%) uiters belangrik. Slegs (17.7%) damesrespondente het dit as uiters belangrik bestempel. Die bevindinge van die navorser

* Die gegewens in par. 6.4.1 is ontleen aan die RGN Sportondersoek 1982, No. 5:127.

verskil ook in die verband met die van dié RGN Sportondersoek* waar 44.4% mans en 42.2% dames dit as uiters belangrik beskou het.

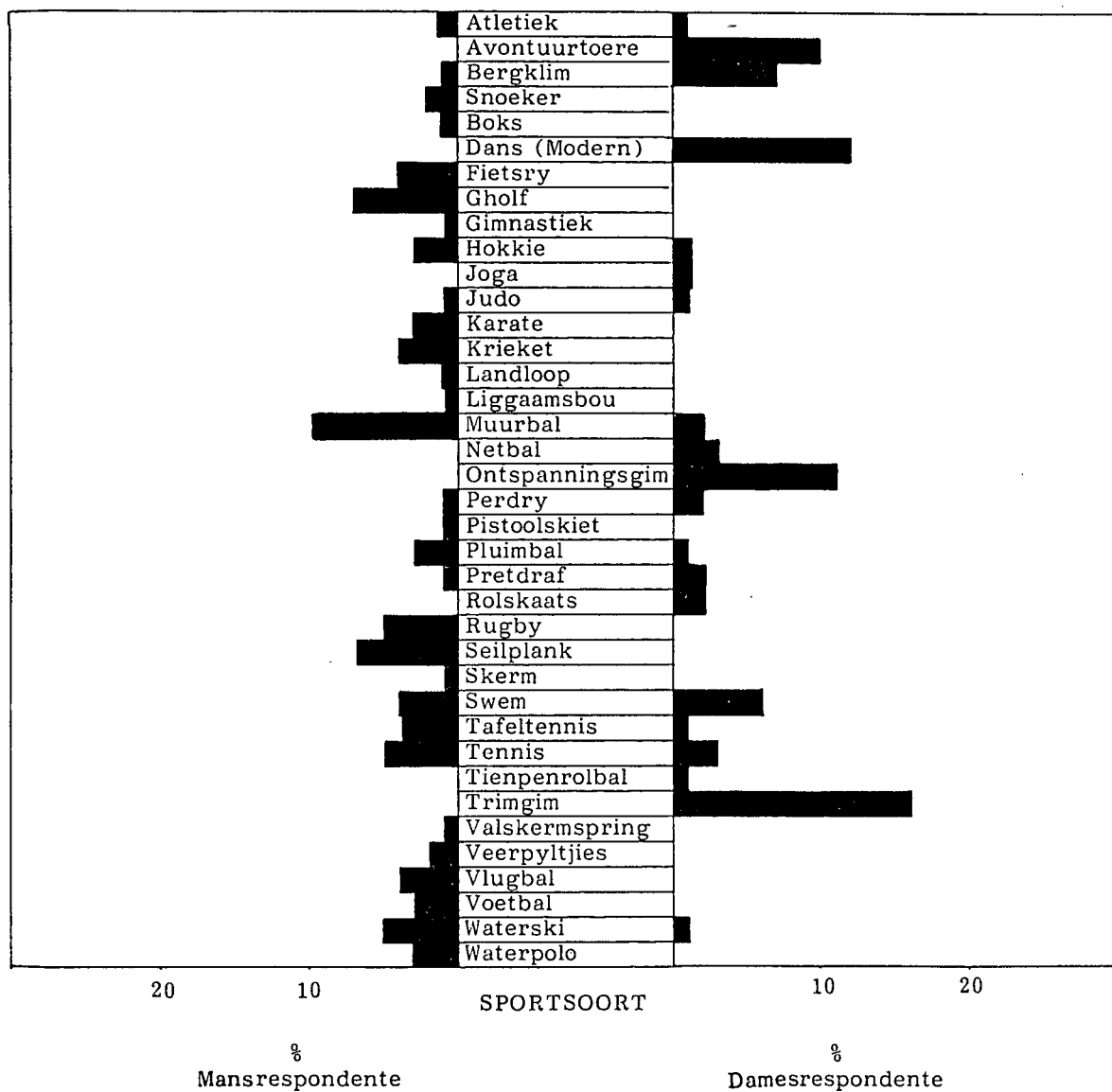
- * Sosiale verkeer blyk vir die damesrespondente (22.7%) die belangrikste rede vir deelname te wees, terwyl slegs 17.3% van die mansrespondente dit as 'n belangrike rede bestempel. Die kompetisie-element is vir die mansrespondente (96.7%) van uiterste belang vir hul deelname aan sport en rekreasie, teenoor slegs 3.3% van die damesrespondente. Wat die sosiale verkeer en die kompetisie-element betref, verskil die resultate van die RGN Sportondersoek* ook hier van die navorser se bevindinge in die sin dat slegs 40% (teenoor 96.7%) mans die prestasie-element as belangrik beskou. Dit impliseer dat die respondente van die RGN Sportondersoek sterker ten gunste is van massa deelname, terwyl die mansrespondente aan die teknikon groter voorkeur aan topsportdeelname gee. Soos die damesrespondente van die RGN Sportondersoek gee die damesrespondente aan die teknikon ook voorkeur aan massadeelname aan sport en is topsportdeelname vir hul minder belangrik.

Die voorgaande toon dat hoewel daar enkele raakvlakke is, daar tog groot verskille is in die redes waarom mans en dames aan die teknikon aan sport en rekreasie deelneem.

6.4.2 Deelname per sport- en rekreasie aktiwiteite van die respondente

In Blokdiagram 29 word die huidige deelname van die respondente per sport- en rekreasie aktiwiteit aangedui.

BLOKDIAGRAM 29 - HUIDIGE DEELNAME PER SPORT- EN REKREASIE
AKTIWITEIT VAN DIE RESPONDENTE



Wat die damesrespondente betref, toon Blokdigram 29:214 dat trimgim** (16.6%), moderne dans (12.2%) en ontspanningsgim die gewildste aktiwiteite is, terwyl die grootste persentasie mans muurbal (10.8%), gholf (7.5%) en seilplank (6.5%) beoefen. Deelname per aktiwiteit word grootliks bepaal deur die beskikbare fasiliteite. Die eiesoortige deelnameprofiel per sport- en rekreasie aktiwiteit van die teknikon respondente verskil om hierdie rede van die algemene deelnameprofiel soos deur die RGN Sportondersoek (1982, No. 17:237-239) vir die teknikons in die RSA in die algemeen uitgewys is.

Die deelname per aktiwiteit moet gesien word in die lig van die volgende deelnamevlakke naamlik toeskouer, sosiaal, koshuis en klub. In Tabel 29 word die gegewens in die verband verstrek.

TABEL 29 - Deelnamevlakke per sport en rekreasie aktiwiteit

	Mans	Dames	Totaal
	%	%	%
Toeskouer	2.9	17.8	20.7
Sosiaal	5.9	24.5	30.4
Koshuis	1.2	1.4	2.6
Klub	11.1	2.9	14.0
	21.1	46.6	67.7

Uit hierdie tabel is die volgende afleidings van besondere belang:

- * dat die grootste persentasie deelnemende respondente hul sport- of rekreasie aktiwiteite op 'n sosiale vlak beoefen (30.4%).
- Wat die geslagsverspreiding van die respondente betref, is dit insiggewend om daarop te let dat 80.7% dames teenoor 19.3% mans

** Sluit alle vorme van aërobiese bewegings/oefeninge in.

hierdie vlak van deelname verkies;

- * twintig komma sewe persent van die respondente beoefen die aktiwiteit op toeskouersvlak. Hiervan is 86.1% dames teenoor 13.9% mans. Tydens die ondersoek was sportorganisasie op koshuisvlak in 'n beginfase. Vandaar die lae persentasie deelnamevlak vir die koshuis (2.6%); en
- * respondente wat aktief aan sport- of rekreasie aktiwiteite deelneem beoefen dit binne klubverband (14%) (vgl. 6.6:234 vir verdere bespreking).

6.5 Tyd as komponent binne die vryetydsraamwerk van die respondente

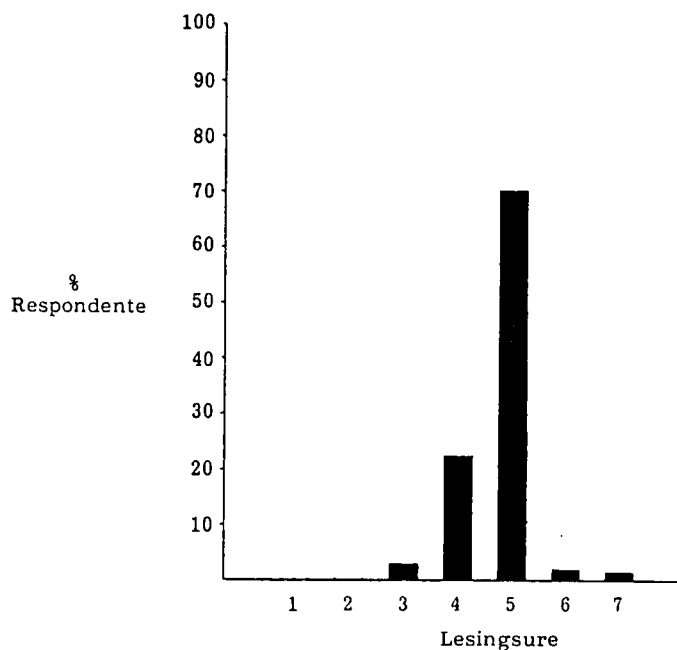
In hierdie afdeling word 'n uiteensetting gegee van die invloed van tyd op die deelname van die respondente aan sport en rekreasie. In die verband word die tyd aangedui wat die respondente per dag aan hul studie bestee. Dit gee 'n aanduiding van die respondente se totale vryetyd per dag. Die deeltydse respondente se beroepstyd is ook hierby ingesluit. Verder word 'n uiteensetting gegee van die invloed wat reistyd op deelname aan sport en rekreasie uitoefen. Laastens word 'n korrelasie getrek tussen vryetyd wat die respondente per dag tot hul beskikking het en hul deelname aan sport en rekreasie. Onafhanklike veranderlikes soos geslag, ouderdom, aard van studie, woonplek en kursus sal waar van toepassing met die tydsfaktor en die deelnamevlak van die respondente aan sport en rekreasie gekorreleer word.

6.5.1 Werktyd van die respondente

Die werktyd van die voltydse respondente word saamgestel uit verpligte lesingsure en studietyd. Vir die deeltydse respondente word hul beroepstyd ook hierby gevoeg.

Blokdiagram 30 dui die totale verpligte lesingsure per dag van die respondente aan.

BLOKDIAGRAM 30 - VERPLIGTE LESINGSURE PER DAG

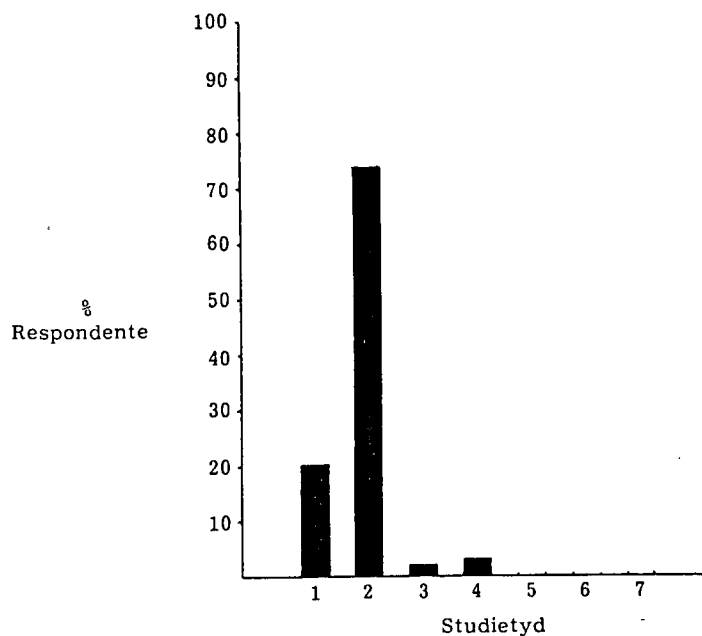


1. 1 uur
2. 2 uur
3. 3 uur
4. 4 uur
5. 5 uur
6. 6 uur
7. 6 en meer ure

Volgens Blokdiagram 30 kan afgelei word dat die meerderheid van die respondente (70.4%) vyf uur per dag verpligte lesingsure het. Twee-en-twintig komma vier persent het aangedui dat hulle vier uur per dag aan verpligte lesingsure afstaan, terwyl daar 'n klein persentasie respondente is wat minder as vier uur en meer as vyf uur lesingsure per dag het.

Ontleding word vervolgens gemaak van die respondente se tyd wat hulle aan hul studies per dag wy. (Hierby is verpligte lesingsure per dag ingesluit). Blokdiagram 31 gee 'n persentuele aanduiding van die tyd wat die respondente per dag aan hul studies bestee.

BLOKDIAGRAM 31 - STUDIETYD VAN DIE RESPONDENTE
PER DAG



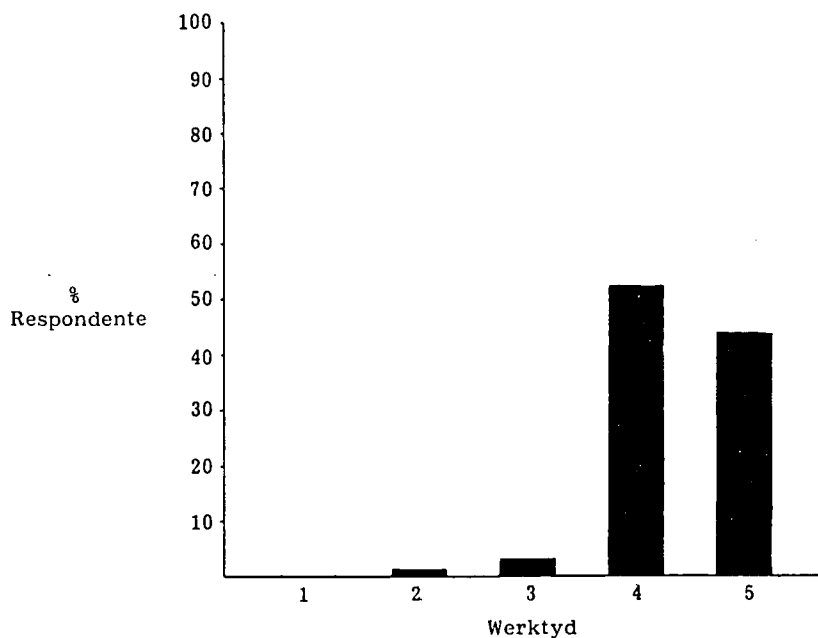
1. 1 uur
2. 2 uur
3. 3 uur
4. 4 uur
5. 5 uur
6. 6 uur
7. 6 en meer ure

In vergelyking met die aantal lesingsure per dag wat die respondente het, dui die gegewens in Blokdiagram 31 aan dat die grootste persentasie respondente (74.9%) twee uur per dag studeer, waarvan 'n verdere 20.1% slegs een uur per dag studeer. Slegs 'n klein persentasie van die respondente studeer 3 uur per dag (2%) en 4 uur per dag (3%).

Indien die gegewens met mekaar vergelyk word sien ons dat die aantal lesingsure in 'n omgekeerde verhouding staan teenoor die aantal ure wat die repondente studeer.

In Blokdiagram 32 word die totale werktyd per dag van die respondente verstrekk.

BLOKDIAGRAM 32 - WERKTYD VAN DIE RESPONDENTE
PER DAG



1. 0-2 uur
2. 2-3 uur
3. 3-4 uur
4. 4-5 uur
5. 5 uur en meer

Die gegewens in Blokdiagram 32 korreleer dus met die reeds bespreekte tydaanduidings (Blokdiagramme 29 en 30). Soos aangedui bestee die meerderheid van die respondente meer as vier uur per dag aan hul werk. (53.4% vier uur en 44.4% meer as 5 uur). Onder die groep wat meer as vyf uur per dag aan hul werk bestee is ingesluit die totale aantal deeltydse respondente. Slegs 'n klein persentasie bestee minder as vier uur aan hul werk naamlik 2.1% (3 uur) en 0.1% (2 uur). Geen student bestee slegs een uur per dag aan sy werk nie.

Die invloed van die werktyd van die respondente op hul deelname aan sport en rekreasie word in Tabel 30 toegelig.

TABEL 30 - Deelnamevlak teenoor werktyd per week

	Ja	Nee	Totaal
	%	%	%
0-2 uur	-	-	-
2-3 uur	0.1	-	0.1
3-4 uur	2.1	-	2.1
4-5 uur	52.4	1.0	53.4
5 uur en meer	13.1	31.3	44.4
	67.7	32.3	100

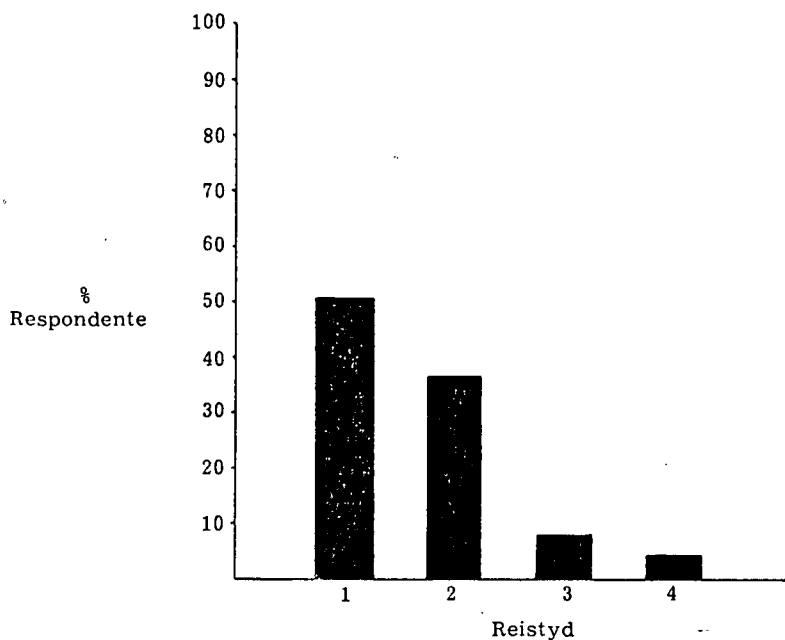
Tabel 30 toon dat die grootste persentasie van die respondente (31.3%) wat nie aan sport en rekreasie deelneem nie meer as 5 uur per dag aan hul werk bestee. Dit kan dus aanvaar word dat werktyd hier 'n groot invloed uitoefen op hierdie respondente se deelnamevlak. Wat wel verblydend is, is dat ten spyte van 'n groot werkbelading daar nogtans 13.1% van die respondente wat meer as 5 uur per dag werk, steeds aan sport en rekreasie deelneem. Die

grootste aantal studente wat aan sport en rekreasie deelneem naamlik 52.4% bestee 4 tot 5 uur aan hul werk. Die klein persentasies wat in die tabel vir die studente wat minder as 4 uur werk figureer moet toegeskryf word aan die klein getal studente wat binne hierdie werktydskategorieë val.

6.5.2 Daaglikse reistyd van die respondente na die technikon

Die invloed van reistyd op die deelname van respondente aan sport en rekreasie word in hierdie afdeling verder ontleed. Reistyd self is in vier tydskategorieë verdeel.

BLOKDIAGRAM 33 - REISTYD VAN DIE RESPONDENTE PER DAG



1. Minder as 15 min.
2. 15-30 min.
3. 45-60 min.
4. 1 uur en langer

Die invloed van reistyd op die deelnamevlak van die respondente word ontleed in terme van die afstand wat die respondente vanaf die teknikon woon en werk (Blokdiagram 33:221).

Die gegewens dui daarop dat 50.1% van die respondente binne die radius van 15 minute vanaf die teknikon woon, terwyl 37.3% tussen 15 en 30 minute benodig om die teknikon te bereik. 'n Klein persentasie respondente naamlik 8.5% en 4.1% woon van 45 min. tot 1 uur van die teknikon af respektiewelik. In Tabel 31 word die reistyd van die respondente met hul woonplek vergelyk.

TABEL 31 - Woonplek teenoor reistyd

	Koshuis	Stad	Totaal
	%	%	%
Minder as 15 min.	47.1	3.0	50.1
15-30 min.	13.7	23.6	37.3
45-60 min.	-	8.5	8.5
1 uur	-	4.1	4.1
	60.8	39.2	100

Die gegewens wat in hierdie tabel vervat is korreleer duidelik met dié weergegee in Blokdiagram 33:221. Die grootste persentasie respondente (47.1%) met 'n reistyd van minder as 15 min. woon in die koshuis van die teknikon. Die respondente wat aangedui het dat dit hulle tussen 15 en 30 min. neem om die teknikon te bereik maak gebruik van koshuisverblyf van ander tersiêre onderwysinrigtings soos die Universiteit van die Oranje-Vrystaat en Bloemfonteinse Onderwyserskollege.

Die meerderheid van die respondente wat in die stad woon het aangedui dat hulle van 15 minute tot 1 uur aan reistyd na die

tegnikon bestee. Bykans 13% van die respondente het aangedui dat hulle reistyd na die tegnikon langer as 45 min. is.

In Tabel 32 word nou aangedui tot watter mate reistyd wel 'n invloed uitoefen op die deelname van die respondente aan sport en rekreasie.

TABEL 32 - Huidige deelname teenoor reistyd per dag

	Ja	Nee	Totaal
	%	%	%
Minder as 15 min.	48.7	1.4	50.1
15-30 min.	18.0	19.3	37.3
45.60 min.	0.5	8.0	8.5
1 uur	0.5	3.6	4.1
	67.7	32.3	100

Dat reistyd wel 'n belangrike rol speel in die deelname aan sport en rekreasie van die respondente blyk duidelik daaruit dat bykans 60% van die respondente wat aan sport en rekreasie deelneem minder as 30 min. vanaf die tegnikon woonagtig is. Hiervan is 48.7% se reistyd minder as 15 min. Die RGN Sportondersoek (1982, No. 5:125) het bevind dat "die reistyd na die terrein waar die sportsoort waarvan die respondent die meeste hou beoefen word, is oor die algemeen baie kort. In verreweg die meeste gevalle is die reistyd minder as 30 minute." Die oorwig van die respondente aan die tegnikon wat nie aan sport en rekreasie deelneem nie het dan ook 'n reistyd van meer as 15 minute.

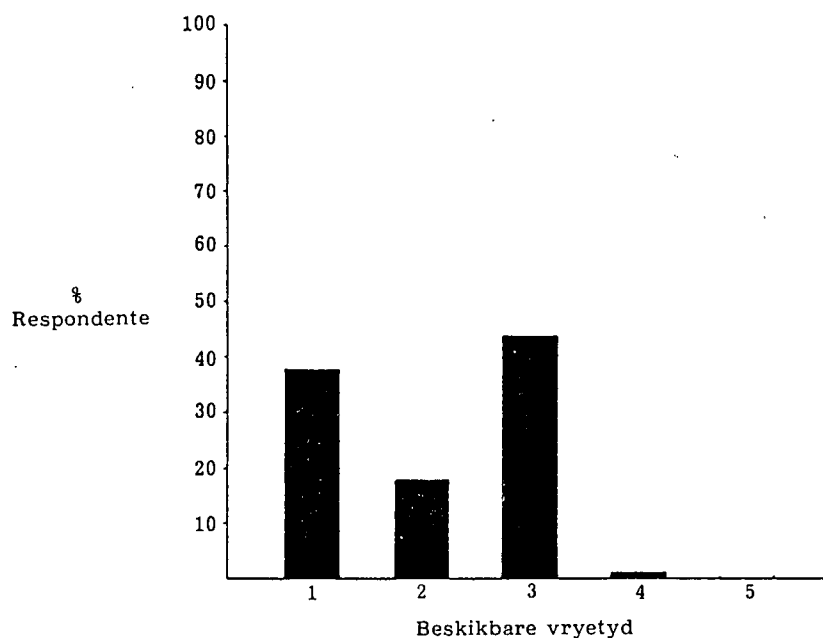
6.5.3 Vryetyd beskikbaar deur die respondente

Die vryetyd wat die respondente tot hul beskikking het word per

dag uitgedruk in die volgende tydskategorieë naamlik 0-1 uur, 1-2 uur, 2-3 uur, 3-4 uur en 4 uur en meer. Volgens die vraagstelling wou die navorser probeer vasstel wat die kurwe van deelname teenoor die nie-deelnamevlak van die respondente is volgens die tyd wat die respondent beskikbaar het.

Blokdiagram 34 dui aan wat die totale verspreiding van die respondente se beskikbare tyd is.

BLOKDIAGRAM 34 - BESKIKBARE VRYETID DEUR DIE RESPONDENTE



1. 0-1 uur
2. 1-2 uur
3. 2-3 uur
4. 3-4 uur
5. 4 uur en meer

Die gegewens bevestig dat die meerderheid van die respondente (43.1%) tussen 2-3 uur per dag vryetyd beskikbaar het. Agt-en-dertig komma een persent het aangedui dat hulle slegs 1 uur en minder tyd tot hul beskikking het. 'n Verdere 18.1% van die respondente het tussen 1-2 uur tot hulle beskikking.

In Tabel 33 word die vryetyd aangedui waaroor die dames en mans respondente beskik.

TABEL 33 - Geslag teenoor vryetyd beskikbaar

	Mans	Dames	Tabel
	%	%	%
0-1 uur	1.6	36.5	38.1
1-2 uur	1.0	17.1	18.1
2-3 uur	24.1	19.0	43.1
3-4 uur	0.7	0.0	0.7
4 uur en meer	0.0	0.0	0.0
	27.4	72.6	100

Die tabel toon dat daar 'n redelike groot verskil tussen vryetyd van mans en dames bestaan. Die grootste oorwig dames het minder as 2 uur vryetyd per dag tot hul beskikking, terwyl die grootste persentasie mans meer as 2 uur vryetyd tot hul beskikking het. Behalwe 'n baie klein persentasie mans beskik nie een van die respondente oor meer as vier uur per dag vryetyd nie.

In Tabel 34:226 word 'n vergelyking getref tussen die ouderdom van die respondente en die vryetyd tot hulle beskikking.

TABEL 34 - Ouderdom teenoor vryetyd beskikbaar

	19-20 jr	20-25 jr	25-30 jr	30 jr en ouer	Totaal
	%	%	%	%	%
0-1 uur	34.9	1.7	-	1.5	38.1
1-2 uur	6.2	9.2	1.3	1.4	18.1
2-3 uur	13.8	24.1	2.1	3.1	43.1
3-4 uur	-	0.7	-	-	0.7
4 uur en meer	-	-	-	-	0.0
	54.9	35.7	3.4	6.0	100

Tabel 34 toon dat 34.9% van die respondente tussen die ouderdom 19-20 jaar oor die minste vryetyd van alle respondente beskik. Vergelyk ons die gegewens van Tabel 33 dan blyk dit dat die grootste persentasie dames binne die kategorieë resorteer. Dit kan derhalwe as verklaring dien waarom die dames aan die teknikon nie alleen 'n belangstellingsafname, maar ook 'n deelname-afname in sport en rekreasie getoon het.

Onder die manlike respondente het die grootste persentasie van die ouderdomsgroep 20-25 jaar tussen 2-3 uur vryetyd per dag. Dit is onder die groep dat die grootste persentasie deelname aan sport en rekreasie ook voorgekom het.

TABEL 35 - Aard van studie teenoor vryetyd beskikbaar

	Voltyds	Deeltyds	Totaal
	%	%	%
0-1 uur	11.8	26.3	38.1
1-2 uur	16.2	1.9	18.1
2-3 uur	42.1	1.0	43.1
3-4 uur	0.7	-	0.7
4 en meer	-	-	0.0
	70.8	29.2	100

Die gegewens wat volgens die aard van die respondente se studie reeds uitgewys is, val saam met die verwante tendense wat aandui dat die voltydse respondente se vryetydsbeskikking in verhouding baie meer is as dié van die deeltydse respondente. Tabel 35 dui aan dat 26.3% van die deeltydse respondente slegs 0-1 uur vryetyd per dag het, terwyl 42.1% van die voltydse respondente 2-3 uur vryetyd het. Elf komma agt en sestion komma twee persent het aangedui dat hulle 0-1 uur en 1-2 uur vryetyd beskikbaar het.

TABEL 36 - Woonplek teenoor vryetyd beskikbaar

	Koshuis	Stad	Totaal
	%	%	%
0-1 uur	9.7	28.4	38.1
1-2 uur	14.0	4.1	18.1
2-3 uur	36.4	6.7	43.1
3-4 uur	0.7	-	0.7
4 en meer	-	-	0.0
	60.8	39.2	100

Waar die respondente woonagtig is, oefen 'n besliste invloed uit op die beskikbare vryetyd. Ons het reeds vasgestel dat die meerderheid deeltydse respondente in die stad woon en aangedui het dat hulle slegs 0-1 uur vryetyd per dag tot hulle beskikking het (23.4%). Die meerderheid (31.4%) respondente woon in die koshuis, studeer voltyds en het van 2-3 uur per dag vryetyd tot hul beskikking.

TABEL 37 - Kursus teenoor vryetyd beskikbaar

	1	2	3	4	5	TOTAAL
	%	%	%	%	%	%
0-1 uur	28.1	2.9	1.6	4.3	1.2	38.1
1-2 uur	3.4	5.1	6.0	-	3.6	18.1
2-3 uur	7.7	20.1	-	15.3	-	43.1
3-4 uur	-	-	0.7	-	-	0.7
4 en uur	-	-	-	-	-	0.0
	39.2	28.1	8.3	19.6	4.8	100

Tot dusver is reeds vasgestel dat die dames oor die algemeen oor minder vryetyd as die mans beskik. Hierdie tendens kom weer in Tabel 37 voor, waar die kursusse met 'n oorwig dames slegs oor 1 uur vryetyd beskik, terwyl daardie kursusse waar die mans die meerderheid is meer as 2 uur vryetyd tot hul beskikking het. Hieruit volg dat die omvang van vryetyd waaroor die respondente beskik nie noodwendig deur die verskillende kursusse as sodanig beïnvloed is nie.

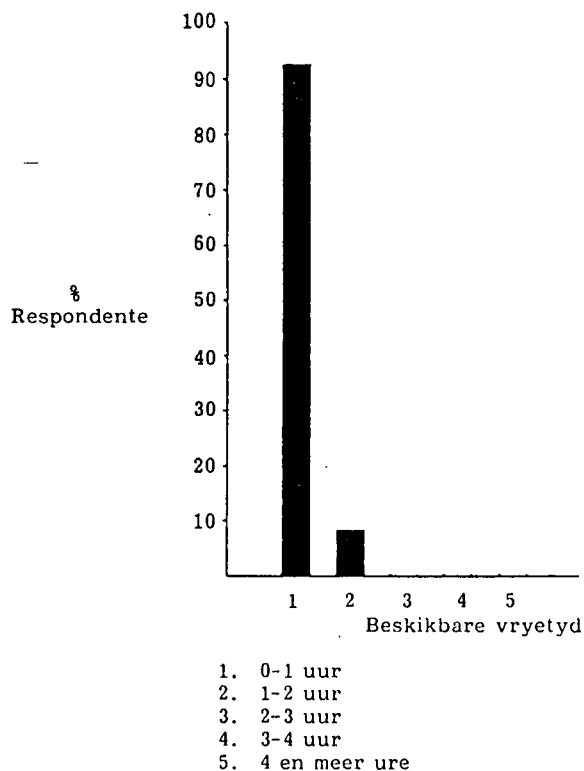
TABEL 38 - Deelname teenoor vryetyd beskikbaar

	JA	NEE	TOTAAL
	%	%	%
0-1 uur	11.5	26.6	38.1
1-2 uur	15.1	3.0	18.1
2-3 uur	40.4	2.7	43.1
3-4 uur	0.7	-	0.7
4 en meer	-	-	0.0
	67.7	32.3	100

Soos reeds vasgestel, beskik die meeste van die respondente wat wel deelneem oor 2-3 uur vryetyd per dag. Vergelyk ons hierdie gegewens met gegewens wat die respondente in Blokdiagram 35:229 verstrek het dan blyk dit dat die respondente (90.2%) slegs 1 uur

van hulle vryetyd aan sport en rekreasie spandeer.

BLOKDIAGRAM 35 - DEELNAME PER DAG TEENoor
BESKIKBARE VRYETYD



Volgens Blokdiagram 35 toon dat die deelname van die respondente aan sport en rekreasie die grootste (90.2%) in die tydskategorie* tussen 0 en 1 uur per dag val, terwyl 'n klein persentasie (8.9%) tussen 1 en 2 uur deelneem.

Indien die respondente van die teknikon se vryetyd per dag verwerk word tot 'n week dan blyk dit dat die voltydse respondente

* Die tydskategorieë wat aangedui is beteken nie dat die respondent 1 uur elke dag aan sport en rekreasie bestee nie dit verteenwoordig slegs 'n gemiddelde besteding per dag.

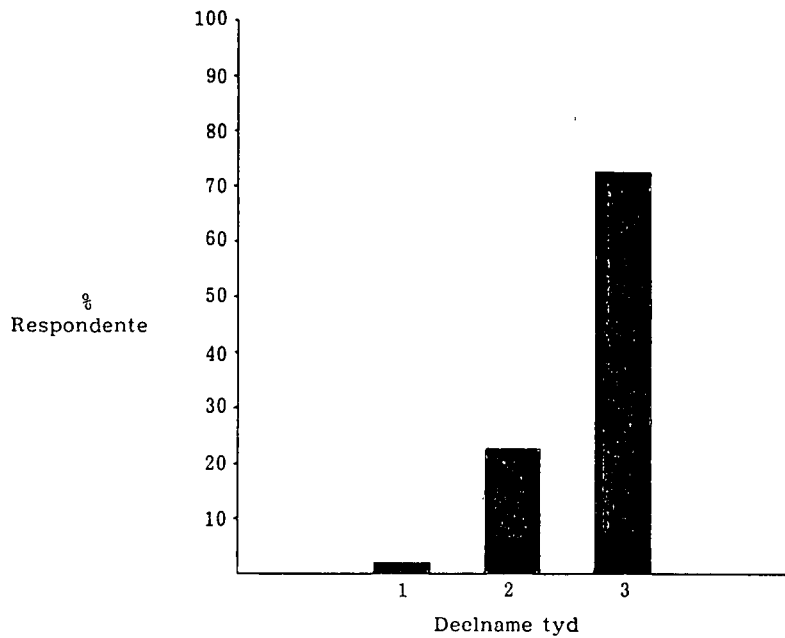
oor 14 uur teenoor slegs 7 uur vryetyd vir die deelydse respondente beskik. Die RGN Sportondersoek (1982, No. 5:124) het in die verband bevind dat die blanke respondente wat by die sportondersoek betrek was 9.9 uur per week vryetyd tot hul beskikking gehad het. Hiervan is 2.5 uur per week aan die beoefening aan sport- en rekreasie aktiwiteite bestee. Dit toon dat die respondente wat deelydse aan die technikon studeer (Tabel 35:226) se vryetyd en die besteding daarvan grootliks ooreenstem met dié van die RGN Sportondersoek. Die voltydse respondente beskik hierteenoor egter oor veel meer vryetyd naamlik 14 uur per week.

6.5.4 Wanneer die respondente meestal aan sport en rekreasie deelneem

Daar is verder gepoog om vas te stel watter tyd van die dag dit wil sê oggend, middag of aand die respondente meestal tyd vir sport en rekreasie deelname het.

Wat insiggewend is, is dat die grootste persentasie respondente (74.4%) aangedui het dat hulle vryetyd slegs in die aand beskikbaar het. Hierdie feit is van belang vir die beplanning met betrekking tot die behoeftes en deelname aan sport en rekreasie. Vyf-en-twintig komma ses persent van die respondente kan egter of in die oggend of middag aan sport en rekreasie deelneem (Blokdiagram 36:231).

BLOKDIAGRAM 36 - WANNEER NEEM DIE RESPONDENT
DEEL AAN SPORT EN REKREASIE



1. Oggend
2. Middag
3. Aand

Wat die geslagsverspreiding van die respondente teenoor die vryetyd wat hulle gedurende die dag beskikbaar het betref, toon Tabel 39 die volgende tendense.

TABEL 39 - Geslag teenoor meeste vryetyd per dag

	Mans	Dames	Totaal
	%	%	%
Oggend	1.0	1.3	2.3
Middag	7.2	16.1	23.3
Aand	19.2	55.2	74.4
	27.4	72.6	100

Volgens Tabel 39 het die grootste persentasie (55.2%) dames respondente slegs gedurende die aand vryetyd tot hul beskikking, terwyl 16.1% ook vryetyd gedurende die middag het. Daarenteen het 19.2% van die mans aangedui dat hulle slegs vryetyd in die aand het terwyl 7.2% ook in die middag vryetyd beskikbaar het.

Die aard van die respondente se studie (Tabel 40) toon verder insiggewende tendense indien dit vergelyk word met die beskikbare vryetyd.

TABEL 40 - Aard van studie teenoor meeste vryetyd per dag

	Voltyds	Deeltyds	Totaal
	%	%	%
Oggend	1.3	1.0	2.3
Middag	21.9	1.4	23.3
Aand	47.6	26.2	74.4
	70.8	29.2	100

Hiervolgens het die grootste persentasie deeltydse respondente slegs vryetyd beskikbaar tydens die aand (wat verstaanbaar is deurdat hulle beroepsgebonde is). Die voltydse respondente het sowel die oggend, middag en aand vryetyd. Oorheersend is die 47.9% en 23.9% respondente wat slegs gedurende die aand en middag respektiewelik vryetyd het.

In Tabel 41:233 word die beskikbare vryetyd van die respondente met hul deelnamevlakke vergelyk.

TABEL 41 - Wanneer het die respondente meeste tyd teenoor deelname

	Ja	Nee	Totaal
	%	%	%
Oggend	1.8	0.5	2.3
Middag	22.8	0.5	23.3
Aand	49.1	25.3	74.4
	73.7	26.3	100

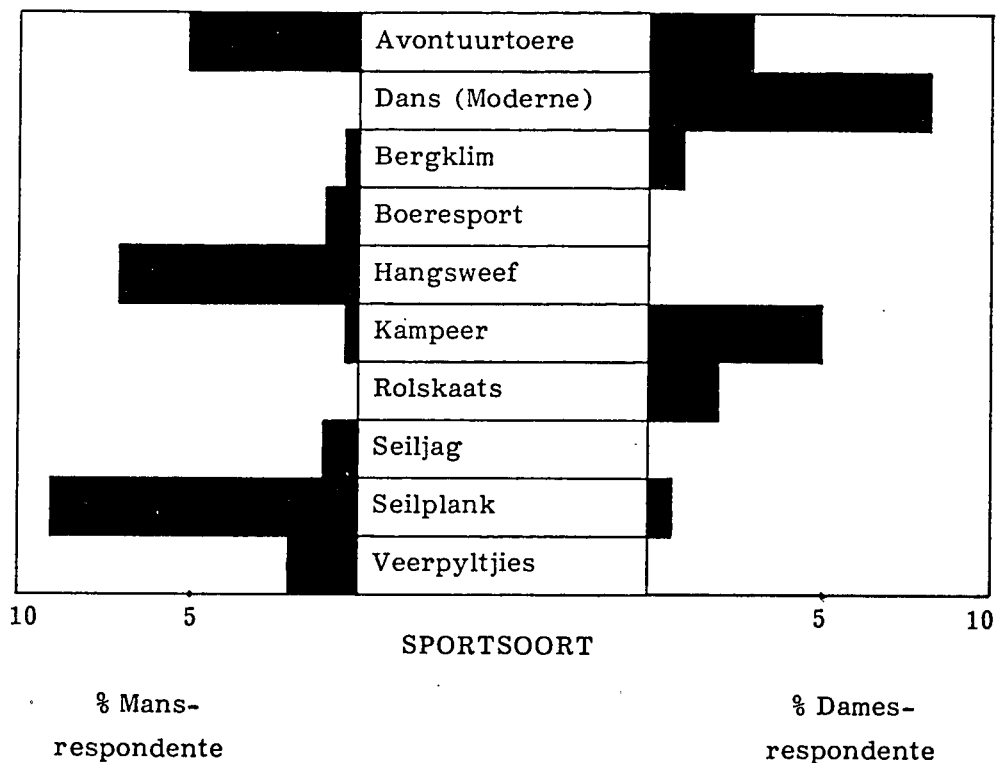
Uit Tabel 41 blyk dit dat die grootste persentasie van die respondente wat aan geen sport en rekreasie aktiwiteite deelneem nie, dié is wat slegs tydens die aande vryetyd beskikbaar het en sluit die grootste persentasie deeltydse respondente in (vergelyk Tabel 40:232). Die respondente wat wel aan sport en rekreasie deelneem het meestal vryetyd in die middag en aand beskikbaar.

6.6 Sport- en rekreasiebehoefte van die respondente

In die afdeling word slegs kortliks 'n uiteensetting gegee van die behoeftes aan sport en rekreasie van die deelnemende respondente, en ook die moontlike deelname aan 'n sport-en rekreasie aktiwiteit deur die nie-deelnemende respondente.

Volgens die deelnemers (76.7%, vergelyk Blokdiagram 17:195) het dit geblyk dat hulle die volgende addisionele behoeftes aan sport-en rekreasie aktiwiteite het.

BLOKDIAGRAM 37 - BEHOEFTE VAN DIE DEELNEMENDE RESPONDENTE
AAN SPORT EN REKREASIE PER AKTIWITEIT

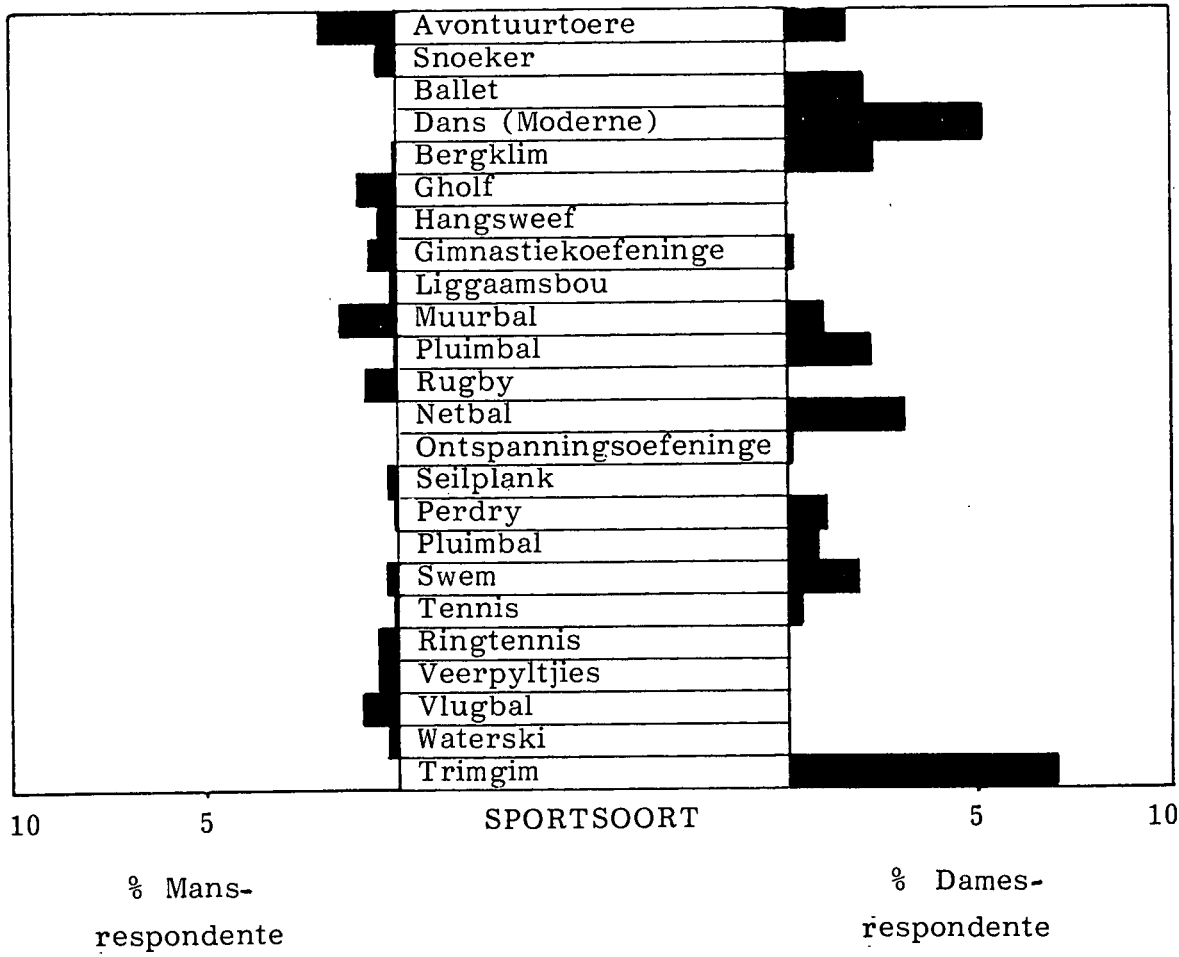


Blokdiagram 37 dui aan dat die mansrespondente se behoefte tot addisionele aktiwiteite hoofsaaklik seilplank (9%), hangsweef (7%) en avontuurtoere (5%) is. Daarenteen het die damesrespondente aangetoon dat hulle moderne dans (8.1%), kampeer (5%) en avontuurtoere (3%) sal verkies.

Die beperkte aantal aangeduide aktiwiteite kan waarskynlik toegeskryf word aan die feit dat die deelnemers reeds aan aktiwiteite deelneem volgens hulle eie keuse.

Wat die moontlike deelname van die nie-deelnemers betref was die keuse ten opsigte van die aktiwiteite veel groter, as die respondente wat reeds aan 'n sport- en rekreasie aktiwiteit deelneem. Die nie-deelnemende mansrespondente het aangedui dat hulle aan aktiwiteite soos avontuurtoere (2%), muurbal (1.5%) en gholf (1%) graag sou wou deelneem, terwyl die damesrespondente weer trimgrim (7%), moderne dans (5%) en netbal (3%) as 'n keuse aangedui het (Blokdiagram 38).

BLOKDIAGRAM 38 - BEHOEFTE VAN DIE NIE-DEELNEMENDE RESPONDENTE AAN SPORT EN REKREASIE PER AKTIWITEIT

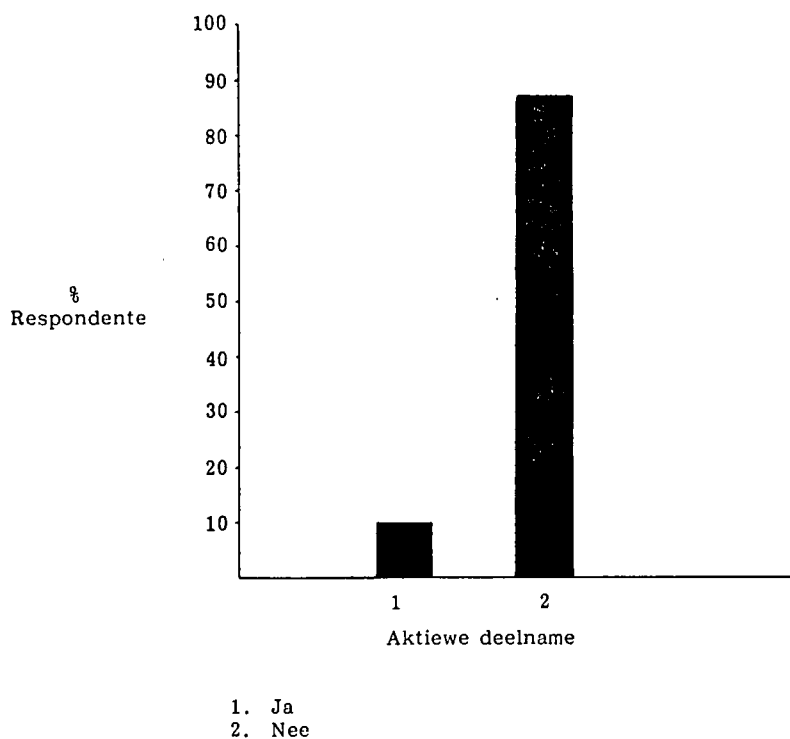


6.7 Aktiewe deelname aan die bedrywighede van die Technikon-sportklubs

Met hierdie afdeling poog die navorser om die respondente se betrokkenheid ten opsigte van teknikonse sportklubs te bepaal. Ingedagte moet gehou word dat tydens die ondersoek die sport- en rekreasie bedrywighede op 'n baie lae vlak was.

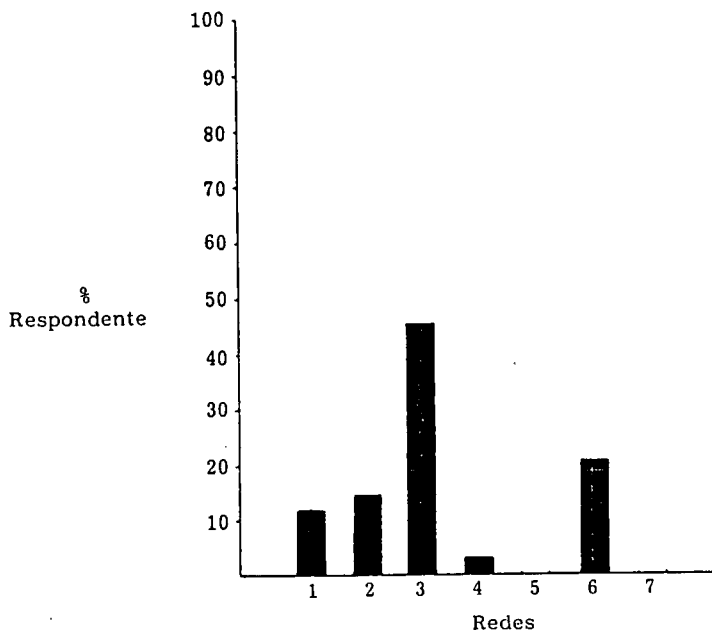
Die respondente het volgens Blokdiagram 39 aangetoon dat slegs 10.6% betrokke is by die bedrywighede van die sportklubs. Nege-en-tagtig komma vier persent het aangedui dat hulle onbetrokke is.

BLOKDIAGRAM 39 - AKTIEWE DEELNAME AAN DIE
TECHNIKON SPORTKLUBS



Die redes waarom die grootste persentasie nie by die bedrywighede van die klub betrokke is nie, word in Blokdiagram 40 aangetoon.

BLOKDIAGRAM 40 - REDES VIR NIE-BETROKKENHEID BY SPORTKLUBS VAN DIE TECHNIKON

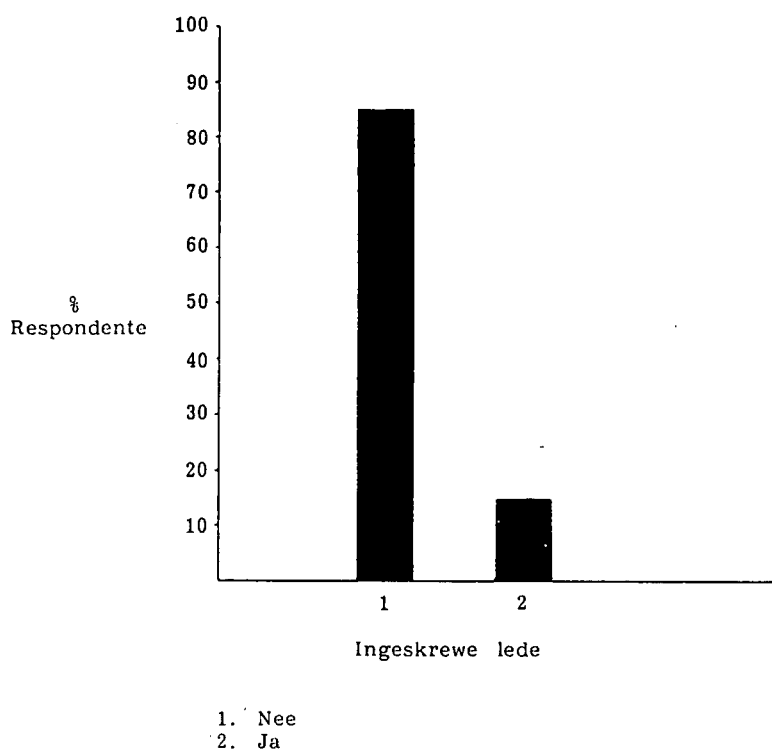


1. Stel nie in sport of rekreasie belang nie
2. Het nie tyd om deel te neem nie
3. Gebrek aan fasiliteite
4. Koste verbonde aan deelname te hoog
5. Ouers weier deelname
6. Afstand te ver van technikon sportgeriewe
7. Persoonlike redes

Soos duidelik uit Blokdiagram 40 gesien kan word, toon die respondente aan dat hulle betrokkenheid meestal beïnvloed word deur gebrek aan fasiliteite (46.3%), afstand (21.4%) en gebrek aan tyd (13.9%). Kyk ook na die toeganklikheidsmodel (Fig. 14:204).

Die meeste van die respondente (86%) is tans by geen buite-sportklub as lid ingeskryf nie, terwyl slegs 14.0% aangedui het dat hulle wel aan 'n buiteklub behoort. (Vergelyk Blokdiagram 41). Hierdie tendens korreleer met die deelname op klubvlak (vergelyk Tabel 29:215).

BLOKDIAGRAM 41 - INGESKREWE LID VAN SPORTKLUB
BUIE DIE TECHNIKON



Wat die geslagsamestelling van die respondente betref dui Tabel 42:239 aan dat 10.1% mans aangedui het dat hulle ingeskrewe lede van 'n buiteklub is. Drie komma nege persent dames is ingeskrewe lede van 'n ander klub.

TABEL 42 - Geslag teenoor ingeskrewe lid van 'n sportklub buite die technikon

	Mans	Dames	Totaal
	%	%	%
Ja	10.1	3.9	14.0
Nee	17.3	68.7	86.0
	27.4	72.6	100

Dit is belangrik om daarop te let dat 9.8% van die respondente wat lede van 'n buite klub is, deelyds studeer (Tabel 43).

TABEL 43 - Aard van studie teenoor ingeskrewe lid van 'n sportklub buite die technikon

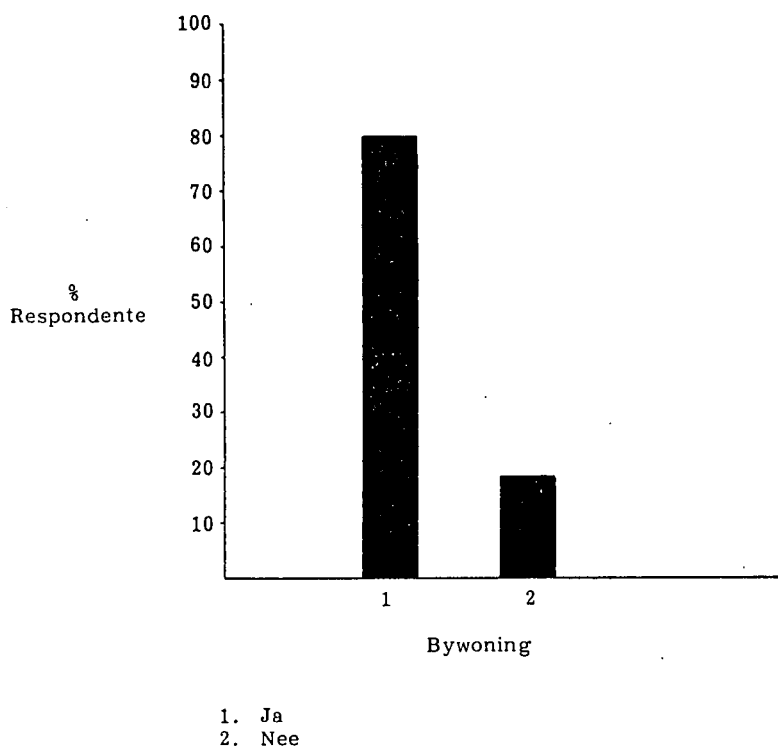
	Voltyds	Deelyds	Totaal
	%	%	%
Ja	4.2	9.8	14.0
Nee	66.6	19.4	86.0
	70.8	29.2	100

Die redes hoekom die respondente gebruik maak van buiteklubs is as volg aangedui:

- * Pas in by werktje
- * Technikon het nie fasiliteite
- * Swak organisasie
- * Te ver van technikon
- * Klub bied sport belangstelling aan
- * Was vantevore lid van daardie klub
- * Voel nie deel van technikon
- * Stel nie belang in bedrywighede by die technikon
- * Nader aan woonplek

Dat daar wel 'n behoefte aan sport en rekreasie by die respondente bestaan, is duidelik uit die reeds bespreekte belangstelling in deelname en addisionele deelname aan sport en rekreasie. Die respondente het ook aangetoon dat hulle graag georganiseerde sportbyeenkomste bywoon soos Blokdiagram 42 toon.

BLOKDIAGRAM 42 - BYWONING VAN GEORGANISEERDE SPORTBYEENKOMSTE



Gegewens dui aan dat 80.9% graag georganiseerde sportbyeenkomste bywoon, teenoor 19.1% wat geen belangstelling daarin toon nie.

Wat fasiliteite betref, is die vraag aan die respondente gestel of hulle van 'n rekreasiesentrum by die technikon gebruik sal maak. Ses-en-tagtig komma drie persent het aangetoon dat hulle wel so 'n fasiliteit sal gebruik.

Hoewel die betrokkenheid van die respondente by die bedrywighede

van die technikon se sportklubs tans nie na wense is nie bestaan daar wel 'n behoefte daaraan, wat sekerlik in die toekoms met die beplanning van nuwe fasiliteite bevredig sal word.

6.8 Samevatting

Uit die inligting wat van die respondente verkry is, blyk dit dat daar duidelike verskille in die behoefte en deelnamepatrone van mans en damesrespondente voorkom. Veranderlikes soos ouderdom, woonplek, kursus en aard van studie het 'n beduidende invloed uitgeoefen op die studente se belangstelling, deelname en nie-deelname met betrekking tot sport en rekreasie. 'n Vergelyking tussen die demografiese gegewens van die respondente en die inligting wat in hierdie hoofstuk verstrekkend is, toon dat hierdie veranderlikes 'n duidelike stempel op die sport-en rekreasie profiel van die respondente aan die technikon gelaat het.

Een van die belangrikste tendense wat uit die ondersoek blyk, is dat die dames- en mansrespondente feitlik op elke faset van sport en rekreasie beduidend onderling van mekaar verskil. Daarom dat die oorwig van dames oor mans - dit wil sê die besondere geslags-samestelling van die respondentekorps - 'n deurslaggewende invloed uitoefen op die tendense in die hoofstuk met betrekking tot die behoefte en deelname aan sport en rekreasie van die respondente.

So byvoorbeeld het die oorwig van dames oor mans 'n beduidende invloed op die belangstelling van die respondente in sport en rekreasie. Hierdie opmerkings geld ook vir die tendense wat die nie-deelnamevlak en die invloed van besondere kursusse (skole)

betref waar die damesrespondente in die meerderheid is.

Die deelnamevlak wat sport en rekreasie betref, is vir die respondentekorps as geheel betreklik hoog (70%). Hoewel die deelnamevlak wat die dames in besonder betref, laer is as die van die mans (60%) vergelyk dit betreklik gunstig met deelnamevlakke vir damestudente aan tersiêre onderwysinrigtings (vgl. RGN Sportondersoek, No. 17:232 et. seq.).

'n Besondere interessante tendens is dat die meerderheid van die respondente (bykans 75%) hoofsaaklik in die aand oor vrye tyd beskik. Dit het vanselfsprekend 'n negatiewe invloed op die deelname aan sport en rekreasie vir beide mans en dames.

Die plek waar die studente woon het 'n beduidende invloed op feitlik elke faset van sport en rekreasie uitgeoefen. Dit het ook onder meer newegeskikte nagevolge op die toeganklikheid tot sport-fasiliteite, belangstelling in sport en rekreasie, finansiële kostes en beskikbare tyd gehad. Gesamentlik het dit 'n belangrike invloed op die benuttingsdrempel gehad wat deelname aan sport en rekreasie aan die technikon betref.

Aangesien daar in die slothoofstuk 'n volledige uiteensetting gegee word van die tendense met betrekking tot die behoefte- en deelname aan sport en rekreasie van die respondente, wat in hierdie hoofstuk blootgelê is, volstaan die navorser met hierdie enkele algemene opmerkings.

HOOFSTUK 7

SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKING

Die voorgaande uiteensetting bied 'n geheelbeeld van die deelname en voorkeure vir sport en fisieke rekreasie van studente aan die Technikon OVS. 'n Oorsig is ook, ingevolge enkele parameters, gegee van die behoefte van die studentekorps aan sport en fisieke rekreasie. Die praktiese ondersoek is uitgevoer teen die agtergrond van 'n teoretiese ontleding van vryetyd wat as 'n gepaste verwysingsraamwerk daarvoor dien. Op hierdie stadium is dit nodig om enkele gevolgtrekkings aan te dui.

Vryetyd is 'n belangrike komponent van die daaglikse lewe van die mens en derhalwe ook van die student: Dit is die vermaerde Cicero (in Brightbill, 1960:67) wat opgemerk het "Leisure with dignity is the supremely desirable object of all sane and good men." Vryetyd in die ware sin van die woord is dus nie bloot ledige ure nie. Dit het sin en betekenis en moet in waardigheid benut word.

Elke student aan die Technikon is beskore om oor vryetyd en oor die benutting daarvan deeglik te besin: Die navorser maak doelbewus nie 'n keuse ten opsigte van die filosofiese benaderings met betrekking tot vryetyd nie. Soos in die inleidende hoofstuk aangeteken, moet elke student 'n keuse in die verband maak wat gewis sal reflekteer op die kwaliteit van sy/haar studentelewe. Dit is egter die taak van die technikon, as die verantwoordelike tersiêre onderwysinstelling, om sy studentekorps met betrekking

tot die uitoefening van hul keuse oor die sinvolle benutting van hul vryetyd deur voorligting en persoonlike betrokkenheid daadwerklik by te staan.

As instelling wat fasiliteite vir sport en rekreasie voorsien en nuwe fasiliteite wens te beplan, is die filosofiese grondvrae met betrekking tot vryetyd en vryetydsbesteding vir die technikon eweneens ter sake: Die technikon staan nie los van die nie-akademiese ontwikkeling van sy studentekorps nie. Trouens, dit het 'n belangrike opvoedingstaak in die verband. Die vraag is dus of dit as instelling sy taak in die verband na behore sal kan nakom sonder om periodiek grondvrae oor vryetyd en die besteding daarvan aan te spreek. Die studie het onteenseglik bewys dat daar 'n noue verband bestaan tussen 'n besondere filosofiese standpunt en die eiesoortige oordeel oor vryetyd as samelewingsverskynsel. Noodwendig sal die technikon se uitgangspunt hieroor in sy missie reflekteer. Dit sal weer neerslag vind in die beplanning en voorsiening van sport- en rekreasie fasiliteite en in die technikon se beskouing oor die waarde en betekenis van vryetyd vir die student.

Die technikon moet die grondvrae oor die verhouding tussen vryetyd en akademiese werk aanspreek: Oor die verhouding tussen werk en vryetyd bestaan daar verskeie paradigmas. 'n Keuse tussen 'n verskeidenheid van opsies kan derhalwe gemaak word. In die studie is kortliks slegs na enkeles verwys naamlik die segmentalisme, holisme en pluralisme. Elkeen van die paradigmas huldig 'n eie siening oor die sosio-kulturele konteks van vryetyd, die besondere

plek en funksie van vryetyd en die verhouding daarvan tot werk as sodanig. 'n Paradigmatiese keuse met betrekking tot werk en vryetyd het ook verreikende praktiese implikasies. Indien die technikon byvoorbeeld in terme van die pluralisme sou aanvaar dat akademiese werk van sy studentekorps en hul vryetyd in 'n simbiotiese verhouding tot mekaar staan, volg hieruit noodwendig die beskouing dat voortreflike akademiese werk nou gekoppel is aan sinvolle en konstruktiewe vryetydsbesteding. Dit sou beteken dat benewens die voorsiening van hoë kwaliteitsonderrig die technikon ook erns sal maak om die kwaliteit van vryetydsbesteding onder sy studentekorps te verhoog. In so'n benadering staan die akademie en vryetyd dus nie teenoor mekaar nie, maar is dit met mekaar verweef en saamgetrek om een sentrale doelstelling naamlik die voortreflike opleiding en vorming van die studentegemeenskap.

Volg die technikon die segmentalistiese paradigma word vryetyd en werk teenoor mekaar geplaas. Dan word elkeen na die eie waarde daarvan teen mekaar opgeweeg. Heel dikwels word akademiese werk dan tot die hoogste waarde verhef. Hieruit volg gewoonlik die stelling dat die studente te min werk en oor te veel vryetyd beskik. Gewoonlik word die studie-ure dan per week gekwantifiseer en word dit teenoor totale vryetyd geplaas om 'n lae arbeidsprofiel vir die studentekorps aan te toon. In so 'n benadering word vryetyd as onmisbare ergenis gesien, as akademiese pretbederwer en word dit soms vereenselwig met blote ledigheid. Vir die noodsaak van netto-vryetyd, die kwaliteit en vir die funksie daarvan bestaan daar in so 'n benadering geen begrip nie. Binne dié konteks is vryetyd en die besteding daarvan bloot onvermydelike aanhangsels

van akademiese arbeid wat nie die ernstige aandag van die technikon verdien nie.

Hierdie hipotetiese voorbeelde toon dat 'n besondere paradigma wel implikasies vir vryetyd inhou. Die keuse van 'n filosofiese benadering en 'n besondere paradigma bepaal dus die plek, waarde en rol van vryetyd op die kampus van die technikon. Waaroor daar geen twyfel bestaan nie, is dat die besondere keuse wat gemaak en in die praktyk toegepas word, wel in die produk neerslag sal vind wat die technikon vir die arbeidsmark en aan die Suid-Afrikaanse samelewing sal lewer.

Vryetyd as multidimensionele samelewingsverskynsel, het soos werk, 'n eie intrinsieke waarde: Die mens en ook die technikonstudent is nie alleen *homo faber* - mens die werker nie, maar ook *homo ludens* - mens die speler. Voortreflike en produktiewe akademiese arbeid is daarom net so noodsaaklik vir die technikonstudent as positiewe produktiewe vryetyd. Beide lei tot selfbevrediging en selfvervulling. Die navorser volstaan in die verband met 'n opmerking wat Torkildsen (1986:189) gemaak het: "It is leisure, however, free from compulsion and necessity which gives greater potential for human selffulfillment."

Positiewe en produktiewe vryetyd setel in 'n besondere rekreatiewe sportervaring, in 'n gesindheid en gedragspatroon en in die eindresultaat wat daaruit volg: Dit beteken dat die blote beoefening van sport en rekreasie nie noodwendig tot die lewenskwaliteit van die technikonstudent sal bydra nie. Dit kan selfs ook nie verwag word van die hoogste standaard van sport en

rekreasie toerusting en fasiliteite alleen nie. Om die gewenste resultaat uit die beoefening van sport en rekreasie te verkry, vereis die navolging van 'n korrekte gedragskode en die openbaring van 'n besondere gesindheid deur die deelnemers daarby betrokke. Belangriker egter is dat spel 'n integrale deel moet vorm van elke sport- en rekreasie aktiwiteit. Dit waarborg dat sport en rekreasie vir die deelnemer selfbevredigend en selfvervullend sal word en bly. Die navorser is van mening dat dit alleen bewerkstellig kan word deur 'n deurlopende voorligting- en opvoedingsprogram. Slaag die technikon hierin sal sport en rekreasie 'n volwaardige bydrae lewer tot die verhoging van die kwaliteit van die lewe van sy studentegemeenskap en sal dit dien as belangrike beeldbouer vir die technikon self.

Die gebrekkige benutting van vryetyd, met as nagevolge hipokinese en aanverwante patalogiese verskynsels, is potensieel 'n bedreiging vir die lewenskwaliteit van die technikonstudent: Die studie toon dat beide die mans- en damestudente tydens hulle skooltydperk 'n besondere hoë frekwensie van deelname aan sport en fisieke rekreasie vertoon. Met hul toetrede tot die technikon het daar veral by die damestudente 'n drastiese afname in belangstelling in en deelname aan sport en fisieke rekreasie plaasgevind. Hoewel die tendens nie uniek aan die Technikon OVS is nie (Coetzee, 1978) is dit tog verontrustend dat bykans 35% van die damestudente aan die technikon nou fisiek onaktief is.

In soverre die technikon beheer daaroor het, behoort 'n stappe geneem te word om die onaktiewes tot deelname aan sport en rekreasie te aktiveer. Aangesien die fisiek onaktiewe groep wel

aangedui het dat hulle aan sport en rekreasie sal wil deelneem, moet die technikon daadwerklike stappe neem om die groep tot deelname aan te spoor. 'n Besondere strategie sal uitgewerk moet word om hierdie negatiewe tendense teen te werk. Dit kan insluit vroeë identifikasie van potensiële nie-deelnemers, bekendstelling van beskikbare sport- en rekreasie geleenthede aan die technikon, persoonlike betrokkenheid en waar moontlik die uitkakeling van sommige van die huidige benuttingsdrempels wat deelname aan sport en rekreasie tans strem of verhoed. Besondere aandag sal aan die damestudente, veral die eerstejaarstudente, geskenk moet word waar 'n belangstellingsafname in sport en rekreasie van 58% sedert hul toetrede tot die technikon voorgekom het.

Die benutting van sportfasiliteite word bepaal deur die omvang en kwaliteit daarvan: Die meerderheid van die respondente het die beskikbare sport- en rekreasie fasiliteite as onvoldoende beskou. Die beperkte betrokkenheid van die respondente by die sportklubs van die technikon (slegs 10% is daarby betrokke) kan hoofsaaklik toegeskryf word aan die tekort aan nodige fasiliteite. Indien die technikon die huidige 67.7% deelnemende studente by die technikon op 'n permanente basis wil betrek sal indringend aandag aan die verbetering aan die sport- en rekreasie fasiliteite geskenk moet word. Die navorser is daarvan bewus dat 'n nuwe kampus beplan word waar waarskynlik al die fasiliteite beskikbaar sal wees, sodat verwag kan word dat die knelpunt in die voorsienbare toekoms waarskynlik uitgeskakel sal word.

Nuwe geleenthede vir sport en fisieke rekreasie veroorsaak 'n

verskuiwing weg van die tradisionele sport- en rekreasie soorte:

Die dame- en manstudente (54%) het na hul toetrede tot die technikon oorwegend afgewyk van die sport- en rekreasie soort wat hul tydens hul skooltydperk beoefen het. Hoewel hierdie praktyk moontlik vir die technikon beplanningsimplikasies inhou, bied dit ook aan die technikon 'n gunstige geleentheid om deur dienslewering, voorligting en persoonlike skakeling massadeelname en rekreasie-georiënteerde aktiwiteite onder die studentekorps te bevorder. Hiermee kan daar nuwe inhoud aan die fisieke deelname van die studentekorps gegee word sodat aktiwiteite beoefen word wat oorwegend op die intrinsieke beloning daarvan toegespits is. Blywende en nie momentele voordele sal uit fisieke deelname verkry word wat vir die studentekorps van groter waarde sal wees.

Tussen die mans en dames repondente bestaan daar groot verskille tussen hulle behoeftes- en deelnamepatrone met betrekking tot sport en fisieke rekreasie: Uit die gewildste sport- en rekreasie aktiwiteite is dit duidelik dat damestudente voorkeur verleen aan rekreatiewe aktiwiteite terwyl die mansrespondente voorkeur gee aan individuele aktiwiteite met 'n hoë kompetisie-element. Soortgelyke verskille kom ook voor met betrekking tot die redes waarom dame- en manstudente aan spesifieke sport- en rekreasie soorte deelneem. Dames neem hoofsaaklik deel om aktief en besig te bly terwyl dit vir die mans grotendeels om die wenmotief gaan. Dit is verder duidelik dat die dames hoofsaaklik sport op sosiale vlak bedryf terwyl die mans dit hoofsaaklik op klubvlak beoefen. Dit is duidelik dat die technikon en veral diegene wat vir sportadministrasie verantwoordelik is vir hierdie diverse

sportbelangstelling en deelname voorsiening sal moet maak. Dit sal beslis daartoe bydra om die selfbetrokkenheid by sport en rekreasie van die studentekorps, mans sowel as dames, te versterk aangesien dit elke student in die geleentheid stel om ten volle van die geleenthede wat die technikon bied, gebruik te maak en sodoende sy/haar belangstelling en behoefte - ten opsigte van sport en fisieke rekreasiegeleenthede te bevredig.

BIBLIOGRAFIE

- AVEDON, E. 1974. **Therapeutic Recreation Service**. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- BACON, W. 1975. Social Caretaking and Leisure Provision. In: **Sport and Leisure in Contemporary Society**. Ed. S. Parker. London: Polytechnic of Central London.
- BALL, L. & CAPRIANO, R.E. 1978. **Leisure Services Preparation**. New Jersey: Prentice-Hall.
- BALL, D.W. & LOY, J.W. 1975. **Sport and Social Order. Contributions to the Sociology of Sport**. Addison: Wesley Publishing Company.
- BELL, D. 1973. **The Coming of Post-Industrial Society**. New York: Basic Books.
- BELL, J. W. 1976. Investigation of the Concept Sport as Art. In: **Physical Education**. (S.l.): (s.n.).
- BERGER, B.M. 1963. The Sociology of Leisure: some suggestions. In: **Work and Leisure**. Ed. E.O. Smigel. New Haven: College and University Press.
- BERKOWITZ, L.A. & GREEN, J.A. 1962. The Stimulus Qualities of the Scapegoat. In: **Journal of Abnormal and Social Psychology**. Vol. 64.
- BERNARD, L.L. 1941. The Definition of Definitions. In: **Social Forces**. Vol. 19, no. 4.
- BEUKES, J.H. 1984. **Die technikonwese in die RSA: 'n Verwysings-raamwerk vir navorsingsbeplanning**. Pretoria: RGN.
- BOTHA, J.L. 1978. **Sport in Perspektief**. (Tweede Druk). Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- BRIGHTBILL, C.K. 1960. **The Challenge of Leisure**. Englewood Cliffs N J: Prentice-Hall Inc.
- BRIGHTBILL, C.K. 1961. **Man and Leisure**. New Jersey: Englewood Cliffs.
- BROWNWELL, J.C. 1953. Administrative Problems in Health Education. In: **Physical Education and Recreation**. Washington: American Association for Health, Physical Education and Recreation.
- BUTLER, G.D. 1959. **Introduction to Community Recreation**. New York: McGraw-Hill Book Company.
- BUTLER, G.D. 1968. **Introduction to Community Recreation**. New York: McGraw-Hill.

- CAILLOIS, R. 1961. **Man, Play and Games.** New York: The Free Press.
- CHEFFERS, J. & EVAUL, T. 1978. **Introduction to Physical Education Concepts of Human Movement.** Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.
- CLARK, A.C. 1972. Leisure and Occupational Prestige. In: **Mass Leisure.** Ed. Larrabee, E & R Meyersohn. Glencoe Illinois: Free Press.
- COAKLEY, J.J. 1978. **Sport in Society Issues and Controversies.** St. Louis: C.V. Mosby Company.
- COETZEE, J.C. 1965. **Inleiding tot die Algemene Teoretiese Opvoedkunde.** Vierde druk. Pretoria: Van Schaik.
- COSGROVE, I. & JACKSON, R. 1972. **The Geography of Recreation and Leisure.** London: Hutchinson University Library.
- DAHRENDORF, R. 1973. Toward a Theory of Social Conflict. In: **Social Change.** Ed. F. Etzioni-Halevy and A Etzioni. New York: Basic Books.
- DE GRAZIA, S. 1962. **Of Time, Work and Leisure.** New York: Doubleday-Anchor.
- DE GRAZIA, S. 1964. **Of Time, Work and Leisure.** New York: Anchor Books.
- DEPARTEMENT VAN NASIONALE OPVOEDING. 1974. **Hoofverslag van die kommissie van Onderzoek na die universiteitswese.** Pretoria: Staatsdrukker.
- DEWEY, J. 1916. **Democracy and Education.** New York: The Macmillan Company.
- DUMAZEDIER, J. 1967. **Toward a Society of Leisure.** New York: The Free Press.
- DUMAZEDIER, J. 1974. **Sociology of Leisure.** Amsterdam: Elsevier.
- ELLIS, M. J. 1973. **Why People Play.** New York: Prentice-Hall.
- EDWARDS, H. 1973. **Society of Sport.** Homewood, Illinois: Dorsey Press.
- ERIKSON, E.H. 1950. **Childhood and Society.** New York: W.W. Norton Company.
- FABER, M. 1968. **Basic Issues of Philosophy.** New York: Harper & Row.
- FESHBACH, S. 1956. Hypothesis and Some consequences of Interaction with Aggressive and Neutral Play Objects. In:

Journal of Personality. Vol. 24.

- FITZGERALD, C.B. 1951. **Leadership in Recreation.** New York: A S Barnes & Co.
- FRALEIGH, W.P. 1973. **Lecture Notes.** P.H.E. 304, Philosophic Perspectives. Brookpart State College.
- FRIESS, H.L. 1973. Humanist Responsibilities. In: **The Humanist Alternative.** Ed. Paul Kurtz. New York: Prometheus Press.
- FROMM, E. 1955. **The Sane Society.** New York: Holt, Rinehart & Wiston.
- GLASSER, R. 1970. **Leisure - Penalty or Prize?** London: Macmillan.
- GRAY, D.E. & GREBEN, S. 1974. Future Perspectives. In: **Parks and Recreation.** July.
- GRAY, D.E. & GREBEN, S. 1974. Wanted: A New Word for Recreation. Vol. 9. **Parks and Recreation.** March.
- GRAY, D. & PELEGRINO, D. 1973. **Reflection on the Recreation and Park movement.** Iowa: William C. Brown, Dubuque.
- GREEN, A.W. 1964. **Recreation, Leisure and Politics.** New York: McGraw-Hill Book Company.
- GROOS, K. 1901. **The Play of Man.** New York: Appleton & Co.
- HALL, G.S. 1920. **Youth.** New York: Appleton-Century.
- HENRY, F. M. 1981. Physical Education An Academic Discipline. In: **Perspectives in the Academic Discipline of Physical Education.** Ed. G A Brooks. Illinois: Human Kinetics Publishers.
- HUIZINGA, J. 1955. **Homo Ludens. A study of the Play Element in Culture.** London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- HUNTER, G. 1961. **Works of Leisure.** London: Central Committee of Study Groups.
- HUTCHINSON, J.L. 1949. **Principles of Recreation.** New York: A.S. Barnes & Company.
- HYLAND, D.A. 1980. The Stance of Play. In: **Journal Philosophy of Sport.** Vol. 7.
- IMMORLICA, A.G. 1977. An Exploratory Research Study of Leisure. Orientations of Selected Adults Thesis. Departement of Recreation and Leisure Studies. San Jose State University.
- JACKS, L.P. 1932. **Education Through Recreation.** New York: Harper.

- KANDO, T.M. & SUMMERS, W.C. 1971. The Impact of Work and Leisure. In: **Pacific Sociological Review**. Vol. 14.
- KANDO, T.M. 1975. **Leisure and Popular Culture in Transition**. St. Louis: Mosby.
- KAPLAN, M. 1960. **Leisure in America - Social Inquiry**. New York: John Wiley & Sons Inc.
- KAPLAN, M. 1975. **Leisure Theory in America**. New York: John Wiley & Sons Inc.
- KEENING, F.M. 1964. **Cultural Anthropology: The Science of Custom**. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- KELLY, J.R. 1972. Work and Leisure: A Simplified Paradigm. In: **Journal of Leisure Research**. Vol. 4.
- KELLY, J.R. 1982. **Leisure**. Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.
- KELLY, J.R. 1985. **Leisure Identities and Interactions**. London: George Allen & Unwin.
- KEYTER, J. de W. 1941. **Die plek van ontspanning in Maatskaplike werk. Ontspanning en Maatskaplike werk**. Tweede-Trek-Reeks no. XIII. Bloemfontein: Nasionale Pers Beperk.
- KILPATRICK, W.H. 1925. **Foundation of Method**. New York: The Macmillan Co.
- KLEIN, M. 1955. **American Journal of Orthopsychiatry**. Vol. 25.
- KLEINDIENST, V. K. & WESTON, A. 1978. **The Recreation Sport Program - Schools, Colleges and Communities**. New Jersey: Prentice-Hall.
- KRAUS, R.G. 1966. **Recreation Today. Program Planning and Leadership**. New York: Meredith Publishing Co.
- KRAUS R. 1971. **Recreation and Leisure in Modern Society**. 1st ed. New York: Appleton-Century-Crofts.
- KRAUS, R. 1978. **Recreation and Leisure in Modern Society**. 2nd ed. California: Goodyear Publishing Co.
- KRETCHMAR, R.S. 1973. Ontological Possibilities: Sport as Play. In: **The Philosophy of Sport. A collection of Original Essays**. Ed. R G Osterhoudt. Springfield: IL Charles C Thomas.
- KRETCHMAR, R.S. 1974. Modes of Philosophic Inquiry and Sport. In: **Journal Philosophy Sport**. Vol. 1.
- KROEBER, A.L. & C. KLUCHOHN 1952. **Culture**. Cambridge: Massachusetts Published by the Museum.

- LANDMAN, W.A. 1978. **Opvoedkunde vir Onderwysstudent**. Stellenbosch: Universiteitsuitgewers.
- LEE, R. 1964. **Religion and Leisure in America**. Nashville: Abingdon.
- LEVY, J. 1977. A Recreation Renaissance. In: **Parks and Recreation**. December.
- LEVY, J. 1978. **Play Behaviour**. New York: John Wiley and Sons.
- LIEBERMAN, J.N. 1977. **Playfulness: Its Relationship to Imagination and Creativity**. New York: Academic Press.
- LOY, J. 1969. The Nature of Sport: A Definitional Effort. In: **Sport, Culture and Society**. Ed. J. Loy and G. Kenyon. New York: MacMillan, Inc.
- LUNDBERG, G.H. & KAMAROVSKY, M. 1934. **Leisure - A Suburban Study**. New York: Columbia University Press.
- LUSCHEN, G. 1967. The Interdependence of Sport and Culture. In: **International Review of Sport Sociology**. Vol. 2.
- LUSCHEN, G. 1968. **The Sociology of Sport**. Paris: Mouton & Co.
- LUSCHEN, G. 1970. Sociology of Sport and the Cross-Cultural Analysis of Sport and Games. In: **The Cross-Cultural Analysis of Sport and Games**. G. Luschen. Ed. Illinois: Stipes Publishing Co.
- MEAD, M. 1955. **Cultural Patterns and Technical Change**. New York: The New America Library Inc.
- MEIER, K. 1980. **An Affair of Flutes: an Appreciation of Behaviour**. New York: John Wiley & Sons.
- MEYER, H.D. & BRIGHTBILL, C.K. 1959. **Community Recreation**. New York: McGraw Hill Book Co.
- MEYER, H. D. & BRIGHTBILL, C. K. 1964. **Community Recreation**. New York: McGraw-Hill Book Company.
- MIERMANS, C.G.M. 1959. **Sport in een veranderende wereld**. Utrecht: Uitgeverij Het Spectrum.
- MILLER, N.P. & ROBINSON, D. M. 1963. **The Leisure Age**. Belmont California: Wadsworth Publishers.
- MITCHELL, E.D. & MASON, B.S. 1934. **The Theory of Play**. New York: A.S. Barnes & Co.
- MOORE, V.L. 1976. **A Conceptual Model for Contemporary Recreation Theory and Service**. California.

- MOUTON, J. & MARAIS, H.C. 1985. **Metodologie van die geesteswetenskappe: Basiese begrippe.** Pretoria: RGN Drukkery.
- MURPHY, J.F. 1974. **Concepts of Leisure, Philosophical Implications.** Englewood Cliffs, N J: Prentice-Hall.
- MURPHY, J.F. 1974. **Recreation and Leisure Service.** Iowa: William C Brown, Dubuque.
- MURPHY, J.F. 1981. **Concepts of Leisure.** 2nd ed. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- NASH, J.B. 1953. **Philosophy of Recreation and Leisure.** St. Louis: C.V. Mosby.
- NASH, J.B. 1960. **Philosophy of Recreation and Leisure.** Iowa: W. M. C. Brown Company Publishers.
- NASH, J.B. 1975. **Philosophy of Recreation and Leisure.** Tenth Printing. Iowa: W. M. C. Brown Co. Publishers.
- NEULINGER, 1974. **The Psychology of Leisure.** Springfield Illinois: Charles C. Thomas.
- NEUMEYER, H. M. & E. NEUMEYER 1958. **Leisure and Recreation.** New York: Ronald Press.
- NEWMAN, O. 1976. **Leisure and Lifestyle.** In: **Ontario Psychologist.** Vol. 8.
- OSGOOD, J. 1982. **Life after Work-retirement Leisure, Recreation and the Elderly.** New York: Praeger Publishers.
- PARKER, S. 1971. **The Future of Work and Leisure.** New York: Praeger Publishers.
- PARKER, S. 1976. **The Sociology of Leisure.** New York: International Publications Services (G Allen).
- PATRICK, G. T. W. 1916. **The Psychology of Relaxation.** Boston: Houghton-Mifflin.
- PIAGET, J. 1962. **Play, Dreams and Imitation in Childhood.** New York: W.W. Norton Co.
- PIEPER, J. 1952. **Leisure, The Basis of Culture.** New York: Mentos Omega.
- PIEPER, J. 1963. **Leisure, The Basis of Culture.** New York: Random House, Inc.
- PIEPER, J. 1980. **Leisure, The Basis of Culture.** 2nd ed. New York: Mentor Omega Books.
- PIETERSE, J.E. 1967. **Jeug en Vrye Tyd, Verslag van Jeugondersoek.**

Deel III. Johannesburg: Voortrekkerpers.

- PIETERSEN, L. 1961. **Sociologie van de Sport**. Utrecht: Spectrum.
- PIGRAM, J. 1983. **Outdoor Recreation and Resource Management**. London: Croom Helm.
- PLATTEL, M. 1970. **Sociologia Neerlandica**. Vol. 5, No. 11.
- POSTMA, J.W. 1965. **Inleiding tot die Liggaamlike Opvoedkunde**. Kaapstad: A.A. Balkema.
- PRETORIUS, P. 1969. **Kaart en Kompas van die Opvoeding**. Potchefstroom: Pro-rege-pers.
- PUTTER, W.J. 1980. Liggaamlike Opvoedkunde - Tyd vir 'n naamsverandering. Referaat gelewer by die Nasionale LO Simposium. Universiteit van Pretoria.
- RARICK, G.L. 1967. The Domain of Physical Education as a Discipline. In: **Quest**. Vol. 9.
- REYNOLDS, G.A. & HORMACHEA M.N. 1976. **Public Recreation Administration**. Virginia: Prentice-Hall Co.
- RAAD VIR GEESTESWETENSKAPLIKE NAVORSING, 1982. Sport in die RSA. **RGN-Sportondersoek**. No. 1. Pretoria: Blitskopies (Edms.) Bpk.
- RAAD VIR GEESTESWETENSKAPLIKE NAVORSING, 1982. Sportbetrokkenheid en houdings. **RGN-Sportondersoek**. No. 5. Pretoria: RGN-Drukkery.
- RAAD VIR GEESTESWETENSKAPLIKE NAVORSING, 1982. Demografiese en sportdeelnamepatrone. **RGN-Sportondersoek**. No. 17. Pretoria: Printmate.
- ROBERTS, J.M. & SUTTON-SMITH, B. 1962. Child Training and Games Involvement. In: **Ethnology**. Vol. 1.
- ROBERTS, K. 1970. **Leisure**. London: Longman.
- ROGERS, H.B. 1977. **Rationalising Sport Policies in its Social Context: International Comparisons**. Strasburg: Council of Europe Committee on Sport.
- ROMNEY, G.O. 1945. **Off the Job Living**. New York: A.S. Barnes & Co.
- ROOCHNIK, D.L. 1975. Play and Sport. In: **Journal Philosophy of Sport**. Vol. 2.
- RUSSEL, B. 1935. **In Praise of Idleness**. London: George Allen & Unwin.
- SAPORA, A.V. & MITCHELL, E.D. 1961. **The Theory of Play and**

- Recreation.** 3rd ed. New York: The Ronald Press Company.
- SCHMITZ, K.L. 1972. Sport and Play: Suspension of the Ordinary. In: **Sport and the Body.** Ed. E.W. Gerber. Philadelphia: Lea & Febiger.
- SCHMITZ, K.L. 1979. Sport and Play: suspension of the ordinary. In: **Sport and the Body.** Ed. E.W. Gerber. Philadelphia: Lea & Febiger.
- SCHOLTZ, G.J.C. & MEYER, C. du P. 1984. Voorsiening van nie-ras-sige streeksportfasiliteite deur plaaslike owerhede van groter Johannesburg, Verslag IVS-4. Potchefstroom: Instituut vir Vryetydstudies, PU vir CH0.
- SHIVERS, J.S. 1967. **Principles and Practices of Recreation Service.** New York: MacMillan.
- SILLITOE, K.K. 1969. **Planning for Leisure.** London: HMSO.
- SINGER, R.N. 1974. Sport Psychology. In: **Journal of Physical Education and Recreation.** September.
- SLAVSON, S.R. 1948. **Recreation and the Total Personality.** New York: Assosiation Press.
- SLUSHER, H. S. 1967. **Men, Sport and Existence: A Critical Analysis.** Philadelphia: Lea & Febiger.
- SLUSHER, H.S. 1972. The Characteristics of Sport. In: **Sport and the Body.** Ed. E.W. Gerber. Philadelphia: Lea & Febiger.
- SMIGEL, E.O. 1963. **Ed. Work and Leisure.** New Haven: College and University Press.
- SPORT COUNCIL, 1969. **Professional Training for Recreation Management.** London: Sports Council.
- SUTTON EN SMITH, B. 1966. Piaget on Play: A Critique. In: **Psychological Review.** Vol. 73.
- SZALAI, A. 1972. **The Uses of Times: Daily Activities of Urban and Suburban Populations in Twelve Countries.** The Hogue: Mouton.
- THIART, F.B. 1986. Verslag: Afdeling Sportwetenskap. Twee Jaarlikse Verslag van Suid-Afrikaanse Vereniging van Sport, Liggaamlike Opvoedkunde en Rekreasie. Johannesburg.
- THOMAS, C. E. 1983. **Sport in an Philosophic Context.** Philadelphia: Lea & Febiger.
- TOCQUEVILLE, A. de 1945. **Democracy in America.** New York: Vintage Books.

- TORKILDSEN, G. 1986. **Leisure and Recreation Management**. 2nd ed. London: E. & F.N. Span.
- VAN DER WALT, J.L. 1980. **Opvoedkunde as Lewende Wetenskap**. Pretoria: Butterworth.
- VAN MECHELEN, 1964. **Vrijetijdsbesteding in Vlaanderen**. Antwerpen: Antwerpen Uitgeverij S. M. ontwikkeling.
- VLEBEN, T. 1953. **Theory of the Leisure Class**. New York: Mentor.
- WALDER, R. 1933. The Psychoanalytic Theory of Play. In: **Psychoanalytic Quarterly**. Vol. 2.
- WEISS, P. 1969. **Sport: A Philosophical Inquiry**. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- WILBERT, M.L. 1980. **A Sociological Perspective of Sport**. New York: Burgess Publishing Co.
- YUKIC, T.S. 1963. **Fundamentals of Recreation**. 2nd ed. New York: Harper & Row Publishers.
- ZEIGLER, E.F. 1964. **Philosophical Foundations for Physical, Health and Recreation Education**. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.
- ZEIGLER, E.F. 1977. **Physical Education and Sport Philosophy**. Englewood Cliffs, N J: Prentice-Hall.

VERHANDELINGS EN PROEFSKRIFTE

- BLOEMHOFF, H.J. 1978. Enkele Aspekte van Opelugrekreasie met Spesiale verwysing na Mazelspoort. M.A.-verhandeling. Bloemfontein: UOVS.
- BOTHA, J.L. 1968. Onderzoek na die funksie van 'n Staatsdepartement van Sport en Rekreasie in Suid-Afrika. D.Phil. Proefskrif. Pretoria U.P.
- BRÜSSOW, A.V. 1960. Die Organisasie en Administrasie van Sport aan die Afrikaanse Universiteite in Suid-Afrika - 'n Kritiese Onderzoek. M.A.-verhandeling. Bloemfontein: UOVS.
- COETZEE, N.A.J. 1979. Die probleem van talentverlies in die oor-10 skakeling van junior- na seniormededinging in atletiek : 'n Liggaamsopvoedkundige ondersoek. MA (LO)-verhandeling. Pretoria: UP.
- CRUYWAGEN, F.M. 1981. Die belangrikheid van rekreasiesport, sportiewe rekreasie en fisieke rekreasie vir damestudente aan residensiële blanke Suid-Afrikaanse universiteite met spesiale verwysing na die Universiteit van die Oranje-

Vrystaat. 'n Kritiese ondersoek. M.A.-verhandeling. Bloemfontein: UOVS.

DE VOS, T.J. de V. 1982. Maatskaplike Ontwikkeling van die Stedelike Kleurlingbevolking van Bloemfontein. D.Soc.Sc. Proefskrif. Bloemfontein: UOVS.

GEYER, G.J. 1972. 'n Ondersoek na sport as 'n fisiek-rekreatiewe opleidingsaktiwiteit in die Suid-Afrikaanse Weermag met besondere verwysing na die funksionele aspekte van beheer en organisasie. D.Phil. Proefskrif. Pretoria: U.P.

GREEFF, A.E. 1979. Sport en Ontspanningsdeelname tot beter Weerbaarheid in die Suid-Afrikaanse Weermag. M.A.-verhandeling. Bloemfontein: UOVS.

HECKROODT, W.H.L. 1946. 'n Prinsipiële beskouing oor Liggaamlike Opvoeding en ontspanning as teenmiddel vir afwykende gedrag by Blanke jeugdiges in Suid-Afrika en die opvoedkundige waarde daarvan by Kinderwetskole. M.A.-verhandeling. Bloemfontein: UOVS.

ROOS, M. J. 1972. 'n Ondersoek na die buitemuurse bedrywighede van standaard nege leerlinge in Potchefstroom se skole vir Blankes. M.A.-verhandeling. Potchefstroom: PU vir CHO.

RUTHVEN, W.J. 1967. Die betekenis van binnehuise vermaak in die vryetydsbesteding van Blanke Jeugdiges in die Republiek van Suid-Afrika: 'n Sosiologiese studie. M.A.-verhandeling. Pretoria: U.P.

SENEKAL, H. B. 1967. Vryetydsbesteding in groepsverband by Blanke jeugdiges in die Republiek van Suid-Afrika: 'n Sosiologiese studie. M.A.-verhandeling. Pretoria: U.P.

SERFONTEIN, J. F. 1963. Sekere aspekte van vryetydsbesteding en ontspanning: 'n Sosiologiese beskouing. M.A.-verhandeling. Potchefstroom: P.U. vir CHO.

STRYDOM, J. A. 1970. 'n Sosiologiese ondersoek na die vryetydsbesteding van 'n groep leerlinge aan 'n parallelmedium Hoër Seunsskool. M.A.-verhandeling. Bloemfontein: UOVS.

'N BEHOEFTEBEPALING VIR SPORT EN FISIEKE REKREASIE AAN DIE TECHNIKON O.V.S.

U SAMEWERKING WORD GEVRA MET DIE BEANTWOORDING VAN HIERDIE VRAELYS. U EERLIKE EN OPENHARIGE OPVATTINGS, GEVOELEN, SUGGESTIES, IN DIE LIG VAN U EIE ERVARINGS SAL HELP OM AANBEVELINGS AAN DIE TECHNIKON TE MAAK. BEANTWOORD DIE VRAE VOLGENS U EIE EERLIKE MENING.

DIE DOEL VAN DIE ONDERSOEK IS OM DIE HUIDIGE DEELNAMEPATRONE SOWEL AS DIE BELANGSTELLING EN BEHOEFTE TEN OPSIGTE VAN SPORT EN FISIEKE REKREASIE VAN TECHNIKON-STUDENTE TE BEPAAL.

DIE BEGRIPPE WAARMEE U GAAN KENNIS MAAK EN MOET VERSTAAN VIR DIE VERKLARINGE EN BEANTWOORDING VAN DIE VRAELYS IS:

- * SPORT: *"Sport is 'n geïnstitusioneeliseerde vorm van spel. Dit is 'n spelvorm wat aan algemeen aanvaarde reëls, speelveld en toerusting gebonde is wat met liggaamlike inspanning gepaard gaan, motoriese vaardigheid en afrigting impliseer, MEDEDINGEND VAN AARD is en beplanning veronderstel."*

- * FISIEKE REKREASIE: *"Fisieke rekreasië is deelname aan aktiwiteite soos swem, tennis, bergklim, stap, draf, oefen ensovoorts, wat fisieke inspanning vereis en ter wille van die plesier, opwinding of oefenwaarde daarvan beoefen word en NIE TER WILLE VAN MEDEDINGING OF WENNIE."*

DIE MATE VAN VERANTWOORDELIKHEID WAARMEE U DIE VRAELYSTE GAAN BEANTWOORD, SAL DIE BETROUBAARHEID DAARVAN BEPAAL. DIT IS IN U EIE EN TOEKOMSTIGE STUDENTE SE BELANG DAT U HIERDIE VRAELYS NOUKEURIG EN VOLLEDIG MOET BEANTWOORD.

MOENIE U NAAM VERSTREK NIE.

EK WIL U BYVOORBAAT BEDANK VIR U BEREIDWILLIGHEID TOT SAMEWERKING EN EK WIL U VERSEKER DAT DIT OPREG WAARDEER WORD.

Die uwe

EWERT VENTER

VRAELYS

MERK MET 'N KRUISIE (X) WAAR VAN TOEPASSING. BEANTWOORD ASSEBLIEF ALLE VRAE EN SKRYF N.V.T. WAAR NODIG.

AFDELING I

PERSOONLIKE GEGEWENS

1. Geslag:	Manlik Vroulik	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>1</td> </tr> <tr> <td></td> <td>2</td> </tr> </table>		1		2	5																		
	1																								
	2																								
2. Ouderdom tot die naaste jaar:		<table border="1"> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </table>			6-7																				
3. Huistaal:	Afrikaans Engels Ander	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>1</td> </tr> <tr> <td></td> <td>2</td> </tr> <tr> <td></td> <td>3</td> </tr> </table>		1		2		3	8																
	1																								
	2																								
	3																								
4. Beroep van student:	Slegs student Klerklike werker Ambagsman Sakeman Lid van die weer- mag of polisie Verkoopswerker Boer Opvoedkundige Lid van professie Huisvrou Ander (Spesifiseer) ----- ----- ----- -----	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>1</td> </tr> <tr> <td></td> <td>2</td> </tr> <tr> <td></td> <td>3</td> </tr> <tr> <td></td> <td>4</td> </tr> <tr> <td></td> <td>5</td> </tr> <tr> <td></td> <td>6</td> </tr> <tr> <td></td> <td>7</td> </tr> <tr> <td></td> <td>8</td> </tr> <tr> <td></td> <td>9</td> </tr> <tr> <td></td> <td>10</td> </tr> <tr> <td></td> <td>11</td> </tr> </table>		1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11	9-10
	1																								
	2																								
	3																								
	4																								
	5																								
	6																								
	7																								
	8																								
	9																								
	10																								
	11																								
5. Kerkverband:	Afr. susterkerk Eng. susterkerk Rooms Katoliek Ander	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>1</td> </tr> <tr> <td></td> <td>2</td> </tr> <tr> <td></td> <td>3</td> </tr> <tr> <td></td> <td>4</td> </tr> </table>		1		2		3		4	11														
	1																								
	2																								
	3																								
	4																								
6. Huwelikstaat:	Getroud Ongetroud Wewenaar/weduwee Geskei	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>1</td> </tr> <tr> <td></td> <td>2</td> </tr> <tr> <td></td> <td>3</td> </tr> <tr> <td></td> <td>4</td> </tr> </table>		1		2		3		4	12														
	1																								
	2																								
	3																								
	4																								

7. Indien u ongetroud is dui die volgende aan:

Verloof
Sleep vas
Sleep soms
Sleep glad nie

	1
	2
	3
	4

13

8. Wanneer het u matriek geslaag:

Voor 1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984

	1
	2
	3
	4
	5
	6
	7
	8

14

9. Het u direk na matriek na die Technikon gekom:

Ja
Nee

	1
	2

15

10. Hoe lank is u reeds student:

0-1 jaar
2-3 jaar
4-5 jaar
6 - meer as 6 jaar

	1
	2
	3
	4

16

11. In die hoeveelste akademiese jaar is u tans:

Eerste
Tweede
Derde
Vierde
Vyfde
Sesde
Sewende
Agste +

	1
	2
	3
	4
	5
	6
	7
	8

17

12. Aard van studie:

Voltyds
Deeltyds

	1
	2

18

13. Verrig u tans enige werk:

Voltyds
Deeltyds

	1
	2

19

14. Waar is u woonagtig:

Koshuis
Stad

	1
	2

20

15. VIR WATTER KURSUS IS U INGESKRYF?

● Skool vir Sekretariële Studies

- * Nasionale Sertifikaat : Algemeen
- * Nasionale Sertifikaat : Privaatsekretaresse
- * Nasionale Sertifikaat : Mediese Sekretaresse
- * Nasionale Sertifikaat : Sakerekenaars
- * Nasionale Sertifikaat : Regsekretaresse
- * Hoër Nasionale Sertifikaat : Privaatsekretaresse
- * Nasionale Diploma : Uitvoerende Sekretaresse
- * Nasionale Diploma : Sakerekenaars
- * Nasionale Diploma : Handel
- * Hoër Nasionale Diploma : Kantooradministrasie

	1
	2
	3
	4
	5
	6
	7
	8
	9
	10

● Skool vir Bestuurswese

- * Nasionale Diploma : Kosterekeningkunde
- * Nasionale Diploma : Personeelbestuur
- * Nasionale Diploma : Rekenaar Dataverwerking
- * Nasionale Diploma : Bestuur

	11
	12
	13
	14

● Skool vir Voedsel- en Kledingtegnologie

- * Nasionale Diploma : (Voedsel- en Kledingtegnologie)
- * Nasionale Sekretariële Sertifikaat : Tuisteskepping
- * Nasionale Hoër Sertifikaat vir Handelsdemonstrasies

	15
	16
	17

21-22

● Skool vir Ingenieurswese en Paramedies

- * Nasionale Diploma : Meganiese Ingenieurswese
- * Nasionale Diploma : Elektriese Ingenieurswese (Sterkstroom)
- * Nasionale Diploma : Elektriese Ingenieurswese (Swakstroom)
- * Nasionale Diploma : Siviele Ingenieurswese
- * Hoër Nasionale Diploma : Meganiese Ingenieurswese
- * Hoër Nasionale Diploma : Elektriese Ingenieurswese (Sterk-stroom)
- * Hoër Nasionale Diploma : Elektriese Ingenieurswese (Swak-stroom)
- * Hoër Nasionale Diploma : Siviele Ingenieurswese
- * Nasionale Diploma: Geneeskundige Tegnologie
- * Nasionale Diploma: Kliniese Tegnologie

	18
	19
	20
	21
	22
	23
	24
	25
	26
	27

● Skool vir Kuns en Ontwerp

- * Basiese kursus
- * Nasionale Diploma in Grafiese Ontwerp
- * Nasionale Diploma in Beelde Kuns
- * Nasionale Diploma in Keramiekontwerp
- * Hoër Nasionale Diploma in Kuns

	28
	29
	30
	31
	32

BELANGSTELLING IN SPORT- EN FISIEKE REKREASIE

16. Het u op skool aktief aan sport/ fisieke rekreasie deelgeneem:	Ja Nee	<table border="1"> <tr><td></td><td>1</td></tr> <tr><td></td><td>2</td></tr> </table>		1		2	23		
	1								
	2								
17. Beoefen u steeds dieselfde sport- soort waaraan u op skool deelge- neem het:	Ja Nee N.v.t.	<table border="1"> <tr><td></td><td>1</td></tr> <tr><td></td><td>2</td></tr> <tr><td></td><td>3</td></tr> </table>		1		2		3	24
	1								
	2								
	3								
18. Het u belangstelling sedert skooldae in sport/fisieke rekreasiedeelname toegeneem:	Ja Nee	<table border="1"> <tr><td></td><td>1</td></tr> <tr><td></td><td>2</td></tr> </table>		1		2	25		
	1								
	2								
19. Indien nie hoekom nie: ----- ----- ----- ----- -----		<table border="1"> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> </table>							26-27 28-29 30-31
20. Neem jy tans deel aan sport/fisieke rekreasie:	Ja Nee	<table border="1"> <tr><td></td><td>1</td></tr> <tr><td></td><td>2</td></tr> </table>		1		2	32		
	1								
	2								
21. Indien nie hoekom nie (verskaf rede): ----- ----- ----- ----- -----		<table border="1"> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> </table>							33-34 35-36 37-38

HUIDIGE DEELNAMEPATROON

Merk u huidige deelname aan onderstaande aktiwiteite met 'n kruisie (x) in die toepaslike ruimte.

AKTIWITEIT

VLAK VAN DEELNAME

	TOE- SKOUER	SOSIAAL	KOSHUIS	KLUB	
Aikido	1	2	3	4	39-42
Atletiek	1	2	3	4	43-46
Avontuurtoere	1	2	3	4	47-50
Ballet	1	2	3	4	51-54
Basketbal	1	2	3	4	55-58
Bergklim	1	2	3	4	59-62
Biljart	1	2	3	4	63-66
Snoeker	1	2	3	4	67-70
Boeresport	1	2	3	4	71-74
Boogskiet	1	2	3	4	75-78
Boks	1	2	3	4	79-82
Dans (Ballroom)	1	2	3	4	83-86
Dans (Modern)	1	2	3	4	87-90
Diensskiet	1	2	3	4	91-94
Fietsry	1	2	3	4	95-98
Gewigoptel	1	2	3	4	99-102
Gholf	1	2	3	4	103-106
Gimnasiumoefeninge	1	2	3	4	107-110
Gimnastiek	1	2	3	4	111-114
Gymkana	1	2	3	4	115-118
Hangsweef	1	2	3	4	119-122
Hengel (visvang)	1	2	3	4	123-126
Hokkie	1	2	3	4	127-130
Jag	1	2	3	4	5-8
Joga	1	2	3	4	9-12
Judo	1	2	3	4	13-16
Jukskei	1	2	3	4	17-20
Kampeer	1	2	3	4	21-24
Kanory/vaart	1	2	3	4	25-28
Karate	1	2	3	4	29-32
Kleiduifskiet	1	2	3	4	33-36
Kleingeweerskiet	1	2	3	4	37-40
Kragboot	1	2	3	4	41-44
Krieket	1	2	3	4	45-48
Kroukie	1	2	3	4	49-52
Landloop	1	2	3	4	53-56
Lewensredding	1	2	3	4	57-60
Liggaamsbou	1	2	3	4	61-64
Luggeweerskiet	1	2	3	4	65-68
Motorbootry	1	2	3	4	69-72
Motor en motorfietssport	1	2	3	4	73-76
Muurbal	1	2	3	4	77-80
Netbal	1	2	3	4	81-84
Onderwatersport	1	2	3	4	85-88
Ontspanningsgim (Jazz - gim- nastiek)	1	2	3	4	89-92
Perdry	1	2	3	4	93-96
Pistoolskiet	1	2	3	4	97-100
Pluimbal	1	2	3	4	101-104

1-4
1 2 3 4

TOE-
SKOUER

SOSIAAL

KOSHUIS

KLUB

1-4

				3
--	--	--	--	---

Pretdraf	1	2	3	4	105-108
Polo	1	2	3	4	109-112
Praktiese skiet	1	2	3	4	113-116
Ringtennis	1	2	3	4	117-120
Roer	1	2	3	4	121-124
Rolbal	1	2	3	4	125-128
Rolskaats	1	2	3	4	129-132
Rugby	1	2	3	4	5-8
Ruitersport	1	2	3	4	9-12
Sagtebal	1	2	3	4	13-16
Seiljag	1	2	3	4	17-20
Seilplank (Windssurfing)	1	2	3	4	21-24
Selfverdediging	1	2	3	4	25-28
Skerm	1	2	3	4	29-32
Skubaaduk	1	2	3	4	33-36
Stoei	1	2	3	4	37-40
Sweeftuig	1	2	3	4	41-44
Swem	1	2	3	4	45-48
Tafeltennis	1	2	3	4	49-52
Tennis	1	2	3	4	53-56
Tienpenrolbal	1	2	3	4	57-60
Toutrek	1	2	3	4	61-64
Trimgim	1	2	3	4	65-68
Trimpark	1	2	3	4	69-72
Trampoliensport	1	2	3	4	73-76
Valskerm spring	1	2	3	4	77-80
Varswaterhengel	1	2	3	4	81-84
Veerpyltjies	1	2	3	4	85-88
Vergooihengel	1	2	3	4	89-92
Vlugbal	1	2	3	4	93-96
Voetbal (Sokker)	1	2	3	4	97-100
Vyfkamp	1	2	3	4	101-104
Waterski	1	2	3	4	105-108
Waterpolo	1	2	3	4	109-112
Ander (spesifiseer)	1	2	3	4	113-116
	1	2	3	4	117-120

VRVETVDSBESTEDING - TVD BESTEE AAN SPORT EN FISIEKE REKREASIE

Hoeveel uur per dag bestee u gemiddeld aan werk
dit wil sê (studie, take en verpligte werk):

0-2 uur
2-3 uur
3-4 uur
4-5 uur
5 en meer uur

	1
	2
	3
	4
	5

121

Hoeveel tyd bestee jy altesaam daaglik aan jou
reis van jou woonplek na die teknikon en terug:

Minder as 15 min.
tussen 15-30 min.
tussen 45-60 min.
langer as 1 uur.

	1
	2
	3
	4

122

6. Hoeveel uur spandeer u gemiddeld per week aan sport/fisieke rekreasie aktiwiteite:

Geen		1
minder as 2 uur p.w.		2
2-3 uur per week		3
4-6 uur per week		4
6-8 uur per week		5
meer as 8 uur p.w.		6

123

5. Verskaf die aantal ure wat u gedurende 'n normale dag aan die volgende bestee:

Tyd om van woon- plek na werk en terug te keer		
Slaap, was en aantrek		
Vryetyd		

124-125

126-127

128-129

7. Verskaf die aantal ure wat u per week aan die volgende bestee:

			4
--	--	--	---

1-4

Verpligte werksure		
Slaap, was en aantrek		
Vryetyd		

5-6

7-8

9-10

8. Oor hoeveel vryetyd beskik jy gemiddeld per dag:

0-1 uur		1
1-2 uur		2
2-3 uur		3
3-4 uur		4
meer as 4 uur		5

11

9. Wanneer het jy meestal tyd:

Gedurende oggend		1
Gedurende middag		2
Gedurende aand		3

12

10. Hoe dikwels neem jy meestal aan sport en fisieke rekreasie deel:

Gedurende dag		1
Gedurende aand		2
Bedags en saans		3

13

1. Hoeveel uur per dag neem jy gemiddeld aan sportsoorte deel:

0-1 uur		1
1-2 uur		2
2-3 uur		3
3-4 uur		4
4 uur en meer		5

14

2. Hoeveel uur per dag neem jy gemiddeld aan fisieke rekreasie deel:

0-1 uur		1
1-2 uur		2
2-3 uur		3
3-4 uur		4
4 uur en meer		5

15

3. Hoeveel ure vryetyd beskik u normaalweg per weeksdag (afgesien van slaap- en studietyd):

Maandag:

0 uur		1
1 uur		2
2 uur		3
3 uur		4
4 uur		5
5 uur		6
meer as 5 uur		7

16

Dinsdag:	0 uur		1	
	1 uur		2	
	2 uur		3	
	3 uur		4	17
	4 uur		5	
	5 uur		6	
	meer as 5 uur		7	
Woensdag:	0 uur		1	
	1 uur		2	
	2 uur		3	
	3 uur		4	18
	4 uur		5	
	5 uur		6	
	meer as 5 uur		7	
Donderdag:	0 uur		1	
	1 uur		2	
	2 uur		3	
	3 uur		4	19
	4 uur		5	
	5 uur		6	
	meer as 5 uur		7	
Vrydag:	0 uur		1	
	1 uur		2	
	2 uur		3	
	3 uur		4	20
	4 uur		5	
	5 uur		6	
	meer as 5 uur		7	
Saterdag:	0 uur		1	
	1 uur		2	
	2 uur		3	
	3 uur		4	21
	4 uur		5	
	5 uur		6	
	meer as 5 uur		7	
Sondag:	0 uur		1	
	1 uur		2	
	2 uur		3	
	3 uur		4	22
	4 uur		5	
	5 uur		6	
	meer as 5 uur		7	

4. REDE VIR DEELNAME

Dui aan hoe belangrik elkeen van die onderstaande redes vir u deelname aan sport en fisieke rekreasie is:

<u>RFDE</u>		<u>BELANGRIKHEID</u>						
		Uiters belang- rik		Belang- rik		Onbe- langrik		
*	Fiksheid en gesondheid		1		2		3	23
*	Ontspanning en afleiding		1		2		3	24
*	Aantreklikheid van sport/ fisieke rekreasie self		1		2		3	25
*	Om aktief/besig te wees		1		2		3	26
*	Sosiale verkeer/deelname		1		2		3	27
*	Kompetisie en prestasie		1		2		3	28
*	Ander (spesifiseer) -----		1		2		3	29

5. PRIORITEIT VAN REDES

Plaas elkeen van die onderstaande redes in prioriteitsvolgorde van belangrikheid vir deelname. (Die belangrikste rede is nr 1).

<u>REDE</u>	<u>BELANGRIKHEID</u>		
* Fiksheid en gesondheid		1	30
* Ontspanning en afleiding		2	31
* Aantreklikheid van sport/ fisieke rekreasie self		3	32
* Om aktief/besig te wees		4	33
* Sosiale verkeer/deelname		5	34
* Kompetisie en prestasie		6	35
* Ander (spesifiseer) ----- ----- -----			
		7	36

6. Hoeveel verpligte lesingsure het u gemiddeld per dag:

1 uur	☐	1	
2 uur	☐	2	
3 uur	☐	3	
4 uur	☐	4	37
5 uur	☐	5	
6 uur	☐	6	
meer as 6 uur	☐	7	

37. Hoeveel uur studeer u gemiddeld per
weekdag?

1 uur
2 uur
3 uur
4 uur
5 uur
6 uur
Meer as 6 uur

	1
	2
	3
	4
	5
	6
	7

38

38. Is u ten gunste van akademiese vrye
periodes (+ 2 uur/week) met die oog
op sport en fisieke rekreasie
beoefening:

Ja
Nee

	1
	2

39

AFDELING II

9. ADDISIONELE DEELNAME

Aan watter van onderstaande aktiwiteite sou u addisioneel wou deelneem, dit wil
sê as u reeds aan iets deelneem? (Dui die moontlike vlak van deelname aan).

AKTIWITEITE

VLAK VAN DEELNAME

	BEKEND- STEL- LING BEGIN- NERS	SOSIAAL	KOSHUIS	KLUB	
Aikido	1	2	3	4	40-43
Atletiek	1	2	3	4	44-47
Avontuurtoere	1	2	3	4	48-51
Ballet	1	2	3	4	52-55
Basketbal	1	2	3	4	56-59
Bergklim	1	2	3	4	60-63
Biljart	1	2	3	4	64-67
Snoeker	1	2	3	4	68-71
Boeresport	1	2	3	4	72-75
Boogskiet	1	2	3	4	76-79
Boks	1	2	3	4	80-83
Dans (Ballroom)	1	2	3	4	84-87
Dans (Modern)	1	2	3	4	88-91
Diensskiet	1	2	3	4	92-95
Fietsry	1	2	3	4	96-99
Gewigoptel	1	2	3	4	100-103
Gholff	1	2	3	4	104-107
Gimnasiumoefeninge	1	2	3	4	108-111
Gimnastiek	1	2	3	4	112-115
Gymkana	1	2	3	4	116-119
Hangsweef	1	2	3	4	120-123
Hengel (visvang)	1	2	3	4	124-127

BEKEND-
STELLING SOSIAAL KOSHUIS KLUB
BEGINNERS

Vergooihengel	1	2	3	4	97-100
Vlugbal	1	2	3	4	101-104
Voetbal	1	2	3	4	105-108
Vyfkamp	1	2	3	4	109-112
Waterski	1	2	3	4	113-116
Waterpolo	1	2	3	4	117-120
Ander: (spesifiseer)	1	2	3	4	121-124
-----	1	2	3	4	125-128
-----	1	2	3	4	129-132
-----	1	2	3	4	5-8
-----	1	2	3	4	9-12

1-4	7
-----	---

DEELNAME: (vir diegene wat glad nie aan enige aktiwiteit deelneem nie.)
Aan watter van die onderstaande aktiwiteite sou u graag wou deelneem?

Aikido	1	13-14
Atletiek	2	15-16
Avontuurtoere	3	17-18
Ballet	4	19-20
Basketbal	5	21-22
Bergklim	6	23-24
Biljart	7	25-26
Snoeker	8	27-28
Boeresport	9	29-30
Boogskiet	10	31-32
Boks	11	33-34
Dans (Ballroom)	12	35-36
Dans (Modern)	13	37-38
Diensskiet	14	39-40
Fietsry	15	41-42
Gewigoptel	16	43-44
Gholf	17	45-46
Gimnasiumoefeninge	18	47-48
Gimnastiek	19	49-50
Gymkana	20	51-52
Hangsweef	21	53-54
Hengel (visvang)	22	55-56
Hokkie	23	57-58
Jag	24	59-60
Joga	25	61-62
Judo	26	63-64
Jukskei	27	65-66
Kampeer	28	67-68
Kanory/vaart	29	69-70
Karate	30	71-72
Kleiduifskiet	31	73-74
Kleingeweerskiet	32	75-76
Kragboot	33	77-78
Krieket	34	79-80
Kroukie	35	81-82
Landloop	36	83-84
Lewensredding	37	85-86
Liggaamsbou	38	87-88
Luggeweerskiet	39	89-90
Motorbootry	40	91-92

1-4

			8
--	--	--	---

Motor en motorfietssport	41	93-94
Muurbal	42	95-96
Netbal	43	97-98
Onderwatersport	44	99-100
Ontspanningsgim (Jazz, gimnastiek)	45	101-102
Perdry	46	103-104
Pistoolskiet	47	105-106
Pluimbal	48	107-108
Pretdraf	49	109-110
Polo	50	111-112
Praktiese skiet	51	113-114
Ringtennis	52	115-116
Roei	53	117-118
Rolbal	54	119-120
Rolskaats	55	121-122
Rugby	56	123-124
Ruitersport	57	125-126
Sagtehal	58	127-128
Seiljag	59	129-130
Seilplank (Windsurfing)	60	131-132
Selfverdediging	61	5-6
Skerm	62	7-8
Skubaduik	63	9-10
Stoei	64	11-12
Sweeftuig	65	13-14
Swem	66	15-16
Tafeltennis	67	17-18
Tennis	68	19-20
Tienpenrolbal	69	21-22
Toutrek	70	23-24
Trimgin	71	25-26
Trimpark	72	27-28
Trampoliensport	73	29-30
Valskermspring	74	31-32
Varswaterhengel	75	33-34
Veerpyltjies	76	35-36
Vergooihengel	77	37-38
Vlugbal	78	39-40
Voetbal (sokker)	79	41-42
Vyfkamp	80	43-44
Waterski	81	45-46
Waterpolo	82	47-48
Ander: (spesifiseer) -----	83	49-50

11. Neem u aktief aan die studente aktiwiteite by die Technikon deel:

Ja
Nee

	1
	2

BEKEND-
STEL-
LING
BEGIN-
NERS

SOSIAAL

KOSHUIS

KLUB

			5
--	--	--	---

1-4

Hokkie
Jag
Joga
Judo
Jukskei
Kampeer
Kanory/vaart
Karate
Kleiduifskiet
Kleingeweerskiet
Kragboot
Krieket
Kroukie
Landloop
Lewensredding
Liggaamsbou
Luggeweerskiet
Motorbootry
Motor en motorfietssport
Muurbal
Netbal
Onderwatersport
Ontspanningsgim (Jazz-
gimnastiek)
Perdry
Pistoolskiet
Pluimbal
Pretdraf
Polo
Praktiese skiet
Ringtennis
Roei
Rolbal
Rolskaats
Rugby
Ruitersport
Sagtebal
Seiljag
Seilplank (Windsurfing)
Selfverdediging
Skerm
Skubaduik
Stoei
Sweeftuig
Swem
Tafeltennis
Tennis
Tienpenrolbal
Toutrek
Trimgim
Trimpark
Trampoliensport
Valskermspring
Varswaterhengel
Veerpyltjies

1-4

			6
--	--	--	---

	1	2	3	4	5-8
	1	2	3	4	9-12
	1	2	3	4	13-16
	1	2	3	4	17-20
	1	2	3	4	21-24
	1	2	3	4	25-28
	1	2	3	4	29-32
	1	2	3	4	33-36
	1	2	3	4	37-40
	1	2	3	4	41-44
	1	2	3	4	45-48
	1	2	3	4	49-52
	1	2	3	4	53-56
	1	2	3	4	57-60
	1	2	3	4	61-64
	1	2	3	4	65-68
	1	2	3	4	69-72
	1	2	3	4	73-76
	1	2	3	4	77-80
	1	2	3	4	81-84
	1	2	3	4	85-88
	1	2	3	4	89-92
	1	2	3	4	93-96
	1	2	3	4	97-100
	1	2	3	4	101-104
	1	2	3	4	105-108
	1	2	3	4	109-112
	1	2	3	4	113-116
	1	2	3	4	117-120
	1	2	3	4	121-124
	1	2	3	4	125-128
	1	2	3	4	129-132
	1	2	3	4	5-8
	1	2	3	4	9-12
	1	2	3	4	13-16
	1	2	3	4	17-20
	1	2	3	4	21-24
	1	2	3	4	25-28
	1	2	3	4	29-32
	1	2	3	4	33-36
	1	2	3	4	37-40
	1	2	3	4	41-44
	1	2	3	4	45-48
	1	2	3	4	49-52
	1	2	3	4	53-56
	1	2	3	4	57-60
	1	2	3	4	61-64
	1	2	3	4	65-68
	1	2	3	4	69-72
	1	2	3	4	73-76
	1	2	3	4	77-80
	1	2	3	4	81-84
	1	2	3	4	85-88
	1	2	3	4	89-92
	1	2	3	4	93-96

2. Indien NEE dui aan waarom nie:

- * Stel nie in sport of fisieke rekreasie belang nie
- * Het nie tyd om deel te neem nie
- * Geen fasiliteite vir die sport waaraan ek deelneem nie
- * Koste verbonde aan deelname te hoog
- * Ouers wil nie hê ek moet deelneem nie
- * Ek woon te ver van die Technikon se sportgeriewe af
- * Persoonlike redes

	1
	2
	3
	4
	5
	6
	7

52
53
54
55
56
57
58

Ander: (spesifiseer) -----

	8
--	---

59

43. Is u tans ingeskrewe lid van enige sportklub BUIE die Technikon:

Ja
Nee

	1
	2

60

44. Indien ja verstrek rede: -----

61-62
63-64
65-66

45. Woon u graag georganiseerde sportbyeenkomste by:

Ja
Nee

	1
	2

67

46. Sou u gebruik maak van 'n rekreasiesentrum indien een hier by die Technikon opgerig word:

Ja
Nee

	1
	2

68

OPSOMMING

'n ONDERSOEK NA DIE BEHOEFTE EN DEELNAME AAN SPORT EN FISIEKE REKREASIE VAN TECHNIKONSTUDENTE MET SPESIALE VERWYSING NA DIE ORANJE-VRYSTAAT

deur

EVERHARDUS JOHANNES VENTER

STUDIELEIER : Mevrouw F. M. Cruywagen
DEPARTEMENT : Menslike Bewegingskunde
GRAAD : M.A. (L.O.)

Hierdie verhandeling het eerstens ten doel om die toeretiese grondslae met betrekking tot bewegingskundige studies van vryetyd en vryetydsbesteding na te gaan ten einde 'n teoretiese verwysings-raamwerk vir die empiriese gedeelte van die studie te bepaal. Die klem val hier op die tyd en ruimtelike aspek van menslike beweging, waar tyd in besonder na vryetyd verwys, ruimte na die natuurlike- en geskepte omgewing wat die mens aanwend vir die benutting van sy vryetyd* en beweging na daardie aktiwiteite wat in hoofsaak tydens vrye tyd* beoefen word.

In plaas van 'n holistiese, segmentalistiese of pluralistiese benadering volg die navorser 'n fenomenologiese benadering vir die beskrywing van vryetyd. In navolging van die beskrywende paradigma van Immorlica val die fokus in die studie op die veelheid van dimensies van vryetyd. Vryetyd is ingevolge hierdie

* In hierdie studie word daar 'n onderskeid getref tussen die begrippe vryetyd ("leisure") en vrye tyd ("free time").

benadering in verskeie dimensies verdeel. Vir die dimensionele kategorisering van vryetyd is slegs die sentrale idee gebruik wat in die verskillende definisies oor vryetyd vervat is. Hiervolgens is vryetyd verdeel in universele, unieke, supra-organiese, organiese, dinamiese en statiese dimensies, as synde algemene dimensies en kwantitatiewe, ruimtelike, kwalitatiewe, funksionele, kognitiewe, konfigurale, idiële, reële en gekonstrueerde dimensies, as synde besondere dimensies daarvan.

Wat die verhouding tussen vryetyd, rekreasie, spel en sport betref, is in teenstelling met die integrasionistiese, segmentalistiese en molekulêre benadering, 'n kwalitatiewe benadering in die studie gevolg. Rekreasie, spel en sport is as die konkrete onderbou van die kwalitatiewe dimensie van vryetyd beskou. Binne die bestek van die kwalitatiewe benadering is die empiriese, normatiewe en psigologiese paradigmas met betrekking tot vryetyd, spel, rekreasie en sport geakkomodeer.

Die belangrikheid van vryetyd en die sinvolle benutting daarvan is by wyse van 'n omvangryke literatuurstudie ondersoek. 'n Omvattende studie is gemaak van spel, rekreasie en sport as synde die kwalitatiewe onderbou van vryetyd. Uit die literatuur blyk dit dat spel oor 'n intrinsieke beloning beskik en derhalwe hoofsaaklik proses-georiënteerd is. Rekreasie is dus weer 'n emosionele ervaring en aktiwiteit en is dus proses- sowel as produk-georiënteerd. Beide verteenwoordig positiewe komponente van vryetyd. Sport daarenteen is in hoofsaak produk-georiënteerd.

Vryetyd is 'n belangrike komponent van die daaglikse lewe van die

student. Die student is inderwaarheid nie alleen "homo faber" - mens die werker nie, maar ook "homo ludens" - mens die speler. Voortreflike en produktiewe akademiese arbeid is daarom net so noodsaaklik vir die student as positiewe produktiewe vryetyd en dit setel in 'n besonder rekreatiewe sportervaring. Daarom moet spel steeds die grondslag van die rekreasie- en sporthandeling bly. Daarsonder word beide aktiwiteite gestroop van hul kwalitatiewe inhoud, word die kwalitatiewe waarde daarvan gereduseer tot die momentele en is dit nie meer 'n ryke lewenservaring nie.

Wat die praktiese ondersoek betref, is 'n opname gemaak van die behoeftes- en deelnamepatrone ten opsigte van sport en fisieke rekreasie van die studentekorps aan die Technikon O.V.S. In die verband is ondersoek ingestel na die invloed van veranderlikes soos geslag, ouderdom, kursus en woonplek op die sport- en fisieke rekreasie behoeftes- en deelnamepatrone. Die ondersoek toon dat die genoemde veranderlikes 'n beduidende invloed op die deelnamepatroon van die technikonstudent wat sport en rekreasie betref uitoefen.

Oor die algemeen dui die studentegemeenskap se aktiewe deelname aan sport en rekreasie op 'n gunstige syfer van bykans 70%. Wat die 30% fisiek onaktiewe studente betref, behoort stappe geneem te word om die groep tot deelname, veral wat fisieke rekreasie betref, aan te moedig. Die oorgrote meerderheid van die damestudente is sterk ten gunste van massadeelname, terwyl die manstudente voorkeur gee aan daardie aktiwiteite met 'n oorheersende kompetisie-element. Aangesien die studentegemeenskap

se voorkeure met betrekking tot sport en rekreasie na hul toetrede tot die technikon wegbeweeg van die tradisionele sportsoorte wat op skoolvlak beoefen is, kan die geleentheid benut word om veral die manstudiante aan te spoor om in 'n groter mate aktiwiteite te beoefen waar die intrinsieke beloning sterker figureer.